Stenogrammid

XIII Riigikogu, III Istungjärk, täiskogu korraline istung

Kolmapäev, 11.05.2016, 14:00

Toimetatud

14:00 Istungi rakendamine
1. 14:03 Kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seaduse eelnõu (185 SE) esimese lugemise jätkamine
2. 18:25 Riikliku matusetoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (193 SE) esimene lugemine
3. 19:45 Karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (191 SE) kolmas lugemine
4. 19:57 Riigikogu otsuse "Euroopa ühtsele kriisilahendusnõukogule laenu andmine" eelnõu (197 OE) teine lugemine
5. 20:53 Haldusreformi seaduse eelnõu (200 SE) teine lugemine

14:00 Istungi rakendamine

15:02 Esimees Eiki Nestor

Austatud Riigikogu! Alustame täiskogu kolmapäevast istungit. Kellel on soovi üle anda eelnõusid või arupärimisi? Ei olegi soovi.

---

1. 14:03 Kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seaduse eelnõu (185 SE) esimese lugemise jätkamine

15:02 Esimees Eiki Nestor

Meie eilne töö jäi pooleli hetkel, kus meil oli arutluse all 15 Riigikogu liikme algatatud kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seaduse eelnõu 185. Algatajate esindajana oli kõnetoolis Martin Helme, kes jätkab küsimustele vastamist. (Hääled saalist: Aga kohaloleku kontroll?) Õige! (Naer saalis.) Kohaloleku kontroll, palun!

Kohaloleku kontroll

Kohal on 82 Riigikogu liiget, puudub 19. Vabandust, ma ehmatasin lihtsalt ära, et keegi midagi üle ei andnud.

Jätkame siis eelnõu 185 arutelu. Küsimused Martin Helmele. Jaak Madison, palun!

15:02 Jaak Madison

Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Hea ettekandja! Ma viiksin selle arutelu nüüd niisuguse küsimuseni. Me oleme korduvalt rõhutanud, et selle küsimuse võiks idee mõttes rahvale referendumil esitada, et me saaksime täpselt teada tulemuse, kui paljud pooldavad kooseluseadust ja kui paljud ei poolda. Jääksid ära igasugused spekulatsioonid ja pollid ja arvamusküsitlused Postimehe või Delfi kommentaariumis. Sellele on alati vastu vaieldud, on teatud ports vasakpoolseid, kes ütlevad, et me ei saa panna inimõigusi rahvahääletusele. On kaks varianti, kas need inimesed ... (Suur sumin saalis. Juhataja helistab kella.)

15:02 Esimees Eiki Nestor

Üks hetk, palun, Jaak Madison! Head Riigikogu liikmed! Ma arvan, et küllap Martin Helme teab, mida Jaak Madison küsib, aga me peaks seda kõik kuulama. Palun, Jaak Madison, jätka!

15:02 Jaak Madison

On kaks varianti, kas need inimesed teadlikult valetavad ja hämavad või on, kuidas öelda, rumalad, sest nad pole läbi lugenud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni, mis sätestab, mis nimelt on inimõigused. Äkki saate seda kommenteerida ja need valelikud väited ümber lükata? Sel ei ole mitte mingisugust pistmist inimõigustega.

15:02 Martin Helme

Aitäh! Referendumi küsimuses on meie ja vasakpoolsete vahel selge maailmavaateline lõhe. Meie erakonna programmis on rahvahääletus ja rahvaalgatus selgelt sees, see oli ka meie valimislubadustes sees. Me leiame, et Eesti kodanikel peab olema võimalus algatada seaduseelnõusid. Näiteks kui 25 000 kodanikku kirjutavad alla mõnele eelnõule, siis see peab minema rahvahääletusele. Me leiame ka, et Eesti kodanikel peab olema õigus eelnõusid tühistada. Võtame sellesama kooseluseaduse. Ütleme, et näiteks 25 000 inimest – see on muidugi kokkuleppe küsimus, kas see piirarv on 20 000 või 25 000 või natuke rohkem või vähem –, aga ütleme, et 25 000 inimest kirjutab alla petitsioonile, mis nõuab ühe või teise Riigikogus vastuvõetud seaduse tühistamist. Kui need allkirjad on koos, siis lähebki see seaduseelnõu tühistamisele. See oleks selgelt kooskõlas Eesti põhiseaduse §-ga 1, mis ütleb, et kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas. Ja rahvas teostab võimu valimistel ja referendumitel. Paraku ei ole Eestis olemas mehhanismi, mis võimaldaks rahval referendumit algatada. Rahvaalgatuse küsimus on minu meelest üliloluline küsimus ka meie poliitilise kultuuri parandamise ja meie ühiskonnas oleva lõhe vähendamise seisukohalt. See lõhe on valitseva koorekihi ehk valitseva seltskonna ja ülejäänud elanikkonna vahel ja see lõhe minu meelest on ilmne ja väga suur. Kooseluseadus ilmselgelt suurendab seda lõhet.

Mis puutub väitesse, et kooseluseaduse võiks panna rahvahääletusele, siis muidugi võiks panna ja peakski panema. Kuna see on ühiskonnas nii palju tüli tekitanud, siis on kõige parem viis selle tüli lõpetamiseks ikkagi lasta rahval rääkida. See paneks ka punkti kõigile neile lahingutele siin saalis, kus väänatakse inimeste käsi ja keeratakse nende nööpe, lobeeritakse hirmsal kombel ja rehkendatakse, kes võib sellel hetkel, kui hääletus toimub, olla vetsus ja kes peab kindlasti olema lähetusest kodumaale tagasi tulnud. Rahva hääl on jumala hääl. Kui see otsus nii langetataks, siis tuleks seda aktsepteerida. Ma ütlen ausalt välja, et kui tõepoolest Eestis toimub rahvahääletus, mis ütleb kooseluseadusele jah, kui see koos kogu tema rakendusega leiab kodanikkonna heakskiidu referendumil, siis mina tõstan käed püsti ja ütlen, et nii on. Täpselt samamoodi, nagu ma tõstsin käed püsti 2004. aastal, kui toimus referendum, kus otsustati Eesti ühinemine Euroopa Liiduga. Ma tänase päevani leian, et see ei olnud hea mõte või õige otsus, aga ma aktsepteerin seda otsust kui rahva otsust. Ma ei aktsepteeri seda, et kooseluseadus on vastu võetud niisugusel kombel, nagu ta on siin saalis vastu võetud. See ei ole olnud legitiimne otsus. Kindlasti oleks üks võimalik lahendus punnseisust väljuda ja rahu taastada panna see küsimus rahvahääletusele. Meil on võimalik seda teha, meil on võimalik siinsamas tulla välja rahvahääletuse eelnõuga, aga mul on millegipärast kahtlane tunne, et see siin saalis poolthääli ei saa. Sest meil on liiga palju erakondi, kes kardavad anda olulisi küsimusi otse rahva otsustada.

Mis puutub sellesse, kas riik võib samasooliste suhteid reguleerida või kas samasooline suhe ise on inimõigus või mitte, siis jah, meil on terve koolkond vasakpoolseid, kelle suur ambitsioon on liigitada teatud sorti seksuaalsuhted inimõiguste hulka. Tegemist on loomulikult meelevaldse käitumise ja soovmõtlemisega.

Siin võib-olla oleks paslik inimõigustel pikemaltki peatuda. Inimõigused oma algses olemuses ei olnud mitte midagi muud kui kodaniku kaitse riigivõimu eest. Kui mõelda algsetele inimõigustele, siis võib tagasi minna aastasse 1215, kui Inglismaal võeti vastu Magna Charta ja Inglise vasallid tõstsid protesti või sisuliselt mässu kuningas Johni vastu, kes kujutas ette, et ta on seadustest kõrgemal ehk siis kõrgemal väljakujunenud traditsioonilisest ühiskondlikust kokkuleppest, mida tol ajal võis ka nimetada *common law*'ks ehk seaduseks. Kuningas leidis, et tema kohta see ei käi, et tema võib tegutseda neid reegleid või kokkuleppeid eirates. Selle peale tõstsid aadlikud mässu, mille tagajärjeks oli pikk kauplemine. Eks seda kauplemist tehti ka jõuga ähvardades ja nii sündis minu arvates lääne õigusriigi seisukohalt üliloluline dokument, mida võiks ka nimetada õigusriigi sünnidokumendiks, kus fikseeriti ära mõned väga olulised põhimõtted. Esimene oli see, et ükski inimene, kaasa arvatud kuningas, ei ole kõrgem seadusest ehk siis kõik on seaduse ees võrdsed. Muidugi, tollal olid ka privilegeeritud klassid, aga ka sellele privilegeeritud klassile pidid kehtima reeglid, millest tuleb kinni pidada. See on üks väga oluline punkt.

Magna Chartast kasvas loomulikult välja ka terve rida muid printsiipe, mis on muutunud inimõiguste

filosoofia nurgakiviks. Kõik need printsiibid põhinevad arusaamisel, et see, kelle vastu inimesel on vaja kaitset, kuritarvitab riigivõimu. Võimu kuritarvitamise vastased meetmed on tegelikult inimõigused. Need on meil tegelikult ju teada. Sinu üle peab saama pidada õiglast ja ausat ja kiiret kohut. Ma muuseas leian, et Eestis seda põhimõtet rikutakse päris sageli ja päris ulatuslikult. Ma olen siin saalis seda ka enne paaril korral öelnud, et Eestis sageli kohtuprotsess ise ongi karistus – karistus ei ole mitte lõpliku kohtuotsusega määratud sanktsioon, vaid aastaid kestev ja väga kallis ja väga närvesöövprotsess. Üks Magna Charta põhimõtteid oli see, et protsess ise ei tohi olla karistus, vaid sa pead saama kiire ja õiglase kohtumõistmise.
Magna Chartast sündis ka see põhimõte, et sinu üle otsustab vandemeeste kohus ehk tegu ei ole ühe inimese suvaga. Lisaks loomulikult niisugused asjad, et sind ei või vahistada ilma põhjuseta jne. Tõeliselt tuule tiibadesse sai inimõiguste filosoofia peale teist maailmasõda ehk möödunud sajandi keskpaigas. Mis need põhiprintsiibid olid? Ikka endiselt see, et üksikisik on kaitstud võimu või mingi grupi kuritarvituste eest. See on tegelik inimõigus. Üliolulised õigused on sõnavabadus, südametunnistuse vabadus, poliitilised vabadused – sa võid öelda asju, mis sinu meelest on õiged, sa võid koguneda või organiseeruda, et neid asju ellu viia. Need on muidugi lisaks sellele, et inimesel on õigus elule ja õigus vabadusele.
Kui me vaatame seda, kuhu on arenenud või kuidas on perverteerunud inimõiguste filosoofia viimastel kümnenditel, siis näeme, et sisuliselt on see muutunud inimõiguste algse mõtte vastandiks. Sisuliselt ei toimu meil mitte üksikisiku kaitsmine, vaid meil toimub privilegeeritud gruppidele mingisuguste õiguste loomine ja need õigused sõltuvad just nimelt riigivõimu suvast.
Kui me räägime kooseluseadusest, siis me räägime ju sellest, et luuakse ühele seltskonnale, kes identifitseerib ennast oma seksuaalkäitumise alusel, mingisugused eriõigused või erikaitse ja seda erikaitset hakkab jõustama riik. See on ju kogu selle seaduse tegelik mõte, et riik hakkab meile kõigile ülejäänutele ette kirjutama, mida me tohime ühe ühiskonnagrupi kohta arvata või öelda. Sellel ei ole mingit pistmist inimõigustega, see on kõige tavalisem totalitarism. Loomulikult ei soovi sellise filosoofia esindajad lasta selles küsimuses otsustada rahval. Loomulikult ei ole kellegi seksuaalsättumus või kellegi privaatne seksuaalkäitumine, isegi kui ta ei käitu sellisel moel, vaid tal on lihtsalt selline kalduvus või tõmme, mingi inimõigus. Lihtsalt ei ole!
Kogu see filosoofia on väga libe tee. Ma toon säärase näite. Me rääkisime siin, et 1990-ndatel või veelgi varem algas see n-ö homoideoloogia peavoolustamine, millele järgnes homodele riikliku tunnustuse ja regulatsiooni pakkumine. Sellele järgnes maades, kus see etapp oli läbitud, homosuhete võrdsustamine traditsioonilise abieluga ja järgmisena ka lapsendamisõigus. Sealt me oleme liikunud veelgi edasi. Nüüd me näeme Ameerikas järgmisi dekadentsi sügavusi, kuhu laskutakse. Selleks on nn *gender ideology* või sooideoloogia. 1990-ndatel tegutses paralleelselt sellega, kui Lääne-Euroopas ja Põhja-Ameerikas toimus homokultuuri peavoolustamine, USA-s, aga põhiliselt just Kanadas täiesti legaalselt ja aktiivselt selline organisatsioon nagu North American Man/Boy Love Association ehk Põhja-Ameerika meeste /poiste armastuse assotsiatsioon, mille selge väljakuulutatud eesmärk oli dekriminaliseerida täisealiste meeste ja alaealiste poiste vaheline seksuaalne läbikäimine. Seda loomulikult tingimusel, et kõik on vabatahtlik ehk siis lapsed teavad, mis neile hea on, kui kommionu tuleb. See oli täiesti ametlikult tegutsev, avalikult oma eesmärke kuulutav organisatsioon, mis apelleeris täpselt samamoodi inimõigustele.
Nii et igasugust jälkust võib inimõiguste sildi all muidugi propageerida, aga terve mõistusega inimesed saavad aru, et sellel ei ole mitte mingit pistmist päris inimõigustega. Need päris inimõigused seab aga selle seaduseelnõu filosoofia ja praktika löögi alla. Need päris inimõigused on südametunnistuse vabadus, sõnavabadus, poliitilise eneseväljenduse vabadus ning need on selle seaduse edasise menetlemisega või kehtima panemisega rünnaku alla sattunud. Aitäh!

15:02 Esimees Eiki Nestor

Märt Sults, palun!

15:02 Märt Sults

Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja! Kuidas te vaatate sihukestele asjadele? Praegu levivad järjest jutud, et kooliõpikuid kirjutatakse ümber ja soo mõiste ning ema, isa ja perekonna mõisted kaovad perekonnaõpetuse ja ühiskonnaõpetuse õpikutest ära. Mis mõtteid see sul tekitab? Minul tekitab see väga julmi mõtteid, aga sinul? Ja kuidas sa seda tõlgendad või mis me peame tegema? Kas me peame

kellelegi näpuga näitama või kedagi korrale kutsuma või mida me peame tegema, et sellist asja ei juhtuks?

15:02 Martin Helme

Aitäh! See trend, jah, ei iseloomusta mitte ainult neid riike, kus homosuhted on legaliseeritud või reguleeritud juba mõnda aega tagasi, vaid me näeme sellest konkreetseid näiteid ka Eestis. Minu arvates on tegu julmusega laste vastu. See on erakordselt julm laste vastu, kui me näeme viienda klassi ühiskonnaõpetuse töövihikus küsimusi, kus sisuliselt suunatakse lapsi ütlema seda, et kõik suhted on võrdsed, olgu need meeste ja naiste vahelised või näiteks meeste ja meeste vahelised. Sisuliselt toimub ideoloogiline ajuloputustöö juba koolides. See toimub juba praegu Eesti haridussüsteemis ja mulle teeb tõsist muret, et haridusministeerium kas vaikivalt soodustab seda või igal juhul ei takista seda. Ja selle arengu taustaks on see, kuidas haridusminister reformierakondlane Jürgen Ligi üritab haridussüsteemi tsentraliseerida. Selle tsentraliseerimise tagajärg on selgelt ka haridussüsteemi ideologiseerimine. Ning valitsev ideoloogia on Eestis praegu homoideoloogia ehk siis see, et igal pool võrdsustada homosuhted traditsiooniliste suhetega ja näidata neid normaalsetena või samaväärsetena või sama headena. Nii kasvatatakse peale põlvkond, kelle peas on kõik sassis. See on jõhker laste vastu ja see on lapsevanemate õiguste jalgade alla trampimine.
Muide, kui eelmise küsimuse juurde korraks tagasi tulla: ka lapsevanematel on õigus – kas me nimetame seda inimõiguseks või mingiks muuks õiguseks – kontrollida, mida nende lastele õpetatakse, ja seista oma laste kõlbelise ja moraalse palge eest. Minul lapsevanemana on igal hommikul, kui ma lapsed kooli saadan, mure, mida neile seal õpetatakse. Ma arvan, et lapsevanemad peavad väga tähelepanelikult jälgima, mida nende lastele koolis õpetatakse, ja väga aktiivselt sekkuma ja protesteerima, kui nende laste peal tehakse neomarksistlikku ümberkasvatust ja doktrineeritakse ühiskonnaõpetuse sildi all homoideoloogiat. Sellele tuleb kodanikualgatuse korras vastu hakata.
On paraku selge, et kui riigivõim seda soosib, siis teerull liigub vaikselt edasi. Liigub vaikselt, aga liigub. Meil on vaja, et riigivõim kultiveeriks hoopis teist väärtushinnangute süsteemi. See on üks osa kogu riigis käimas olevast vaidlusest. Juba vanad kreeklased teadsid õpetuse tähtsust. Üks Vana-Kreeka filosoof, kui ma õigesti mäletan, siis oli see Aristoteles, ütles: "Maailmas on kaks tähtsat küsimust, millele me peame vastama. Üks on see, mida me õpetame oma lastele, ja teine on see, kes seda õpetab." Praegu me näeme nii Eestis kui lääneriikides seda, et see, mida õpetatakse meie lastele, on vastuolus väga paljude lastevanemate maailmavaate ja väärtushinnangutega. Ja seda õpetavad inimesed, kellel tegelikku arusaamist maailma asjadest ei ole, kes on punaülikoolis saanud täiesti eluvõõrad ja inimvaenulikud hoiakud ja õpetavad neid nüüd õhinal lastele. See on väga hirmuäratav trend ja sellele peab reageerima. Õige on see, kui riik kultiveerib teistsuguseid väärtushinnanguid. Meie riik paraku praegu kultiveerib väärtushinnanguid, mis pikas plaanis on ühiskonda hukutavad.
Kohe peale Riigikogu valimisi tehti meie fraktsioonile lahkelt kommunikatsioonikoolitus. Üks valitsuse kommunikatsioonimeeskonda kuuluv professionaal – ma jätan nime mainimata – rääkis, et ühiskonna jaoks on kõige tähtsam see, kas on olemas see n-ö sammas või telg, mis on ühisväärtus, mille nimel inimesed soovivad koonduda ja mille eest ollakse nõus seisma ja kui vaja, siis kas või riigi eest surema. Ja kui sa selle ühisväärtuse või selle samba ära murendad või ära lõhud, siis on ühiskond haavatav kõikide kriiside poolt, mis ühiskonda võivad tabada – olgu see majanduskriis, sisejulgeoleku kriis, välisjulgeoleku kriis, demograafiline kriis või mingi muu kriis. Me näeme, kuidas kogu kooseluseaduse ümber käiva diskussiooni käigus ja kogu selle seaduse taga seisva homoideoloogia propageerimise käigus lammutatakse aktiivselt, süstemaatiliselt ja sihipäraselt meie ühiskonda püsti hoidvat tugisammast, milleks on traditsioonilised pereväärtused, milleks on patriotism, milleks on ühine arusaamine mingisugusest ühiskondlikust väärtusruumist. Seda kõike lammutatakse, seda kõike pihustatakse ja seda tehakse meil praegu juba ka koolisüsteemis.
Mina arvan ka, et see on ülimalt julm. Mina arvan, et see rikub lastevanemate õigust kontrollida või hoolitseda selle eest, mida nende lastele õpetatakse. Me peame sellele vastu seisma. Ma arvan, et kõige tõhusam viis sellele vastu seista on Eestis valitsus välja vahetada ja hoolitseda selle eest, et haridusministeeriumi eesotsas on inimene, kes saab aru, mis on kultuur ja kultuuriväärtused, mis on traditsioonid ja patriotism ning mis on väärtuspõhine õpetus. Me peame aru saama, kui meile määritakse väärtuspõhise õpetuse nime all tegelikult pähe neomarksistlikku ideoloogiat.
Mina olen sedasorti inimene, kes leiab, et koolidele peaks võimalikult vähe ette kirjutama, mismoodi seal õpetatakse ja kes õpetab ja mida õpetab. Lastevanematele peab andma valida, millise

väärtussüsteemiga kooli nad oma lapse panevad, mida ja kuidas seal õpetatakse. Ma ei kahtle hetkekski, et Eestis tekib ka selliseid koole, kus on aus paduliberaalne väärtussüsteem ja kuhu lapsevanemad viivad oma lapse kindlas veendumuses, et nii ongi kõige õigem. Aga täpselt samamoodi olen veendunud, et absoluutne enamik Eesti lapsevanemaid tahab, et nende lapsed käivad koolis, kus kujundatakse traditsioonilisi väärtushinnanguid ning räägitakse traditsioonilistest soorollidest ja patriotismist, kus õpetatakse, et mehed on mehed ja naised on naised ja et ainult naised saavad olla emad ja ainult mehed saavad olla isad. See teeb ühiskonna tugevaks ja niisugune ühiskond elab üle ka kriisid, erinevalt ühiskonnast, kus kõik ühisväärtused on laiali pihustatud ja see keskne sammas, millel me seisame, on ära lõhutud või murendatud.

15:02 Esimees Eiki Nestor
Peeter Ernits, palun!

15:02 Peeter Ernits
Hea juhataja! Hea ettekandja! Ma olen sinuga nõus, et me elame homolaine alguses või kusagil keskpaigas ja homoseksuaale on küll ühiskonnas suhteliselt vähe, aga nad on erakordselt häälekad. Kui sa oled lugenud Kinsey raportit, siis tead, et midagi pole teha, looduse vastu ei saa. Kedagi erutavad naised, kedagi erutavad mehed, teisi erutavad lapsed, kolmandaid loomad, neljandaid surnud. Kas sa oleksid nõus välja tulema ka näiteks homoseksuaale ja teisi seksuaalvähemusi käsitleva seaduseelnõuga, mille eesmärk oleks reguleerida nende tegevust? Võib-olla perekonnast seal ei räägiks.

15:02 Martin Helme
Nagu ma eile korduvalt ütlesin, minu arvates ei ole mingit põhjust sellise tõeliselt väikese seltskonna eraelu kuidagi riiklikult reguleerida. Me ei pea seda tegema, selleks puudub vajadus ja seda ei nõua ka nad ise. See ei ole tegelik põhjus, miks kogu seda ideoloogiat edendatakse ja seda seadust püütakse rakendada. Eesmärk on ühiskond ümber korraldada ja sellega käib kaasas varjamatu soov ühiskonnale jõuga peale suruda hoopis teistsuguseid väärtushinnanguid, kui meil seni on au sees olnud ja mida suurem osa inimesi kalliks peab.
Mis puutub Kinsey raportisse, siis seda on palju tsiteeritud, aga nagu ma juba eile viitasin, hiljem on see selgelt kuulutatud absoluutselt mitte vettpidavaks uurimuseks. Kinsey oli homoseksuaalne aktivist, kes viis oma uuringu läbi eelkõige nais- ja meesprostituutide, vangide ja teiste oma homodest sõprade hulgas ning loomulikult sai niimoodi väga kummalisi tulemusi. See on ka väga vana, ammune raport, juba 1940-ndatel tehtud. Hiljem, 1980-ndatel, 1990-ndatel ja 2000-ndatel on tehtud väga palju tõsisemaid, palju vettpidavamaid uuringuid, kust tuleb välja hulk olulisi asju. Näiteks on Ameerika psühholoogid jõudnud järeldusele, et tõepoolest on osal inimestel selge tõmme samasooliste poole – või nagu sina nimetasid, on terve hulk igasuguseid kummalisi tõmbeid –, kuid ei ole suudetud mitte ühegi uuringuga tõestada, et see on selgelt geneetiline, kaasasündinud suundumus.
Osa uuringuid on näidanud, et inimestel, kes tunnevad seksuaalset tõmmet samasooliste vastu, on ajukeemias teatud väikesed, aga selged erinevused n-ö tavalistest inimestest. Aga ei ole suudetud kindlaks teha või veenvalt tõestada, on see ajukeemia selline juba sünnist saadik. Me ju teame, et väikestel lastel seksuaalset käitumist reguleerivad osad ajus üldse ei tööta. See keemia võib vabalt olla tekkinud hilisemas vanuses ja väga paljud uuringud viitavad, et kaasa mängivad ka ümbritseva elu mõjutused. On tehtud uuringuid ühe munaraku kaksikutega. Kuna ühemunakaksikud on geneetiliselt identsed, siis peaks olema sajaprotsendiline kattuvus, et kui üks on hetero, siis on teine ka, või kui üks on homo, siis on teine ka. Aga sellist kattuvust ei ole tuvastatud. On leitud, et on väike, aga mitte oluline tõenäosus, et kui üks ühemunakaksikutest on homoseksuaalse kalduvusega, siis on pisut suurem protsent tõenäosust, et ka tema kaksikvend või -õde on selline. Siingi on juhitud tähelepanu sellele, et kuna kaksikud kasvavad enamasti samas keskkonnas – samade vanemate juures ja samas kasvukeskkonnas –, siis ei ole võimalik öelda, kas mõjutus on ühiskondlik ehk väline või kasvatuslik. Aga on selge, et see ei ole geneetiline. Ühtlasi juhin tähelepanu sellele, et kui see oleks geneetiline, siis teatavasti homoseksuaalid ei saa lapsi, vähemalt mitte homosuhtes.
Eile me rääkisime protsendist, kui paljudel on lapsed. Üldiselt me räägime võib-olla 2%-st elanikkonnast, kes on homoseksuaalse kalduvusega, ja veel väiksemast protsendist, kes homoseksuaalselt ka käituvad või kelle seksuaalelu on selline. Mõtleme siis loogiliselt, kui mitu põlvkonda kulub, et niisugune viljatu geen välja sureks. Ometi on see olnud meiega aegade algusest saadik. Nii et geenide teooria ei ole

kunagi kinnitust leidnud.
On tehtud uuringuid ka selle kohta, kui püsiv on homoseksuaalne kalduvus. Kohe ma loen mõned tulemused ka teile ette. Ameerika psühhiaatrid on aastate jooksul seda uurinud ja doktor Lawrence Hatterer on kinnitanud järgmist: "Ma olen "terveks ravinud" palju homoseksuaale. Minu tööga võib tutvuda iga uurija, sest see kõik on kümne aasta jooksul salvestatud magnetofonilindile. Paljud neist tervenenud (ma eelistan kasutada sõna "muutunud") patsientidest on hiljem abiellunud, neil on perekonnad, nad elavad õnnelikult. "Kui kord juba homoseksuaal, siis igavesti homoseksuaal" on destruktiivne müüt." Ka Ameerika psühhiaatrite assotsiatsiooni kunagine esimees Nicholas Cummings on ametlikult kinnitanud, et tema on oma psühhiaatritöö jooksul ravinud enam kui 2000 homoseksuaali, kes soovisid oma eluviisi muuta, ning et ta teab sadu selliseid, kellel see on õnnestunud. Seega tegemist on käitumisega.
Tuleb veel ühest asjast aru saada. Meil kõigil on üht- või teistsuguseid kiusatusi ja meil kõigil on mõningaid n-ö isikuomaduste puudusi, millega me võitleme. On inimesi, kellel on eelsoodumus alkoholi kuritarvitamiseks. On inimesi, kellel on kas kasvamiskeskkonna või mingitel muudel põhjustel eelsoodumus kuritegelikuks käitumiseks. Aga me keegi ju ei arva, et riik peaks sellesse suhtuma heakskiitvalt või et riik peaks selle lausa legaliseerima, sellele kaasa aitama, patsutama õlale ja ütlema, no selline sa oled, mis seal siis ikka, meie toetame sind ikkagi. Kõigis inimestes on olemas paheline pool ja selle pahelise poolega tuleb võidelda meil kõigil. See teebki meid inimesteks, et me ei ole reflekside või instinktide orjad, me oleme vaba tahtega inimesed, kes suudavad oma käitumist juhtida. See, et meil on mingisugused kiusatused, kalduvused või soodumused, ei tähenda, et meil ei ole võimalik oma käitumist kontrollida ja et me peame kõigile kiusatustele järele andma. Kui ma kõigile kiusatustele järele annaksin, siis ma oleksin 200-kilone, sest ma sööksin ainult šokolaadi. Väide, et need inimesed ei saa sinna midagi parata, ei vasta tõele.
Loomulikult siin tuleb vahet teha ka sellisel asjal, et jah, me saame aru, et on inimesi, kellel on niisugune kalduvus. Aga see ei tähenda, et nad kõik peaksid elama homoseksuaalses suhtes. Nad ei pea seda tegema, neil on alati võimalus elada n-ö karsket elu. Kindlasti ei ole veenev argument Kinsey raport, kus väidetakse, et eksisteerib mingisugune vääramatu või paratamatu ja inimesest endast sõltumatu tegur, millega ei ole mitte midagi peale hakata. Seega ma rõhutan: homoseksuaalsus ei ole samasugune asi kui nahavärv või pikkus või silmade värv. See ei ole selline asi, mille puhul öelda, et me ei saa sinna midagi parata.
Võin veel rääkida ühest toredast uuringust seoses teooriaga, et teatud inimeste ajukeemias on teatud erinevused võrreldes teistega. Kui ma nüüd õigesti mäletan, siis Kanadas, aga ma võin ka eksida, see võis olla hoopis Ameerika Ühendriikides, tehti katseid sikkudega, kellel oli kombeks teistele sikkudele selga ronida. Nende ajukeemiat muudeti hormoonpreparaatidega. Ja tagajärg oli, et sikkude käitumine muutus, nad hakkasid suuremat huvi tundma emaste kitsede vastu. Me teame, et inimesed võivad langeda depressiooni ja sellest on raske ise välja tulla. See kõik sõltub ajukeemiast. Ajukeemia ei ole mingi püsiv asi, see sõltub ka sellest, milline on väliskeskkond.
Palju oleneb ka sellest, mida sulle sisendatakse. Siin me jõuame tagasi küsimuseni, millist väärtussüsteemi või millist käitumismudelit ühiskond toestab ja võimendab ning millist käitumis- ja väärtussüsteemi ühiskond taunib. Tegu on selge maailmavaatelise konfliktiga: on olemas liberaalne maailmapilt, mis ütleb, et kõik asjad siin ilmas on võrdsed. See on moraalirelativism: mis on mõnele hea, on teisele halb ja me ei tohi siin mingisuguseid hinnanguid anda. Ning teisel pool on selline, ma ütleksin, terve mõistus, poliitilises mõttes konservatiivne maailmavaade, mille kohaselt kõik käitumised ei ole võrdsed, kõiki teguviise ei saa ühtviisi võrdselt heaks kiita. Ühiskonnad vajavad selgeid norme, mis on lubatud ja mis ei ole lubatud. Kasvatusega tuleb kinnistada teatud käitumismudeleid ja öelda, et nii on õige. Ja muide, see on ka asi, mida lapsed tegelikult vajavad, ja mitte ainult lapsed, vaid ka täiskasvanud inimesed. Kui inimesed teavad, mida neilt tahetakse, siis on neil palju suurem tõenäosus tunda ennast ühiskonnas kindlamini kui siis, kui nad peavad iga päev nuputama, mis siis täna tõde on. Eestis me kuuleme väga tihti sellist ajuvaba ütlemist, et las laps ise otsustab. No andke andeks! Jätta näiteks viieaastasele lapsele vastutus midagi otsustada on lihtsalt julm ja ülekohtune. Laps ei pea vastutama otsustuste eest, mis vahel täiskasvanutelegi üle jõu käivad. Ja selle jaoks, et otsused ka täiskasvanutele üle jõu ei käiks, peab täiskasvanutelgi olema ees selge raamistik, mille puhul on selgelt teada: see on lubatud, see on keelatud, seda peetakse õigeks, seda peetakse valeks. Meil peavad kehtima selged raamid, sest muidu on inimesed stressis. Me teame ju, et selles n-ö moraalirelativistlikus maailmas me ärkame iga hommik üles hirmuga, et täna kehtivad uued tõed. Näiteks see, mis eile oli

veel ühiskondlikult aktsepteeritav diskussioon, on täna juba vihakõne.
Selles mõttes on ülimalt instruktiivne lugeda Orwelli raamatut "1984", mis utreeritult kirjeldab totalitaarset ühiskonda, kus lihtsalt üleöö otsustati, et see, kes eile oli vaenlane, on täna sõber, ja see, kes täna on sõber, on homme vaenlane. Ja inimesed peavad suutma hoobilt ümber lülituda. Aga inimesed ei suuda hoobilt ümber lülituda, inimesed tahavad, et neil oleks elus teatud kindlad väärtushinnangud, teatud stabiilsus. Kogu see ideoloogia, millest on kantud kooseluseadus ja mida kooseluseaduse taganttõukajad ja eestvedajad ühiskonnale peale suruvad, hävitab kogu meie ühiskonna hea ja halva, õige ja vale raamistiku.
Professor Ülo Vooglaid on sel teemal väga palju sõna võtnud ja öelnud, et ühiskond ei saa toimida, kui ühiskonnas ei ole müüte, ei ole kangelasi, ei ole tabusid. Meil on hakatud üritama teatud tabusid voorusteks muuta ja sellega ühtlasi voorusi hävitama. Sest kui sa võrdsustad vooruse ja mingi seni tabu all olnud asja, siis sa võtad inimestelt võimaluse saada aru, mis on hea ja mis on halb.
Ja siit me jõuame tagasi selle väiteni, et kelleltki ei võta see ju midagi ära, kui samasoolised saavad ka oma suhteid nimetada abieluks. Ühtegi heteroseksuaalset abielu see ju kuidagi ei kahjusta ega nende abielu kuidagi ei alanda. Alandab küll! Ta sisuliselt murendab seda eksklusiivset institutsiooni, mis on mõeldud olema ühiskonna kestmise nurgakivi, mis on sajandite jooksul kujunenud struktuuriks, mis aitab inimestel olla teineteisele truu, mis aitab kasvatada lapsi, mis garanteerib kõige stabiilsema, turvalisema ja armastavama kasvukeskkonna. Seda kõike lammutataks, samastades seda millegagi, mis on kõige selle vastand.
Nii et ei vasta tõele, et see kõik on paratamatu ja vääramatu. Isegi kui ta on paljude inimeste jaoks midagi, mille vastu nad ise ei saa, siis see ei tähenda, et ühiskond peab seda heaks kiitma. Veelgi enam, ühiskond ei tohiks seda promoda, ühiskond ei tohiks seda nimetada võrdväärseks traditsioonilise abieluga, mis on ühiskonna püsimise ja kestmise, turvalisuse ja jõukuse tegelik tagaja. Abielu on kõige olulisem ühiskondlik institutsioon üldse. Aga praegu toimub rünnak selle institutsiooni vastu. Ma olen nõus, et abieluinstitutsioon on juba aastakümneid lagunenud ja allakäiku teinud, ning mitte ainult Eestis, vaid ka Lääne-Euroopas. Aga seda tõdedes ei tohi meie järgmine samm olla see, et me otsustame selle institutsiooni lõplikult purustada, nietzschelikult öeldes, et mis kukub, seda tuleb tõugata. Seda tõdedes peaksime panema pea tööle ja mõtlema, mis on need sammud, mis on vajalikud perekonna ja traditsioonilise abielu tugevdamiseks, populariseerimiseks ning selle ühiskondliku kaalu suurendamiseks. See seadus, mida me tahame tühistada, ju võimendab kõiki neid trende, teeb halvemaks olukorda, mis niigi on halb. Me ei tohiks mitte mingil juhul sellega kaasa minna, sellele tuleb vastu astuda.

15:02 Esimees Eiki Nestor
Henn Põlluaas, palun!

15:02 Henn Põlluaas
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Austatud sõnavõtja! Meil on kaks erakonda, kes püüavad homoteerulliga oma tahtmist läbi suruda, kas või üle laipade, võiks ütelda. Need on sotsiaaldemokraadid ja Reformierakond. Täpselt sama jõuliselt toetavad nad massiimmigratsiooni ja nende eesvõtmisel on loobutud ka kvootidega mittenõustumisest ja mingisugusest ülempiirist. Me teame, mis islami riikides täna toimub. Ka Hanno Pevkur ütles, et massiimmigratsiooni negatiivsed tagajärjed jõuavad varem või hiljem Eestisse. Seal tapetakse homosid, visatakse katuselt alla, lesbisid vägistatakse, loobitakse kividega surnuks. Mis juhtub, kui massiimmigratsioon jõuab ka siia koos oma tagajärgedega? Mis juhtub nendega, kellele täna tahetakse legaalse abielu õigust ja registreerimisõigust anda?

15:02 Martin Helme
Aitäh! Küll on kahju, et nende kahe erakonna esindajad ei ole siin. Võib-olla saaksid nad targemaks. Ma loodan, et nad televiisorist siiski vaatavad meid. See, millele sa tähelepanu juhtisid, on minu meelest ülimalt ilmekas näide äärmusliberaalse või neomarksistliku maailmapildi sisemisest konfliktist. Tõepoolest, näiteks Holland on olnud tõotatud maa kõige liberaalsemate ideede pooldajatele. Seal on legaliseeritud eutanaasia, seal on olemas kõik need õigused, mida meil praegu üritatakse andma hakata. See on riik, kus on ikka olemas olnud punaste laternate tänavad ja homokvartalid ja justkui selline üleüldine sallivusühiskond. Aga nüüd on Holland üks neist riikidest, kus massiimmigratsiooni tagajärjel on väga suur protsent elanikkonnast moslemid ja moslemid on avalikust elust sisuliselt välja

tõrjunud kogu selle homoelu, mis seal 10 või 15 aastat tagasi väga rõõmsalt eksisteeris. Ja täpselt sama on muide juhtunud ka Rootsis. Iga päev pekstakse ja vahel ka tapetakse inimesi, kes ei varja seda, et nad on homod.
See on massiimmigratsiooni tagajärg ja ei ole mul õnnestunud teada saada ei sotsidelt ega reformaritelt, kuidas nad kavatsevad neid kahte asja ehk siis multikulturalismi ja liberaalset immigratsioonipoliitikat ning liberaalset homoideoloogiat omavahel klapitama hakata.
Teiste lääneriikide kogemuste põhjal me võime öelda, et islam trumpab üle kõik vasakpoolsed ideed. Islam trumpab üle feminismi, islam trumpab üle homoõigused, islam trumpab üle igasugused muud vasakpoolsete lemmikteemad, sest multikulturalism on olulisem. Ühiskonna muutmine sallivamaks selle läbi, et imporditakse metsikus koguses kõige vähem sallivamat segmenti maailma elanikkonnast, on olulisem kui eelmiste kümnenditega kätte võidetud poliitiline territoorium sallivuse mõttes.
Meil Eestis veel seda ei ole, aga tõepoolest, nii nagu Hanno Pevkur ütles, kui moslemi immigratsioon maailma kõige tagurlikematest regioonidest, nagu on Põhja-Aafrika ja Lähis-Ida, muutub Eestis juba arvestatavaks, siis arvestades seda, kui väike on Eesti rahvaarv, kui vähe on Eestis üldse inimesi, arvestades seda, et Eestis sisuliselt on ju ainult üks või kaks linna, kus teatud homokogukond ennast avalikult üldse üleval peab, ja arvestades seda, et moslemi kogukond tõenäoliselt koondub just nimelt nendesse suurematesse linnadesse, siis on täiesti selge, et see Tatari tänava lõbus kvartal, millest meile eelmise nädala Eesti Ekspress kirjutas, on kaduv nähtus.
Seda silmas pidades on mul täiesti siiras üleskutse Eesti homodele: kui teil vähegi oidu peas on ja kui teil natukenegi on enesealalhoiuinstinkti, siis hääletage järgmistel valimistel Konservatiivse Rahvaerakonna poolt. Konservatiivne Rahvaerakond seisab vastu massiimmigratsioonile ja see on ainus pant, et te saate oma lõbusat elu Eestis edasi elada, ilma et peaksite kartma tänaval vägivalla ohvriks sattumist.
Me võime küll olla vastu kooseluseadusele ja homosuhete riiklikule reguleerimisele, aga me ei arva, et homosid peaks katuselt alla viskama või neid peaks tänaval peksma või pussitama. Me võime küll olla vastu radikaalsele feminismile kogu tema väärastunud arusaamisega inimloomusest ja inimestevahelistest suhetest, aga me ei arva, et naisi tuleks toppida kotti, kust ainult nagu laskepilust saab välja vaadata. Need paduliberaalid, kes praegu vihast sisisedes meie vastased on, võiks natukene järele mõelda ja saada aru, et seda vaba ja sallivat lääne ühiskonda, mis meil praegu on, ohustavad ja hävitavad kõige aktiivsemalt just sotsiaaldemokraadid ja reformierakondlased, kes lasevad massiimmigratsioonil toimuda. Nii et meie oleme, kui ausalt öelda, homode kõige paremad sõbrad Eestis.

15:02 Esimees Eiki Nestor
Raivo Põldaru, palun!

15:03 Raivo Põldaru
Aitäh, härra esimees! Lugupeetud ettekandja! Sa oled nüüd asjaga nii hästi kursis, et oled vist kõige suurem spetsialist selle seaduse temaatika alal. Ma küsin johtuvalt sellest, et notarite juures on selle seaduse kohaselt ka lepinguid sõlmitud ja nendel inimestel on elu ehk nende järgi seatud. Mis saab siis, kui nüüd tuleb otsus seadus tühistada? Lepingud on olemas, mis saab nendest inimestest, kes on oma lepingud sõlminud?

15:03 Martin Helme
See küsimus tuli üles ka õiguskomisjoni istungil, kui ma seda eelnõu kaitsesin. Vastasin nii, et kõigepealt tuleb juhtida tähelepanu sellele, et neid lepinguid on väga vähe. Kontrollisin järele, aprilli lõpu seisuga oli Eestis sõlmitud 25 notariaalset kooselulepingut ja nendest alla poole on samasooliste vahel. Meile küll räägitakse siin nutulugusid sellest, kuidas inimesed ei julge lepinguid sõlmida, sellepärast et meil on seadusandlik selgusetus. Ma ei pea seda juttu siiraks. Ma arvan, et ei ole kunagi olnud mingisugust tegelikku vajadust nende lepingute järele, see kõik on olnud üks suitsukate.
Mis saab vahepeal sõlmitud lepingutest, kui seadus tühistatakse? Mitte midagi erilist ei juhtu. Ega need lepingud selle tõttu kehtetuks ei muutu. See on ju tavaline õiguspraktika, et seaduse kehtimise ajal teoks saanud seaduslik tegevus ei muutu seadusetuks selle tõttu, et mingi seadus muutub. Need lepingud jäävad jõusse. Samas kehtib nende lepingute puhul klausel, mida notarid lepingute sõlmimise ajal peavad selgitama, et kuna puuduvad rakendusaktid, siis on sellega seotud ühe- ja teistsugused

riskid. Nende lepingute sõlmimise ajal anti inimestele teada, et on olemas teatud riskistsenaariumid. Aga veel kord, 25 lepingu puhul ma ei näe siin mingisugust ühiskondlikku mullistumist või riigiõiguslikku vaakumit tekkimas. Tegelik tõde aga on see, et nii nagu neid lepinguid on saanud sõlmida praegu ilma rakendusaktideta, nii saab neid ka tühistada ilma rakendusaktideta. Selle jaoks on meil olemas võlaõigusseadus ja kõikvõimalikud muud seadused. Kehtivad need siis nii kaua, kui kehtivad. Tegelik probleem kooselulepingute puhul on see, et puudub selge mehhanism nende lõpetamiseks. Aga paralleelseid arusaamu või mingisugust põhimõttelist õigusfilosoofilist praktikat arvestades on kindlasti võimalik neidki tühistada või kehtetuks muuta. Lihtsalt praegu puudub selge regulatsioon. Igatahes need ei tühistu sel hetkel, kui seadus tühistub. Seda kindlasti ei ole vaja karta, need kokkulepped ei muutu siis olematuks.
Oluline on see, et olukord, mille on tekitanud meie vigane või mittetoimiv kooseluseadus, kauem ei kestaks. Me peaksime tegema kõik endast sõltuva ja pingutama selle nimel, et niisuguseid seadusi ei tekiks juurde. Me peaksime kooseluseaduse tühistama, et sellise pooliku seaduse alusel ei sõlmitaks rohkem lepinguid, sest mida rohkem neid sõlmitakse, seda suuremaks see probleem muutub.
Meie eesmärk siin praegu ongi vähendada seda õiguslikku vaakumit või niisugust mittetoimivat õigusolukorda. Tõepoolest, need 25 lepingut, mis praeguseks on ühe kvartali jooksul sõlmitud, jäävad selliseks kurioosumiks, aga mitte midagi hullu nendega ei juhtu ja mitte mingisugust tegelikku sisulist probleemi neil inimestel ei teki. Seda enam, et me võime olla üsna kindlad, et osa nendest lepingutest on tehtud puhtalt *show* mõttes või selleks, et mingisuguse iva olemasolu tõestada. Ma ei arva, et väga paljud neist lepingutest on sisulised inimestevaheliste suhete reguleerimise lepingud. Küllap see on ikkagi sümboolne akt õige mitmete lepingute puhul.

15:03 Esimees Eiki Nestor
Jaak Madison, palun!

15:03 Jaak Madison
Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Hea ettekandja! Vahepeal on kõvasti saanud kuulata täpset informatsiooni küll ajutegevusest, küll kalduvustest ja võimalikest ravimitest. Aga see selleks, see mind praegu eriti ei huvita – kuna ma olen selle kohta lugenud, siis ma tean seda päris hästi. Aga kui võtta see eelnõu, mis sellega siis edasi teha? Minu juurde on tulnud mõned sotsiaaldemokraadid ja küsinud, kuidas te võtate endale õiguse esindada rahva enamust. Teil on ju ainult seitse kohta Riigikogus. Siis ma olen öelnud, et jumala pärast, ega valimistel ei hääletata ühe küsimuse põhjal. See on ainult üks teema ja selles küsimuses me oleme valdava enamusega rahvast ühel pool. Ega ei ole ka sotsiaaldemokraatidel mitte mingisugust õigust oma 14 protsendiga rääkida rahva enamuse nimel ja suruda läbi seadusi, mis lähevad enamuse soovidega vastuollu. Mis on sinu arvamus ettekandjana ja eelnõu algatajana, kas see oleks sotsiaaldemokraatidelt väga hea žest, näitamaks, et seistakse näoga rahva poole?

15:03 Martin Helme
Žest oleks siis osaleda selle seaduse tühistamisel, ma saan aru. Nii palju kui meil on kolleegidega siin ühes või teises kontekstis juttu olnud, siis sotsiaaldemokraatide jaoks on see nagu tootemi küsimus. See on selge. Nende puhul on see lihtsalt nii tõsine kiiks, et sellest ei saa üle ega ümber. Kõik muud teemad taanduvad selle ees ja mingit kompromissivõimalust ei ole. Aga põhimõtteliselt võib ju sama kriitikat teha meie pihta – meie jaoks on see täpselt samamoodi nii põhimõtteline küsimus, et mingisugust järeleandmist või kompromissi me ei pea võimalikuks. Ma julgen ennustada või kinnitada, et ükskõik kui kaua see meil aega ka ei võta, kooseluseaduse me tühistame lõpuks niikuinii. See seadus oma äbarikul kujul, nii nagu ta on vastu võetud ja poolikuks jäänud, lõpetab prügikastis niikuinii, võtab see meil aega, kaua võtab. Kui nüüd rääkida sellest, kes esindab rahva arvamust ja kes mitte, siis tõepoolest, eelmiste Riigikogu valimiste ajal oli meie valimisprotsent natuke üle 8, aga d'Hondti meetodi kasutamise tõttu võeti üks meie saadikukoht ära ja anti Reformierakonnale. Aga on, nagu on.
Ent juba eelmise Riigikogu valimise ajal oli selge, et üks põhjus, miks sotsiaaldemokraatide valimistulemus oli oluliselt kehvem, kui nad ise arvasid või kui oli ka nende varasem valimistulemus, on selles, et nad hambad ristis nii oma liikmeid, oma valijaid kui ka Eesti avalikkust põlastades surusid läbi asja, milleks nad ei olnud kunagi saanud mandaati, milleks nad ei olnud kunagi küsinud oma valijatelt luba või mandaati ja millele ei ole kunagi olnud Eesti ühiskonnas mitte mingisugust toetust. Õigemini

see toetus on väike, väga väike.
Meie, vastupidi, küsisime mandaati loomulikult tervele reale asjadele, alates käibemaksu alandamisest ja lõpetades kahe tankipataljoni loomisega. Aga muu hulgas oli üks meie keskne lubadus kooseluseaduse tühistamine. Ja selles küsimuses me võime tõepoolest rahuloluga või kindlusega öelda, et selles küsimuses meie oleme näoga rahva poole.
See ei ole ainus küsimus, kus me oleme näoga rahva poole. Me oleme seda ka immigratsiooniküsimuses, millest siin palju juttu on olnud, täpselt samamoodi oleme erakond, kes siin saalis kaitseb absoluutse enamiku Eesti inimeste seisukohti ja väärtushinnanguid. Ja neid teemasid on veel, kas või varsti arutusele tulev haldusreformi seadus on kindlasti selline. Sedagi surutakse praegu läbi, kuigi avalik arvamus on selle vastu. Nii et mis puutub rahva nimel kõnelemisse, siis me peame muidugi aru saama, et ei ole olemas mingisugust absoluutselt ühtset ja selget rahva arvamust. Eri küsimustes on rahvas jagunenud erinevalt. Ühes küsimuses toetatakse natuke rohkem üht parteid, teises küsimuses natuke rohkem teist parteid. Aga teatud väga tähtsates küsimustes minu meelest poliitiline eliit ei tohiks eirata väga suure hulga rahva arvamust, eriti kui selleks puudub vähimgi vajadus. Täpselt sama võib öelda mingisuguste euroabipakettide kohta. Ükski poliitiline jõud ei ole mitte kunagi mitte ühelgi valimisel küsinud luba päästa Eesti maksumaksja rahaga teisi riike või euroala. Kui nüüd tulla siia saali ja see teerulliga läbi suruda, siis see on esiteks illegitiimne. See ei ole seaduslik käitumine. Selleks ei ole mandaati. Ja teiseks on see selgelt ebademokraatlik ehk juhindutakse mingisugustest teistest suunistest kui need, mis saadakse oma valijatelt.
Mis puutub Reformierakonda, siis Reformierakond minu meelest on võtnud selle eelnõuga umbes sellise hoiaku, et nad on oma õppetunni valimistel saanud. Teist korda nad selle eest peksa saada ei taha. Aga näo päästmise huvides ei taha nad kannapööret teha ehk selle eelnõu tagant ära kaduda. Nii lastakse sellel eelnõul mitte elada ja mitte surra ehk siis olla vastu võetud ilma rakendusaktideta. See on nende arvates siis rahuldav lahendus. Meie meelest ei ole see riigimehelik ja meie meelest ei ole see korrektne ja see ei ole ka Reformierakonna valijate suhtes õiglane. Reformierakonna valijad ei toeta kooseluseaduse rakendamist. Nii et Reformierakonna jaoks ei ole see tootem või kinnisidee, aga nende jaoks on see poliittehnoloogiline teema, mille puhul nad on valinud teise tee. Seega ma ei näe neid tegemas mingit otsest kannapööret. Kui neil oleks natukene oidu peas, siis nad laseksid esimesel lugemisel selle läbi minna ja enne teist lugemist ta seisma jätta, nii nagu on juhtunud Vabaerakonna paarkonna seadusega. Eks nad ise teavad, mis nad teevad, mina neile seda ette ei saa kirjutada. Aga meie jaoks on oluline, et see protsess liiguks edasi. Kui see hääletatakse menetlusest välja, siis küllap me esitame ta uuesti menetlusse, seda selle lihtsa teadmisega, et ühel päeval tuleb poliitiline tähtede seis, poliitiline konstellatsioon, kus meid on vaja või meiega tuleb arvestada ja siis me tühistame selle seaduse niikuinii. Aitäh!

16:03 Esimees Eiki Nestor
Jaanus Karilaid, palun!

16:03 Jaanus Karilaid
Aitäh, juhataja! Hea ettekandja! Selle eelnõu taga on Keskerakonna ja EKRE ühine võitlus. Me teame väga hästi, et vene kogukonnast 90% toetab meie ühist algatust ja eesti kogukonnast kaks kolmandikku. Kas sulle tundub, et praegune valitsus Reformierakonna juhtimisel teadlikult lõhestab ühiskonda või on see lõhestamine tahtmatu?

16:03 Martin Helme
Aitäh! Raske on selles tegevuses või käitumises, mis on kaasnenud kooseluseaduse läbisurumisega, näha midagi juhuslikku. Ma ei saa kuidagi arvata, et kooseluseaduse ümber toimuv on juhuslik. See on väga sihipärane, väga teadlik, väga kalkuleeritud tegevus. Loomulikult ma ei oska nende eest vastata, kui palju nad kõik ühiskondlikud aspektid on läbi kalkuleerinud. Mulle tundub, et praegusele valitsusele ei lähe korda, kuidas see Eestis elavatele teisest rahvusest elanikele paistab või kuidas see neid meelestab. Täiesti külma kõhuga sülitatakse näkku juba ka oma rahvale, eestlastele, seega pole mingi küsimus selles küsimuses samamoodi venelastele näkku sülitada. Selle üle me olemegi kogu aeg nurisenud, et seda eelnõu pole tegelikult kunagi vaja läinud. Ometi on selle peale kulutatud tohutult energiat ja aega, on vaieldud ja ühiskond tülli aetud. Sellel eelnõul on väga rängad tagajärjed, see on ühiskonda lõhestanud ja eri sotsiaalseid gruppe tülli ajanud. On täiesti arusaamatu, miks see kõik on

vajalik olnud.
Minu ja teiste meie erakonna liikmetega on ühendust võetud ja küsitud, mis te jändate selle teemaga, see on ammu kõiki ära tüüdanud. Jah, muidugi on see ammu kõiki ära tüüdanud. See on ka meid ära tüüdanud. Meil ei oleks vaja tegeleda sellise küsimusega, me tegeleksime palju parema meelega hoopis teiste teemadega – majandusega, demograafiaga, riigikaitsega, regionaalarenguga. Aga nagu ma täna olen üritanud ka ikka ja jälle selgitada: ühiskond ei püsi koos, kui tal ei ole kindlatest väärtustest vundamenti, kui tal ei ole kokku lepitud ühiseid väärtushinnanguid, kui tal ei ole n-ö moraalset tugisammast või selgroogu. Kogu see kooseluseadus ja seda toestav ideoloogia ja poliitiline retoorika lammutab ühiskonda. Me ei saa selle lammutamisega leppida, me peame sellele lammutamisele vastu astuma, me peame üritama seni tehtud lammutustöö tagajärgi parandada. Ega see kerge ei ole, lõhed on nii suureks aetud. Aga see parandamine algab selle n-ö kahju põhjuseks oleva seadusega, selle seaduse kustutamisega seaduste nimekirjast. Alustame me sellega, et läheme tagasi olukorda, mis oli enne kooseluseaduse vastuvõtmist. Sellest me saame alustada. Ega sellega ei ole see kahjutöö veel hüvitatud või ühiskond parandatud, aga see on esimene samm. Nii kaua, kuni see seadus kehtib, see tüli kestab, need lõhed ühiskonnas püsivad ja see n-ö leppimine ei ole võimalik. Nii et minu üleskutse on küll kõigile, et kui teil on sellest teemast kõrini, siis tühistame selle seaduse ära ja liigume Eesti eluga edasi. Aitäh!

16:03 Esimees Eiki Nestor
Peeter Ernits, palun!

16:03 Peeter Ernits
Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Ma küsin, kas sa oled teadlik, et me kooseluseaduse tühistamisega läheme vastuollu Ameerika Ühendriikide, eriti Valge Maja seisukohtadega. Teatavasti enne selle seaduse vastuvõtmist kohtus Ameerika Ühendriikide suursaadik Eesti Kirikute Nõukoguga ja väidetavalt andis seal teada, kuidas tuleks Eesti parlamendil ja Eesti riigil käituda. Ja just täna kinnitas seda meiega kohtunud peapiiskop.

16:03 Martin Helme
Aitäh! Lood on nii, et ei mina ega sina ei saa valida Ameerika presidenti. Me ei saa osaleda Ameerika poliitilistes diskussioonides, ei saa otsustada, milliseid seadusi võtab vastu Ameerika Ühendriikide Kongress. Ei saa, ja kõik. Ning väga hea, et ei saa. Ameerika on Ameerika ja Eesti on Eesti. Täpselt samamoodi ei saa ühegi riigi diplomaat ega ühegi riigi valitsusjuht öelda Eesti rahvale või parlamendile, et te peate tegema nii. Sellisele inimesele tuleks kohe vastu kõrvu anda ja ta uksest välja visata. Me ei pea tegema mitte midagi, mida me ei taha teha. See on puhas suveräänsuse küsimus, see on ka väärikuse küsimus. Muidugi me teame, et homoideoloogia kandjatel väärikust ei ole, aga meil on. Meil on väärikus ja me leiame, et Eesti rahva väärikust tuleb ka kaitsta. Kui leidub mõni diplomaat või poliitik või teise riigi valitsusliige või ka parlamendiliige, kes tuleb Eestisse ja ütleb, et te peate tegema nii, siis tuleb see jutt sekundi pealt ära lõpetada. Sellist juttu ei tohi olla. Me ei pea tegema mitte midagi. Meie siin saalis, Eesti Riigikogu liikmed, peame tegema seda, mida me oleme lubanud oma valijatele. Vaat seda me peame tegema! Seda, mida me oleme lubanud oma valijatele, me peame ellu viima, vähemalt üritama ellu viia – me saame aru, et opositsioonis olles oma programmi täiel määral ei ole võimalik mitte kuidagi ellu viia. Aga vaat seda me peame tegema. Eesti rahvas ei pea üldse mitte midagi tegema, mida ta ei taha teha, ta otsustab ise, mismoodi ta oma elu korraldab.
Loomulikult, ma elan ka päris maailmas ja saan aru, et Eesti kui väikeriik, kes on suures osas panustanud nii oma majandusedu kui ka julgeoleku tagamisel liitlastele, peab reaalpoliitikat silmas pidades ikkagi vähemalt kuulama seda, mida liitlased tahaksid, et me teeksime. Sellest ma saan aru. Minu etteheide nii Eesti praegustele juhtidele – nii presidendile, välisministrile kui ka peaministrile ja kõigile teistele on see, et nii palju kui mina olen aru saanud, ei ole tehtud mingitki katset liitlastele meie seisukohti, meie huvisid selgitada. Ükskõik millal sa istud väliskomisjonis ja kuulad Välisministeeriumi juttu sellest, kui me läheme ühele, teisele, kolmandale suurele kohtumisele, koosolekule, istumisele, siis mis on Eesti seisukohad? Alati on Eesti seisukoht teha nii nagu teised. Alati! Eesti Välisministeeriumi ainus ülesanne on välja peilida, mida teised meist tahavad, ning siis müüa see maha Eesti avalikkusele ja Eesti parlamendile.
Kunagi ma töötasin Välisministeeriumis, see oli aastatel 1995–2000. Siis me veel ei olnud nii

globaliseerunud riik, nagu me tänapäeval oleme. Meil olid regulaarsed töökoosolekud, kus seda suhtumist oli juba siis väga palju näha, aga see ei olnud veel täiesti valitsev. Ja minu küsimus iga kord oli, et oot-oot, mis see meie asi on, mida teised tahavad, et me teeme. Meie asi siin majas on välja nuputada, mis on Eestile kasulik, ja üritada see maha müüa teistele ehk selgitada oma n-ö liitlastele ja sõpradele, et just see on Eesti huvides. Alati ei ole võimalik seda saavutada, aga me peaksime vähemalt üritama.
See haakub sama teemaga, mis puudutab meie ajalugu. Pean silmas näiteks pronkssõduri teemat. Kogu aeg on ju olemas Eestis ka see seltskond, kes räägib, et meie lääne sõbrad ei mõista meid. Pagan võtaks, kui ei mõista, siis on meie asi seda neile selgitada. Meie asi on selgitada meie keerulist, mitmekihilist ja väga traagilist ajalugu, et nad mõistaksid meid. Tulla rääkima, et üks või teine lääne poliitik või diplomaat kangesti tahtis, et me käituksime nii – tore-tore, et tahtis, aga tahtmine on taevariik. Meie asi on neile selgitada, et me nii ei tee või me nii ei saa või selleks puudub ühiskondlik heakskiit või selleks puudub riigisisene vajadus. See on iseseisva riigi tunnus, kui me niimoodi käitume. Jah, loomulikult kõik mõistlikud riigid edendavad oma huve oma liitlaste juures, käivad ja üritavad neilt välja pinnida või välja kaubelda mingisugust tegevust või käitumist, mis on neile kasulik või mis haakub nende arusaamisega maailma asjadest. See on täiesti normaalne, nii käibki elu maailmas. Aga asi muutub häbiväärseks ja piinlikuks, kui tulevad meie enda poliitikud ja hakkavad Eesti rahvale rääkima, et need ja teised tahavad, et me nii teeksime. See on mitmekihiliselt alatu. Esiteks, sellega sisuliselt üritatakse lükata vastutus kellegi teise kaela omaenda eesmärkide realiseerimisel. Üritatakse sedasama kooseluseadust Eesti avalikkusele pähe määrida jutuga, et muidu ameeriklased ei toeta meid, muidu Euroopast raha ei saa, muidu Itaalia lennukid ei tule siia. See kõik on täielik jama! Seda räägitakse selleks, et ei peaks sisepoliitilises diskussioonis tegelikult oma eesmärke argumenteerima, et saaks lükata vastutuse kellelegi teisele.
Needsamad poliitikud, kes meile räägivad, kuidas meile ikka survet avaldatakse ja miks me peame nii tegema, üritavad pugeda selle taha, et keegi teine tahab, et me nii teeksime. Nii tahavad nad oma elu sisuliselt kergemaks teha. See on alatu võte. Teine asi on see, et nad ei ole oma ülesannete kõrgusel, kui nad sellisele käitumisele vastu ei hakka. Selline käitumine on aga vastuvõetamatu, see on rahvusvahelises suhtluses vastuvõetamatu, et keegi sekkub riigi otsustesse sellisel moel. Muidugi, Obama armastab seda ikkagi teha. Me teame, et ta käis vist kaks nädalat tagasi Ühendkuningriigis seletamas, kuidas britid peavad hääletama Brexiti referendumil. Me teame Obama edukust oma suurte eesmärkide mahamüümisel. Kui ta käis Kopenhaagenis mingisuguseid kliimapakette maha müümas, siis see lõppes katastroofiga. Kui ta käis – ma ei mäleta, kus – lobi tegemas selle jaoks, et olümpiamängud korraldataks Ameerikas, siis see oli suur katastroof.
Nii et meil on olemas ees väike muster, mis ennustab, et kui Obama juba millegi eest võitleb või millegi kasuks räägib, siis tulemus on vastupidine. Nii et minul Brexiti suure fännina on lootus tänu sellele kasvanud, et Obama käis Inglismaal inglastele ütlemas, kuidas nad peavad tegema. Sest Inglismaal on väga tugevad suveräänsuse ja demokraatliku iseseisva otsustamise traditsioonid. Tegelikult ju kogu Brexit keerlebki selle ümber, kas neil on õigus oma riigi asju ise otsustada või ei ole. See on see, mille üle Brexiti vaidlus käib. Ja täpselt samamoodi nagu Brexiti küsimuses ei saa mitte keegi meile öelda, et te peate tegema nii. Ning kui keegi teebki niimoodi, siis tuleb see välja naerda. Täpselt samamoodi ei saa tulla Eestisse ja öelda meile, olgu kirikuinstitutsioonidele või poliitikutele, et te peate tegema nii. See jutt tuleb kohe lõpetada, ja väga teravalt lõpetada – öelda: kuulge, inimesed, teadke oma kohta!

16:03 Esimees Eiki Nestor
Arno Sild, palun!

16:04 Arno Sild
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kõneleja! Ma küsin nii. Me teame, kuidas suhtuti Nõukogude Liidus homoseksualismi, nüüd on teised ajad ja teised kombed. Sa rääkisid ka moslemite suhtumisest. Aga sa oled nendes asjades kompetentne. Kuidas üldiselt praegu Euroopas või terves maailmas see homoseksualism nii plahvatuslikult kasvab? Kas on võimalik sellele piiri ka panna ja ühiskonnal normaalselt edasi areneda?

16:04 Martin Helme

Aitäh! Sellele globaalsele küsimusele vastates tuleb tõdeda ja aru saada, et kogu see liberaalne, aga minu meelest täiesti dekadentlik maailmapilt, mida siin edendatakse, on selgelt monokultuurne. See on hästi kurioosne, et seda väga monokultuurset ideoloogiat edendavad inimesed, kes on samal ajal suured multikulturalismi eestvõitlejad ja fännid ehk vasakpoolsed. Kogu see homoideoloogia sisuliselt valitseb ju ainult valges maailmas, Põhja-Ameerikas ja Euroopas. Ameerikas loomulikult on riigis endas väga terav vastasseis, on konservatiivsed osariigid, kus see ei ole kunagi toetust leidnud, ja on olemas liberaalsed osariigid, kus see on tõepoolest leidnud rahva toetuse, mida on ka referendumil väljendatud. Siin enne oli küsimus referendumist. Ameerikas on osas osariikides toimunud referendumid, mis on selle heaks kiitnud. Samas on teistes osariikides toimunud referendumid, mis on homokooselu või -tsiviilpartnerluse seaduseid tühistanud.
Väga oluline on tähelepanu juhtida, et absoluutses enamikus riikides, kus see on seadustatud, on see toimunud ilma rahva heakskiiduta. Eelmise aasta suvel võttis Ühendriikide föderaalne ülemkohus vastu kohtuotsuse, et inimestel justkui on õigus samasooliste partnerluse sõlmimiseks. Ehk siis hoolimata sellest, et väga paljudes osariikides on kas osariigi kongress või senat üheselt sätestanud, et abieluõigus on ainult ühe mehe ja ühe naise vaheline asi, ja hoolimata sellest, et Ameerika Ühendriikide Kongressi täiskogu oli vastu võtnud sellise seaduse nagu *Defence of Marriage Act* ehk abielu kaitse seadus, lõpuks üheksa Ameerika Ühendriikide ülemkohtunikku otsustasid, et nemad on targemad ja neil on suurem võim kui sadadel miljonitel Ameerika kodanikel ja 5 : 4 häältega ehk siis lõppkokkuvõttes viie inimese otsusega rulliti üle terve rahva demokraatlikust otsustusõigusest. See on tüüpiline näide sellest, kuidas rakendatakse homoideoloogiat lääneriikides. Seda tehakse rahva tahtega mitte arvestades või lausa rahva tahtest üle rullides. Seesama on muide juhtunud ka mitmel pool Euroopas. Me ju teame, kuidas nii Itaalias kui Prantsusmaal kui Hispaanias on miljonid inimesed olnud tänavatel meeleavaldustel traditsioonilise abielu kaitseks, aga niipea kui vasakpoolsed parteid on võimule saanud, on nad samasooliste suhted legaliseerinud, reguleerides neid riiklikult. Kindlasti on vaja arvestada, et seda on tehtud eirates rahva enamiku soovi ehk siis ebademokraatlikult.
Alailma on võrreldud homoliikumise eesmärke näiteks orjapidamisvastase võitlusega Ameerikas 19. sajandil või ka naistele hääleõiguse andmisega 20. sajandi alguses. Siin on väga oluline, väga põhimõtteline vahe. Ei orjapidamise lõpetamist ega naistele hääleõiguse andmist ei tehtud kohtutes või parlamentides kuidagi rahva tahte vastaselt. Orjapidamine lõpetati Ameerika Ühendriikides ära seadusandlikult, demokraatliku protsessi tagajärjel, kui need inimesed, kes olid orjapidamise vastu, argumenteerisid avalikus debatis nii veenvalt, et nad võitsid. Kõigepealt võitsid nad selle vaidluse ja sellejärel võitsid valimised ja tühistasid need seadused, mis võimaldasid orjapidamist. Täpselt sama käib naistele hääleõiguse andmise kohta. See ei toimunud rahva tahte vastaselt, vaid see toimus selgelt demokraatliku protsessi osana. Paljudes riikides korraldati selles küsimuses ka rahvahääletus, kus osalesidki ainult need mehed, kes otsustasid, kas naised saavad hääleõiguse või mitte. Need mehed olid välja käidud argumentidele avatud, nad sai ümber veendud selles poliitilises diskussioonis, mis kohati oli ka väga terav, ja kogu protsessi tulemusena jõudsid nad sellise poliitilise otsuseni. Mitte midagi niisugust ei ole mitte kusagil toimunud homoõiguste läbisurumisel seadustikku.
Ma tulen tagasi selle juurde, kuidas mujal maailmas on. Veel kord ütlen, et see on puhtalt valge maailma eralõbu. Kusagil mujal maailmas ei tegeleta sääraste asjadega. Eile ma rääkisin siin Aafrikast. Hea küll, võib-olla mina ei ole multikulturalist, mina ei arva, et kõik kultuurid on ühtemoodi head. Ma arvan, et kristlik, euroopalik kultuur on parem ja mulle südamelähedasem kui ükskõik milline teine kultuur. Aga ma ei leia, et me peaksime eksportima oma dekadentsi teistesse maailma osadesse, nagu seda, kui minna tagasi eelmise küsimuse juurde, harrastavad praegu paljud lääneriigid. Ameerika Ühendriikide välispoliitiline prioriteet nr 1 oli Hillary Clintoni ajal homoõiguste eest võitlemine mujal maailmas, mitte terrorismiga võitlemine, mitte maailmamajanduse edendamine või julgeoleku tagamine oma liitlasriikides või ükskõik mis. Ameerika Ühendriikide välispoliitiline prioriteet Obama ajal on olnud, esiteks, homoõiguste eest võitlemine, teiseks, kliima soojenemise vastu võitlemine, mis on teine absurdsus, sest kliima ei soojene. Aga see on teine vaidlus. Nii et see on selgelt lääneriikide kiiks.
Paneme sellele taustaks juurde paar olulist asjaolu – kas need eksisteerivad paralleelselt või üks tingib teist, seda on raske mõista. Ei tea, kumb on põhjus, kumb tagajärg või on need hoopis eraldi seisvad tendentsid, aga samaaegselt moraalse allakäiguga, millega on käinud kaasas homoideoloogia levik lääneriikides, süveneb läänemaailmas demograafiline kriis. Abieluinstitutsiooni lammutamise või lagunemise või allakäiguga on kaasas käinud sündimuse järsk vähenemine. Peaaegu kõik nn valged riigid vananevad kiiresti, loomulik iive on negatiivne.

Meie ülesanne, kui me terve mõistusega asjale läheneme, ei tohiks olla nende probleemide võimendamine või süvendamine või veel hullemaks tegemine sellega, et me anname kabelimatsu abielu institutsioonile ja normaalsele heteroseksuaalsele perekonnale, tuumikperekonnale. Meie ülesanne peaks olema mõelda, kuidas taastada ühiskondlikud institutsioonid, mis on otseselt seotud rahvastiku taastootmisega tavapärasel viisil, et see vaba, jõukas ja avatud ühiskond, mida me kõik rõõmuga n-ö tarbime, kestaks edasi. Praegu on selgelt näha, et see ei saa edasi kesta. Kas see lõpeb saja aasta pärast või varem või hiljem, ei tea, aga see ei saa edasi kesta. Selline moraalne kokkuvarisemine, mis läänemaailmas on toimunud, ei saa lõppeda millegi muuga kui majandusliku, demograafilise ja julgeolekualase kokkuvarisemisega. Me näeme neid märke selgelt juba praegu massilise migratsiooni kontekstis Euroopas.
Nii et see on kõik üks suur probleemide pundar. Ainus riik maailmas, kus sarnaselt läänemaailmaga on sündimus väga kiiresti kahanenud, on Hiina, mis on selgelt totalitaarne riik. Hiina ühelapsepoliitika, mis sai alguse, kui ma õigesti mäletan, Mao Zedongi ajal kas 1971. või 1972. aastal, on nüüdseks tühistatud, sest Hiina on samamoodi väga hädas oma demograafilise olukorraga. Rahvastiku kasv on selgelt pidurdunud ja nad seisavad silmitsi tõsiasjaga, et varsti hakkab rahvastik kahanema. Demograafiliselt on võimalik ennustada, et kusagil 2030-ndatel saavutab Hiinas rahvaarv oma lae ja sealtmaalt edasi hakkab rahvastik vähenema ja vananema. See tähendab seda, et Hiina saab vanaks enne, kui ta saab rikkaks. Seda erinevalt Euroopast, kes sai kõigepealt rikkaks ja seejärel on saanud vanaks. Aga Hiinas ei tule kellelgi pähe midagi sellist nagu kooseluseaduse tekitamine, rääkimata teistest säärastest riikidest. See on mõeldamatu.
Siin on muidugi juures veel üks oluline aspekt. Me võime jälle küsida, kas see on põhjus või tagajärg või need on kaks omaette fenomeni. Aga demograafiline kokkuvarisemine või kokkukuivamine ja moraalne kokkuvarisemine läänemaailmas on toimunud paralleelselt sellega, et nn valge maailm on ainus osa maailmast, kus religiooni roll ühiskondlikus elus on kadunud. Üheski teises maailma osas, olgu Aafrikas või Aasias või Lõuna-Ameerikas, ei ole religioon sellisel moel ühiskondlikust elust kadunud nagu Euroopas. Inimesed vaidlevad selle üle, kas üks tingib teist või teine tingib esimest või on need omavahel sidumata asjad. Aga me võime tõdeda, et nendes riikides, kus inimestel ei ole usku ja kus inimestel ei ole enam moraalset vundamenti, toimub jaburuste, perverssuste ja dekadentsi võidukäik ja toimub rahvastiku vananemine ja vähenemine.
Kui me tahame rahvana edasi kesta, peaksime keskenduma sellele, et mõtleme välja, kuidas neid trende pöörata, kuidas Eestis esile kutsuda moraalne taassünd, kuidas saavutada perekonna tugevnemine ja selle kaudu luua tingimused rahvastiku taassünniks. Me ei tohi üritada olukorda halvemaks teha selliste asjadega, nagu on kooseluseadus. Aitäh!

16:04 Esimees Eiki Nestor
Rein Ratas, palun!

16:04 Rein Ratas
Aitüma, auväärt härra esimees! Hea Martin Helme! Oletame, et mul on väga hea sõber nimega Peeter Puunõu, kes on minust ainult kümme aastat vanem. Kas minul ja Peeter Puunõul oleks olnud võimalik läinud aastal sõlmida notaariuse juures kooseluleping, kus on kirjas kõik meie seaduslikud soovid ja himud ja kõik muud, ilma siis veel jõustumata kooseluseaduseta? Palun alandlikult nii põhjalikku vastust, kui on võimalik! Olen rääkinud.

16:04 Martin Helme
Aitäh! Olen püüdnud olla võimalikult põhjalik. Jaa, seda lepingut oleks ka võinud nimetada kooselulepinguks, aga mitte kooseluseaduse tähenduses. Kindlasti oli võimalik ka eelmisel aastal ja on võimalik ka praegu sõlmida notari juures kõikvõimalikke omavahelisi suhteid reguleerivaid tsiviilõiguslikke lepinguid. Oli siis võimalik, on praegu võimalik. Oli võimalik seal kindlaks määrata kõikvõimalikke asju nii varalises mõttes kui ka kolmandaid osapooli puudutavates küsimustes, sh pärimisküsimustes. Oli võimalik! Seda on korduvalt kinnitanud õiguseksperdid ja notarid ise. Nii et tõepoolest mingisugust vajadust sellisel kujul kooseluseaduse järele ei ole olnud.
Eraldi äramärkimist väärib see, et peale tavalise lepingu, peale mingi kahe inimese vahelise lepingu oleks olnud võimalik sõlmida seltsingulepinguid. Seltsinguleping on Eesti tsiviilõiguses olemas ja

sellesse oleks võimalik olnud kaasata peale Peeter Puunõu või mis ta oli ka keegi kolmas või neljas. Veel eraldi märkimist väärib see, et ei ole riigivõimu asi ega notari asi, kas lepingu osapoolte vahel on ka intiimsuhted või mitte. See on inimeste eraasi.
Siinkohal ma tõepoolest tunnen kaasa nendele inimestele, kelle identiteedi nurgakivi või keskne osa on nende seksuaalkäitumine. Ma ei saa sellest lihtsalt aru. Me kõik ju elame oma privaatset elu, meil kõigil on olemas lähisuhted. Minul isiklikult on sündinud neli last, aga ma ei käi ega räägi sellest. See on minu meelest selgelt eraeluline asi. Kindlasti see mõjutab minu isikut, aga see ei ole minu identiteedis keskne. Mul on kahju inimestest, kelle identiteedi alus on see, kellega, kui palju, millal ja mismoodi nad seksivad. See on minu meelest märk sellest, et nendel inimestel on peas midagi sassis. Tegelikult me peaksime neid inimesi aitama.
Ma käisin paar aastat tagasi Lõuna-Eestis rahvaga kohtumas. Kui ma mäletan õigesti, siis oli see väike maakoht Põlvamaal. Esinesin ühes suhteliselt väikeses koolis ja minu poole pöördus seal üks õpetaja. Ta tuli minu juurde ja küsis, mida ta peab tegema. Tal oli klassis, ma ei mäleta, umbes 15-aastane poiss probleemsest kodust. Poisil oli üleminekuaeg ja ta oli erineval viisil üritanud kuidagi ennast välja elada ja kõige vastu protestida ja tema viimane avastus oli see, et ta peab hakkama transvestiidiks. Väikses maakohas loomulikult ei tee selline asi kellegi elu kergemaks. Ta oli oma seisukohtade reklaamimisel väga agressiivseks muutunud, see oli tema viis ennast välja elada. Õpetaja küsis: "Mis ma sellele poisile ütlema pean? Kuidas ma teda aidata saan?" Minu nõu oli see, et ta püüaks aidata sellega, et selgitab poisile, et tema väga privaatne suguline käitumine ei pea olema see, mida ta teistele kõige rohkem demonstreerib. See on tema eraeluline asi, mille vastu teistel ei tohiks huvi olla ja absoluutsel enamikul ei olegi. Me tõesti kohe üldse mitte ei taha seda teada. Nii et püüdku leida endale mingisugune väljund, mis on kuidagi praktilisem ja ühiskondlikult vähem provokatiivne. Püüdku endale leida mingi teine rakendus. Hea küll, ta on avastanud, et tal on selline kalduvus või tõmme. Kui on nii, siis on nii. Väikeses maakohas see tõenäoliselt komplitseerib tema elu, aga meie asi ei ole mitte teha tema elu keerulisemaks, vaid üritada tal aidata leida mingisugune teine viis maandada oma psühholoogilisi pingeid.
Kui me jõuame aga tagasi lepinguliste suhete juurde, siis esiteks, niisugused lepingud olid võimalikud aasta tagasi või neli kuud tagasi. Teiseks, need on võimalikud praegu ja need on võimalikud pärast kooseluseaduse tühistamist. Aga mis on oluline: mitte mingisugused lepingud, ka kooselulepingud, ei lahenda mitte kuidagi ängi nendes inimestes, kes on omadega kimpus sellepärast, et neil on ihad, millega nad ei tule toime ja mis tekitavad neis stressi.
Üks asi, mida me oleme siin korduvalt kooseluseaduse pooldajate suust kuulnud ja mille vastu ei vaidle keegi, on see, et homoseksuaalsete inimeste hulgas on psüühikahäiretega inimeste ning stressi, ängi ja depressiooni käes vaevlevate inimeste hulk ebaproportsionaalselt suur võrreldes ülejäänud elanikkonnaga. Kui ma natukene otsin, siis ma leian siit isegi mingeid arve, mis ma olen üles märkinud. Nad väidavad, et nende depressioon ja äng tuleb sellest, et ühiskond suhtub nendesse halvustavalt ja neil ei ole võimalik kapist väljas olles normaalselt elada. Selle tõttu nad on kogu aeg stressis ja peavad tarbima alkoholi või narkootikume – see on siis nende lahendus. Aga kahjuks uuringud neid väiteid ei toeta. On terve hulk riike või piirkondi, kus valitseb äärmuslik liberalism, kus ei tehta inimestel selles mõttes mingit vahet ega ole ammuilma mingisugust diskrimineerimist. Näiteks võib tuua San Francisco ja Key Westi Ameerikas või Põhjamaad. Paraku ei ole seal mingeid märke, et samasooliste paaride psüühilised probleemid oleksid vähenenud. Pigem vastupidi: on selge trend, et kuna need piirkonnad, kus valitseb ülimalt liberaalne suhtumine homoseksuaalidesse, tõmbavad sedasorti inimesi ligi, siis on nendes regioonides depressiooni, sõltuvushäirete jm psüühikahäiretega inimeste osakaal kasvanud. Tuleb aru saada, et meile üritatakse jätta muljet, et avalik stigmatiseerimine on see põhjus, miks nendel inimestel on psüühikahäireid või muid raskusi. Selle kõige põhjustaja pidavat olema see, et ühiskond suhtub neisse halvasti. Aga nendes riikides, kus ümbritsev keskkond on väga soosiv, on need probleemid sama suured või isegi suuremad. Nii et see ei vasta tõele.
Võib-olla peaks küsima, ehk on nende seksuaalne käitumine tingitud hoopis sellest, et neil on mingid muud psüühikaprobleemid. Teisisõnu, vahest me peaksime neid inimesi aitama hoopis sellega, et üritame leida leevendust nende peas olevatele probleemidele, siis nad ehk leiaksid lahenduse ka muudele küsimustele. Aga selline asi on meil ühiskondlikus diskussioonis välistatud. Homoideoloogia kõige agressiivsemad eestvõitlejad võiksid mind praegu süüdistada vihakõnes, sest kui me julgeme tulla vihjamisigi lagedale jutuga sellest, et homoseksualism on teatud psüühikahäire või tervisehäire, siis see on hirmus alandamine ja vaenulik jutt. Aga ei ole. Objektiivselt ja pragmaatiliselt ja empiiriliselt on nii, et

nendel inimestel on tõsiseid psüühilisi häireid ja neid inimesi peaks aitama.
Tegelikult saab aidata vaid neid inimesi, kes tunnistavad, et neil on probleem. See kehtib ka alkohoolikute puhul. Kui keeldutakse probleemi tunnistamast ja nõustumast sellega, et on mingisugune hälve, siis ei saa neid inimesi aidata. Me pigem teeme neile inimestele karuteene, nii nagu me teeksime karuteene alkohoolikule, kui ütleme talle, et ahaa, selline sa siis oled, aga me aktsepteerime sind ka sellisena. Näe, siin on järgmine pudel. Ole lahke, tunne ennast hästi! Me ei tee ju seda. Me ikkagi üritame alkohoolikut aidata tema kokkujooksnud maailmas, ja mitte sellega, et anname talle järgmise pudeli ja ütleme, et me võtame sind sellisena, nagu sa oled. Me ikkagi kuidagi aitaks muuta tema käitumismustrit ja aitaks leida põhjuseid, mis tal hinges või peas on, et ta on omadega ummikusse jõudnud. Aga seda me sageli ei tee ja see on nagu kuri käitumine nende inimeste suhtes. Mina leian, et see oleks ainuõige viis neid inimesi aidata. See oleks tegelik kaastunne ja ligimese aitamine. Aga seda me kahjuks ei tee.
Kui veel rääkida tervisest ja terviseprobleemidest, siis meile üritatakse rääkida, et homoseksuaalne praktika ei erine kuidagi tavalisest heteroseksuaalsest seksuaalelust. See on täielik jama. See on vägagi selgeks tehtud kõikvõimalike uuringutega. Ma loen kohe ette, otsin selle lehe üles, see on mul siin olemas. Milliseid tervisekahjustusi siis tekitavad sellised suhted? Ameerikas on seda uuritud. Ameerikas on selline riigiasutus nagu Centers for Disease Control and Prevention ehk Haiguste Kontrolli ja Tõrje Keskus. See ühendriikide valitsusasutus on tõdenud, et ainus ühiskonnagrupp, kus HIV-i nakatumise tase on praegugi tõusuteel, on homo- ja biseksuaalsete inimeste grupp. Homosuhete tervisele kahjulikkuse mastaapsusest annab aimdust sellesama haiguste kontrolli keskuse järeldus, et kuigi meessoost homoseksuaale on ühiskonnas kõigest 2% – me oleme siin nendest protsentidest ennegi rääkinud ja Peeter Ernits küsis Kinsey raporti kohta, kus oli juttu 10%-st, aga CDC ütleb, et neid on 2% –, langes 2009. aastal tehtud uurimuse andmetel 61% HIV-i nakatumise juhtudest just selle 2% arvele. Ehk siis on täiesti ilmne, et vähemalt Ameerika Ühendriikides levivad HIV ja aids väga-väga väikeses konkreetses ühiskonnagrupis, mida seob seksuaalkäitumine. Meessoost homoseksuaalide seas oli HIV-i nakatumine 76 korda suurem kui ülejäänud populatsioonis ja see on üks sellise käitumise tagajärg.
Ka teistes riikides on tehtud uuringuid, mille käigus on selgitatud, et homoseksuaalsete meeste seas on ülejäänud populatsiooniga võrreldes märksa rohkem levinud papilloomviirus, mis on naistel peamiselt emakakaelavähi põhjustaja ja meestel pärakuvähi põhjustaja. Tunduvalt sagedasemad on neil ka A-hepatiit, B-hepatiit, C-hepatiit, samuti tripper, süüfilis ja mitmesugused seedetraktiga seotud vaevused, meeste puhul siis eriti ka pärakuvähk. Naiste puhul on üldpopulatsiooniga kordades kõrgemad bakteriaalse vaginoosi, C-hepatiidi ja eri vähivormide näitajad. Nii et homoseksuaalne käitumine ei ole võrdne tavalise seksuaalkäitumisega. Tegu on kordades suuremate terviseriskidega, millest meile homopropaganda muidugi mitte midagi ei räägi.
Ka näiteks Suurbritannia rahvatervise asutuse direktor, suguhaiguste ekspert doktor Kevin Fenton hoiatas Briti HIV Assotsiatsiooni konverentsil peetud ettekandes, et kogu maailmas valitseb homoseksuaalidest meeste seas üha kasvav katastroofiliste tagajärgedega HIV-epideemia oht. Doktor Fentoni sõnul on absoluutselt kõikjal maailmas homoseksuaalsetes suhetes meeste puhul HIV-i nakatumise oht umbes 23 korda suurem kui mujal populatsioonis.
Sellel on muidugi selged põhjused. Ma lähen nüüd küll natuke kaugele küsimusest, aga paluti põhjalik olla. Need selged põhjused on uuringutega tuvastatud. Eelkõige on põhjus promiskuiteet ehk siis maakeeles hooramine. Hollandis viidi läbi uuring, mis tuvastas, et meestel, kes elasid stabiilses partnerluses, oli aasta jooksul keskmiselt kaheksa juhuslikku seksuaalpartnerit – need on need n-ö koosellunud ehk teineteisele truudust vandunud homod –, aga neil, kes ei elanud stabiilses kooselus, oli keskmiselt 22 juhuslikku partnerit aasta jooksul. Sellessamas uuringus on veel tuvastatud, et stabiilse partnerluse kestus – see on siis stabiilne partnerlus, kui sul aasta jooksul on kaheksa väikest kõrvaltvõttu – on keskmiselt kaks aastat. Seega käiakse nii palju küla peal, et ju sealt küla pealt ikka midagi külge jääb. Selle kõige tagajärg on see – on tehtud ka asjaomaseid uuringuid –, et homoseksuaalsete meeste eluiga on võrreldes ülejäänud populatsiooniga tunduvalt lühem. Põhjus ei ole ainult see, et nad surevad aidsi või mingisse muusse haigusesse, näiteks vähki, vaid ka see, millest ma rääkisin pisut varem, et neil on ka tõsiseid psüühilisi probleeme. Paljud neist inimestest tunnevad ängi ja kuritarvitavad narkootikume ja alkoholi ning see mõjub tervisele muidugi halvasti.
Et oleks veel põhjalikumalt vastatud, loen ma teile midagi ette. Eelmise nädala Eesti Ekspressis oli väga valgustuslik artikkel Tallinna lõbukvartalist Tatari tänavas. Sealt tuleb välja kaks väga huvitavat nüanssi, mis minu meelest väärivad esiletõstmist. Esiteks tuleb välja, et need n-ö sallivuslased on omavahel,

isekeskis väga sallimatud. Näiteks X-baari naiskülastajaid ei lasta. Vabandust, X-baari just lastakse, see koht on kõige liberaalsem. Tsitaat artiklist: "X-baari naiskülastajad ei pea teistest Tatari "epitsentri" asutustest lugu, kuna neid sinna lihtsalt sisse ei lasta. "Näiteks geisauna kohta öeldi mulle, et naisi ei saa sinna ju lasta, kuna naised jäävad kohe rasedaks," iseloomustatakse suhtumist. "Lisaks pole lesbidel sellist suhtumist, et kogu elu ongi üks kuradi pidu ja pillerkaar. Nendel tüüpidel on, ja nad on ka kohe esimesed, kes vinguvad, et mida te käite ja nõuate oma õigusi. Neil on p*hhui, kuna nende jaoks on kõik see lihtsalt seksinälg."" No ma kindlasti ei vaidle vastu n-ö asjaosaliste kommentaarile.
Nagu ma olen korduvalt, ikka ja jälle siit puldist öelnud, kogu see seadus ei keerle selle ümber, et kellelgi oleks võimalik saada võrdset kohtlemist või et kellelgi oleks võimalik oma suhteid reguleerida. Kogu see seadus keerleb selle ümber, et redefineerida ühiskonnas väärtushoiakud ja üldised seisukohad ning et riigivõimu repressioonidega hirmutades avaneks võimalus panna suu kinni inimestel, kellel on teistsugused väärtushinnangud. See on kogu selle seaduse mõte ja eesmärk. Ja sellega haakub loomulikult kogu see vihakõne kriminaliseerimise jutt. Kui ma siin kuulen jutte sellest, miks on vaja vihakõne Eestis kriminaliseerida või mis on need teemad, mille kohta seisukohtade avaldamist tuleks piirata, siis ma ausalt öeldes tahaksin vahetevahel pöörduda Pikhofi ja teiste inimeste poole ja öelda: "Mida te blufite, nimetage see seadus kohe ümber Varro- ja Martini-vastaseks seaduseks! Saame ju aru, millest jutt käib." Aga ma loodan, et vastus oli põhjalik.

16:04 Esimees Eiki Nestor
Marika Tuus-Laul, palun!

16:04 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Hea Martin! Ilmselt oled sa seda teemat ka puudutanud, aga ma ei ole aastate viisi päris vastust ikkagi kusagilt saanud. Kust see seadus väga äkki niimoodi tuli? Tuli, prantsatas lauale ning tuli tingimusteta ja ruttu-ruttu vastu võtta. Ma ei mõtle praegu konkreetselt algatajaid, aga siiski, mis mastaabiga tegu oli? Kas selle taga on Euroopa või USA või näed sa seal taga ka konkreetseid isikuid? Mis sa arvad sellest?

16:04 Martin Helme
Aitäh! Ma uuesti tsiteerin seda toredat artiklit, mis oli eelmise nädala Eesti Ekspressis. Loen siit ette ühe väikese lõigu, kus asjaosalised, Eesti homoklubide külastajad või ma ei tea, kellega seal täpselt intervjuusid tehti, on öelnud sellised laused: "Kõik need asutused on tehtud peamiselt omanike ja nende tuttavate entusiasmist. On olemas oma püsisponsorid, tuntud ettevõtjad ja poliitikud, kes aitavad geikogukonda, kuid ise ei soovi avalikustada oma seksuaalsust." Meid on siin saalis nii vähe, ma muidu paluksin, et äkki tõstavad käe need poliitikud, kes selle asja taga on. Ma arvan, et ju käib jutt ka mõnest parlamendiliikmest.
Mis nüüd puutub sellesse, kust see eelnõu nii äkki tuli, siis asi on ilmselt selles, et me ju elame maailmas, kus teatud suured trendid on riikideülesed. Me oleme siin rääkinud sellest, mis mujal maailmas toimub ja kas see on ainult Euroopale või Põhja-Ameerikale omane. See kõik on väga pikaajalise plaani alusel selgelt ja jõuliselt koordineeritud ning ma arvan, et ka väga professionaalselt või, ütleme siis, kavalalt läbi viidud projekt, mille kaugemate eesmärkide üle võib ainult spekuleerida. Selle kõige tagajärjena näen ma seda, et senised lääne ühiskonnad lihtsalt lakkavad toimimast ja lagunevad, kui seda ideoloogiat aina edendatakse ja läbi surutakse. Minu arvates kogu see protsess lõpeb katastroofiga ja see on põhjus, miks ma nii südikalt ja nii veendunult nende asjade vastu võitlen. Aga mida me teame konkreetselt Eesti kohta? Mina olen kuulnud lugu sellest, kuidas enne kooseluseaduse eelnõu avalikkuse ette toomist palgati kümme suurimat Eesti PR-firmat seda asja propageerima. Kümme suurimat! Ma ei tea, kui palju neid Eestis üldse kokku on, aga ma arvan, et need kõige tähtsamad võeti palgale. Ja seda kahel põhjusel. Esiteks selleks, et ei jääks üle kedagi, kes võiks hakata vastupropaganda tegemist nõustama. Ehk et neil ei tekiks, kui nad kahe vastaspoole jaoks tööd teeksid, huvide konflikti. Lihtsalt kogu turg osteti üles. Ja teiseks, loomulikult, kui sa kümme kõige professionaalsemat PR-firmat või propagandisti endale palkad, siis on asi selge. Eesti on väike, inimesi on vähe, kõik tunnevad kõiki, PR-inimesed ja ajakirjanikud käivad omavahel väga tihedalt läbi, vahetavad aeg-ajalt ka pooli, nii et mõni ajakirjanik läheb PR-firmasse ja mõni PR-inimene tuleb ajakirjandusse. Niimoodi osteti kogu see infoväli üles. Võimalik on seda teha ainult suure rahaga – ei ole võimalik nii tõsist operatsiooni käivitada, kui sul ei ole väga paksu rahakotti.

Võib-olla mõned nimed, Peeter Rebane või mõni teine nimi on avalikkuses läbi lipsanud, aga põhimõtteliselt me tänase päevani ei tea, mis rahad need olid või kust need tulid. Sellessamas diskussioonis on meile esitatud selgelt laimavaid süüdistusi, et kooseluseaduse vastased saavad raha Moskvast. Selle kohta ei ole ühtegi tõestusmaterjali esitatud, see on puhas laim. Meie aga ei tea, meil ei ole mingisuguseid andmeid selle kohta, kust said kooseluseaduse pooldajad neile vajaliku raha, kas nad said selle Valgest Majast või äkki Kremlist – kes seda teab. Kui ühiskonna lõhestamine on eesmärk – ühiskonna lõhestamine nõrgestab Eesti riiki ja ühiskonda ning teeb raskemaks vastupanu ka välisagressiooni puhul –, siis on täiesti loogiline mõelda, et üks niisuguse lõhestamise sponsoreid võib olla meie agressiivne naaberriik. See on loomulikult spekulatsioon, meil ei ole ühtegi nime, arvu ega nägu. Aga selge on, et kogu selle protsessi populariseerimise käigus on kulutatud väga suuri summasid, ja selge on ka see, et meil on väga pühendunud lobistid seadusandlikus kogus ja erakondades. Ent kes need päris niiditõmbajad on, seda me veel ei tea.

16:04 Esimees Eiki Nestor
Arno Sild, palun!

16:04 Arno Sild
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kõneleja! Ma tahan küsida teemal, mida täna ei ole veel puudutatud. Kas kooseluseaduse eelnõu koostamisse kaasati ka Eesti teadlasi? PR-firmadest sa juba väga hästi rääkisid. Ütlen paari lausega ka seda, et kui ma küsisin, kuidas kaasati haldusreformi eelnõu ettevalmistusse Tartu maaülikooli teadlasi, siis sain vastuseks, et Tartu maaülikoolil ei ole kompetentsi haldusreformi teemal kaasa rääkida. Aga kuidas selle eelnõuga oli? Kas sa oskad öelda, kas on teadlasi kaasatud või ei ole?

16:04 Martin Helme
Aitäh! Nii palju kui mina tean, ei ole teadlaste poole pöördutud. Küll on mitmed Eesti teadlased võtnud väga selgelt sõna kooseluseaduse vastu. Tõnu Lehtsaar näiteks on üks neist inimestest, kes on korduvalt rääkinud asjaomastest riskidest ja probleemidest ning kooseluseaduse jõustamise tagajärgedest ühiskonnale ja inimestele. Teine minu meelest väga autoriteetne teadlane, kes on väga selgelt võtnud sõna kooseluseaduse vastu, on Ülo Vooglaid. Ka on minu teada sellel teemal sõna võtnud seksuoloog Imre Rammul. Ning terve hulk psühholooge, psühhiaatreid ja muid arste on positsioneerinud ennast kooseluseaduse vastastena. Igaks juhuks ma neid nimesid siin rohkem välja ei käi, sest mul ei ole seda nimekirja praegu ees. Aga see pilt on minu meelest täiesti ühene. Inimesed, kes asjast midagi teavad, on kooseluseadust selgelt kritiseerinud.
Ja milline on olnud reaktsioon? Reaktsioon on olnud kahene. Nagu ikka säärastel puhkudel, esimene reaktsioon on üldse mitte välja teha, mitte rääkida, mitte kommenteerida, mitte toru tõsta. Ja teine reaktsioon, mis on ka väga tüüpiline vasakradikaalidele, on hakata süstemaatiliselt laimama ja mainekahju tekitama inimestele, kes kaasa ei laula. Selge eesmärk on sundida kriitikuid vaikima. Ja see on väga tõhus! Me teame, et siin on käsi väänatud. Eestist mul näiteid tuua ei ole, aga Ameerika Ühendriikide kohta on näiteid küll ja küll. Seal on professorite vastu, kes poliitkorrektset laulu ei laula, kohaldatud repressioone. Nende uurimistöid ei ole avaldatud, nende uurimisprojekte ei ole rahastatud ja neid on üritatud viisakate, progressiivsete teadlaste seltskonnas paariteks tembeldada.
Ikka ja jälle pöördun ma tagasi selle juurde, et meil just nimelt vasakpoolsed hädaldavad selle üle, et Eestis on poliitiline diskussioon muutunud nii teravaks ja nii koledaks, et enam ei saa asju mõistlikult omavahel arutada. Tegelikult on nad ise selle poliitilise diskussiooni niisuguseks muutnud. Tihtilugu on tegu oma agentide või etturite kaudu tegutsevate fanaatiliste ajakirjanikega või mingisuguste survegruppidega, kes otseselt ei ole erakonnaga seotud. Nii et niidiotsad ei vii parteide tagatubadesse. Selline vastuvaidlevate inimeste häbimärgistamine, stigmatiseerimine ja mahamaterdamine on omaette taktika ja seda kasutatakse rutiinselt ja kõhklematult.
Ma võin tuua näite, millist klaperjahti on peetud või millisel moel on üritatud ruineerida näiteks Varro Vooglaidu, kes ei ole kunagi langenud sellele tasemele, et oleks roppe sõnu kasutades kellegi poole pöördunud või kellessegi üleolevalt või halvasti suhtunud. Ta on alati viisakalt ja argumenteeritult oma seisukohti selgitanud. Aga vastuseks tuleb ainult sisisemine ja mürgi pritsimine.
Selles kontekstis ei ole midagi imestada, et kooseluseaduse pooldajatel ei ole olnud mingit huvi võtta appi teadlasi. Kui teadlased teevad oma tööd ausalt, mitte ei ole poliitilised aktivistid teadlaste nime all,

siis esitavad nad meile virnade viisi materjali, mis tõestab, et homoseksuaalne käitumine on kahjulik inimestele endile, on kahjulik ühiskonnale ega peaks leidma riiklikku tunnustust ega reguleerimist. Riik peaks soosima traditsioonilist kooselu ja traditsioonilist abielu, sest see on kõige parem kasvukeskkond lastele, kõige turvalisem, reeglina ka kõige jõukam, kõige stabiilsem kooslus. Meil on virnade viisi näiteid teadusuuringutest ja statistikast, kust on näha, et laps, kes on kasvanud samasoolise paari juures, olles kas ühe paarilise bioloogiline laps või on seal mingid teised kombinatsioonid, võib kordades suurema tõenäosusega kannatada psüühikahäirete käes kui traditsioonilises kodus kasvanud laps. Nende laste õppeedukus on kordades kehvem kui tavalises peres kasvanud lastel, nende tõenäosus sattuda sõltuvusse mingitest ainetest on kordades suurem kui tavalises peres kasvanud lastel. Nende tõenäosus ise hiljem sattuda mittefunktsioneerivate või kahjulike suhete võrgustikku on kordades suurem kui traditsioonilises, stabiilses peres kasvanud lastel. See on inimvaenulik, mida homoideoloogid teevad, see on inimvihkajalik, mida nad teevad. Nad teevad inimestele kurja. Aitäh!

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Mart Helme, palun!

17:04 Mart Helme
Aitäh, härra juhataja! Võib öelda niimoodi, et homonduse legaliseerimise laine on rullunud üle terve Euroopa. Lääne-Euroopa on oluliselt dekadentlikum ja degenereerunum kui Ida-Euroopa ja seal hakkas see laine oma õisi ja kibedaid vilju varem näitama. Ida-Euroopasse on see kõik hiljem jõudnud. Kas me võime öelda, et need parempöörded Ida-Euroopas, eelkõige katoliiklikes riikides, nagu Poola ja Ungari, on sellega seotud? Kas tõukejõuks on olnud ka rahva selge rahulolematus pealesurutava homoideoloogiaga või on tegemist pigem majandus- ja muude küsimustega?

17:04 Martin Helme
Alustaksin küsimuse sissejuhatava osa teemast veidi kaugemalt. See protsess ei ole läänes lõppenud. Veel ei ole saavutatud võikuse kõige kõrgemaid astmeid. Tegelikult on see kuristik, kuhu on võimalik langeda, põhjatu ja ühel hetkel sealt enam midagi välja ei paista. Kuhu ikkagi jõutakse pärast seda, kui on võimalikud homoabielud ja homodele lubatud lapsendamised, kui sooneutraalsus on ideoloogiana jõustatud? See on nüüd järgmine lahinguväli Ameerika Ühendriikides. Ameerika Ühendriikides on juba aasta või kaks kestnud täieliku absurdini viidud ühiskondlik lahing sel teemal, et jah, inimesed on küll sündinud kas meheks või naiseks, aga las osa inimesi lõikab ennast ümber või sätib ennast hormoonide abil teisesooliseks. See, kes sa bioloogiliselt oled, pole tähtis. Kas sa oled mees või naine või midagi vahepealset või mingisugune viies variant, sõltub sellest, mismoodi sa ennast ise tunned.
Me teame lugusid sellest, et meesterahvas ütleb, et ta on sündinud naishing mehekehas homoseksuaalse kalduvusega ehk ta ikkagi tahab mehi. Selliseid kombinatsioone on ja need saavutavad sellise ulmetasandi, mille puhul mul jääb fantaasiast puudu. Aga Ameerikas on jõutud veelgi kaugemale. Praktiline võitlustanner on selline, et osa mehi ütleb: mis siis, et mul on mehe bioloogilised tunnused, ma tunnen ennast naisena ja mul peab olema õigus käia naiste WC-s. Selle eest võideldakse praegu Ameerikas! Küsimus on, kas mehed, kes tunnevad ennast naisena, võivad käia naiste WC-s või mitte, ja kas mehed, kes tunnevad ennast alaealisena, võivad käia poiste duširuumis või WC-s või ei või. Sinnamaani on jõutud. Ma ei kujuta ette, kas see on kogu selle arengu lõppjaam või on võimalik veel kuhugi edasi minna. Me ei tea, mis on järgmine samm.
Äkki ikka lepime kokku, et teeme selle asja ära ja saame probleemi päevakorralt maha. Meid kõiki on see teema ära tüüdanud. See teema ei lõpe sellega ära! Tuleb järgmine, veel perverssem idee, mida meile hakatakse pähe määrima. Lahendus ei ole see, et stopp, siitmaalt edasi ei lähe. Lahendus on see, kui me lükkame resoluutselt tagasi kogu selle väärastunud mõtteviisi, mis seda seadust tagant tõukab. Mis puutub Ida-Euroopasse, siis kindlasti on see üks oluline tegur nende poliitiliste pöörete puhul. Kindlasti on kogu homopropaganda ja homoideoloogia, mida väga jõuliselt ja väga agressiivselt üritatakse inimestele armsaks teha, üks tõukejõududest. Aga see on laiem poliitiline filosoofia, mille vastu me võitleme. Ja see laiem poliitiline filosoofia sisaldab omi n-ö usuartikleid. Kogu see võitlus on põhimõtteliselt ikkagi väga dogmaatiline. See sisaldab radikaalset feminismi, mis on selgelt meestevihkajalik ja mehelikkust põlastav ideoloogia, ma ütleksin isegi, et see on rahvusevaenulik. Feminist vihkab rahvuseid. Me oleme ka Eestis kogenud selle ideoloogia eestvõitlejate hüsteerilist reaktsiooni sellele, kui julgetakse üles võtta presidendikandidaadi rahvuse teema. Feminism on

multikulturalismi fanaatiline ja tagajärgedest mitte hooliv ideoloogia, mis on tegelikult vastuvõetamatu kõikidele inimestele, kes leiavad, et rahvus on oluline osa identiteedist ja keskne kandev tala iga riigi toimimisel.
Ja loomulikult on tähtis ka majanduslik aspekt.
See on sama ideoloogia, mis meile müüb globaliseerumist. Ja praegu me näeme, milline on globaliseerumise tegelik pale. Globaliseerumise tagajärjeks on neokolonialism või neofeodalism – ma ei oskagi täpselt öelda. Keskklassi elujärje paranemine on muutunud peaaegu võimatuks ja ühiskondlikul redelil ülespoole ronimine on muutunud järjest raskemaks. Kui veel sada või ka 50 aastat tagasi oli niimoodi, et hea haridus garanteeris sulle peaaegu kindlalt, et sinu põlvkond elas paremini kui su vanemate põlvkond, siis nüüd ei ole haridusest enam suurt midagi kasu. Jah, haridust on igal juhul vaja, sest muidu sa oled veel kehvemas seisus, aga see ei garanteeri sulle kindlasti võimalust sotsiaalsel redelil ülespoole ronida. Hargmaised suurkorporatsioonid lüpsavad ühiskondi tühjaks ja tegelikult ei ole sellel mingit pistmist turumajandusega, eluterve konkurentsiga ettevõtluse mõttes ega ka riikidevahelise eluterve konkurentsiga. See on lihtsalt jõhker ekspluateerimine, mida me siin Eestis näeme. Eesti inimesed teevad aastaid, hambad ristis, tööd lihtsalt selle jaoks, et hoida üleval Rootsi ja Saksa heaoluühiskonna mudeleid. See on Eesti majandusmudel. Meie teeme tööd, et nende heaoluühiskonda üleval hoida.
Süveneme sellesse, kuidas meie majandusmudel töötab. 20 aastat on meil olnud väliskaubanduse bilanss negatiivne. Eestist voolab rikkus kogu aeg välja, eelkõige pankade kaudu, aga ka selle kaudu, et meile tullakse investeerimise sildi all, ostetakse turg kokku ja kraabitakse see turg tühjaks ja siis viiakse kasum siit välja ilma sentigi makse maksmata. See on neokolonialism ja selle vastu väärikad rahvad protesteerivad, nii nagu on seda tehtud Poolas ja Ungaris ja mingil määral ka Leedus.
Kindlasti tuleb ka Eestis neid asju selgitada. Ma väga usun Eesti inimeste tervesse mõistusesse ja Eesti inimeste ratsionaalsusesse. Nad ei lase ennast hurjutada mingitel totakatel süüdistustel rassismis või vihkamises või sallimatuses, nad ei lase ennast orjastada mingisuguse väärastunud ideoloogia tõttu, ei lase oma rahvuskehandit lõhkuda väärastunud multikulturalismi ideoloogia tõttu, vaid astuvad vastu, karistavad neid poliitilisi jõude, kes on käivitanud vandenõu omaenda rahva vastu, ja toetavad neid poliitilisi jõude, kes kaitsevad oma rahvuse huve.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aadu Must, palun!

17:04 Aadu Must
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea Martin Helme! Jätkan sealt, kuhu sa peaaegu jõudsid. Asi on selles, et Eestis on traditsioonidest hälbimist, eriti suguelu valdkonnas, alati taunitud ja karistatud. Rootsi ajal raiuti selle eest pea maha. Vene tsaaririigi ajal asi veidi leevenes ja näiteks sodoomia eest karistati 18. sajandil ainult ohvreid, mitte süüdlasi. Aga tulen nüüd küsimuse juurde, milleni sa peaaegu jõudsid. Minu käest küsis üks inimene, keda ma nägupidi tean, nimepidi mitte, kas selline taganemine karmidest regulatsioonidest ja traditsioonidest ei ole äkki tee sillutamine veelgi suurematele vabadustele, näiteks mitmenaisepidamisele ja uue, hoopis teise kultuuri tungimisele meie territooriumile. Võib-olla see valmistab ette teed nendele, kes arvavad, et nad oleksid siin paremad peremehed. Nii et ikkagi see globaalne mõõde. Ma suutsin talle vastata väga lühidalt, loodetavasti sa räägid põhjalikumalt.

17:04 Martin Helme
Aitäh! Ma püüan. Konservatiivina leian ma, et mida vähem riik inimeste ellu oma nina topib, seda parem. Tegelikult peavad ühiskonda reguleerima moraalinormid. Kirjutamata seadused on need, mis loevad. Jah, tõepoolest Rootsi võimu ajal 17. sajandil oli Eestis reformatsioonijärgne aeg, toimus vastureformatsioon ja ausse tõusis protestantlik moraal. Selle moraali tugevdamiseks asutati Tartu Ülikool, et tegelda katoliikluse väljajuurimisega endistelt Poola aladelt ja juurutada seal põhjamaist rustikaalset töökultuuri, mis on eestlastele tegelikult tänase päevani omane. Või vähemalt me armastame nõnda mõelda.
Karistused olid karmid muidugi. Siin on räägitud nõidade põletamisest. Nõidade põletamisega on lugu ikkagi niimoodi, et karistusi viis ellu ilmalik võim. Lihtsalt karistused olid kõikides valdkondades karmid. Sa võisid ka hobuse varastamise eest oma peast ilma jääda või saada üles poodud, inimesi tõmmati ka ratta peale ja tehti kõikvõimalikke selliseid asju. Kui me meenutame Rootsi aja lõppvaatust, kui von

Patkuli nimeline härra reetis Rootsi riigi. Tema tõmmati ratta peale, kõik tema luud ja kondid murti ja pärast raiuti ta veel tükkideks. Selline oli siis kriminaalkaristuse kultuur 300 aastat tagasi. Küllap see distsiplineeris inimesi ka olema truud oma abikaasadele.
Aga rohkem kui säärased karistused – ikka juhtus ju, et mõisatüdrukud said vallaslapsi, ja igasuguseid muid selliseid asju tuli ette – distsiplineeris inimesi eelkõige siiski ühiskondlike hoiakute selgus. Olid asjad, mis olid lubatud, olid asjad, mis olid keelatud, olid asjad, mida ei tehtud sellepärast, et lihtsalt nii ei tehtud. Ja vaat kui neid asju, mida lihtsalt ei tehta sellepärast, et nii ei tehta, jääb aina vähemaks, kui me läheme järjest kaugemale, siis on üha raskem kellelegi üldse seletada, et nii ei ole ilus teha. Kui sul juba üks asi on lubatud, siis ...
See on väga õige küsimus. Kunagi varem ei ole lubatud kahel mehel omavahelist intiimelu seadustada, sest nii lihtsalt ei tehta. Ainus ühiskonnas toestatud ja heaks kiidetud kooseluvorm on olnud abielu. See abielu on avalikult vandega kinnitatud. Ta on monogaamne – vähemalt ideaalis on ta monogaamne –, ta on pikk või vähemalt kestev. Ja sellel kõigel on põhjus: abielu on välja kasvanud tõdemusest, et ühiskond peab edasi kestma. Ühiskond aga kestab edasi läbi laste ja laste kasvamise kõige parem keskkond on see, kui need on sinu enda lapsed ja need lapsed on sinu enda naisega saadud. Kõige rohkem eesti muinasjutte ja pärimuslugusid räägib vaeslastest ja sellest, kui raske oli nende elu. Niisiis ka eesti rahva kultuuritraditsioon ja pärimus räägivad sellest, kui halb see on, kui sa ei kasva omaenda vanemate juures, kui sa oled kas orb või kuidagi hüljatu. Meil on ilus väljend, et nagu vanarahva tarkus ütleb. Ja see ongi tarkus – vanarahva tarkus on ju sajandite vältel kogunenud, kumuleerunud, läbi nämmutatud ja ära sõelutud. Põlvest põlve on selginenud teadmine, missugused lahendused toimivad ja missugused mitte.
Loomulikult on igal ajal olnud omi kõrvalekaldeid ja loomulikult on igal ajal olnud mingisuguseid eripärasid, aga seda, mis on õige ja mis on vale, on alati teatud. Alati on teatud, et ainus eksklusiivne perekonnavorm on mees, naine ja nende lapsed. Kui me sellest loobume ja ütleme, et me oleme moodsad inimesed, süda tahab, mida süda tahab, las kaks meest ka saavad samasuguses eksklusiivses koosluses olla, siis ei olegi enam mitte mingit argumenti, miks ei võiks selles koosluses olla kolm inimest. Miks ei võiks selles koosluses olla alaealised, miks ei võiks selles koosluses olla lähisugulased või ka mitteinimesed? Me teame, et Iisraelis abiellus üks naine traditsioonilisel kombel delfiiniga. Loomulikult ei olnud sellel mingit riiklikku või ühiskondlikku tunnustust, aga ta viis läbi delfiiniga abiellumise tseremoonia. Ja vist Inglismaal oli üks mees abielus oma autoga.
Need on justkui naljakad lood, aga tegelikult on asi naljast kaugel. Senikaua kuni see meile nalja teeb, kuni me kehitame õlgu ja ütleme, et igaüks läheb lolliks omal viisil, on asi korras. Aga kui parlamendis teatavad kaks parteid, et nii ongi õige ja hea, teeme selle kohta seaduse, las nii saabki olema, siis on asi naljast väga kaugel. Sellega lihtsalt ei saa nõus olla. Kui mõni inimene läheb lolliks sel moel ja hakkab delfiiniga abielluma, siis me kehitame õlgu ja mõtleme, et ilmas on igasuguseid, ja uurime kalendrist, millal järgmine täiskuu on. Kui kaks suurt parteid ütlevad, et nii teemegi, siis on see minu meelest ühiskonnale ohtlik.
Tõepoolest, needsamad multikulturalistid, kes meil nii kangesti homode ja muude vähemuste eest seisavad, ei anna nagu üldse endale aru, mis on nende sammude järgmised loogilised tagajärjed. Võtame Inglismaa, mis on massimigratsiooni tagajärjel tundmatuseni muutunud. Eelmisel nädalal sai Londoni linnapeaks pakistanlasest moslem, kes seejuures on radikaalne moslem. Ja sai väga lihtsal põhjusel: sellepärast, et üle poole Londoni elanikkonnast ei ole enam inglased, ei ole isegi enam mitte valged inimesed ehk eurooplased. Üle poole on mujalt maailmast sisse rännanud inimesed ja nemad valisidki omasuguse. Inglismaal on linnaosasid ja piirkondi, kus paralleelselt Inglise kohtusüsteemiga on pandud tegutsema islami kohtud, kes mõistavad õigust šariaadi järgi, nii abielude kui ka lahutuste ja varajagamise puhul. Me teame lugu sellest, kuidas Inglismaa riik käis vist seitse aastat kohut ühe moslemi mehega, kellel oli seitse naist, ja kõik need seitse naist said lastetoetusi. Kõik need seitse naist said lastetoetusi sellepärast, et laitmatult sallivad multikulturalistid ütlesid, aga kuidas me talle ütleme, et sa ei või seitset naist pidada, või millisele naisele me siis selle toetuse peaksime andma. Kes oleme meie, et siin valikuid teha?
Me jõuame tagasi selleni, et kui ühiskonnas kaob ära selge tabude ja müütide struktuur, siis me tõesti ei oskagi sellistele küsimustele enam vastata, siis me olemegi täielikult plindris. Me ütleme, et tõesti me ei tea – tal ongi seitse naist, neile nii meeldib ja kuidagi lepime kokku. Normaalne, terve, enesekindel, oma kultuuritraditsioonist lugupidav ühiskond ütleks: unusta ära, meil nii ei saa. Keegi ei saa, minge tagasi sinna riiki, kus nii on kombeks. Aga nagu me teame, islamile nii Euroopas ei öelda.

Nii et vastuseks sellele inimesele tuleb öelda, et tõesti, kui sa selle piiri kustutad, siis ei ole enam võimalik öelda, et kuskile mujale tuleb järgmine piir. Kahjuks meil ei ole siin neid inimesi, kes seda seaduseelnõu pooldavad. Nad ei saa kuidagi oma küsimuste või kommentaaridega hakkama. Aga kui me küsiksime neilt, mismoodi nemad vastaksid sellele küsimusele, siis vastus on see, et no kuule, ole mõistlik! Ma olengi mõistlik. Ma mõtlen ratsionaalselt läbi, mis on järgmine samm, mis on järgmine areng ja kuhu kõik välja jõuab, mis on soovitud tagajärjed, mis on soovimatud tagajärjed. Ma olengi mõistlik ja ütlen, et tegemist on katastroofiga.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Viktor Vassiljev, palun!

17:04 Viktor Vassiljev
Aitäh, härra juhataja! Hea kolleeg Martin! Mul on selline küsimus. Tegelikult võiks kooseluseaduse rakendumine reaalses elus puudutada võib-olla 3% elanikkonnast, kui juurde arvata niisama huvilised, siis võib-olla 5%. Tehku nad omavahel, mida tahavad. Kuidas keegi kellega seksib, see on nende küsimus, eks ole. Saagu lapsi või ärgu saagu, see ei tohiks ju enamikku meie ühiskonnast mitte mingilgi määral huvitada. Mis põhjustel on aga tekkinud olukord, kus rahvas on tagajalgadele aetud, on tekkinud mingisugune lõhe, avaldatakse arvamust, tehakse rongkäike ja miitinguid, peetakse siin saalis tundidepikkuseid kõnesid? Milles see põhjus on? Miks on see küsimus muutunud nii tähtsaks?

17:04 Martin Helme
Ma olen sellega täiesti nõus, et ei ole mitte kellegi asi, mismoodi täiskasvanud inimesed oma privaatset elu elavad. See tõepoolest ei tohiks meid kedagi kuidagi loksutada või kõigutada. Ma arvan, et sa võib-olla pisut pakud üle selle protsendiga. Siin käis ka eile mingeid arve läbi. See võiks huvitada 1–2% ühiskonnast ja vaid 1% on neid, kes seda kasutavad. Nii et see inimeste hulk on nii marginaalne, et siin ei ole millestki rääkida.
Miks on tekkinud ühiskonnas selline tüli? Vastus on väga lihtne. Absoluutse enamiku rahva väärtushinnangutega ei lähe see eelnõu ja see plaan ja see arusaamine kokku. Kui me vaatame tagasi aega, kui meil Eestis diskussioon homoõiguste üle üldse käima läks, siis oli Eesti ühiskond küllaltki avatud, leplik ja salliv ning valmis ära kuulama ühe või teise poole argumente, mis puudutasid nende inimeste suhete reguleerimise vajadust. Nüüd aga on homoõiguslased täiesti selgelt vindi kiiresti ja jõuliselt üle keeranud. Põhimõtteliselt taandub nende argumentatsioon enamasti sellele, et te peate sallima seda, mida meie arvame. Te peate leppima sellega, mis on meie arvates õige. Sisuliselt on kogu ühiskonna enamusele sisse sõidetud nõudmisega võtta omaks teistsugune väärtushinnangute süsteem, kui on siiamaani kehtinud. See on tüli põhjus.
Meile kõigile üritatakse peale suruda seisukohti, millega me oma sisemiste veendumuste pärast ei saa nõus olla. Ja kui me nendega nõus ei ole, siis järgneb ähvarduste laviin: me kriminaliseerime teie sõnavõtud, me kriminaliseerime teie seisukohavõtud, me keelame teid ära. Ja muidugi järgneb ka ühiskondlik ažiotaaž ehk klaperjaht kooseluseaduse vastaste eestkõnelejatele. Meie puhul võib öelda, et on järgnenud lausa klaperjaht tervele erakonnale. Ilma igasuguse häbita ja ilma vähimagi ratsionaalsuseta ja tegelikult ka ilma argumentideta lihtsalt demoniseeritakse, halvustatakse, sõimatakse ja üritatakse ruineerida inimesi, kes ei ole nõus.
Siin me jõuame välja selleni, et kui me sellega lepime, siis me oleme nõustunud totalitaarse ühiskonnakorra kehtestamisega. Aga mina ei ole nõus totalitaarse ühiskonnakorra kehtestamisega. Ma lihtsalt ei ole nõus, et on olemas mingi riiklik tõde ja õigus või ametlik tõde ja õigus või mingisugune ametlik väärtussüsteem. Ma ei ole nõus! Ja ma ei ole nõus eriti seepärast, et see on imporditud ja selle on meile jõuga peale surunud väga väike vähemus Eestis. Seda tehakse alatute võtetega ja valedega. Mina ei ole nõus sellega, et riiki valitsetakse valedega.
Nõukogude Liitu valitseti valedega ja Nõukogude Liit oli jälk riik, kus elada. Iga päev oli selles süsteemis vastik olla. Ma ei taha, et Eesti muutuks samasuguseks maaks, kus on vastik elada sellepärast, et ükskõik millist nuppu sa keerad raadiol või televiisoril, sealt tuleb sulle jälki valet iga päev, ja kus sulle tehakse selgeks, et sa oled loll sellepärast, et sul on olemas oma arvamus, või et sa oled kuri, paha, õel, sallimatu, vihkaja inimene, sellepärast et sa oled normaalsuse poolel. Ma ei ole sellega nõus. Teie erakond ei ole sellega nõus, meie erakond ei ole sellega nõus, ja sellele tuleb vastu hakata.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Uno Kaskpeit, palun!

17:04 Uno Kaskpeit
Aitäh, härra eesistuja! Austatud esineja! Selline küsimus. Meil on üks seltskond, kes pooldab pagulaste sissetoomist. Me teame, et pagulased on enamikus moslemid. Seesama seltskond ajab seda kooseluseadust hirmsasti taga. Ma kujutan ette, et aasta-poolteise pärast sina enam niimoodi sõna võtta ei saa, sest see kriminaliseeritakse meil. Kas need kaks asja on kuidagi seotud? Mis siis saab, kui see seadus vastu võetakse ja siia tuleb suur seltskond võõraid?

17:04 Martin Helme
Meil on olemas väga head eeskujud või näited – eeskuju on halb sõna, ütleme siis, hoiatavad eeskujud –, mis siis hakkab juhtuma, kui me järgime neidsamu mustreid ja neidsamu mudeleid ehk ehitame uut Põhjamaad, nagu on läinud Lääne-Euroopas. Selle asja nimi on düstoopia. Need on omavahel kokkupandavad nähtused ja tagajärg on permanentne ühiskondlik vägivaldne konflikt. Loomulikult esimesed, kes selles konfliktis kannatada saavad, on needsamad seksuaalvähemused, need inimesed nende seast, kes on n-ö nähtavad. Nad lähevad loomulikult uuesti kappi tagasi, kui moslemid hakkavad tänavaid valitsema, sest teistmoodi nad lihtsalt ei saa. Ja kõik need õigused, mis neil paberi peal olemas on, muutuvad täiesti tähtsusetuks ja tähendusetuks.
Mis puudutab vihakõne kriminaliseerimist, siis minu arvates on see ka üks neid n-ö punaseid jooni ühiskonnas, mille vastu tuleb igal juhul mobiliseeruda. Ükskõik mis ilusate jutukestega meil ei üritata Eestis sõnavabadusele lõppu teha, tegemist on elementaarsete ja kõige olulisemate, kesksemate inimõiguste rikkumisega, põhjendades seda mingite väljamõeldud inimõigustega. Homode õigus saada samasooliste kooselu registreerida on minu arvates väljamõeldud inimõigus, aga minu õigus kasutada sõna- ja südametunnistusvabadust on peamine, keskne inimõigus. Kui seda ei ole, kui sõnavabadust ei ole, siis vabadust üldse enam ei ole, sest sa ei saa enam argumenteerida, kaitsta mingeid seisukohti, ühiskondlik debatt lõpeb ja asemele tulevad nõiajahid. Igas ühiskonnas, kus ühiskondlik debatt lõpeb, otsustab seda, mis on lubatud, mis on tõde, alati võim. Võimu kritiseerimine ei ole enam võimalik. Meil ei ole enam võimalik küsida Pevkurilt teravaid küsimusi või Rõivasele öelda, et nii ei tehta. See lõpeb ära ja sellega ei saa mitte mingil juhul nõus olla.
Aga mis siis juhtub, et kui Eestis läheb korda meile massiimmigratsioon peale suruda? Me näeme selgelt märke sellest, et meie valitsus on täiesti kapitulantlik. Meie ees räägitakse lugusid sellest, et me alles arutame, me midagi ei ole lubanud, aga tegelikult Tallinn kubiseb immigrantidest. Kust nad on tulnud, kes nad on, seda sisuliselt meie eest varjatakse. See, mis meid ees ootab, on loomulikult vägivald. Eesti ühiskonda tüüritakse vägivalla poole ja see vägivald võib ennast manifesteerida väga erineval viisil. Üks viis, millest kõik aru saavad, on sedasorti vägivald, mida me nägime märtsis Brüsselis – see on terrorirünnakud. Novembris olid terrorirünnakud Pariisis. Teist liiki vägivald avaldub selles, kuidas võõras kultuur ennast kehtestab. Eile nähti Münchenis – oli vist eile –, et entusiastlikult "Allahu akbar!" karjuv inimene hakkas lihtsalt tavalisi rongisõitjaid pussitama, sõimates neid uskmatuteks. Kolmas vägivalla versioon on see, mille ohvriks sattusid meie rahvatantsijad või rahvalauljad Rootsis. Valged inimesed sõitsid moslemi linnaossa, nad ei olnud seal teretulnud ja neid hakati lihtsalt kolkima. Sellist vägivalda me näeme ju lääneriikides igal pool. Seda üritatakse igal võimalikul viisil varjata, kinni mätsida, õigustada, vähendada, lükata süü selle eest põliselanike kaela. Aga me kõik näeme ju selle läbi.
Ma veel kord toonitan, kui massimigratsioon – meie puhul on "mass" võib-olla isegi eksitav sõna, kui juba tuhanded inimesed Eesti ühiskonnapilti muudavad –, kui kogu see protsess jätkub, siis esimesena kannatavad selle all needsamad inimesed, kelle eest võitlevad väidetavalt ka kooseluseaduse edendajad. Ma kordan üle, mis ma juba enne ütlesin: igal homol, kui tal natukenegi oidu peas on, tasub järgmistel valimistel hääletada meie poolt, sest meie seisame selle ühiskonna eest, kus neil on hea olla. Mis siis, et me ei toeta kooseluseadust.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Viktor Vassiljev, palun!

17:04 Viktor Vassiljev

Aitäh, härra juhataja! Hea kolleeg Martin! Selge see, et kooseluseadus puudutab 1% või veel vähem kui 1% elanikkonnast. Tervelt 99% ei puuduta. Aga demokraatia on enamuse võim vähemuse üle. Loomulikult on ajaloos ka varem olnud nii, et mingisugune vähemus, kes võib küll ennast enamlasteks nimetada, on tekitanud suured muutused. Aga seal taga on kindlasti olnud ka mingisugune võim, raha, mingid muud põhjused. Mõistus keeldub uskumast, et selline ühiskonna jaoks tühine probleem võib tekitada nii suuri ideoloogilisi rünnakuid. Millised jõud võivad seista selle taga, et homoliikumine tekitab nii suuri muutusi ühiskonnas?

17:04 Martin Helme

Sel teemal on muidugi palju spekuleeritud ja on liikunud ka mitmeid teooriaid. Ma ei nimetaks neid vandenõuteooriateks. Minu meelest tuleb seda protsessi ikkagi vaadata pikas plaanis ja ette näha, mis on tagajärjed. Eriti sotsiaaldemokraatide puhul ei tasu kuulata seda, mis on nende eesmärgid, vaid ikka tuleb vaadata, mis on nende tegevuse tagajärjed. Need on kaks täiesti erinevat asja. Eesmärgid on alati ilusad, tagajärjed on tihti õudsed. Minu meelest tasub meeles pidada seda, mis on siit juba mitu korda läbi jooksnud, et kui me räägime homoideoloogia edendajatest, siis needsamad inimesed edendavad veel tervet hulka ideid, mis on sama destruktiivsed ja mõjuvad hävitavalt ühiskonna tervisele või ühiskonna kestmajäämisele. Massimigratsioonist või -immigratsioonist me juba oleme rääkinud, perekonnainstitutsiooni hävitamisest või ründamisest me oleme juba rääkinud. Minu meelest on praegu keskne püüe lammutada traditsiooniline euroopalik ühiskonnakord. Ja kõik need asjad, mida siin praegu tehakse, teenivad seda eesmärki.

Väga keeruline on hinnata, mis neid inimesi motiveerib. Meil Eestis räägitakse viimastel nädalatel palju kasulikest idiootidest – sellest, et inimesed teevad asju, ilma et nad saaksid aru, mis on nende tegevuse tagajärg või kellele see tegelikult kasulik on. Ma ei kahtle hetkegi, et ka homoliikumise entusiastide ja eestvedajate hulgas on väga suur hulk inimesi, keda võib samamoodi nimetada kasulikeks idiootideks. Need inimesed ei saa aru, mida nad teevad ja miks. Osa neist on täiesti elukogenematud. Kui ma kuulan mõne keskkooliõpilase silmade põledes esitatud vähimatki kriitikat mittekannatavat juttu sallivusideoloogiast, siis mul on neist noortest hirmus kahju. Nad on nagu mingid mitšurinlased või kuidas neid nimetataksegi – neil puudub elukogemus ja mingigi laiem maailmatunnetus, mis aitaks neil mõista selle teooria soovimatuid tagajärgi pikemas plaanis või laiemas ulatuses.

Siinjuures tuleb muidugi ära öelda ka see, et homoideoloogia ei saaks olla nii edukas, kui selle taga oleksid ainult homod ise. Nad on nii marginaalne seltskond ühiskonnas, et nende sõnum ei jõuaks mitte kuhugi. Homoideoloogia edeneb eelkõige selle tõttu, et ühiskonnas on olemas väga tugev seltskond inimesi, kes ise ei ole homod, aga kes ühel või teisel põhjusel seda edendavad. Mis on nende motivatsioon? Ma saan aru sellest, mis on homoseksuaalse sättumuse küsimuse alla panemise motivatsioon. Sellest ma saan täiesti aru. Ameerikas on muide olemas eraldi homode organisatsioon või liikumine, mille pooldajad ütlevad, et palun ärge võidelge meile mingisugust abieluõigust välja, me ei soovi seda. Seega Ameerikas on olemas ka konservatiivsete homode organisatsioon. Nad ei näe mingit vajadust ega põhjust lõhkuda traditsioonilist abieluinstitutsiooni või tekitada selle kõrvale homoabielu institutsiooni. Nad ütlevad, et palun ärge võidelge meie eest. Loomulikult, nagu me kõik aru saame, need ei ole need head homod, nemad väga palju meil eetriaega ei saa.

Ka Eesti homokogukonnas on valdav osa neid inimesi, kellel on täiesti ükskõik kogu sellest kooseluseadusest. Nii ongi küsimus selles, kes on need inimesed, kes ise ei ole homod, aga kellel on hirmus valu selle seaduse edendamisega. Miks nad seda teevad? Võimalik, et osa neist on lihtsalt kinnimakstud lobistid. See oleks üks loogiline ja lihtne seletus. Aga sellisel juhul tekib küsimus, kes on siis maksja ja mis on tema motivatsioon. Võimalik, et mängus on mingisugused rahvusvahelised jõud, kes nööre tõmbavad. Me saame ju aru, et protsess ei piirdu ainult Eestiga, see on kõikides teistes riikides ka. Ma ei julge väita, et siin on mingi vandenõu taga, see on ainult spekulatsioon. Aga tagajärgi silmas pidades me võime hinnata, et need on inimesed, kes selgelt teadvustavad, et nad lammutavad praegust ühiskonda. Ja nad teevad seda ikkagi. Ja see on minu meelest kõige õudsem.

Mida nad asemele tahavad või mis nende ajend on, miks nad tahavad praegust ühiskonda lammutada, on mulle arusaamatuks jäänud. Me oleme kuulnud siin lugusid uuest maailmakorrast. Mind väga häirib globaalne trend reguleerida riikide elu rahvusvaheliste lepingute, konventsioonide ja rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu. See on selles mõttes selgelt demokraatiavaenulik, et nii pea, kui me mingisuguse lepingu või organisatsiooniga ühineme, siis Eesti elektoraadil justkui enam ei olegi võimalik mingites küsimustes valikuid langetada, sest meile on juba ette kirjutatud: te olete selle või teise asjaga

n-ö ette leppinud ja nüüd tulebki nii teha.
Ja tõepoolest, ka kooseluseaduse kontekstis me oleme ju väga palju kuulnud argumenti, et Eesti on võtnud endale rahvusvahelised kohustused ja nüüd on lihtsalt vaja asi ära vormistada. Esiteks on see loomulikult vale, aga homopropaganda koosnebki suures osas valedest. Ja teiseks, ma ei aktsepteeri seda argumenti nii või teisiti. Kõrgeima võimu kandja on Eestis rahvas, ükski rahvusvaheline kokkulepe ei saa olla rahva tahtest kõrgem. Jah, juriidiliselt, vormistuse mõttes võib olla vajalik mõnest konventsioonist lihtsalt lahti öelda, kui selgub, et tegu on huvide konfliktiga. Aga vähemalt selles küsimuses konflikti ei ole.
Meil on alati võimalik öelda ei. See peab kõigile kohale jõudma. Meil on alati võimalik öelda, et meile nii ei meeldi ja meie nii ei tee. Jah, loomulikult, sellel on ka tagajärjed. Vaatame näiteks seda hoiakut, mida kultiveeritakse Poola suhtes, või seda hoiakut, mida on aastaid kultiveeritud Ungari suhtes, kuna Ungari ja Poola valitsus on oma rahva huvide eest väljas ja kaitsevad neid huve väga jõuliselt. Pole kahtlust, et kui ka Eestis peaks kunagi tekkima valitsus, kes ei nõustu kõikides küsimustes olema paipoiss ja kuskil mujal langetatud otsustele järele lohisema ja lugema silmadest seda, mida soovib Saksamaa või Euroopa Komisjon, vaid hakkab ajama iseseisvat poliitikat, Eesti rahva huve silmas pidavat poliitikat, siis ka Eesti saab üleöö kaela väikese vastiku Ida-Euroopa natsiriigi sildi.
Mind see absoluutselt ei kõiguta. Mina leian, et me ei pea muretsema mitte selle pärast, mida arvavad meist teised. Eriti meie siin saalis peame mõtlema sellele, mida arvab meist meie valija, mida arvab Eesti rahvas, kas Eesti rahvale meeldib see riik, kus ta elab, või ei meeldi. Loomulikult ei ole võimalik saavutada sellist riiki, kus kõikidele inimestele korraga kõik asjad meeldivad, sellest me saame ka aru. Kümme aastat või natuke rohkem tagasi küsiti Eestis hästi sageli: kas me sellist Eestit tahtsime? Ja kui me räägime nüüd kooseluseadusest, siis vastus on väga lihtne: sellist Eestit ei tahtnud küll keegi. Mingi agressiivne vähemus on seda asja ajanud ja meile kõigile peale surunud ning sinna juurde öelnud: teile peab see meeldima, te peate meid armastama! Kui te nõus ei ole, siis me paneme teile kirsa kõri peale ja keelame teil seisukohtade avaldamise. Selle mõtteviisiga me ei saa lihtsalt nõus olla. Vaat sellist Eestit me ei tahtnud – ei meie valijad, ei teie valijad ega ka mitte Sotsiaaldemokraatliku Erakonna valijad pole sellist Eestit tahtnud.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Uno Kaskpeit, palun!

17:04 Uno Kaskpeit
Aitäh, härra eesistuja! Austatud esineja! Väga põhjalikud näited ja hea statistika! Ma olen kindel, et sa oled kuskilt ametlikest väljaannetest need asjad võtnud. Kui vaadata seda tühja saali, siis tuleb meelde vanasõna, et mida Juku ei õpi, seda Juhan ei tea. Võib-olla sa nimetad väljaanded, kust sa selle statistika oled saanud? Võib-olla sokutame inimestele laua peale ja kui nad seekord vajutavadki vale nuppu, siis võib-olla nad natuke õpivad ja vajutavad järgmine kord õiget nuppu. Mis sa arvad sellest õppemeetodist?

17:04 Martin Helme
Aitäh! Hea meelega. Mitte küll kõik, aga suur osa nendest näidetest on sellisest toredast raamatust nagu "Kuidas tunda ära homoliikumise valed ja need ümber lükata". Selle väljaandjaks on Sihtasutus Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks. Seda raamatut nad trükkisid ja jagasid mõni aasta tagasi usinasti ja kindlasti on neid võimalik veel saada. Siin on tõepoolest väga palju statistikat ja lõpus on 56 viidet, kust see statistika on võetud. Meil kõigil on võimalik põhjalikumalt järele vaadata, mida üks või teine uuring ütles. Kas ma loen need viited kõik ette? Selge, oli noogutus. Nii, viide nr 1: "Päevatee", Vikerraadio, 21.12.2013. Kättesaadav aadressil vikerraadio.err.ee/helid?-main_id=2193061. Viide nr 2: Andra Olm, "Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon", Justiitsministeerium, 2009. Kättesaadav Justiitsministeeriumi koduleheküljel. Järgmised kolm viidet: viidatud on samadele allikatele. Viide nr 6: Allar Jõks, "Seisukoht samasooliste peresuhete seadustamise kohta", otsus nr 6-1/060166/0600782. 2. veebruarist 2006, see oli aeg, kui Allar Jõks oli õiguskantsler. Järgmine viide: Indrek Teder, "Märgukiri seoses samasooliste isikute peresuhete õigusliku reguleerimise küsimusega", nr 6-8/110661/1102390, 23.05.2011. Järgmine viide: "Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon", Justiitsministeerium, 2012. Kättesaadav Justiitsministeeriumi koduleheküljel. Järgmine viide: "Kooseluseaduse kontseptsiooni kaaskiri", Justiitsministeerium, 27.08.2012. Kättesaadav Justiitsministeeriumi koduleheküljel. Viide nr 12:

täpsema ülevaate homopartnerluse ja "homoabielu" seadustamise kronoloogiast lääneriikides leiab Vikipeediast aadressil en.wikipedia.org/wiki/Recognition_of_same-sex_unions_in_Europe. Ehk siis Vikipeedia viide. Viide nr 13: David Fergusson, L. Horwood & A. Beautrais, "Is sexual orientation related to mental health problems and suicidality in young people?", 56 Archives of General Psychiatry (1999), lk 876–888. Sama viite teine osa: Theo Sandfort jt, "Same-sex Sexual Behavior and Psychiatric Disorders: Findings from the Netherlands Mental Health Survey and Incidence Study (Nemesis)", 58 Archives of General Psychiatry (2001), lk 85–91. Viide nr 14: "Järgmiseks tuleb grupiabielu, tunnistab hollandi "homoabielu isa"", portaal De Civitate. Kättesaadav portaali Objektiiv arhiivis. Järgmine viide: Tracey L. Hansen, "Permissive Laws, Permissive Behaviour", MercatorNet.com, 21.10.2008. Eestikeelsena kättesaadav pealkirjaga "Kuidas seadused, nõnda ka käitumine" aadressil elukultuur.wordpress.com /2009/06/07/kuidas-seadused-nonda-kaitumine. Viide nr 16: Alfred Kinsey uurimistöö põhjaliku kriitika leiab järgmistest teostest: Judith A. Reisman ja Edward W. Eichel, "Kinsey, Sex and Fraud: The Indoctrination of a People" (Huntington House: Lafayette, 1990); Judith A. Reisman, "Kinsey: Crimes & Consequences: The Red Queen and the Grand Scheme" (Institute for Media Education: Arlington, 1998). Viide nr 17: Edward O. Laumann jt, "The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States" (University of Chicago Press: Chicago, 1994); Robert T. Michael, John H. Gagnon, Edward O. Laumann ja Gina Kolata, "Sex in America: A Definitive Survey" (Little, Brown and Co.: Boston, 1994). Simon Le Vay, "A Difference in Hypothalamic Structure Between Heterosexual and Homosexual Men", ajakirjas Science (august 1991). Sama Simon Le Vay, "The Sexual Brain" (The MIT Press: Cambridge, Mass., 1993). Järgmine viide, nr 20: J. Michael Bailey ja Richard C. Pillard, "A Genetic Study of Male Sexual Orientation", 48 Archives of General Psychiatry (detsember 1991), lk 1089–1096. Dean Byrd & Stony Olsen, "Homosexuality: Innate and Immutable?", 14 Regent University Law Review (2002), lk 516–517. Dr Lawrence J. Hatterer, "Changing Homosexuality in the Male: Treatment for Men Troubled by Homosexuality" (McGraw-Hill: New York, 1970). Viide nr 23: "Noted U.S. Psychologists Condemn Gay Activist Influence on APA", LifeSiteNews.com, 20.12.2005. Kättesaadav ... Ma ei hakka seda lugema, see on väga pikk viide. Viide nr 24: John R. Diggs Jr, MD, "The Health Risks of Gay Sex" (2002). Thaddeus Baklinski, "Britain's Public Health Chief Warns of Catastrophic Global Gay HIV Epidemic", LifeSiteNews. com, 25.11.2013. Viide nr 26: "New Multi-Year Data Show Annual HIV Infections in US Relatively Stable", Center for Disease Control, 03.08.2011. Kättesaadav aadressil www.cdc.gov. Viide nr 27: Daniel O'Neill, "HIV Remains a Gay Disease", Washington Blade, 23.09.2010. Kättesaadav veebiaadressil www. washingtonblade.com. Viide nr 28: "Vereloovutamise piirangud", Eesti verekeskus www.verekeskus.ee. Viide nr 29: Maria Xiridou, "The Contribution of Steady and Casual Partnerships to the Incidence of HIV Infection Among Homosexual Men in Amsterdam". See on kättesaadav veebiaadressil www.ncbi.nlm. nih.gov. Järgmine viide: Lars Eighner, "Why I Write Gay Erotica?". Kättesaadav aadressil larseighner.com. Viide nr 31: Robert T. Michael jt, "Sex in America: A Definitive Survey" (Little, Brown and Co.: Boston, 1994), lk 209. Robert S. Hogg jt, "Modelling the Impact of HIV Disease on Mortality in Gay and Bisexual Men", 26 International Journal of Epidemiology (3/1997), lk 657–661. Ka see on leitav veebist. Viide nr 33: "10 Anti-Gay Myths Debunked", Southern Poverty Law Center. Kättesaadav aadressil www.splcenter.org. Viide nr 34: David Fergusson, L. Horwood & A. Beautrais, "Is Sexual Orientation Related to Mental Health Problems and Suicidality in Young People?", 56 Archives of General Psychiatry (1999), lk 876–888. Järgmine viide, nr 36: "Homoaktivistid esitasid politseile kaebuse ja nõuavad kampaania "Kaitskem üheskoos perekonda!" korraldajate vastu menetluse algatamist". Ka see on De Civitate portaali arhiivist, mis on nüüd Objektiivi all. See on see koht, kus me rääkisime vastuargumenteerijate tagakiusamisest ja vaikimasundimisest. Viide nr 37: "Judy ja Dennis Shepard: armastage ka oma lapsi", Postimees, 12.09.2013. Postimehe veebist saadav. Järgmine viide: Stephen Jimenez, "The Book of Matt: Hidden Truths About the Murder of Matthew Shepard" (Streetforth: Hanover, New Hampshire, 2013). Viide nr 39: Maya Shwaydernov, "A Same-Sex Domestic Violence Epidemic Is Silent". Lisaks veel Susan C. Turell, "Descriptive Analysis of Same-Sex Relationship Violence for a Diverse Sample", 15 Journal of Family Violence (2000). Kättesaadav ka internetis. Asjakohastest uuringutest veel. Peter Sprigg & Timothy Dailey, "Is There a Link Between Homosexuality and Child Sexual Abuse?", teoses "Getting It Straight: What the Research Shows About Homosexuality?" (Family Research Council: Washington, DC, 2004), lk 121–142. Järgmine viide: Kurt Freund & Robin J. Watson, "The Proportion of Homosexual Pedophiles Among Sex Offenders Against Children: An Exploratory Study", 18 Journal of Sex & Marital Therapy (1 /1992), lk 34. Kurt Freund, "Pedophilia and Heterosexuality vs Homosexuality", 10 Journal of Sex & Marital Therapy (1984), lk 197. Kurt Freund, Robin Watson ja Douglas Rienzo, "Heterosexuality,

Homosexuality, and Erotic Age Preferences", 26 The Journal of Sex Research (1/1989), lk 107. Edward O. Laumann, John H. Gagnon, Robert T. Michael ja Stuart Michaels, "The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States" (University of Chicago Press: Chicago, 1994), lk 293. Paula Martinac, "Do We Condone Pedophilia", Planet-Out.com, 27.02.2002. Dariusz Oko, "Koos paavstiga homohereesia vastu", portaalis De Civitate, 15.06.2013. Kristin Anderson Moore jt, "Marriage from a Child's Perspective: How Does Family Structure Affect Children and What Can We Do About It?", Child Research Brief (Child Trends: Washington, DC, 2012). Mark Regnerus, "How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study", 41 Social Science Research (juuli 2012). Kättesaadav ka veebis aadressil www.sciencedirect.com. "University of Texas at Austin Completes Inquiry into Allegations of Scientific Misconduct", 29.08.2012. Kättesaadav ka veebis aadressil www.utexas.edu ja sealt läheb edasi terve rida numbreid. Charles Strohm jt, "Couple Relationships among Lesbians, Gay Men, and Heterosexuals in California: A Social Demographic Perspective". 10. augustil 2006 Ameerika Sotsioloogia Assotsiatsiooni aastakonverentsil Montrealis peetud ettekanne. Kättesaadav veebis aadressil www.allacademic.com. Maria Xiridou jt, "The Contribution of Steady and Casual Partnerships to the Incidence of HIV Infection among Homosexual Men in Amsterdam", aastast 2003. Ryan Lee, "Gay Couples Likely to Try Non-monogamy, Study Shows", Washington Blade, (22.08.2003), lk 18. Sondra E. Solomon jt, "Money, Housework, Sex, and Conflict: Same-Sex Couples in Civil Unions, Those Not in Civil Unions, and Heterosexual Married Siblings", 52 Sex Roles (2005), lk 569. Lawrence Kurdek, "Are Gay and Lesbian Cohabiting Couples Really Different from Heterosexual Married Couples?", 66 Journal of Marriage and Family (2004), lk 893. Bryan N. Cochran ja Ana Mari Cuce, "Characteristics of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Individuals Entering Substance Abuse Treatment", 30 Journal of Substance Abuse Treatment (2006), lk 135–146.

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Austatud ettekandja, vabandust korraks! Ma saan aru, et Mark Soosaarel on protseduuriline küsimus.

17:04 Mark Soosaar

Mul on, lugupeetud juhataja, küsimus Riigikogu istungi juhatamise kohta. Kas see peaks toimuma eesti keeles või võib toimuda ka mõnes teises keeles?

17:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Riigikogu istung peab toimuma eesti keeles. Antud juhul on inglise keeles viited, raamatu üldtekst on ju eestikeelne. Viiteid me siin vist tõlkima ei hakka. Nii et austatud ettekandja võib jätkata, eesti keeles. Millegipärast kasutas ettekandja väga palju viiteid oma vastuses, aga seda me talle keelata kuidagi ei saa, kui see on tema valik. Palun jätkake!

17:04 Martin Helme

Aitäh! Ma olen sellele küsimusele juba ammendava vastuse andnud.

18:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Aadu Must, palun!

18:04 Aadu Must

Aitäh! Mul on kuidagi kurb, et juba viited lõppesid. Aga ma pöördun nüüd tagasi sisulise arutelu juurde ja esitan ühe küsimuse, mis on tekkinud omavahelistes vestlustes. On räägitud, et kui on väga palju erinevaid arvamusi ja mingil arvamusel on kindel toetusrühm, siis võiks ju neile anda võimaluse näiteks mingi eksterritoriaalsuse võimaldamisega. Seda on ajaloos vahel proovitud. Kunagi moodustati isegi juudi autonoomne oblast, arvati, et nad tahavad sinnapoole rännata, mitte teisele poole. Ja vahel on mõnes kohas öeldud, et teeme eraldi kõrtsid suitsetajatele ja mittesuitsetajatele. Ma kinnitan, et ma ei ole ise mingisuguse sellise tükeldamise pooldaja, aga kas või selleks, et saada veenvaid vastuargumente, küsin ma nii: kas Eestisse ei võiks teha mingi piirkonna – ei julge öelda, et näiteks saare, sest saarerahvas kohe pahandaks –, kus võiks proovida sellist asja eksperimenteerida, rakendada? Milline on teie põhjendatud arvamus selle kohta?

18:04 Martin Helme

Aitäh! Püüan põhjendada põhjalikult. Meil on ka mõningad saared, kus ei ole üldse elanikke, näiteks Pakri saared peaks olema sellised. Ma tean, et teie erakonnakaaslane Märt Sults on üritanud Tallinna reidil olevatest saartest teha kasiinosaari. Kui juba patusaari ehitatakse, siis mõne väikse tüki võib ju sellesse plaani lisada. Kardan aga, et see siiski oleks vastuolus Eesti põhiseadusega, mis räägib territooriumi terviklikkusest ja jagamatusest. See on üks põhjus, miks ma ei toeta plaanitavat piirilepingut.

Aga siin on muidugi ka praktilised probleemid. Kui me räägime väga väikesest hulgast elanikest, siis kuidas nad ikkagi autonoomselt ennast seal ära majandavad? Me saame aru, et Tatari tänaval käib väga elav majanduselu nelja klubi tõttu. Aga see on ikkagi meelelahutus. Need inimesed käivad kusagil tööl, teenivad raha, loovad lisandväärtust ja siis tulevad seda kulutama. Kui nad seal kõik kohapeal elaksid, mis nad seal siis teeksid ja kuidas nad lisandväärtust looksid? Ma kardan, et Pakri saarel on kehv pinnas ja looduslikud tingimused, põllumajandus ja kalandus seal võib-olla välja ei veaks, seda enam, et need inimesed võib-olla ei olegi huvitatud raskest füüsilisest tööst.

Ja muidugi on ka riigikaitseline aspekt. Me teame, et Ameerikas on käinud tõsine võitlus ja see võitlus on aastakümnete jooksul muutunud, pööranud ennast pea peale. 1970-ndatel, Vietnami sõja ajal ja järel võitlesid homod selle eest, et nad ei peaks sõjaväes teenima. Nad pidasid seda oma inimõiguseks, et nende seksuaalse sättumuse tõttu ei tohi neid sõjaväkke värvata. Sel ajal oli Ameerikas veel kohustuslik ajateenistus, kuhu küll väga väike protsent elanikkonnast värvati, aga kui sinna sattus mõni sellise seksuaalse sättumusega inimene, siis ta oli maru pahane. Nad võitlesid endale välja õiguse saada sellel põhjusel vabastus sõjaväeteenistusest. See oli väga suur võitlus.

1990-ndatel kehtestas Bill Clinton printsiibi, et ka homod võivad teenida sõjaväes. Homod hakkasid nõudma õigust sõjaväes teenida. Sama asi on juhtunud Euroopa riikides: nad on nõudnud õigust astuda sõjaväkke. Taani riigis otsustati selle jaoks, et oleks mingisugunegi rahu maa peal, koondada sellise sättumusega inimesed ühte väeossa. Selliselt väeosalt erilist sõjalist võimekust ei eeldata, aga vähemalt nad ei takista teistel väeosadel oma sõjalisi ülesandeid täitmast, õppusi läbi viimast ega tekita mingisuguseid olukordi või pingeid, mis muidu võiksid tekkida.

Samas ma rääkisin ühe kõrgema sõjaväelasega, kes ütles, et Hollandi sõjaväes – ma võin riigis ka eksida – sellist asja ei praktiseerita. Homoseksuaalid on hajutatud kõikidesse väeosadesse ja selle tagajärg on olnud totaalne moraalilangus väeosades, sest et teatud asju need inimesed ei ole nõus tegema. Neid ei ole võimalik sundida, sest see tembeldatakse kohe diskrimineerimiseks. Neid ei saa ka ära saata, sest see on ka diskrimineerimine. On olemas mingi seltskond sõdureid, kes mitte midagi ei tee, kõike endale lubavad ja põhimõtteliselt lihtsalt jõllitavad oma kaasteenistujaid.

Kui me nüüd Eestis eksterritoriaalse maatükikese tekitaksime, siis on väga raske ette kujutada, kuidas nad riigikaitselise aspektiga hakkama saavad, rääkimata majanduslikust aspektist. Majandus ei saa keerelda ainult ööklubide ümber. Selge see, et on ka põhiseaduslik takistus. Kui me eriti-eriti lahked oleme, siis me räägime mingisugusest mõnekümnest tuhandest inimesest, kellest kindlasti mitte kõik ei ole nõus minema sellisesse vabatahtlikku pagendusse. Me räägime siin võib-olla ühest väikesest või keskmise suurusega vallast Eestis. Aga ma ei poolda inimeste segregeerimist selliste tunnuste järgi. Ma arvan, et meil on olemas ühiskonnas kõik võimalused, et kõik inimesed oleksid täisväärtuslikud ja integreeritud ühiskonnaliikmed, osal on lihtsalt üks väike eraeluline eripära. Kui nad sellest ise kogu aeg ei räägiks, meie sellele tähelepanu ei pööraks ja siis küllap probleemi ei oleks. See oleks ikka õige julm, kui nad kuhugi Pakri saarele elama panna. Nagu me väga hästi teame, siis sellest juudi autonoomsest oblastist ei tulnud mitte midagi välja.

18:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Valeri Korb, palun!

18:04 Valeri Korb

Aitäh! Hea kolleeg, aitäh sulle nii sisulise ettekande eest selles küsimuses! Ma mõtlen, et vanades Euroopa riikides funktsib selline elufilosoofia, mis sunnibki meid arutama siin saalis kooseluseadust. Aga ise ma mõtlen, et kui aastal 1990 või 1991 keegi poliitikutest oleks öelnud, et 25 aasta pärast me hakkame siin saalis arutama seda küsimust, seda seadust, siis paljud oleks mõelnud, kas sellel inimesel on peas kõik päris korras. Aga ajalehtedes ja televisioonis need diskussioonid on olnud ja lähevad edasi. Mis sa arvad, mis edasi saab?

18:04 Martin Helme

See on üks põhjus, miks ma olen nii veendunud kooseluseaduse jõustamise vastane ja kooseluseaduse tühistamise pooldaja. Mul on aga hea meel, et minu meelest on kogu see temaatika Eestis üks põhjalikumalt läbi vaieldud temaatikaid üldse. Ma ei oska siia kõrvale tuua ühtegi teist ühiskondlikku teemat, mille üle on nii põhjalikult diskuteeritud, kui on olnud homosuhete riikliku reguleerimise küsimus või nende n-ö ühiskondliku positsiooni küsimus. Ma arvan, et Eesti ühiskond on selle teema korralikult läbi nämmutanud, kõik argumendid on välja käidud ja ühiskondlik hoiak, ühiskondlikud seisukohad põhimõtteliselt paika loksunud.

Nüüd on küsimus selles, kas meie poliitikutena aktsepteerime seda ja kas teatud parteid lepivad sellega, et nad on selles vaidluses sisuliselt kaotajaks jäänud, ja lõpetavad ühiskonnale selle teema pideva pealesurumise, lõpetavad ühiskonna enamuse ründamise või ei lõpeta. Mul oleks jube hea meel, kui lõpetaks. Mul oleks jube hea meel, kui selle seaduse saaks tühistada ja sellega oleks asi lõpetatud ja me saaksime kõik tegelda millegi muuga.

Mõtleme tagasi 1990. või 1991. aasta peale või 1992. aasta peale, kui Eesti põhiseadus rahvahääletusel kehtima pandi. Selles põhiseaduses on § 27, mis ütleb, et perekond on riigi kaitse all. Kui aastal 1991 või 1992 Põhiseaduse Assamblees oleks keegi öelnud, et arvestage sellega, et selle "perekonna" all ei mõtle me ainult ühte naist ja ühte meest, vaid see on muutuva sisuga termin! Et 20 aasta pärast või 25 aasta pärast me võime selle termini pea peale pöörata ja ükskõik millise sisuga täita. Ma ei tea, võib-olla tõrva ja sulgedega ei oleks teda ruumist välja aetud, aga igal juhul oleks inimesed vaadanud teda nagu kuu pealt kukkunud inimest.

See on nüüd üks kasulik võrdluspunkt, kui me mõtleme, kuhu on arenenud avalik diskussioon, kuhu on jõudnud seadusandlus mõnekümne aasta jooksul. Viime selle telje edasi 20–25 aastat! Mis siis on 20 või 25 aasta pärast, kuhu see asi edasi areneb? Me võime seda üsna selgelt öelda, sest meil on olemas näiteid teistest riikidest, kus see protsess algas 15 või 20 aastat tagasi. Me teame, kuhu see välja areneb, me teame, kuhu see välja viib, ja meile ei ole see vastuvõetav, kuhu see välja viib. Ma julgen täie kindlusega öelda, et absoluutsele enamikule Eesti inimestest ei ole see vastuvõetav, kuhu ta välja viib. Me ei taha sellist ühiskondlikku arengut.

Küsimus ei ole selles, kas see areng toimub aeglasemalt või kiiremini. Kui sa oled tupikteel, siis tuleb kurssi muuta, mitte otsustada, et me võtame hoogu maha. Kui sa liigud kuristiku servale, siis ei ole mõtet rääkida, et las inimesed natuke harjuvad selle mõttega, et me oleme kuristiku serva poole liikvel, et võtame natuke hoogu maha ja vaidleme ühe korra needsamad argumendid veel läbi ja siis sammume edasi. Siis tuleb kurssi muuta.

Eesti ühiskonna tervemaks saamise huvides tuleb see seadus tühistada. Eesti ühiskonna kestmise huvides on ühiskonda tugevdada, vastu võtta seaduseid, mis tugevdavad abielu institutsiooni, tugevdavad põhimõtet, et lapsed kasvavad omaenda isa ja ema juures. Need on asjad, millega tuleks tegeleda ja mida me peaksime välja pakkuma. Ja samas me näeme, et need on asjad, millega valitsus ei tegele. Selle asemel tegeleb ta pseudoprobleemi väga ühiskonnakahjuliku lahenduse pealesurumisega. Kui me siin ei tõmba sellele seadusele kriipsu peale ega ütle, et küsimus ei ole tempos, millega me liigume, vaid suunas, kuhu me liigume, siis saavad asjad ainult halvemaks minna. Ja me ei taha ju, et asjad lähevad halvemaks. Meie eesmärk on, et asjad läheksid paremaks. Aitäh!

18:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Erki Savisaar, palun!

18:04 Erki Savisaar

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Need kolm tundi on kahtlemata olnud äärmiselt sisukad. Aga ma ikkagi ei saa päris täpselt aru, mis on olnud kooseluseaduse idee. Kõiki neid probleeme, mida sellega justkui püütakse lahendada, saab tegelikult juba kehtivate seaduste alusel lahendada. Ühegi seadusega ei saa reguleerida seda, kes kellega elab ja kuidas käib, aga igasugust vara on ka varem saanud jagada. Alati on võinud minna notari juurde ja teha seal täpselt sellise sisuga lepingu, nagu meeldib. Mis on see probleem, mida selle seadusega lahendatakse, või ongi tegu täiesti pseudoteemaga? Kui see on pseudoteema, siis miks ei tegelda sama innukalt tõsiste probleemidega, nagu kodutud lapsed, laste vaesus või midagi muud sellist?

18:04 Martin Helme
Aitäh! Selle peale esitan ma üleskutse kõikidele kolleegidele, kes kindlasti väga tähelepanelikult istungil toimuvat teleekraanide vahendusel jälgivad ja kaasa elavad. Kallid kooseluseaduse pooldajad, tulge vähemalt fraktsiooni nimel pulti ja andke vastus Erki Savisaare küsimusele! Nii saaksime seaduse pooldajatelt mingisuguse selguse, mida nad tahavad. Mina saan siin selle üle ainult spekuleerida, sest mina olen seaduse vastane olnud algusest saadik ja ma tõepoolest samamoodi kogu aeg kratsin kukalt, mõistatades, miks seda vaja on. Kahe küsimuse üle juureldes kratsin kukalt: esiteks, miks seda vaja on, ja teiseks, miks seda nii kangesti vaja on? Mis kuri uss neid inimesi on hammustanud, mis vaim neid vaevab, et nad seda nii hirmsasti tagant tõukavad ja läbi suruvad? Tõepoolest, olles vestelnud mõningate sotsiaaldemokraatidega – meil ei ole küll kerge neid vestlusi pidada, aga olen siiski vestelnud mõningate sotsiaaldemokraatidega –, ma olen asjast niimoodi aru saanud, et vähemalt osale neist on see nii südamelähedane teema, et nad mitte midagi muud ümberringi ei näe. Aga see on vasakpoolsete puhul tavaline. Kuidas nüüd öelda, kui me vaatame 1960-ndatest saadik vasakpoolse ideoloogia, neomarksistliku mõttemaailma arengut, siis me näeme, et see on kogu aeg keerelnud seksi ümber. Aga kooseluseadus ei keerle seksi ümber. Kooseluseadus ei keerle inimestevaheliste suhete reguleerimise ümber, selle eesmärk on teatud ideoloogia pealesurumine sellele osale ühiskonnast, kes selle ideoloogiaga nõus ei ole. Ja seda tehakse ülimalt õõnsate argumentide abil. Aga tuletame meelde Frankfurdi koolkonda 1960-ndatel, mille põhilised esindajad, Marcuse ja kes seal kõik olid, olid homod. Nad sedastasid, et proletariaat ei suutnud marksistlikku ideoloogiat ellu viia, ja arvasid, et nüüd on intellektuaalide ülesanne see ideoloogia jõustada. Intellektuaalid ehk targad inimesed peavad üle võtma koolid, valitsusasutused, ajakirjanduse, kultuuriinstitutsioonid ning selle kaudu hakkama mõjutama ühiskondlikku debatti, kaaperdama ühiskondliku debati narratiivi ja peale suruma teatud väärtushinnanguid. Müts maha! Nad ongi seda väga jõuliselt, väga edukalt teinud. Marss läbi institutsioonide on neomarksistidel lõppenud ja see on minu meelest küllaltki edukalt läbi viidud ka Eestis. Ükskõik, kas me vaatame kultuurilehtede toimetusi või punaülikoolide õppetoole või meediainstitutsioone, on näha, et väikese, agressiivse ja ideoloogiliselt väga motiveeritud vähemuse infiltratsioon läbi ühiskondlike institutsioonide – see muide puudutab väga palju ka kirikut – on küllaltki edukalt ellu viidud.
Siin kõlas juba enne küsimus, miks nad seda teevad. Minul on sellest raske aru saada. Mina näen seda, et niisuguse tegevuse tagajärg on ühiskonna lagunemine ja elu halvemaks muutumine. Ma näen, et targemad inimesed saavad sellest suurepäraselt aru, aga ma tegelikult ikka veel ei tea, miks nad seda teevad. Mul on üleskutse sotsiaaldemokraatide ja Reformierakonna fraktsioonile: tulge esimese lugemise lõpetamiseks saali ja võtke sõna ka!

18:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Erki Savisaar, palun!

18:04 Erki Savisaar
Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kirik on ka avaldanud oma arvamust selle seaduse kohta. Kas te saaksite tutvustada, milline kiriku seisukoht on ja miks just selline? Ka kirikus on ju võimalik moodustada omamoodi kärgperesid, valides oma lastele ristivanemad. Kooseluseadus nii vabameelne ei ole, see on oluliselt piiratum ja seos on ainult kahe inimese vahel. Kirik on võtnud väga selge seisukoha, milline see on?

18:04 Martin Helme
Aitäh! Ma kaitsen siin nüüd ristivanemluse institutsiooni, eesti keeles on selle kohta ka ilus sõna "vader". Minul on endal ristilapsed ja minu lastel on ristivanemad. Ristivanemluse põhieesmärk on, et sul on olemas sotsiaalne turvavõrgustik juhuks, kui sinu lihaste vanematega midagi juhtub. Me ju teame ka muinaslugudest, kuidas hea ristiema aitas orvuks jäänud Tuhkatriinut või mõnda teist hätta sattunut. Ristivanemad pakuvad lisaturvavõrku ja see kõik on ju pärit ajastust, kui seda n-ö riiklikku sotsiaalset turvavõrku ei olnud. Sul on olemas veel mingid inimesed, kellele sa saad loota, kes on sulle võib-olla mentoriks või abiliseks või nõustajaks, kui on mingid probleemid. Lapsel on ehk raske omaenda vanema juurde minna, teismelistel tuleb seda ette.
Seda me kindlasti ei saa pidada isegi ligilähedaselt samasuguseks suhteks, mida peab silmas kooseluseadus. Muide, ka meie praeguses kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõus on

lapsendamise variant sees.
Mis puudutab Eesti kirikute seisukohti, siis Eesti kirikute koostöö organ on Eesti Kirikute Nõukogu, kuhu kuuluvad kõik Eesti kristlikud konfessioonid. Eesti Kirikute Nõukogu on juba ammu vastu võtnud väga selge, väga ühese seisukoha, mis kooseluseadust ja homosuhete riiklikku reguleerimist täielikult eitab. Kiriku seisukohast on asi väga lihtne: tegemist on patuga ja patu palk on surm. Tegemist on inimest kahjustava, inimese hinge kahjustava käitumisega. Kirikul on ka pakutud lahendus nendele inimestele. Üks asi on patu tegemise kiusatus, millega inimesed peavad võitlema – see käib meie kristliku õpetuse juurde. Teine asi on sellele kiusatusele järeleandmine, mille vastu peavad inimesed võitlema ja milles on neile abiks kogudus. Kogudusel on selle abi pakkumiseks mitmesuguseid võimalusi alates pihtimisest ja lõpetades kõikvõimalike muude asjadega.
Ja kolmas asi, mis on eriti oluline, on kiriku või piibli mõistes patuse käitumise õigustamine kristliku kogukonna hulgas. Me teame, et Eestis on ka olemas kahest või kolmest inimesest koosnev geikristlaste kogukond. Mina ütleksin selle kohta niimoodi, et hereetikutel ja apostaatitel ei tohiks kristliku õpetuse seisukohalt mingit sõnaõigust olla. Kui sa oled hereetik, siis lõpeta ära enda kristlaseks nimetamine. Väärõpetuse levitamine oli vanasti väga rangelt karistatav. See on piibliõpetuse selge väänamine, kui keegi tuleb seletama, et kristlik õpetus suhtub lubavalt või lausa soosivalt homoseksuaalsetesse suhetesse. See on selge väärõpetuse levitamine, sellel ei ole mingit pistmist ei kiriku traditsioonilise õpetusega ega kirjasõnaga.

18:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Marika Tuus-Laul, palun!

18:04 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Ma vaatan seletuskirja, kus on välja toodud, et rakendussätted on, nagu me teame, takerdunud. Ja justkui ei tahetagi edasi minna. Ma küsingi, kas ei taheta või ei ole lihtsalt jõudu praegu edasi minna, sest ei ole enam hääli, hääled ei tule kokku. Võib-olla on seisukohad muutunud, valimised lähenevad. Milline on probleemi olemus sinu arvates?

18:04 Martin Helme
Aitäh! Minu seisukohalt pole see, et kooseluseaduse rakendusaktid on takerdunud, üldse probleem. Seda on väga oluline märkida, et sellega me võime rahul olla. Praeguse poliitilise konstellatsiooni ja praeguse ühiskondliku taustsüsteemi korral on rõõm tõdeda, et see asi on üleni kännu taga.
Võime selle eest tänulikud olla mitmele asjaolule. Ma eile juhtisin üsna kriitiliselt vabaerakondlaste tähelepanu sellele, et nad valimiste eel olid selgelt kooseluseaduse vastased, nüüd aga on nad kriitilistel hääletustel Riigikogus poolt vahetanud ja oma seisukohta muutnud. Mulle on täiesti mõistetamatu, kuidas nii põhimõttelises küsimuses saab vähem kui aasta jooksul seisukoht muutuda. See viitab sellele, et nende teatud lubadused enne valimisi ei olnud äkki siirad.
Kui me räägime rakendusaktidest, siis üks põhjus, miks nendega ei ole kaugemale jõutud, on tõepoolest see, et hääled ei ole koos. Erinevalt kooseluseaduse tühistamisest, mille me saaksime siin saalis lihthäälteenamusega ära teha, on kooseluseaduse rakendamiseks vaja 51 häält. Seega künnis on kõrgem ja selle jaoks ei tule tõesti kuidagi hääled kokku, isegi siis, kui üks opositsioonierakond osaliselt koalitsioonile appi läheb. Ma arvan, et selle üle me võime ainult rahulolu tunda, et üks väga halb seadus koos ühe väga halva rakendusega on niimoodi toppama jäänud. Ja see on loomulikult täiesti selge, et ta on toppama jäänud ühiskondliku surve tõttu ja selle tõttu, et seda ühiskondlikku seisukohta kaitseb siin saalis terve hulk rahvasaadikuid ja erakondi. Me ei lase seda asja lihtsalt niisama vaikselt läbi loksutada, vaid ikkagi keerame valgusvihu peale kõigile neile rahvasaadikutele ja erakondadele, kes selles küsimuses kannapöörde teeksid. Need inimesed peavad ju ühel hetkel uuesti valijate ette astuma. Järgmised valimised on juba järgmisel sügisel, mitte kolme aasta pärast.
Selles mõttes olen ma väga rahul sellega, et meil on ühiskondlik meelsus selline, mis hirmutab poliitikuid käituma õigesti. Mina arvan, et ühes tõesti demokraatlikus riigis on alati niipidi, et poliitikud kardavad rahvast, mitte vastupidi. Ja mul on hea meel, et meil on terve hulk poliitikuid Riigikogus, kes kardavad selles küsimuses selgrootult käituda. See on tore. Oleks veel toredam, kui kõigil inimestel oleks päriselt selgroog olemas, aga ka sellest piisab, kui selle selgroo pakub neile rahva arvamus. See, et me tulime siia saali tühistamise eelnõuga, on ju lahendus sellele punnseisule, kus kooseluseaduse rakendamisega ei saa edasi ega tagasi. Kui rakendamist heaks kiita ei saa, siis tühistame selle seaduse

ja kogu mure kaob ära. Ja loodame, et see seis jääbki niimoodi. Ma veel kord rõhutan, et ühel ilusal päeval me tühistame kooseluseaduse nii või teisiti, isegi siis, kui tal on mingiks ajaks rakendussätted mingil imelisel moel läbi surutud. Nii see ei jää.

18:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Tarmo Tamm, palun!

18:04 Tarmo Tamm
Aitäh, juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma ei küsi otse seaduse kohta, vaid poliitilise kultuuri kohta. Selle probleemipuntra on ju tegelikult tekitanud koalitsiooni suutmatus täita valimislubadusi, mis nad valimiste ajal välja käisid. See ongi põhipõhjus, miks me praegu sellises situatsioonis oleme. Lubatakse asju, mida ei suudeta ellu viia. Ma möönan, et mõni lubadus võib mõne erakonna jaoks prioriteet olla, aga kui seda ei suudeta ellu viia, siis nad on tegelikult valijat petnud. Mis üldse koalitsiooni koos hoiab, kui nad ei suuda oma valimislubadusi täita? Mis on see jõud, mis neid koos hoiab? See pole ainuke problemaatiline teema, on ka maksude küsimus ja muudki veel. Mis neid koos hoiab, kas ainult soov võimul olla?

18:04 Martin Helme
Aitäh! Siin tuleb juhtida tähelepanu kahele väga olulisele asjaolule, mis puudutavad poliitilist kultuuri. Üks on see, et mitte ükski erakond Eestis ei teinud kooseluseaduse jõustamisest või rakendamisest oma keskset valimislubadust. Jah, sotsid lubasid, et nemad toetavad seda ja toetavad selle elluviimist. Reformarid rääkisid sellest poole häälega ja nii vähe kui võimalik. Meie erakond ja mõned teised võtsid selgelt tühistamist pooldava ja rakendamist takistava seisukoha. Rõhutan uuesti, et ka Vabaerakond lubas seaduse tühistada või selle rakendamist takistada. IRL ei öelnud sel teemal suurt mitte midagi, aga IRL-is oli eelnõule selge vastuseis ja IRL-il oli selles mõttes lihtsam elada, et nad olid sel ajal opositsioonis. Erinevalt Reformierakonnast ei olnud neil vaja seda kaitsta või oma varasemat positsiooni muuta. Kõige tulemus on, et koalitsioonileppesse ei kirjutatud midagi selle seaduse ega selle rakendamise kohta.
Minnes ajas veel natuke tagasi, tuletan meelde, et kooseluseaduse vastuvõtmist ei ole mitte kunagi mitte ühegi valimiskampaania ajal välja reklaamitud. Kui me mõtleme eelmiste, 2011. aasta Riigikogu valimiste peale, siis mitte keegi ei hinganud poole sõnagagi sellest, et nad plaanivad midagi sellist vastu võtta, kaasa arvatud sotsid. Nii et see seadus on ühiskonnale peale surutud, valimistel pole selleks mandaati küsitud. Eelmiste Riigikogu valimiste kampaanias kõik, kel vähegi võimalik oli, jätsid selle teema üldse käsitlemata. Seda ei arutatud.
Mis puudutab valitsuskoalitsiooni lubadusi, siis on küllaltki kurb, et Eesti poliitilises kultuuris me näeme enne valimisi lubadusi, mille kohta me võime ju ratsionaalselt öelda, et punkt 1, need ei ole täidetavad, või punkt 2, mis on minu meelest veel rumalam: keegi ei mõtlegi neid tõsiselt. Kui üks või teine erakond lubab mingit väga ilusat asja, siis me teame, et peale valimisi ei kavatsetagi seda täitma hakata, aga lubaduseks on see hea küll.
Mina arvan, et kahe uue erakonna tulek parlamenti on andnud impulsi niisuguse käitumise vähendamiseks. Me peaksime oma lubadusi täitma ja ka oma eeskujuga ütlema erakondadele, kes varem mõtlesid, et ükskõik, mis ma luban, pärast saab samamoodi edasi minna nagu enne, et nüüd ei saa. Sellest on tulnud kõik see hirmus hädaldamine ja kriiskamine sotsiaaldemokraatide ridadest, et normaalset poliitikat pole üldse võimalik enam ajada, EKRE on kõik ära solkinud.
See oligi meie valimislubadus. Meie valimislubadus oli Toompea koridore tuulutada ja senist tavapärast poliitika tegemist raputada. Eile käratas üks kolleeg meile koridoris pärast selle eelnõu arutelu, et te ei oska üldse sõpru leida. Meie vastus on, et me ei tulnud Toompeale sõpru leidma. Me tulime, punkt 1, oma valijaid esindama, oma programmi ellu viima. Ja punkt 2: me ei otsi sõpru, vaid me otsime hääli. See on põhitegevus, millega siin tegeldakse. Poliitikas on huvid eelkõige ja siis on sümpaatiad ja antipaatiad. Tähtis on see, milles kokku leppida õnnestub. See, kas keegi kellelegi meeldib, on teisejärguline.
Valitsuskoalitsiooni lubaduste pakett enne valimisi oli selline, mida praktikas ei olnud võimalik täita. Ja pooled lubadused olid sellised, mida ei kavatsetudki täita. Ning terve rida valimislubadusi, mis praegu koalitsioonis olevad erakonnad andsid, olid üksteist välistavad või üksteist takistavad. Kokku võttes on meil selline valitsuskoalitsioon, nagu ta on.

Kui me üritame nuputada, mis neid koos hoiab, siis on selge, et seda valitsust hoitakse koos sisuliselt tati ja traadiga. Koos hoiavad neid muidugi isiklikud soojad toolid. Terve hulk inimesi kukuks ministripalgalt riigikogulase palgale ja terve hulk inimesi kukuks riigikogulase palgalt, ma ei tea, töötuks loometöötajaks äkki.
Ja loomulikult on meil terve hulk prominentseid inimesi, kelle jaoks valitsuse püsimine on küsimus kriminaaltähtaegade aegumisest. Me kõik teame, kui palju Eestis kasutatakse väljendit "juriidiliselt on kõik korrektne". Meil oli esmaspäeval arupärimine tuntud isikute surmajuhtumite kohta – miks neid ei uurita. Juriidiliselt on kõik korrektne, aga kui prokuratuur või politsei mõnda asja päriselt uurima hakkaks, mitte ei otsustaks, et siin pole midagi uurida, siis võib-olla tuleks ikkagi paljudes asjades välja, et ei olnud ka juriidiliselt kõik korrektne, et asjaomased paragrahvid on olemas.
Võim on muidugi magus, aga võim armastab korrumpeeruda. Eestis on üks partei võimul olnud 17 aastat järjest. Inimesed tõepoolest ei kujuta ette, kuidas oleks võimalik ka niimoodi elada, et keegi teine teostab täitevvõimu. Ka ei kujutata ette, mida see tähendab, kui sa istud opositsiooni pingil ja pead kella 9-ni õhtul arupärimisi esitama. Aga eks me siis ööistungite ajal tuletame meelde, kuidas töölkäimine käib.

18:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Henn Põlluaas, palun!

18:05 Henn Põlluaas
Aitäh, hea eesistuja! Lugupeetud sõnavõtja! Homopaaride puhul tahetakse ühiskonna kestmise loogikat eirata ning nõutakse neile õigust lapsi kasvatada. See oleks nagu mingi sotsiaalne hüve, mis aitaks neil end täiuslikumana tunda. Kooseluseaduses seda veel õnneks pole. Samas aga vaikitakse maha, et ka lastel on õigused – õigus omada ema ja isa ning õigus üles kasvada normaalses perekonnas, kus nende soolist identiteeti, väärtushinnanguid ja arusaamu ei kalluta mingi fiktsioon sooneutraalsusest või omasooiharus. Mis sa arvad, kas meil ja riigil tervikuna on kohus kaitsta lapsi ja nende õigust elada normaalses perekonnas ning sätestada see ka lastekaitseseaduses? Ilma lasteta ei ole ju ka eesti rahval tulevikku.

18:05 Martin Helme
Aitäh! Minu meelest on see keskne küsimus. Muide, rakendusaktides on, vähemalt eelnõu järgi, lapsendamisõigus sees. Nii et kui Eesti kooseluseadus saab ka rakendusaktid, on see üks kõige radikaalsemaid tsiviilpartnerluse versioone, mis Euroopas on. Väga paljudes riikides sellist asja seaduses ei ole.
Me teame, kui võikaks võivad minna ideoloogilised väärastumised, millega kogu sooneutraalne ideoloogia ennast kehtestab. On riike, kus ei tohi enam kasutada sõnu "ema" ja "isa", vaid tuleb öelda "vanem A" ja "vanem B" või "esivanem A" ja "esivanem B". Me teame, et Rootsis ei lubata poistel olla poisilikud ja kohustuslikus korras organiseeritakse lasteaedades päevi, kus lapsed vahetavad soorolle, nii et poisid peavad kleitides käima ja nukkudega mängima ja tüdrukud, no ma ei tea, mida nemad sel päeval teevad, sest Rootsi poisid muidugi sõda ei mängi enam ammu. See on nii võigas laste õiguste ahistamine või laste väärastamine, et selle peale läheb käsi lihtsalt rusikasse.
Sellised ühiskonnad ei saa kesta. Kui ühiskond ei kaitse oma kõige nõrgemaid ehk lapsi, siis see ühiskond ei väärigi edasikestmist. Aga mina usun, et Eesti ühiskond väärib edasikestmist. Ja see tähendab seda, et meil on moraalne kohustus kaitsta kõige nõrgemaid, oma lapsi, meil on moraalne kohustus kujundada lastele terve maailmapilt ja tagada nende terve kasvatus. Me ei saa lubada, et teatud hullunud doktrinäärid või tõesti väärastunud maailmapildiga inimesed lasteaedades ja koolides oma jõledat ideoloogiat peale suruvad. See on meie kohustus inimestena, kes saavad aru, mis on õige ja mis on vale, mis on hea ja mis halb. Me võime siin veel neli tundi esitada omi argumente, need inimesed, kes seda ellu viivad, aru ikka ei saa. Nemad ei hakka kunagi aru saama. Me võime siin neile terve hulga uuringute tulemusi ette lugeda ja loota, et nad neid vaatavad, ega nemad aru ikka ei saa. Nad on nii irdunud tervest mõistusest ja sellest, mis on hea ja mis on õige, et nemad ei hakka aru saama. Meie ülesanne on kaitsta normaalsust, seda enam, et normaalsuse poolel on ikkagi absoluutne enamik Eesti inimesi. Nii lihtne see ongi.
Nüüd, eraldi teema on see. Ma olen vaielnud paari homoaktivistiga, kelle käest ma olen ka küsinud, kas nende meelest kasvavad lapsed puu otsas või võetakse nagu kartulimugulaid kuskilt. Homod ei saa

lapsi saada. Selle peale on mulle hakatud rääkima surrogaatemadest ja sellest, kuidas on võimalik saada lapsi niimoodi, et pigistan silmad kinni ja mõtlen millegi muu peale ja teen kellelegi oma bioloogilise lapse. Ja pärast saan selle lapse oma koju võtta. Millest see räägib? See räägib tegelikult sellest, et igas inimeses on ürgne vajadus selle järele, et tal oleks järgmine põlvkond, et tal oleksid pärijad, et ta jätaks maailma oma lihale ja verele, et tal oleks mõtet elus midagi teha. Mina ütlen ausalt, et minu meelest ei ole siin elus mitte midagi mõtet teha, kui sul ei ole võimalik oma pärandit jätta oma lastele. Kõik muu on mõttetu, tühi töö ja vaimunärimine. Ja on täiesti ilmne, et ka nendel, kellel on seksuaalne tõmme samasooliste vastu, on samasugune vajadus. Vähemalt paljudel neist. Ja selle tõttu nad ongi õnnetud inimesed, ma saan sellest täiesti aru.
Meie asi ei ole nende õnnetusetunde leevendamiseks teha õnnetuks lapsi, meie asi on ütelda, me hoolitseme selle eest, et kõigepealt on hea lastel, ja siis selle eest, et püüame leevendada teie muret. Surrogaatemadus on üks inimkaubanduse vorme, mis siis, et kõik maailma riigid seda ei kriminaliseeri. Ma rääkisin mõni aeg tagasi ühe meditsiinidoktoriga, kellega tuli jutuks surrogaatemadus. Ta ütles, et kes ikkagi need vanemad on, kui on näiteks meestepaar, kes tahab endale surrogaatema kaudu last. Nad lasevad oma seemnerakud võtta, need saadetakse külmutatult kuskile laborisse, seal siiratakse need mõnele naisele. Ei pruugi ainult üks naine olla, võidakse mitmele teha. Tihtilugu viljastumist ei järgne, siis tehakse korduskatseid. Seal on arstid, seal on õed, kogu selle protsessiga on otseselt seotud neli-viis inimest, pluss terve hulk igasuguseid vahendajaid. Kes nendest inimestest on siis ema või isa – kas see, kes lükkas süstla kuskile sisse, või see, kes andis mõne oma ihuraku kasutada, või see, kes last kandis? Tihtilugu on ka nii, et munarakk viljastatakse ühe inimese sees ja see viljastatud munarakk tõstetakse hoopis teise inimese sisse, kes raseduse lõpuni kannab. See on täiesti jabur maailm, mida me ehitame. Meil võib ju olla meditsiiniliselt võimekus niisuguseid asju korda saata. Just hiljuti ma lugesin uudist, et meil on olemas ka meditsiiniline võimekus inimesed surnust ellu äratada ehk tekitada uuesti ajus elektrilised impulsid ja panna neerud tööle. Aga kas me peame kõiki asju tegema, mida meditsiin võimaldab? Laps vajab ikkagi ema ja isa. Kõige õigem on, kui lapse ema ja isa on tema bioloogilised vanemad. Öelda, et me võime mingisuguste meditsiiniliste imetrikkidega ka samast soost inimesed panna ühiseid järglasi saama – see on ikkagi reaalsusest väga kaugel. See on videvikutsoon, kus me elame, kui me sellisest asjast tõsise näoga räägime. Me ei tohiks lasta sellel mitte mingil juhul juhtuda.
Meil on terve hulk inimesi, tavalised heteropaarid, kes elavad stabiilselt koos, aga tervislikel põhjustel ei saa lapsi. Viljastamise protsess on tegelikult väga kallis ja keeruline. Keskendame oma energia ja oma ressursid sellele, et need inimesed saaksid lapsi, mitte sellele, et mingisugused väga kummalise maailmapildiga inimesed saaksid oma väga iseka pretensiooni rahuldatud. Kõik ülejäänud inimesed peavad standardselt käituma: nad peavad püsisuhtes olema, peavad oma abikaasaga või elukaaslasega koos olema, naised peavad oma lapsed ise kandma, sünnitama, kasvatama, nende eest hoolitsema. Need on need asjad, mida meie kõik ülejäänud teeme. Siis tulevad mingid tüübid, kes ütlevad, et ma maksan kuskil Vietnamis kellelegi 40 000 dollarit ja mulle tuuakse sealt ilus väike beebi nagu koerakutsikas kohale. See on nii väärastunud. Ja kui inimesed aru ei saa, et see on väärastunud, siis pole midagi teha. Minu hinnangul on neid inimesi parandada väga raske, tuleb lihtsalt öelda, et palun ärge kuulake neid. Nende jutt on nii hull, et ärge kuulake neid.

18:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Anneli Ott, palun!

18:05 Anneli Ott
Aitäh, hea eesistuja! Hea Martin! Küsimus on järgmine. Teatavasti on Eestis kinnipidamisasutustes enamikus meesterahvad. Kui nad on abielus, siis naisterahval on õigus minna oma abikaasale külla ja neile antakse teatud aeg koosolemiseks. Mis sa arvad, kui palju võiks sellise eelnõu heakskiitmise korral kinnipeetavate abiellumise soovid sageneda? Ja mismoodi peaks seal väljenduma abieluinimeste õigus koos aega veeta? Kas see oleks inimõiguste rikkumine, kui neile seda aega ei lubataks?

18:05 Martin Helme
Aitäh! See on minu meelest väga illustreeriv küsimus, mis samuti näitab, kui palju on kooseluseadusel soovimatuid või ettenägematuid tagajärgi ja kõrvalliine, mis käivituvad, mis teevad ühiskonnaelu keerulisemaks ja arusaamatumaks ning ajavad mitmeid toimivaid struktuure umbe. Jah, kui ma õigesti

mäletan, on Eestis umbes 3500 vangi ja nendest ainult mõnisada on naised. N-ö sooneutraalse kooselu leping loomulikult arvestab ka sellega, et paarilised on omavahel intiimsuhtes. Ma ei kujuta küll ette, et vanglas saaks keelata neid inimesi nõudmast endale privaataega ja privaatruumi. Samas me teame ju kõik, et vanglas harrastatakse seda privaattegevust ka ilma kooselulepinguta. Elu on proosaline ja brutaalne ka ilma seadusandja abita. Ma kordan, see on üks nendest valdkondadest, mis näitab, et kui me hakkame kogu maailma pea peale pöörama, siis hakkavad igasugused asjad kukkuma ja logisema. Meil ei ole ju vaja seda teha. Lihtsalt ei ole vaja seda teha!

18:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, austatud ettekandja, teile rohkem küsimusi ei ole. Kaasettekandjaks palun õiguskomisjoni liikme Mark Soosaare!

18:05 Mark Soosaar
Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Õiguskomisjonis arutati EKRE esitatud eelnõu 11. aprillil ja kahjuks pean ütlema, et seal nii sügavat, nii fantaasiarikast ja nii vaimukat arutelu ei olnud. See oli üsna kuiv ja igav ja väheüllatav. Aga kõige selle kokkuvõtteks ma ütleksin nii, et kuulnud ka tänast Martin Helme esinemist, tahan kindlasti õnnitleda tema bioloogilist isa ja bioloogilist ema nii andeka lapse puhul, sest 11. aprillil Martin, kes küsimustele vastas, ei teadnud veel, kas kooseluseadus kehtib või ei kehti, aga täna *de facto* ta selle kehtimist kinnitas. Siin ei olnud enam kahtlust, miks muidu ta seda tühistada tahab.
Ettepanek, mis istungil kõlama jäi, oli järgmine: võtta eelnõu täiskogu päevakorda 3. maiks. Kahjuks see nii ei läinud, sest et mees, kes teie ees seisab ja pidi selle ette kandma, tervislikel põhjustel ei saanud seda siis teha ja palus eelnõu arutelu nädala võrra edasi lükata. Komisjon otsustas ka teha ettepaneku eelnõu tagasi lükata. Poolthääli oli 6, vastuhääli 4, erapooletuid 0. Aitäh!

18:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, austatud ettekandja! Teile on ka küsimusi. Tarmo Tamm, palun!

18:05 Tarmo Tamm
Aitäh, juhataja! Lugupeetud komisjonipoolne ettekandja! Kas komisjon ka seda arutas, kuidas sellest jaburast olukorrast välja tulla? See ei saa ju nii lõputult kesta. Seadus oleks justkui vastu võetud, rakendusakte ei ole. Millal komisjon konkreetse lahendusega välja tuleb, et see teema ükskõik millisel moel ära lõpetada?

18:05 Mark Soosaar
See on hea küsimus. Eks see ole koormaks kaelas nii opositsioonil kui ka koalitsioonil või ütleme siis, tervikuna Riigikogulgi, kus meil koostöö kahjuks ei laabu kuigi hästi. Aga seda, kuidas see teema ära lõpetada, istungil ei arutatud.

18:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Valeri Korb, palun!

18:05 Valeri Korb
Aitäh! Lugupeetud kolleeg! Ma küsisin ettekandjalt sellist asja. 1991. aasta ja 2016. aasta – 25 aastat, see on sisuliselt üks põlvkond. Aga ma mäletan, et kui seadus vastu võeti, siis võtsid rõdul olevad nooremad inimesed selle aplausiga vastu. Vanem põlvkond seda vist ei toeta. Kas sa ei leia, et me oleme midagi selle 25 aasta jooksul kaotanud?

18:05 Mark Soosaar
Aitäh! See on ilus filosoofiline küsimus. Alati me midagi kaotame, alati me midagi võidame. Kunagi ei ole nii, et me ainult võidame või ainult kaotame. Ka Borodinod hinnatakse võiduks, kuigi kaotati.

18:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Anneli Ott, palun!

18:05 Anneli Ott
Aitäh! Minu küsimus on, hea kolleeg, selline: millised on koalitsiooni plaanid rakendussätetega? Kas need on peatselt tulemas või ei ole teil veel siiski hääled koos ja ebamäärane olukord kestab pikalt edasi?

18:05 Mark Soosaar
Aitäh sellegi küsimuse eest! Kahjuks ei ole ma pädev sellele vastama, sest seda küsimust me 11. aprillil komisjonis ei arutanud.

18:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, lugupeetud ettekandja! Teile rohkem küsimusi ei ole. Avame läbirääkimised. Jaanus Karilaid, palun!

18:05 Jaanus Karilaid
Head kolleegid! Kõigepealt siiras tänu kolleeg Mark Soosaarele, kes tunnistas, et kooseluseadus on koormaks koalitsioonile ja Riigikogule. Tal jäi veel lisamata, et ka Eesti rahvale. Ütleme, harvanähtav koalitsioonipoliitikute ausus. Nii et selle eest tunnustus. Tunnustus kolleeg Martinile, kes tegi nii mitmekesise ja mitmekülgse ettekande, olles tutvunud kõikvõimalike uuringutega. Ega sul, Martin, väga palju puudu ei jäänud, et sa oleks rääkinud ka katoliku kiriku institutsiooni nõrkusest – tsölibaadi nõue on ju viinud ka kirikuinstitutsiooni nõrgenemiseni ja pedofiiliaskandaalideni – ning sellest, miks kirik tegelikult ei ole täitnud ühiskonnas seda rolli, mida me oleme oodanud.
Aga see eelnõu on hea näide sellest, kui palju tuleb kulutada energiat ja vaeva näha, kui üks koalitsioon, üks valitsus saab teha nii palju vigu. Ühe vea parandus võtab parlamendilt ära väga palju eetri- ja muud aega. Kui me tahame näiteks üksikvanemate elu kergendada – neid on üle 35 000 –, siis me ei leia kuidagi seda aega, me ei leia kuidagi seda energiat. Pool tundi, ja teema on maas. Kui me räägime regionaalpoliitikast, mis puudutab 400 000 – 500 000 inimest ja milleks on vaja meetmeid käivitada, et inimeste heaolu kasvaks, siis me ei leia tõhusaid relvi olukorra parandamiseks, olgu jutt pensionäridest või millest iganes.
Asja positiivne külg on see, et oleme saanud väga hea kodanikuühiskonna õppetunni. Vaid 1–2% elanikkonnast on suutnud ülimalt meisterlikult ühe punkti meie poliitilisse päevakorda sisse suruda ja millimeeter jääb puudu, et see seadus rakendatakse. Mis sest, et justiitsminister Urmas Reinsalu tuleb siia pulti ja nimetab seda ebardseaduseks, ebaloogiliseks õigusaktiks, mis tekitab ühiskonnas pigem probleeme ja sallimatust juurde. Kui me läheksime aastasse 2014 tagasi. Siis oli ühiskond palju sallivam ja tegelikult ka neid vähemusi, kes seda seadust läbi suruvad, salliti ühiskonnas palju rohkem ja nendega arvestati. Aga sellise agressiivse ja ebaprofessionaalse surumise tõttu on kaks, kolm, neli, viis, kuus ja seitse eeskõnelejat sallimatust pigem suurendanud ja ühiskonna lõhestamist tagant tõuganud. Mark Soosaarele aga tahan öelda, et ma ikkagi usun, et sul on kätes veel nii palju rammu, et kui sa näed, et parlamendi ja rahva seljas on üks koorem, siis sa saad meie sekka appi tulla ja aidata seda seadust tühistada. Sest Keskerakond ja EKRE vajavad täna lisahääli, et saada see eelnõu teisele lugemisele ja lõpuks see seadusena vastu võtta. Aitäh!

18:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Igor Gräzin, Reformierakond, palun!

18:05 Igor Gräzin
Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kõigepealt ma täpsustan: ma ei räägi erakonna nimel, kuigi erakonna esindajana ma siin olen. Ei räägi sel lihtsal põhjusel, et Reformierakonna jaoks ei ole see kunagi olnud ei ideoloogiline ega põhimõtteline maailmavaateline küsimus. Me ei ole selles küsimuses ühtsed olnud enne, ei ole praegu ja ei saa olema ka tulevikus. See on punkt üks. Nii et ma vastutan oma sõnade eest ise. Number kaks: Martini lõpuesinemisest kadus ära sõnum või me unustasime ära, millest ta alustas, ja see oli üliloluline. Ma kordan seda, mis Martin ütles: "Meil ei ole kooseluseadust." Meil ei ole kooseluseadust! See on vaid nimi. Selle seaduse sisu on ühesooline homoseksuaalne abielu ja me peame seda sellisena käsitlema. Tähendab, me peame vaatama, mis selle asja taga on.
Ja nüüd lähen ma ajas tagasi. Ma tahan rääkida sellest Riigikogu koosseisust, mis oli siin enne seda, kui

meie siia tulime. Mina olin eelmises koosseisus ka. Tuletame meelde, mis oli eelmise Riigikogu sõnum! Kõigepealt ma tuletan meelde, et Riigikogu tööd ümbritsev atmosfäär oli üldiselt hüsteeriline. Siin oli vihakõnet ja mida iganes. President rääkis midagi ja avaldati survet, valitsuskabineti liikmed käisid geiklubides – mis iganes, et solidaarsust avaldada. Ühesõnaga, see oli üldiselt väga jõhker surve. Mida me oleme nüüd selle tulemusena saavutanud? "Meie" all ma mõtlen neid, kes me olime kooseluseaduse vastu ja kes me jäime vähemusse. Mida me oleme saavutanud? Tõlgendame siis seda! Me saavutasime selle, et Riigikogu võttis vastu kooseluseaduse ehk homoabieluseaduse, mis ei ole rakendatav. Miks ta ei ole rakendatav? Sellepärast, et me suutsime asja viia nii kaugele, et protsessuaalsed reeglid viidi materiaalõiguslikest lahku, ja me saavutasime selle, et jah, materiaalõiguslikult on see seadus olemas, aga protsessuaalselt ta ei kehti. 25 aasta jooksul seda ei ole palju.
Kuidas me praegust olukorda nimetame? Siin on keegi öelnud, et olukord on skisofreeniline, teine, kolmas, neljas ja nii edasi on midagi muud öelnud. Ma ütlen niimoodi: see on kompromiss selle sõna kõige kõrgemas tähenduses. Homoseksuaalsete abielude pooldajad said oma materiaalõigusliku seaduse, mis formaalselt kehtib. Tõenäoliselt on see moraalne võit. Need, kes on vastu olnud, saavutasid selle, et see seadus ei ole rakendatav. Ja kui see Riigikogu jääb selliseks, nagu ta praegu on, st ta on nihkunud paremale ja tõenäoliselt meist järgmine nihkub veel rohkem paremale, siis seda rakendust ka kunagi ei tule.
Martin ütles veel ühe õige asja: "Sellega see asi ei peatu." Ma kardan, et tal on õigus. Mida me siis sellises situatsioonis tegema peame? Sellises situatsioonis me jätame vana olukorra alles. Kas sa tahad teha tee vabaks uuele? Ei, sest praegu on rahul kogu Eesti. Ühed said selle, teised said tolle. Õnn on majas ja hakkame tegelema haldusreformiga, mis on palju olulisem küsimus! Meil hakkab varsti eelarve tulema, majandus on vaja käima lükata. Kas tõesti see siin on tähtis teema?
Ja viimane, mis ma tahtsin märkida.
Kuule, anna mulle veel natuke aega, eks ole!

18:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Palun, kolm minutit lisaaega!

18:05 Igor Gräzin
Aitäh, tubli poiss! Tähendab, üks asi, mis ma veel tahtsin öelda. Kehtivad sellised reeglid, mille nimi on *Westminster rules of administrative responsibility* ehk administratiivvastutuse Westminsteri reeglid. Kes ei mäleta, vaadaku sarja "Jah, härra minister", kus nendega mängitakse kogu aeg. See tähendab seda, et olles täna nüüd Riigikogu selles koosseisus, me kaasvastutame ka eelmise Riigikogu töö eest. Nii nagu meie tänaste otsuste eest vastutavad inimesed, kes tulevad pärast meid. Ja selle Riigikogu solidaarsuse nimel – anna andeks, Martin, aga mu süda tilgub selle koha pealt verd – ma ei saa lihtsalt tulla ja seda maha tõmmata. See ei olnud tati ja okastraadiga kinnitatud kompromiss, see oli ikka vere ja hammastega välja võideldud kompromiss. Ma leian, et see on seda väärt, et seda hoida. Ja mitte midagi halba ei juhtu, pane tähele! Kooseluseadus kehtib. *So what?* Kas see tõesti häirib sind? Ausalt öeldes, praegu hakkas mind ka häirima, sest ma rääkisin enda vihaseks, aga põhimõtteliselt las ta olla. Kui see tähendab rahu majas, siis nagu ütleks Vatikani mees: "Õnnistan teid, mu lapsed, ja tehke rahulikult oma tööd edasi." Aitäh!

18:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Mark Soosaar, palun, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel!

18:05 Mark Soosaar
Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Enne, kui ma komisjoni materjale esitlesin, läks mul üks asi meelest ära. Ma lisaksin nüüd selle siia juurde. Lugu on nii, et me küsisime komisjonis ka Martini käest, kui palju neid seadusi veel on, mida EKRE soovib tühistada. Ja ma mäletan, et see arv, mis sa, Martin, ütlesid, oli mingi paarsada, aga et see olevat tühine arv, sellepärast et Ameerikas pidi üldse olema 200 000 lehekülge seadusi. Mingi sadakond seadust tühistada olevat köömes. Võib-olla tõesti. Aga lähen edasi sealt, kus Igor lõpetas: tõepoolest, järjepidevus on ka midagi. Meile võivad paljud seadused mitte meeldida ja mõned seadused on sellised, et neid on väga raske täita. Aga siin on laual praegu seadus,

mida ei pea täitma. See ei kohusta kedagi kooselluma. See on nende inimeste vaba valik, kes seda seadust vajavad. Hoiame ka neid, keda on tõesti meie ühiskonnas vähem, aga kellel on samuti õigus 21. sajandil elada nii, nagu elatakse teistes Euroopa ja muu maailma riikides. Aitäh!

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Henn Põlluaas Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna nimel, palun!

19:05 Henn Põlluaas
Lugupeetud kolleegid! Hea eesistuja! Meenutades viimast kooseluseaduse tühistamise arutelu, võtsin Marianne Mikkole kaasa ühe kingituse, oksekoti Turkish Airlinesist. Teda ajasid traditsioonilise perekonna toetamise argumendid oksele. Mihkel Rauale võtsin tikutopsi, sest ta ähvardas kedagi põlema panna. Aga annan selle talle ainult tingimusel, kui ta paneb tule otsa sellisele kooseluseadusele, nagu siin kirjas on. Ma hiljem annan need asjad üle.
Maailm põhineb polaarsusel ja inimkond eksisteerib vaid tänu eri sugude olemasolule. Väited sooneutraalsuse võimalikkusest on absurdsed. Sooneutraalse ühiskonna idee lähtub valest, justkui sugudel ei oleks erinevust ja justkui inimene ise saaks oma sugu valida. See ei ole tõsi. Sugu ei ole miski, mille inimene endale valib, vaid vaieldamatu bioloogiline tõsiasi, sõltumata sellest, kas see kellelegi meeldib või mitte. Soorollide tasalülitamise katsed mõjuvad negatiivselt inimeste psüühikale, perekonnainstitutsioonile ja ühiskonnale laiemalt. Eesti demograafilise kriisi taustal on see äärmuslik ja vastutustundetu. Sugu on määratud vanematelt pärit kromosoomidega ning seda ei saa muuta tunne, et ollakse vales kehas, seda ei saa muuta ükski kirurg, ükskõik kui hästi ta kellelegi peenist või rindu külge sobitab või neid küljest ära lõikab.
On jabur julgustada homo- ja lesbipaare endale ette kujutama, et nende kooselu ei erine traditsioonilisest abielust. Ka mitte kõige rikkamad ja edukamad omasooiharad paarid ei saa iialgi hakkama sellega, millega saavad hakkama normaalses suhtes olevad mees ja naine – nad ei saa lapsi. Isegi kõige rikkamad samasoolised paarid ei suuda iialgi pakkuda lastele seda, mida kõige vaesemad, aga normaalsed abikaasad ja perekonnad suudavad: olla päris ema ja isa. Neid ei asenda mitte miski. Nende arv, kes kooseluseadust tahavad ja on tänaseks kooselu registreerinud, on pea olematu, kuid sellest hoolimata püütakse rahva enamuse arvamusest jõhkralt üle sõita, lõhestatakse ühiskonda ja sildistatakse teist meelt olijaid sallimatuteks ja äärmuslasteks. Kuid normaalse ühiskonna hoiakud ja üldtunnustatud moraalinormid ei ole äärmuslikud. Homoapologeedid on äärmuslased. Homopaaride puhul tahetakse ühiskonna kestmise arengu loogikat eirata ning nõutakse neile õigust lastele kui mingile sotsiaalsele hüvele, mis muudaks nende kooselu täiuslikumaks. Samas vaikitakse maha, et ka lastel on õigused. Neil on õigus omada ema ja isa ning kasvada üles normaalses perekonnas, kus nende soolist identiteeti, väärtushinnanguid ja arusaamu ei kalluta mingi fiktsioon sooneutraalsusest, omasooiharus või mõni muu perverssus. Meie kohus on kaitsta lapsi ja laste õigusi.
Teistes riikides toiminu näitab, et kooseluseaduse vastuvõtmine on vaid eelmäng homoabielu seadustamisele ja sellistele paaridele laste adopteerimise õiguse andmisele. Kuid mis saab edasi? Kus on piir? Hollandis tahavad perverdid pedofiilia seadustamist. Rootsi liberaalide, Reformierakonna vennaspartei noorteühendus tegi avalduse, et intsest, seks lähisugulaste vahel, ja nekrofiilia, seks laipadega, tuleb seadustada. Leidub perverte, kes soovivad zoofiilia ehk seksi loomadega seadustada. Kas need on varsti ka vähemused, keda ei tohi seksuaalse orientatsiooni pärast n-ö diskrimineerida, kellel tuleb võrdõiguslikkuse ja inimõiguste nimel lubada teha, mida tahavad? Äkki tuleb neile mõne meelest anda isegi õigus abielluda oma ebanormaalse iha objektiga. Peame ju olema sallivad ja võtma kriitikavabalt omaks kõik selle, mida te nimetate euroopalikeks väärtusteks, kuid millel ei ole väärtustega tegelikult mitte midagi ühist.
Kõik, kes siin vasakliberaalset homoagendat esindavad, on avamas Pandora laegast. Pole olemas eriõigusi, mis vabastaks seksi mõistuse ja moraali kontrolli alt. Küsimus ei ole sallivuses, võrdsuses ega inimõigustes.
Palun lisaaega!

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

19:05 Henn Põlluaas

Asi on moraalis, eetikas ja punases joones, millest ei saa ilma ühiskonna põhialuseid, tegelikke euroopalikke väärtusi ja kultuuri hävitamata üle minna. Lisaks kõigele on kooseluseadus õiguslik praak. Selmet aega raisata, võiksime tegelda tõesti vajalike ja oluliste asjadega, näiteks probleemiga, kuidas suurendada sündimust. Või on kooseluseadus tehtud peateemaks põhjusel, et koalitsioonil puuduvad Eestile vajalike ja oluliste asjade elluviimiseks visioon ja oskused?
On väidetud, et kui samasoolised oma kooselu registreerida ei saa, siis see tähendab nende diskrimineerimist. Selle lükkas õiguskantsler Jõks ümber juba 2006. aastal. Ei Eesti põhiseadusest ega õiguskorra osaks olevatest rahvusvahelistest ega Euroopa Liidu õigusnormidest ei tulene homoseksuaalsete paaride õigust nõuda samasooliste partnerlussuhte reguleerimist. Ka praeguste seaduste alusel saavad nad oma suhteid notari juures reguleerida. Mingit kooseluseadust või paarkonna seadust, mis ohustab ja kahjustab tegeliku perekonna ja abielu mõistet, ei ole vaja. Vabaerakonna väited nende esitatud paarkonna seadusest kui mingist keskteest või tasakaalustajast on naiivsed. Seda ei taha ka homod ise, ammugi mitte Vabaerakonna valijad, kellele on lubatud kaitsta traditsioonilisi perekonnaväärtusi. Kui homoabielu seaduse toetajatel peaks õnnestuma rakendusaktid läbi suruda, siis vajab Eestis oksekotti rohkem kui miljon inimest, kelle moraalseid tõekspidamisi te alavääristate ja solvate. Kuid võite kindlad olla: see kõik tuleb teie endi peale.
Head kolleegid, ma loodan, et terve mõistus võidab ja te hääletate kooseluseaduse tühistamise poolt. Eriti soovin jõudu nendele ausatele rahvasaadikutele, kes leiavad endas julgust oma partei homodiktaadile vastu astuda. Lõpetuseks lisan, et me tõepoolest oleme seisukohal, et homoseadus, kooseluseadus ei kehti, kuna rakendusakte ei ole vastu võetud. See on selgelt öeldud kooseluseaduse jõustumise paragrahvis. Seda seisukohta toetab ka justiitsminister. Aga me tulime selle tühistamise eelnõuga välja just seepärast, et meil on terve rida rahvasaadikuid ja mõned erakonnad, kelle meelest see siiski kõigele vaatamata kehtib. Aitäh!

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Rohkem läbirääkimiste soovi ei ole. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 185 esimesel lugemisel tagasi lükata. Me läheme selle ettepaneku hääletamise juurde. Aga enne, Martin Helme, palun!

19:05 Martin Helme
Aitäh! Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon palub kümme minutit vaheaega enne hääletust.

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kümme minutit vaheaega.
V a h e a e g

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Head kolleegid! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni võetud vaheaeg on lõppenud ja läheme lõpphääletuse juurde. Imre Sooäär, kas on protseduuriline küsimus? Jah, palun!

19:05 Imre Sooäär
Aitäh! Mul on protseduuriline küsimus. Maailm muutub meie ümber vahel kiiremini, kui me arvata oskame. Väga suur osa sellest statistikast, mis kolleeg Helme siin ette luges, ei vasta praegu enam tõele. Pool tundi tagasi hääletas Itaalia parlament samasooliste tsiviilpartnerluse seaduse eelnõu poolt häältega 369 : 139. Kas oleks võimalik see stenogrammi kanda, et inimesed oleksid informeeritud ja saaksid teha otsuse oma südametunnistusest lähtudes?

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, hea kolleeg! See ei olnud loomulikult protseduuriline küsimus. Aga läheme eelnõu lõpphääletuse juurde.
Panen hääletusele juhtivkomisjoni ettepaneku eelnõu 185 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused
Poolt hääletas 47 Riigikogu liiget, vastu 36, erapooletuid ei olnud. Eelnõu on tagasi lükatud ja langeb menetlusest välja.

---

2. 18:25 Riikliku matusetoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (193 SE) esimene lugemine

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Läheme edasi. Tänane teine päevakorrapunkt on Eesti Keskerakonna fraktsiooni algatatud riikliku matusetoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu 193 esimene lugemine. Ettekandjaks on Riigikogu liige Marika Tuus-Laul.
Head kolleegid, rahuneme! See päevakorrapunkt ei ole kuidagi seotud eelmise päevakorrapunktiga. Head kolleegid! Ma palun veel kord, et kui kellelgi on hädasti vaja sõna võtta, siis saab seda teha suurest saalist väljaspool, fuajees, aga siin saalis kuulame ettekandjat. Palun!

19:05 Marika Tuus-Laul
Suur tänu sõna andmise eest! Head kolleegid! Teie ees on Eesti Keskerakonna fraktsiooni eelnõu nr 193, riikliku matusetoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu. Selle sisu on õige lühidalt öeldes matusetoetuse maksmise taastamine sellisel kujul, nagu oli enne 1. juulit 2009, kui toetust maksti kõigi Eesti elanike surma korral. Seega, tegemist on ühekordse ja nimelt faktist tuleneva toetusega, nagu näiteks sünnitoetus.
Meenutuseks ütlen, et Eestis kehtestati riiklik matusetoetus aastal 2000, pärast meie ühinemist Euroopa Nõukogu sotsiaalkindlustuskoodeksiga, kuid tegelikult maksti matusetoetust juba varem ja seda tehti väga palju aastaid määruse alusel. Eesti Vabariigis võeti 1993. aasta 22. juunil vastu määrus "Matusetoetuse määramise ja maksmise kohta". Tuletan meelde, et noor ja vaene Eesti riik leidis tol korral ehk siis 23 aastat tagasi selle raha, et abistada pisutki perekondi, keda oli see raske sündmus ehk lähedase kaotus tabanud. Ma tuletan ka meelde, et 1993. aastal oli riigi aastaeelarve, kui eurodes võtta, vaid 262 miljonit eurot ehk 4,1 miljardit krooni, võrreldes praegusega, kui me räägime umbes 9 miljardist eurost. Aga näete, see raha leiti.
Kuid 2009. aasta juulist külmutati lisaeelarvega füüsilise isiku matusetoetuse maksmine majanduskriisi tõttu ja hakati ainult kohalikele omavalitsustele maksma seda raha, millega sai matta omasteta inimesi või tundmatuid. Tol ajal oli matusetoetuse suurus 191 eurot. See jäi nii kuni 2015. aasta 1. jaanuarini, kui paar kuud enne valimisi hakati matusetoetust maksma ka neile, kes kuulusid toimetulekutoetuse saajate hulka ja kelle peres oli see kurb sündmus juhtunud. Me arvame, et hea, et sedagi tehti, ja tollasele ministrile Helmen Kütile au ja kiitus. Aga loomulikult on seda väga vähe, sest kui me ikkagi arve vaatame, siis näeme, et matusetoetust sai vaid umbes 560 toimetulekutoetuse saajat. Nii see on.
Me tahame nüüd matusetoetuse taastada sellisel kujul, nagu see oli varem. See toetus oli olemas väga-väga palju aastaid, sisuliselt terve taasiseseisvuse aja esimese poole kuni aastani 2009. Miks me seda teeme ja miks me seda tahame? Selleks, et välistada küsimust, miks me ei toeta kõige vaesemaid ja tahame maksta seda kõigi surmade korral, tuletan teile meelde, et matuse korraldamine on väga kallis. See pole kulukas mitte ainult toimetulekutoetuse saajatele ja toimetulekuraskustes inimestele, vaid ka kõige tavalisema sissetulekuga inimestele. Kujutage ise ette. Näiteks saab välja tuua möödapääsmatud kulud: haua kaevamine on alates 200 eurost, kirstu keskmine hind on 110–325 eurot. Mul on siin loomulikult ka teenuste nimekiri, aga ma ei hakka kõike teile ette lugema. Aga keskeltläbi läheb enam-vähem korralik matus maksma 600–800 eurot. Kui tahta ka peiesid teha, siis läheb kindlasti veelgi enam raha. Ja loomulikult ei ole inimestel seda raha kuskilt võtta, eriti kui see sündmus juhtub äkki ja ootamatult. Nii et inimesed on väga hädas. Küll on võetud kiirlaene, küll on korjatud kõikvõimalikke annetusi. Muide, me teame näiteks, et on inimesi, kes ei ole võimelised isegi urni välja ostma, sest neil ei ole lihtsalt raha, ja otsitakse kõikvõimalikke põhjuseid, et urni väljaostmisest loobuda.
Sellepärast me arvame, et matusetoetust peaks maksma kõikide surmade korral. Ja nii nagu selles plaanis, mida meie oleme välja pakkunud, tehakse seda ikkagi väga paljudes riikides. Mul on siin välja võetud ka vastavad uuringud. Enamasti püütakse maksta n-ö universaalselt, aga on ka riike, näiteks Leedu, kes maksavad kõigepealt universaalset toetust ja peale selle veel lisatoetust toimetulekuraskustes sihtgrupile.

Hinnanguliselt toob meie eelnõu riigieelarvele 3,68 miljonit eurot lisakulu, aga ma tahan siiski toonitada, et probleem on väga-väga tõsine. Ja kui teiegi olete käinud inimestega kohtumas, siis te teate, et alati küsitakse väga palju pensioniindeksi ja siis kohe matusetoetuse kohta. Pärast seda, kui ma olin selle eelnõu siin saalis üle andnud, helistas mulle mitu inimest, kes kõik lootsid, et see seadus ka vastu võetakse. Komisjonis jaotusid meil hääled 5 : 5, nii et inimesed ikkagi hea meelega tahaks, et see toetus tuleks. Ja ma tänan väga ka Helmenit, et ta poolt hääletas. Muidugi kahju, et IRL ja Reformierakond seda ei teinud. Seadus jõustuks 1. jaanuarist 2017 ja minu ettepanek on küll, et teeme koos selle asja ära ja taastame selle toetuse. Selline toetus on tõesti inimestele elementaarne vajadus. Aitäh!

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, lugupeetud ettekandja! Teile on ka küsimusi. Peeter Ernits, palun!

19:05 Peeter Ernits
Lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! See teema ei ole nii seksikas nagu eelmine, homoabielude teema, aga surm puudutab kõiki, sõltumata sellest, kas on tegu homoseksuaali või heteroseksuaaliga. Minu kui endise hauakaevaja huvi on selline: kas te olete arvestanud, kui palju on Eesti riik nende aastate jooksul kokku hoidnud matusetoetuse äravõtmisega? Kas selle eest saaks praegu osta ühe uue parvlaeva või veel rohkem?

19:05 Marika Tuus-Laul
Aitäh küsimuse eest! Parvlaeva koha pealt peame välja arvutama. Aga ma toon sellise näite: 2014. aastal suri Eestis 15 467 inimest ja 2015. aastal 15 400 inimest. Matusetoetust maksti näiteks eelmisel aastal kokku vaid 467 inimesele. Kui 15 400 oli neid kokku ja me sellest lahutame, siis näeme, et ligi 15 000 inimest jäid sellest toetusest ilma. Aga suurusjärk ei olegi nii suur – 3,68 miljonit. Ma tahan ikkagi väga toonitada, et kui me Eesti Vabariigi n-ö lauldes koos tegime, siis maksis riik aastaid kõigile matusetoetust ja see ei olnudki nii väike summa, aga me saime sellega hakkama. Aga nüüd järsku, kui me oleme rikkamad, ja väga palju rikkamad, me kahjuks leiame, et me seda enam teha ei saa. Muide, mis puutub hauakaevamisse, siis hauakaevamise hinnad algavad 200 eurost. Ja ma võin ka teiste teenuste hindu teile ette lugeda.

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Valeri Korb, palun!

19:05 Valeri Korb
Aitäh! Hea kolleeg, kas sa võiksid öelda, milline on matusetoetuste olukord Euroopa eri riikides? Kas sa võiksid teha ülevaate või öelda, kuidas siis neil läheb? Me oleme ju ühes liidus.

19:05 Marika Tuus-Laul
Ma tõin kõigepealt Leedu näite, sest Leedu on eriline – maksab nii universaalset kui ka veel eraldi vaesustoetust, kui inimene palub lisa maksta. Aga jah, võib öelda küll, et enamasti ikkagi püütakse matusetoetust maksta. Ma võin siin hakata riigiti ette lugema. Näiteks Austrias on maksimummäär 436 eurot ja 4 senti. Võtame Bulgaaria: abikaasal, lastel, vanematel on õigus saada ühekordset hüvitist pereliikme surma korral ja siin on toodud see summa – 276 eurot. Eestis, nagu me teame, makstakse seda ainult vähekindlustatutele ehk toimetulekutoetuse saajatele. Hispaania katab mõningaid kulusid. Hollandis makstakse toetust ühe kuu täispalga ulatuses töötaja surma korral ja pensionäridele. Horvaatias makstakse 438 eurot. Kreekas makstakse isikule, kes matusekulud kandis, 759 eurot ja 52 senti. Küprosel on samuti ühekordne hüvitis: 507 eurot ja 81 senti. Luksemburgis on see 1007 eurot ja 72 senti. Läti maksab samuti, aga nendel on see seotud n-ö kindlustatu paketiga, seal on erinevad paketid. Poola maksab ühekordset hüvitist koguni 955 eurot, Prantsusmaa 3400 eurot, Portugal 213 eurot, Rumeenia 269 eurot. Me võime jätkata: Slovakkia 79 eurot ja Sloveenia 270 eurot. Soome maksab põhiliselt tööõnnetuse tõttu surma saanud inimeste omastele. Me teame, et seal on ka suured palgad ja suured pensionid. Taani maksab 1394 eurot, Tšehhi 184 eurot, Ühendkuningriik 2823 eurot, Norra 2500 eurot jne. Sellised on need arvud, sellist toetust makstakse. Me oleme, tõepoolest, vaene riik, aga nagu ma ütlesin – me oleme seda ka siis maksnud, kui me väga-väga palju vaesemad olime.

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Olga Ivanova, palun!

19:05 Olga Ivanova
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Austatud ettekandja! Olen teiega täiesti nõus. Endise Lasnamäe linnaosavanemana ütlen isegi oma kogemusest, et inimesed tõepoolest pöördusid kogu aeg selle küsimusega, millal taastatakse matusetoetus. Äkki aitate meil minevikku meelde tuletada, et mis tingimustel see toetus ära võeti ja mida valitsus tol hetkel rääkis selle kohta, millal see võiks tagasi tulla. Mis olid valitsuse esindajate komisjonis toodud argumendid, mispärast Eesti inimesed ei vaja seda toetuse liiki? Tõepoolest, vanal inimesel on väga raske korraldada matust, mille hind võib olla üle 2000 euro. Mis olid need argumendid komisjonis?

19:05 Marika Tuus-Laul
Mis puudutab meie hiljutist komisjoni koosolekut, siis ausalt öeldes oli vaid üks küsimus lihtsalt eelnõu sõnastuse kohta. Põhiliselt küsisin mina ministeeriumi esindajalt korduvalt küsimusi ja kui ministeeriumi esindaja ei osanud vastata, siis ma vastasin tema asemel. Niiviisi oli komisjonis. Nii et me ei saanud seal mingisugust vastust ministeeriumilt. Ja kui hääletamiseks läks, siis nagu ma ütlesin, oli viis liiget vastu, aga ma ei saanudki aru, miks siis vastu oldi, kui midagi ei küsitud.
Aga omal ajal oli niimoodi, et oli aasta 2009 ja üks kõige esimesi kärpeid, mis tehti, oligi omavalitsuste kärped ja võeti ära ka matusetoetus. Öeldi, et meil on rasked ajad, hellitusnimega masu. Tegelikult oli majanduskriis. Jah, ma saan aru, et võib-olla tõesti sellel hetkel oligi raske, kuid ma arvan, et ka kriisi ajal ei saa siiski sellist asja ära võtta. Aga tookord öeldi, et see on ajutine. Praegu kirjutab ministeerium meile, et see ei olnud mõeldud ajutise lahendusena, see mõeldigi ära võtta. See annab tunnistust sellest, et kui ma vaatan, kui tohutu pikk on kõikide nende toetuste nimekiri, mis 2009. aastal mitme lisaeelarvega ära võeti, siis tegelikult on ju väga mitmed neist taastamata. Nii et lihtsalt leiti see hetk, et nüüd on hea neid ära võtta ja koomale tõmmata – põhjuseid kui palju –, ja neid ei olegi tagasi pandud.

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Martin Helme, palun!

19:05 Martin Helme
Aitäh, härra asespiiker! Lugupeetud ettekandja! Minul on olnud õnne lähiminevikus mitte kedagi matta. Aga nii palju, kui ma olen aru saanud, on matused päris kulukas tegevus või suur majanduslik põnts, mis muidugi tabab inimesi tavaliselt ka veel sel ajal, kui nad on emotsionaalselt väga keerulises olukorras. On teil meile tuua või saate üle rääkida, mis on need tavalised, keskmised summad ühe matuse puhul, millega inimesed peavad arvestama, kui selline asi juhtub?

19:05 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Enamasti on kõik ju möödapääsmatud kulud. Ja ma võin teile öelda näiteks kirstu kohta, millest meil oli juba juttu, et kõige odavam puusärk maksab umbes 325 eurot enam-vähem väärika matuse puhul. Haua kaevamine on alates 200 eurost. Kui detailseks minna, siis lahkunu pesemine, riietamine ja meik on 150 euro ringis, matuseauto 45 eurot – neid on erinevaid, oleneb, millise te võtate –, külmkambri ööpäev on 10 eurot. Sinna juurde tuleb kabeli rent. Kui te valite tuhastamise, siis tuhastamise hinnad on alates 500 eurost. Nii et see ei ole üldsegi mitte odav variant. Inimesed mõtlevad, et tuhastamine on odav, aga sugugi mitte.
Aga mis juba omal ajal oli häbematus, oli see, et kui matusetoetus ära võeti, siis tõsteti just selsamal kriisiajal matusetarvikute ja -teenuste käibemaksu. Enne oli matusetarvikute ja -teenuste käibemaks 5%, aga siis tõsteti see hoobilt 18%-le ja nagu te teate, pärast 20%-le. See on tänaseni nii. Tegelikult rakendatakse Euroopas ikkagi väga palju erinevaid maksuastmeid, aga kahjuks on meil seis samaks jäänud. Ütleme, et kaks pauku oli ühe hoobiga. Ja inimestel on ääretult-ääretult raske nende hindadega toime tulla, kui me paneme siia juurde selle, et eestlastel on siiski kombeks teha ka väike peielaud, meenutada lahkunut ja rääkida temast. Teate ise, kui kallid on praegu niisugused kohad, kus seda väikest koosviibimist teha. Nii et matus on ääretult kallis ja see on kallis ka peredele, kus vähemalt kaks liiget saavad keskmist palka. See käib neile ikkagi täiesti üle jõu.

19:05 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Henn Põlluaas, palun!

19:05 Henn Põlluaas
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud sõnavõtja! Te mainisite, et ministeeriumi esindajad ei osanud komisjonis küsimustele vastata. Võiks ju eeldada, et kui komisjoni tullakse konkreetset teemat arutama, siis peaks sellega ikkagi kursis olema. Äkki te mõne sõnaga meenutate neid küsimusi, millele ministeeriumi esindajatel ei olnud vastuseid.

19:06 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Eks ma saan ministeeriumi ametnikest aru. Nemad tulevad lihtsalt seda teemat ette kandma ja ma saan aru nende raskustest. Nad püüavad asju kuidagimoodi põhjendada, aga küsimus on ju tegelikult poliitilises otsuses. Ma arvan küll, et selliste eelnõude puhul peaks ikkagi minister kohal olema ja ütlema välja need põhjendused. Aga mida ministeeriumi esindaja tõesti mitmel korral kordas, oli see, et kõik on poliitiliste valikute küsimus. Nii lihtne see oligi. Ja tegelikult siin ongi poliitiliste valikute küsimus, aga vahel ma mõtlen ka, et kas ikka on, kui mõni inimene hääletab ühes fraktsioonis olles ühtemoodi ja mõni aasta hiljem teise fraktsiooni üleläinuna järsku hoopis teistmoodi. Sellest ma ei saa küll aru. Ja ma ei saa aru ka sellest, kui inimesed räägivad kohapeal ja pensionäridega kohtudes, kui vajalik mingi asi on, aga komisjonis hääletavad teistpidi. Jah, ega sellest aru ei saa, kas seal on siis maailmavaate küsimus või mingid muud, pragmaatilised põhjused. Ma ei oska öelda, mis põhjused need on. Igal juhul mina arvan niimoodi, et matusetoetuse mittemaksmine on juba pigem riigi kultuuri küsimus. Me peame ju ikkagi aru saama, et meil peab olema kaastunnet. Jah, ega need surnukesed enam häält ei anna, aga see on elementaarne viisakuse, eetika ja kultuuri küsimus.

19:06 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Jaak Madison, palun!

19:06 Jaak Madison
Aitäh, austatud istungi juhataja! Hea ettekandja! Ma loen siit seletuskirjast välja ka potentsiaalsed kulud. Hea on võrrelda neid eeldatavaid kulusid praegu meie reservfondidest tehtavate kulutustega. Teie ettepaneku kohaselt oleks lisakulu järgmise aasta eelarves 3,68 miljonit eurot, millega me tegelikult aitaksime suuremat osa Eesti ühiskonnast, sest keskmine matus läheb ka seletuskirja kohaselt maksma ligikaudu ühe Eesti mediaanpalga, 600–800 eurot. See toetus kaotati ära majandussurutise ajal, aastal 2009. Samas on meie majandus niivõrd hästi ja edukalt kasvanud, et me oleme saanud ühe päevaga tehtud otsusega eraldada reservist 2,8 miljonit Türgile ja 2,5 miljonit on läinud Siseministeeriumile pagulasstruktuuri ülesehitamiseks. Ehk ühe nädalaga eraldati ilma mingi probleemita 5,3 miljonit. Äkki te võiksite tuua välja, mis võivad olla need põhjused, miks Eesti valitsus ei ole tahtnud aidata enamikku Eesti ühiskonnast?

19:06 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Nagu siin on mainitud, on need kahjuks poliitilised otsused. Aga me tegime enda meelest ikkagi väga õigesti, et tõime selle seaduseelnõu siia saali ajal, kui valitsus alles kaalub järgmise aasta eelarve tegemist. Nagu me teame, läheb eelarve tõepoolest iga aastaga suuremaks ja siin on valitsus selles mõttes valikute ees, kas nad hoolivad inimestest või mitte. Me ei saa neid summasid millegagi võrrelda. Ma arvan, et matus on midagi, mille puhul tuleb igal juhul inimesi aidata. Aga mis rahasse puutub, siis mõelge praegu ise, kui matus tabab perekonda, kus on 430-eurose alampalga saaja või kas või keskmise palga saaja (s.o 1105 eurot). Keskmine palk ei näita ju tegelikult midagi, sest palk on ainult teatud inimestel kõrge, vaestel on palk väike. Nii et tõesti, me peame siin vaatama mediaanväljamakset, mis on praegu 733 eurot, ja selle pinnalt peaks valitsus igal juhul selle raha leidma. Ma arvan, et praegu on tal aega seda leida. Ma väga loodan, et seda seaduseelnõu ei lükata tagasi, sest komisjonis oli seis siiski 5 : 5.

19:06 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Mart Helme, palun!

19:06 Mart Helme
Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Me näeme väga selgelt, kuidas Eestis on vanaks jäämine luksuseks muutumas. Inimesed ei saa endale tegelikult lubada väärikat vanaduspõlve, eriti siis, kui nad on jäänud üksinda, eriti siis, kui neil ei ole lapsi või kui lapsed on välismaale ära läinud. Mu küsimus puudutab sedasama luksust seoses matustega. Väga paljud inimesed tahaksid oma lähedasi matta palju väärikamalt ja kaunimalt, aga neil lihtsalt ei ole raha. Kas te tooksite need põhjendused, millega need poliitikud ja erakonnad, kes seda eelnõu vastustavad, üles astuvad?

19:06 Marika Tuus-Laul
Aitäh küsimuse eest! Vaadake, sellega ongi niimoodi, et meil alles oli eelmine seadus siin saalis ja ega me ei saanudki teada neid põhjusi, miks selle vastu ollakse. Võetakse väga külmalt, lihtsalt ei oldagi saalis, ei tahetagi midagi teada, ei põhjendatagi, ka ministeerium ei põhjenda, ei küsita. Tähendab, teeme ära, lihtsalt ongi see teerull ja ei olegi üldse midagi rääkida. Muidugi, kui me vaatame, kus on vaesus kõige suurem, siis näeme, et eks 65+ vanuses üksi elavate inimeste ja ka üksikemade seas. Tõepoolest, nendel on ikkagi väga raske. Ja meenutame sedagi, et vanematel inimestel olid kunagi kõikvõimalikud pensionisäästud, aga siis nad olid nooremad. Inimestel ei ole siiski tekkinud niisuguseid suuri sääste, et matustega toime tulla. See ei ole sugugi lihtne, meie pensionist ei suudeta nii palju korjata. Nii et vanemaid inimesi tuleks ilmtingimata abistada. Ja kui vanem inimene on võib-olla püüdnudki natukene tagavaraks korjata, siis mõelge selle peale, kui surm väga ootamatult peresse tuleb.
Mul on siin üks näide. 24. jaanuaril oli Õhtulehes artikkel, mida on väga kurb lugeda. Pere kirjutab, et tavaliselt alustatakse abipalveid sõnadega "aidake päästa", kuid nende lugu on kahjuks kurvem. Perre sündis laps, kes suri 9-kuuselt. Vanemad ei saanud enam tööl käia, nad olid öösel ja päeval haiglas koos. Ja kuskilt mingit toetust ei tulnud. Te mõelge, kui raske on toime tulla niisugustel puhkudel. Igaüks tahab oma lahkunut saata ära ikkagi niimoodi, et midagi ei jääks hinge kraapima. Me ju teame, et eestlane püüab kuidagi kõik ära teha ja eks ta siis viimases hädas läheb ja laenab. Noored võtavad kiirlaenu või mis iganes võib siin kõik juhtuda. Nii et lihtsalt väga kurb, kui me nüüd seda asja ära ei tee.

19:06 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Enn Eesmaa, palun!

19:06 Enn Eesmaa
Aitäh! Võrdlused on sageli väga värvikad ja peaaegu alati aitavad mõista olukorda, milles me tegelikult oleme. Sellepärast sa tegid väga õigesti, kui sa tõid välja ka teistes riikides makstavad riiklike toetuste summad. Aga ma tahaks täpsustada, kas tõesti on Prantsusmaal ühekordne matusetoetus ligi 4000 eurot või sa eksisid paari tuhandega.

19:06 Marika Tuus-Laul
Ühekordne makse oli 2015. aastal 3400 eurot. Nii seal on jah.

19:06 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Martin Helme, palun!

19:06 Martin Helme
Aitäh, härra asespiiker! Lugupeetud ettekandja! Ma tahaksin siiski uuesti üle küsida. Nagu ma aru sain, jagunesid komisjonis hääled pooleks. Kes on need erakonnad ja need rahvasaadikud, kes on lubanud oma valijatele toetada seda ettepanekut, aga siis, kui on otsustamise koht, kaovad ära? Minu meelest oli sellest ka meie eelmises vestluses pikalt juttu, et kui ikkagi valimislubadused on antud, siis pärast tulla selle jutuga, et raha pole, ei ole nagu väga tõsiselt võetav. Raha jätkub meil riigis kõikvõimalikele teistele asjadele õige palju, aga kui me räägime poliitilistest valikutest, siis need peavad ju ometi olema kooskõlas poliitiliste lubadustega.

19:06 Marika Tuus-Laul

Aitäh! Üheks põhjenduseks, mis alati öeldakse, on see, et me ei saa siin ikkagi niisugust lausalist toetust anda. Aga see ei olegi lausaline: tuleb ju kirjutada avaldus ja toetust saavad ikkagi need, kelle peres see asi juhtub. Kui komisjoni vaadata, siis jah, võib-olla tõesti jagunesid hääled maailmavaate järgi. Ma veel kord kordan, et mul on väga hea meel, et Helmen Kütt hääletas selle eelnõu poolt. Ja ta arvab kindlasti, et see on ka vajalik. Teine asi on muidugi, mismoodi siin saalis hääletatakse, mis otsused on fraktsioonis tehtud. Aga selge on see, et IRL hääletas komisjonis vastu. See on seda imelikum, et kui ma olen ise valimiskoosolekutel paljude nende inimestega koos olnud ja neid jutte kuulnud, siis on need inimesed noogutanud ja öelnud, et jah, see asi tuleb ära teha. Aga kui siin komisjonis ollakse, siis esialgu ei julgeta kätt tõsta ja pärast loetakse oma vastuhääl nagu sisse. See on imelik. Ja ma arvan, et Reformierakond seda isegi ei kaalu. Eks ma tõesti vaatasin ka seda reformierakondlasest komisjoni liiget, kellelt ma oleks siiski väga oodanud, et ta selle eelnõu poolt hääletab või jätab vähemalt hääletamata, aga ta hääletas vastu, öeldes sealjuures, et neid toetusi on isegi palju. Aga kui me vanasti ühes fraktsioonis koostööd tegime, siis oli ta vägagi toetuste poolt. Nii et niisugused pildid meile avanevad.

19:06 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Arno Sild, palun!

19:06 Arno Sild
Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud sõnavõtja, kuidas sina näed, kui suur peaks see toetus meil siis olema? Sa lugesid siin üles hulga riike, et kus ja kuidas makstakse. Kui suur võiks meil olla riiklik matusetoetus, kui me selle asja niimoodi otsustaksime? See on üks asi. Teine asi: seni on ju süsteem olnud selline, et paljud omavalitsused on ise ka seda toetust maksnud. Kas omavalitsus võib ikka otsustada seda edasi maksta? Kas siis on mõnes omavalitsuses võimalik mõlemat toetust saada või kuidas?

19:06 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Me näeme jah, et toetus oleks sama suur, kui see praegu on toimetulekuraskustes inimestele, ehk 250 eurot. See ei ole küll nii suur summa, aga abiks ikka, nagu öeldakse, ja aitaks paljusid. Mis puudutab omavalitsusi, siis seda ülevaadet on väga raske teha. Meil peaks vist olema 218 omavalitsust ja eks kuidas keegi. Me teame, et Jõgevamaa aitab, Tallinna linn aitab ja väga paljud muud kohad aitavad. Ma olen kindel, et enamik kohti aitavad. Me räägime praegu riiklikust matusetoetusest, sest me teame väga hästi, et omavalitsustel ei ole raha, aga püütakse kuidagimoodi aidata. Mis puudutab veel omavalitsuste kohustusi, siis nagu te teate, see seadus on meil täna veel ees. Mitte kusagile ei ole kirja pandud, et omavalitsused peaks matusetoetust maksma. Nad lihtsalt teevad seda, aga see kohustus ei ole mitte kusagile kirja pandud. Nii et kindlasti on neidki kohti, kes ei toeta ega aita, ja ka neid kohti, kus tõesti ei ole raha, et aidata. Me teame, et meil on ju väga väikseid valdasid. Nii et üks asi on see, mida omavalitsus juurde maksab – see oli ka vanasti nii, et omavalitsus võis alati riiklikule matusetoetusele juurde maksta –, aga meie räägime praegu ikkagi riigi kohustusest oma inimeste ees.

19:06 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Peeter Ernits, palun!

19:06 Peeter Ernits
Hea juhataja! Hea ettekandja! See seadus võeti vastu 2000. aastal ja samal ajal ühines Eesti ka Euroopa Nõukogu sotsiaalkindlustuskoodeksiga. Minu küsimus on, kas riikliku matusetoetuse seaduse vastuvõtmine 2000. aasta sügisel oli tingitud just Euroopa Nõukogu sotsiaalkindlustuskoodeksi vastuvõtmisest.

19:06 Marika Tuus-Laul
Jaa, ma arvan küll, et need lähtusid tol korral teineteisest, kuigi ma ütlen veel kord, et Eesti Vabariigis maksti seda toetust ka varem. Sellele eelnenud aastatel ehk 1993–2000 väikest toetust ju maksti. Aga ma võin öelda, et ega see toetus meil varem väga suur ei olnud. Enda sotsiaalkomisjonis oleku ajast mäletan ka seda, et Euroopa Komisjon juhtis spetsiaalselt Eesti tähelepanu sellele, et matusetoetus on

liiga väike. Jah, meil maksti universaalset matusetoetust, aga see toetus oli liiga väike ja seda arutati ka väga põhjalikult komisjonis. Mai Treial oli tollal komisjoni esimees ja ma mäletan, et peale seda suurusjärku ka tõsteti.
Nii et jah, kindlasti on siin seos, aga küsimus on ka selles, et kui meil on vastavad Euroopa dokumendid vastu võetud, siis meil on kohustus Euroopa ees neid ka täita. Ei saa niimoodi, et me lihtsalt kuidagi mängime, et maksame ainult ühtedele inimestele. Mul on meeles, et kui see toetus ära võeti, siis räägiti, et meie omavalitsustele makstakse omasteta surnu matuste puhul – näete, meil ongi toetus olemas. Niimoodi saab ju paberites alati mängida, et Eestis on toetus olemas – nüüd seda enam, et toimetulekuraskustes inimeste puhul ongi –, aga tegelikult ei saa keegi abi. Meil on väga paljude seadustega sellisel kujul mängitud. Aga mis puudutab üldse sotsiaalhartat, siis mingil määral on ka see matusetoetusega seotud. Meil on ju ratifitseerimata just vanemate inimeste probleemidega seotu, näiteks toimetulekuküsimused jne. See on valus punkt ja kindlasti tahaks, et see ära ratifitseeritaks.

19:06 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Mart Helme, palun!

19:06 Mart Helme
Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Ma võib-olla lasin ennist midagi kõrvust mööda, kui te mainisite neid riike, kus toetusi makstakse. Ma ei tahagi niivõrd, et me võrdleme ennast n-ö vana Euroopa heaoluriikidega. Kuidas meie nn saatusekaaslastega lood on? On teil andmeid, kas ja kui palju seal toetusi makstakse (nt Venemaal, Ukrainas jne)?

19:06 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Ma nüüd vaatan, kas siin tabelis on kirjas. See on mul spetsiaalselt lastud teha meie õigus- ja analüüsiosakonnas. Siin millegipärast Venemaad välja ei tooda. Aga Lätist oli meil juttu. Meie n-ö saatusekaaslane Läti maksab seda toetust kindlustuspaketi järgi. Neid kindlustuspakette on mitmes suurusjärgus. See on väga keeruline, nagu Mailis Reps mulle selgitas. Aga Leedus on just see süsteem, mida me peaksime eeskujuks võtma. Seal makstakse tõesti kõigi inimeste surma korral universaalset toetust, pluss makstakse sellele veel kaunis suurel määral juurde. Nii et Leedut ma tooks kindlasti näiteks. Loomulikult tasub tuua näiteks ka Sloveeniat 270 euroga ja Rumeeniat 269 euroga. Nende riikidega me saame end siin võrrelda.
Muidugi me ei tahagi mõelda – või me tahame mõelda küll, aga me ei saa mõelda – nii, et me saame ennast võrrelda Prantsusmaa või mõne muu suurriigiga, näiteks Saksamaaga. Aga väikest toetust oleks kindlasti vaja, sest vaadake, meil Eestis on vaesus ikkagi ääretult suur. Me teame, kui vaesed on inimesed. Kui võtta suhteline vaesus, siis iga viies inimene elab Eestis suhtelises vaesuses, iga kuues laps elab 2011. aasta andmetel suhtelises vaesuses. Võtsime siin lausa arvud välja. Siis tehti põhjalikult kõiki neid uuringuid, praegu ei tehtagi enam kõiki. 41 700 last elas suhtelises vaesuses ja iga 11. laps süvavaesuses. Laste vaesus näitab ju tegelikult perede vaesust. Võib-olla mõtlete, miks ma laste vaesuse välja tõin, aga see ongi perede näitaja. Nii et vaesust meil on, aga ega meil ju ei räägita inimeste toimetulekust ja heaolust. Need on need kategooriad, millest vaadatakse üle, ja öeldakse ainult, et riigi rahandus on korras. Arvatakse, et ju siis inimesed elavad ka hästi. Aga riigi rahandus, esiteks, ei ole korras ja kui on korras, siis inimeste arvel. See ongi ju see põhiline küsimus, et vaesus on meil suur.

19:06 Aseesimees Jüri Ratas
Henn Põlluaas, palun!

19:06 Henn Põlluaas
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud sõnavõtja! Kunagi nägin ma omavalitsusjuhina iga päev – tõesti peaaegu iga päev – seda, et inimestel oli vajadus matusetoetuse järele, ja mitte ainult vähekindlustatud inimestel, kellele riik seda maksis. Tegelikult on meil suur osa ühiskonnast vähekindlustatud ja vajab abi. Paraku on valitsusel ja võimukoalitsioonil silmad kinni selle inimeste häda ja vajaduse ees. Kas me võime siis lihtsalt tõdeda seda, et valitsus ja võimul olevad erakonnad vastupidi oma sõnadele ei hooli Eesti rahva muredest, hädadest ja vajadustest?

19:06 Marika Tuus-Laul

Aitäh! Seda, et vajadus matusetoetuse järele on suur, teie kui endine omavalitsusjuht teate. Linnade liidult ja maaomavalitsuste liidult on ju tulnud meile kiri, et palun taastage matusetoetus, kuna seda on vaja. Aga ma arvan, et kui üks erakond on võimul 20 aastat, ega ta siis väga palju enam ei mõtle, mis ta sellega halba teeb, kui ta inimesi ei toeta ja iga eelarvega kärpeid teeb. Ega siis ainult 2009 ja 2010 ei olnud kärpeaastad. Kärpeaastad on ju meil siiamaani ja kõikide eelarvete puhul me näeme, kuidas kärbitakse siit ja sealt. Vaatame neid kõikvõimalikke kulutusi ja seda, kuidas on muudetud maksusüsteemi, kuidas on kogu aeg kärbitud ja kaudseid makse tõstetud. Arvud ei ole enam täpselt meeles, kuid te ju mäletate kõiki neid kütuseaktsiisi tõuse ja seda, kui tohutult on tõstetud elektriaktsiisi, kuidas see on meil Euroopa Liidu miinimumnõudest neli ja pool korda kõrgem. Kui palju neid kordi ongi, kui meil on kütuseaktsiisi tõstetud? Kindlasti üle kümne korra või rohkem, isegi 18 vist. Nii ongi! Ja mõeldaksegi ainult sellele, kuidas saaks kelleltki midagi ära võtta, aga mitte sellele, kuidas Eestile rikkust juurde tuua, kuidas tootmisele kaasa aidata, kuidas aidata leida uusi turge – sellega ei tegele ju keegi. Ma vahel vaatan neid noorukesi ministreid, võib-olla oleks palju neilt tõesti nõudagi: neil ei ole seda maailmavaadet, selliseid tutvusi ega midagi niisugust. Tahe on, aga jõudu ei ole, nad ei oskagi. Nii et Eesti riik ei tahagi põhimõtteliselt mõelda, kuidas me saaks Eesti riiki kasvatada, suuremaks teha, kuidas saaksime rikkamaks. Tahame küll kiiresti Põhjamaade ja kõige rikkamate riikide hulka jõuda, aga oleme sisuliselt tagantpoolt kõige esimesed, viie vaeseima hulgas.

20:07 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, on tõesti juhtunud nii, et rohkem küsimusi ei ole. Aitäh teile! Ma palun nüüd Riigikogu kõnetooli sotsiaalkomisjoni liikme Raivo Põldaru!

20:07 Raivo Põldaru

Hea eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Sotsiaalkomisjon arutas riikliku matusetoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu 193 teisipäeval, 3. mail. Komisjoni istungile oli selles küsimuses kutsutud Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna nõunik Kaili Hendla. Nagu eelnevalt kuulsite, tutvustas seaduseelnõu algatajate esindaja Marika Tuus-Laul. Ja ma arvan, et tänu sellele, mis ta rääkis, saite eelnõust väga hea ülevaate ja eriti koos vastustega küsimustele. Peale eelnõu tutvustamist anti sõna Sotsiaalministeeriumi esindajale, kes tutvustas Vabariigi Valitsuse seisukohti riikliku matusetoetuse seaduse muutmise seaduse eelnõu kohta. Vabariigi Valitsus otsustas algatatud eelnõu mitte toetada, põhjendades seda peamiselt sellega, et riik ei peaks maksma matusetoetust kõigile, st universaalselt, vaid ainult vajaduspõhiselt. No näete, siin sai ilmselt ka nii mõnigi küsija vastuse, millega valitsus põhjendas eelnõu mittetoetamist. Samuti on sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmise korraldamine sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt kohaliku omavalitsuse üksuse ülesanne. Kohalik omavalitsus kui isikule kõige lähemal seisev haldusorgan suudab kõige paremini hinnata isiku abivajadusi ning aidata neid, kellel ei ole piisavalt ressursse, et korraldada surnud lähedasele väärikat matust.

Paljud kohalikud omavalitsused maksavad matusetoetust eraldi sotsiaaltoetusena, osas omavalitsustes on inimestel võimalik taotleda matuse korraldamiseks ühekordset toetust. Ministeeriumi esindaja lisas veel, et mis puudutab tehnilisi muudatusi seoses Euroopa Liidu kodaniku seadusega, siis valitsus ei toeta seda, et vastavad sätted riikliku matusetoetuse seadusest täiesti ära kustutada, vaid need tuleks asendada teistsuguse sõnastusega. Algataja esindaja avaldas seepeale arvamust, et tegemist võiks ikkagi olla riikliku toetusega, kuna omavalitsuste võimekus on erinev ja alati ei ole neil võimalik toetust maksta. Selle peale vastas Sotsiaalministeeriumi esindaja, et tegemist on poliitilise valikuga ja praegu on valitsus seisukohal, et riik peaks toetust maksma ainult neile, kes on majanduslikult vähekindlustatud ja kannatavad puuduse käes. Neile on see summa, millest oli ka eespool juttu, sellel aastal 250 eurot, mille Riigikogu eelarveseaduse vastuvõtmisel kinnitab. Komisjonis avaldati ka arvamust, et nii sünni- kui ka matusetoetused peaksid olema universaalsed toetused. Küsiti ka, et mitmes Euroopa riigis on olemas riiklik universaalne matusetoetus. Algataja esindaja vastas seepeale – ma arvan, et saite vist täna sellele ka küsimuste ajal vastuse –, kus ja missugused summad on olemas.

Komisjoni esimees pani hääletusele ettepaneku eelnõu esimene lugemine lõpetada. Hääletuse tulemused olid järgmised: poolt 5 ja vastu 5 komisjoni liiget, mistõttu ei leidnud ettepanek toetust. Koosolekul tehti ka ettepanekud võtta eelnõu täiskogu päevakorda 10. maiks (see oli eilse päeva seisuga) ja eelnõu tagasi lükata (hääletamistulemusega 5 : 5, nagu te täna juba Marika Tuus-Lauli suust kuulsite) ning ettekandjaks määrati teie ees kõneleja. Aitäh!

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Ja läheme siit tempokalt edasi. Jaak Madison, palun!

20:07 Jaak Madison
Aitäh, austatud Riigikogu aseesimees! Hea ettekandja! Kindlasti kuulaksime huviga, mida komisjonis arutati nende poliitiliste valikute koha pealt, kui me räägime rahasummast, millega saaks näidata austust oma rahva vastu ja toetada inimesi sellise väga traagilise juhtumi puhul, milleks on lähedase surm. See läheks ju maksma naeruväärse summa, kui me võrdleme sellega, kui palju on raha tegelikult kulutatud sinna-tänna ja kolmandasse kohta. Varsti tuleb meie laua peale ka otsus, millega me garanteerime nii muuseas 22 miljonit eurot pangandusliidu jaoks. Kas koalitsioonisaadikud selgitasid ka oma poliitilise otsuse tagamaid? Miks nad ei toeta sellist üllast algatust ja miks nad on vastu rahva aitamisele nii väheselgi määral?

20:07 Raivo Põldaru
Aitäh! Küsimus on õigustatud, aga komisjon sellega väga kokku ei puutunud, sest valitsuse esindaja oli ju ametnik, kes ütles, et valikud jäävad poliitikute teha. Poliitikud kinnitasid sellel koosolekul oma valikuid ainult hääletamisega, mille tulemus oli seda seaduseelnõu mitte toetada. Hääletustulemus oli selline, et riiklikult ei ole vaja seda toetust kõigile jagada. Poliitikute ja selle seaduseelnõu mittetoetajate arvamus on ilmselt kokku võetud valitsuse kirjas või ettepanekus, mis räägib sellest, et riiklikku matusetoetust tuleks maksta sotsiaaltoetusena nendele isikutele, kes on majanduslikult vähekindlustatud ja kannatavad puuduse käes. Sellepärast on ka 1. jaanuarist 2015 riiklikku matusetoetust makstud nendele matuse korraldajatele, kellele on määratud matusetoetuse taotlemise kuul või sellele eelnenud 12 kuu jooksul toimetulekutoetus. Selline lähenemine tagab, et riiklikku toetust saavad üksnes need isikud, kelle kohta on teada, et nad seda tõesti vajavad, ja sellepärast ei saa põhjendatuks lugeda kõigile universaalse toetuse maksmist. Veel märgitakse, et Rahandusministeerium on väljendanud seisukohta, et matusetoetuse saajate ringi kitsendamine võrreldes enne 1. juulit 2009. aastal kehtinud süsteemiga ei olnud mõeldud ajutise lahendusena riigieelarve tasakaalu tagamiseks majanduslanguse perioodil ning et neis põhimõtetes pole muudatusi ette näha. See tähendab siis arvatavasti seda, et matusetoetus jääbki vajaduspõhiseks.

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, ikka veel on küsimusi. Valeri Korb, palun!

20:07 Valeri Korb
Aitäh! Kui opositsioonisaadikute rühm või fraktsioon esitab uue eelnõu, siis küsitakse, kust võtta raha. Kas komisjonis ei olnudki juttu sellest, kust võiks leida raha, selleks et inimestele appi tulla? Ma mõtlen käibemaksu – ega käibemaks ei ole kõik need aastad olnud 20%, varem oli 5–8%.

20:07 Raivo Põldaru
Sellest komisjonis küll otseselt juttu ei olnud. Aga kaudselt sisaldub vastus ja ka tagasilükkamise põhjus just selles, et seaduseelnõu esitajad ei olnud toonud eelnõus välja seda eelarverida, kust võiks neid kulutusi võtta.

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, ma tänan teid! Küsimusi ei ole kuskilt rohkem võtta. Avan läbirääkimised. Palun Riigikogu kõnetooli Eesti Keskerakonna fraktsiooni esindaja Peeter Ernitsa!

20:07 Peeter Ernits
Hea juhataja! Head kolleegid! On selline tunne, nagu oleks vikatimees üle saali käinud. Aga ma loodan, et see nii ei ole. Me alustasime täna homoseaduse tühistamisega, nüüd oleme jõudnud surma juurde ja kohe läheme haldusreformi või maakeeles öeldes maarahva vägistamise juurde. Pean silmas sunniviisilist haldusreformi.
Jah, Eesti vananeb ja see on väga tõsine probleem. Hiljutisel Pärnumaa visiidil, Tõstamaal me käisime nii

hooldekodus kui ka päästjate juures. Ja seal suhteliselt kaugel provintsis oli hooldekodu kohatasu kõrgem kui täies elujõus päästjate kuupalk. See tähendab, et kui neil tekiks vajadus hooldekodusse minna, siis neil ei jätkuks selleks raha. Kui me nüüd läheme veel sammu edasi ja jõuame surma juurde, siis tõepoolest on väga paljudel see probleem, et matusteks raha ei jätku. Pealegi on tegemist ootamatu sammuga, pluss veel emotsionaalse momendiga. Ma olen selle ise viimasel ajal läbi elanud ja seda ka kõrvalt näinud. See on väga tõsine probleem.
See, et me siin praegu istume ja hakkame varsti nuppu vajutama, on tõesti poliitilise valiku küsimus. Nagu ma aru saan, jagunesid komisjonis hääled pooleks. Ma vaatasin 2000. aasta materjale ja silma torkas üks huvitav tähelepanek: jaanuarikuus tegeles Eesti Euroopa Nõukogu sotsiaalkindlustuskoodeksi vastuvõtmisega. Lugedes seda koodeksit, mille me oleme vastu võtnud, leiab sealt näiteks sellise momendi, et matusetoetus käib ka selle alla. Ja seal on seda ühe märkusega konkretiseeritud, st kahekümnekordne meesoskustöölise ühe päeva töötasu. Samal aastal algas aktiivne tegevus riikliku matusetoetuse kehtestamiseks. Ma vaatasin protokolle. 8. augustil 2000 oli valitsuse istung ja neljanda punktina esitles riikliku matusetoetuse eelnõu ei keegi muu kui meie hea kolleeg Eiki Nestor. Ma kahetsen, et hea kolleeg Nestor täna istungit ei juhata. Muidu oleks võimalik temalt küsida, mis tunded tal olid 8. augustil 2000, kui ta esitles riikliku matusetoetuse seaduse eelnõu valitsuse istungil. Ja seal ta ütles seda, et seaduse vastuvõtmisega likvideeritakse seaduse tasandil eksisteeriv õiguslik auk. Tõepoolest, nii nagu sai otsustatud 8. augustil 2000, kui Eiki Nestor esitles riikliku matusetoetuse seaduse eelnõu, võeti see ka 8. novembril 2000 siinsamas saalis vastu.
Tõsi, üheksa aastat hiljem masu saabudes toetus riigieelarve tasakaalu viimiseks likvideeriti, mis tõi kaasa selle, et vähekindlustatud inimesi hakati mitmel pool ühishaudadesse matma. See oli selle riigieelarve tasakaalu hind. Kui nüüd vaadata, kui palju on riik selle üheksa aasta jooksul riikliku matusetoetuse kaotamise pealt kokku hoidnud, siis ma tegin väikse rehnungi ja sain 3,68 miljonit. Ütleme, 3,5 miljonit aastas, mis tähendabki ühte parvlaeva, mis sügisel, ma loodan, et ka õigel ajal, liinile ilmub. Nii et valitsus on hoidnud selle aja jooksul kokku ühe parvlaeva hinna. Kas see on hea või halb? Meil on olemas universaalsed lastetoetused ja emapalk, aga samas ...
Lubage veel paar minutit!

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Jaa, palun, kolm minutit!

20:07 Peeter Ernits
... elu teises pooles või õigemini, elu lõpul ei ole need enam aktuaalsed ja surma arvel on võimalik kokku hoida. Tõepoolest, surrakse niikuinii ja keegi matmata ei jää – maetakse ükskõik kuhu, kas või ühishauda. Ja lihtne on öelda, et küll omavalitsused matavad. Tõepoolest, nende kohus see on, aga kuulsime ju täna, kui palju makstakse riiklikku matusetoetust teistes Euroopa Liidu riikides. Ma ei hakka rääkima Norrast või Prantsusmaast, kus need summad ületavad eestlase jaoks fantaasia piirid, aga Kreekas makstakse 759 eurot ja 52 senti. Ja meie mõtleme tõsiselt, arutame ja vajutame siin nuppu Kreeka järjest uute võlgade garandina, kui seal makstakse 759 eurot ja 52 senti iga kreeklase surma korral. Minu meelest võiks mõelda!
Ja kui komisjonis oli häälte seis 5 : 5, siis see tähendab, et parlament jaguneb pooleks ning Helmen Kütt sotside poole pealt on selle toetuse poolt ja ka Eiki Nestor, kes aastal 2000 esitles seda seaduseelnõu. See on, jah, poliitilise valiku küsimus ja ma loodan, et te teete täna siiski õige poliitilise valiku ja vajutate nuppu, kiites heaks riikliku matusetoetuse taastamise. Aitäh!

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Ma palun nüüd Riigikogu kõnetooli Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni esindaja Jaak Madisoni!

20:07 Jaak Madison
Austatud Riigikogu aseesimees! Head kolleegid! Ma arvan, et vikat ei ole veel üle käinud. Vikat käib siit üle hommikul kell viis, praegu on siiski veel väga palju rahvasaadikuid saalis. Keskerakonna fraktsiooni ettepanek on ääretult vajalik. Meil tekkis konservatiivide fraktsioonis lausa *déjà-vu* tunne, sest me loeme seda eelnõu nagu osa omaenda programmist. Ka meile on see olnud väga südamelähedane teema. Ka meil oli see valimisprogrammis väga tähtsal kohal, kuna see on teema, mille kohta on tulnud

väga palju tagasisidet ühiskonnast ja on tulnud n-ö altpoolt surve, et see toetus tuleb taastada. Kui me läheme matusetoetuse kaotamise põhjuste juurde aastal 2009, siis tol hetkel oli see ilmselgelt ajutise meetmena põhjendatud, et tõesti majanduskriisist võimalikult kiiresti ja väiksemate kahjudega väljuda. Tänasel päeval me räägime sellest, et me ootame järgmine aasta majanduskasvu peaaegu 2%. Me räägime, et majanduskriisi ei ole. Me räägime, et euroala on tugevamas seisus kui kunagi varem. Grexit jääb ära ja Kreeka jääb euroalasse. Maksame ühiselt 86 miljardit eurot Kreekale ühest potist, küll me nad ära päästame. Seega, mitte mingit kriisi ei ole ja kadunud peaks olema ka alus mitte taastada matusetoetust. Nüüd, seitse aastat hiljem on selleks kõik eeldused loodud. Ja kui see on poliitilise valiku küsimus, siis tekib omakorda küsimus, miks seda enne 2009. aastat ära ei kaotatud, enne majanduskriisi tulekut. Valitsuserakond, juhtiverakond on ju sama olnud – Reformierakond. Iseküsimus on küll, kui kaua veel, aga praegu ta seda on. Seega ei saa see olla poliitilise valiku küsimus.
Teine küsimus on, kas teised erakonnad survestavad Reformierakonda, nõrka ja väetit, ning dikteerivad, et jumala pärast, me ei tohi seda toetust taastada. Kui ma kuulsin siin eelnõu algataja seletust, et isegi Sotsiaaldemokraatliku Erakonna esindaja komisjonis, proua Kütt toetab seda algatust, siis ma eeldan, et sotsiaaldemokraadid on Keskerakonnaga ja isegi meiega selles küsimuses ühe poole peal. Sel juhul tekib aga küsimus, kas tõesti dikteerib valitsuses sellealast tööd üks väikene partei, kellel on vaid 14 või 15 kohta siin saalis, ehk kas tunduvas vähemuses olev koalitsioonipartner ütleb Reformierakonnale, et matusetoetust ei tohi taastada. Selle peaks omavahel selgeks rääkima. Valitsus on küll omadega sinna ja tänna lõhki, hästi läbi ei saa. Äkki tänane öö ühendab neid vähe paremini, vähemalt üheks ööks. Võiks selgitada, kes on selle hea ja ülla algatuse pidurdajad ja kõige suuremad vastuseisjad.
Seletuskirjas on algatajad hästi välja toonud arvutused, et maksma läheks see prognoosi kohaselt järgmisel aastal 3,68 miljonit eurot. Kui me tuletame meelde, kui palju kulub aastas maksumaksja raha meie erakondade peale, st 5,4 miljonit eurot, siis ma ütleks, et see summa on näpuotsatäis. Ja kui siin jonni ajada, et meil ei ole raha – Jürgen Ligi küsiks, kust me raha võtame –, siis ma ütleks vastuseks, et võtame selle parteide käest. Meie ettepanek oli erakondade rahastamine riigieelarvest üldse ära lõpetada, kuid hüva, teeksime ka kompromissi ja läheksime kaasa Vabaerakonna ettepanekuga. Vabaerakond on siit millegipärast kadunud, aga küllap nad kuulevad. Me siis toetaksime konsensuslikult nende ettepanekut ja vähendaksime erakondade rahastamist poole võrra ehk 2,7 miljoni euro võrra. Ülejäänud 2,7 miljonit eurot oleks meil siis nagu maast leitud ja me saaksime panna rahva, ühiskonna tunnetama, et me tõesti hoolime. Me hoolime oma ühiskonnast, kellest 21% ehk 280 000 inimest elab suhtelises vaesuses. Kui inimene teenib tänasel päeval miinimumpalka, siis ta seaduse järgi ei ela suhtelises vaesuses.
Palun lisaaega kolm minutit!

20:07 Aseesimees Jüri Ratas

Jaa, palun, kolm minutit lisaaega!

20:08 Jaak Madison

Aitäh! 280 000 inimest elab suhtelises vaesuses. Suur osa inimesi teenib mediaanpalka, mis on 600 euro kanti (täpsemalt 630 eurot). Ja kui keskmine matus maksab 600–800 eurot, siis on nii, et kui sul ema ära sureb, pead sa SMS-laenu võtma või küsima naabri käest, kui on naabrit, kes saab sulle laenata. Kui aga naaber teenib ka mediaanpalka või veel vähem, siis pole ju kuskilt raha võtta. Ma arvan, et sellisel juhul oleks see 250 eurot väga suure osakaaluga, sest pool abi on parem kui mitte midagi. Selleta paneksime ühiskonna tunnetama, et isegi viimsel teekonnal, mis on niigi traagiline lähedaste jaoks, suureneb see traagika veelgi, sest sa pead tõesti minema ja laenama 600–800 eurot, et oma lähedast matta. Ma arvan, et sel juhul ei ole meie ühiskonnas kõik korras.
Ma arvan, et ühiskonnas ei ole kõik korras, kui meil ei ole samal ajal mitte mingisugust probleemi maksta 183 miljonit eurot Euroopa stabiilsusmehhanismi, et päästa mõneks aastaks Kreeka, kuni ta ikkagi ära upub. Meil ei ole kõik korras, kui me maksame 2,8 miljonit türklastele, kes selle raha taskusse panevad, ja vastukaubana võtame vastu immigrante. Ma arvan, et kõik ei ole korras, kui me hoiame kümne küünega kinni praegusest erakondade rahastamisest, sest muidu me ei saaks hakkama oma n-ö poliitparteilaste hoidmisega erakondade palgal. See näitab ühiskonna sidususe astet, meie demokraatlikku mittevalmidust või alles küpsemisperioodi.
Matusetoetuse taastamine oleks vaid väikene samm edasi tugevama ja hoolivama ühiskonna poole. Mulle väga meeldib sotsiaaldemokraatide väljend "hooliv Eesti". Ja ma arvan, et kui

sotsiaaldemokraatide fraktsioon ka toetab seda väga head algatust, siis me liigumegi selles küsimuses hooliva Eesti poole. Mõnes asjas me oleme küll risti vastupidisel arvamusel, kuid selles küsimuses me oleme kindlasti teiega sada protsenti ühe poole peal ja see näitab, et ka kahe erineva tiiva koostöö on võimalik. Hooliva Eesti nimel! Aitäh!

20:08 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Ma palun nüüd Riigikogu kõnetooli Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni esindaja Mark Soosaare!

20:08 Mark Soosaar
Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Olen tähele pannud seda, et eestlasi väga erutab ja võib-olla isegi seksuaalselt erutab see, kui saab rahast rääkida ja ükskõik, mis siin ilmas ka ei juhtu, seda rahasse ümber arvestada. Mina seda ei oska ja ma ka kahjuks sellest mingit erutust ei saa. Kuulan seda juttu ja mõtlen, kas inimese elu on tõesti paarisada eurot väärt, et sellega tema lahkumist tähistada, kas see katab need kulud jne, jne. Samal ajal on nii väikesel maal, nii väikeses riigis ja nii väikese rahva puhul ju iga elu tähtis. Me väärtustame elu algust, aga me peaksime lausa riiklikul tasemel igatühte, kes siin on elanud, ka tänama, kuid alati ei saa rahaliselt tänada.
Võib-olla tasuks mõelda ühe loo peale, mille rääkis mulle Lauri Leesi. Kui nad olid 1949. aastal Siberisse küüditatud ja nende vanaisa seal kahenädalase nälgimise järel ära suri, siis läks ema küla peale, aga tal ei õnnestunud kirstu leida. Ta ostis siis 500 rubla eest ühe riidekapi ja mattis oma isa riidekapis maha. Eks igalühel on oma valik. Kui ta oskab, siis võtab höövli ja kuuselauad ning hööveldab Põrgupõhja Jürka eeskujul oma lahkunud pereliikmele ise selle kasti, millega ta mulda pannakse, või siis tellib endale väga kalli tammekirstu. Aga kirst võiks tegelikult küll riigi poolt olla ja ka kaunistatud rahvusliku sümboolikaga. Aitäh!

20:08 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Rohkem kõnesoove ei ole, sulgen läbirääkimised. Juhtivkomisjon on teinud ettepaneku eelnõu 193 esimesel lugemisel tagasi lükata. Alustame selle hääletuse ettevalmistamist, kuid enne seda, Martin Helme, palun!

20:08 Martin Helme
Aitäh, härra asespiiker! Konservatiivne Rahvaerakond sooviks kümneminutilist vaheaega enne hääletust.

20:08 Aseesimees Jüri Ratas
Tänan! Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

20:08 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme teise päevakorrapunkti juures. Oleme hääletuse eel, mille on ette pannud juhtivkomisjon ja mille sisu on järgmine: eelnõu 193 esimesel lugemisel tagasi lükata.
Panen hääletusele juhtivkomisjoni ettepaneku eelnõu 193 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Tulemusega poolt 51 Riigikogu liiget, vastu 34 ja erapooletuid ei ole leidis ettepanek toetust. Seega on eelnõu 193 esimesel lugemisel tagasi lükatud ja langeb menetlusest välja. Teise päevakorrapunkti käsitlemine on lõpetatud.

---

3. 19:45 Karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (191 SE) kolmas lugemine

20:07 Aseesimees Jüri Ratas

Liigume edasi kolmanda päevakorrapunkti juurde, milleks on Vabariigi Valitsuse algatatud karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 191 kolmas lugemine. Kas fraktsioonide esindajad soovivad avada läbirääkimisi? Kõnesoove ei ole. Seega võime minna lõpphääletuse ettevalmistamise juurde. Aga enne, Martin Helme, palun!

20:07 Martin Helme
Aitäh! Palun kümme minutit vaheaega enne hääletust!

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Selge, vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme kolmanda päevakorrapunkti ja lõpphääletuse juures. Kuna kolmas päevakorrapunkt ehk eelnõu 191 lõpphääletus nõuab Riigikogu koosseisu häälteenamust, siis teeme enne lõpphääletust kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll. Katkestan kohaloleku kontrolli. Protseduuriline küsimus, Valdo Randpere, palun!

20:07 Valdo Randpere
Aitäh! Minul on küsimus, et kui pikalt tuleks enne hääletust lasta signaali. Mõned istungi juhatajad lasevad signaali kaks minutit enne hääletust, sina lased ühe minuti. Kas on olemas ka mingi üldine reegel või läheb nii, kuidas juhtub?

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Enne hääletust vähemalt üks minut – poolteist või kaks on veel parem, aga vähemalt üks minut. (Naer saalis.) Teeme kohaloleku kontrolli.
Kohaloleku kontroll
Kohalolijaks registreerus 73 Riigikogu liiget, puudub 28.
Panen lõpphääletusele eelnõu 191. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Tulemusega poolt 68 Riigikogu liiget, vastuolijaid ega erapooletuid ei ole on Vabariigi Valitsuse algatatud karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 191 seadusena vastu võetud. Seega on kolmanda päevakorrapunkti käsitlemine lõpetatud.

---

4. 19:57 Riigikogu otsuse "Euroopa ühtsele kriisilahendusnõukogule laenu andmine" eelnõu (197 OE) teine lugemine

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Liigume edasi neljanda päevakorrapunkti juurde, milleks on Vabariigi Valitsuse esitatud Riigikogu otsuse "Euroopa ühtsele kriisilahendusnõukogule laenu andmine" eelnõu 197 teine lugemine. Ma palun Riigikogu kõnetooli ettekandeks rahanduskomisjoni esimehe Remo Holsmeri!

20:07 Remo Holsmer
Head kolleegid! Lugupeetud istungi juhataja! Eelnõu kohta 27. aprilliks kella 17.15-ks muudatusettepanekuid ei laekunud. Me oleme rahanduskomisjoniga teinud mõned keelelised täpsustused sellesse eelnõusse. Komisjon otsustas konsensuslikult eelnõu toetada ja teeb ettepaneku teine lugemine ...

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, palun vabandust! Head ametikaaslased, saalis on väga suur lärm. Palun austame ettekandjat ja neid, kes soovivad kuulata! Palun, hea ettekandja!

20:07 Remo Holsmer
Jäin pooleli seal, kus viitasin, et komisjon otsustas ühehäälselt toetada teise lugemise lõpetamist. Palun ka teil seda teha! See seadus nõuab vastuvõtmiseks 51 Riigikogu liikme poolthäält. Aitäh!

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, kas teil on ettekandjale küsimusi? Hea ettekandja, palun ärge minge Riigikogu kõnetoolist ära! Jaak Madison, palun!

20:07 Jaak Madison
Aitäh, austatud Riigikogu spiiker!

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Tervitan!

20:07 Jaak Madison
Hea ettekandja! See teie tutvustus jäi praegu lühikeseks ja esimesest lugemisest on juba tükk aega möödas. Meil on palju päevakorrapunkte, töökoormus on ikkagi ju meeletult suur ja kõik materjalid võtavad oma aja. Kuna tegemist on väga kaaluka ja tähtsa otsusega, mille Riigikogu peab langetama, oleks võib-olla meile kõigile kasulik, kui te seletate meile uuesti natuke spetsiifilisemalt, mis on selle eelnõu sisu ja mille üle üldse esimesel lugemisel arutelu käis.

20:07 Remo Holsmer
Arusaadav, härra Madison, loomulikult! Tegemist on Riigikogu otsuse eelnõuga, mis puudutab Euroopa ühtsele kriisilahendusnõukogule laenu andmist. Laenusumma maksimummäär on 22 miljonit eurot. Ja see ei tähenda, et me kirjutame kohe selle laenu kuskilt riigieelarvest välja. See kohustus tekib juhul, kui Euroopas peaks puhkema panganduskriis, ja seda on vaja sel perioodil, kui kommertspangad, kes teevad praegu kriisilahendusnõukogule makseid, ei ole jõudnud kõiki oma sissemakseid ära teha. See on lihtsalt selliseks vaheperioodiks mõeldud. Rahustan teid, härra Madison – mingit väljamakset Eesti riigi eelarvest kohe ei tehta. Palun eelnõu toetada!

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Martin Helme, palun!

20:07 Martin Helme
Aitäh, lugupeetud aseesimees! Hea kolleeg! Viibisin eelmisel nädalal Tagatisfondi nõukogu koosolekul, kus sellesama kriisilahendusfondi osamaksete suurusest oli juttu. Ja seal tuli välja selline natuke piinlik lugu, et Rahandusministeerium oli valemit veidike valesti vaadanud ja tegelikult peaks see summa meil olema (nad ka veel täpselt ei teadnud), kas 30 või 31 miljonit. See avastati aga nii hilja, et praegu on eelnõus 22 miljonit. Kas meil ei oleks mõtet see eelnõu praegu tagasi võtta, et seda summat saaks korrigeerida nii, nagu valem meile lõpuks välja näitab?

20:07 Remo Holsmer
Aitäh! Mul on raske kommenteerida jutte koosolekutelt, kus teie olete viibinud. Minule ega ka rahanduskomisjonile ei ole tulnud Rahandusministeeriumist ühtegi ametlikku kirja, mis ütleks, et see summa on kas vale või ebatäpselt arvutatud. Tänan tähelepanu eest!

20:07 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Head ametikaaslased, kas on soov avada läbirääkimisi? On. Avan läbirääkimised. Palun Riigikogu kõnetooli ettekandeks Martin Helme!

20:07 Martin Helme
Võtaksin igaks juhuks lisaaega.

20:08 Aseesimees Jüri Ratas
Jaa, palun, kaheksa minutit!

20:08 Martin Helme
Härra asespiiker! Lugupeetud kolleegid! Mul on, jah, natuke selline tunne, et täna on asjast vähe räägitud. Selle kriisilahendusfondi teemal peaks pisut pikemalt selgitusi andma, et millega meil tegemist on. Minu ja meie erakonna hinnangul on järjekordselt tegemist Eesti maksumaksjale väikese miini allapanemisega.
Alustame summast ja paneme selle kõrvuti nende summadega, mis meil olid jutuks üle-eelmise eelnõu ehk matusetoetuse seaduse eelnõu puhul. Eesti maksumaksjale tekitatakse võimalik kohustus maksta 22 miljonit eurot. Ja kui samal ajal arutatakse küsimust, kas anda aastas kolm või neli miljonit eurot matusetoetust, siis on kõik selle seaduseelnõu vastased kohe lagedal küsimusega, et kust see raha võetakse, ega siis raha puu otsas ei kasva. Nii et kui meil on võimatu leida ligi kümme korda väiksemat summat Eesti inimestele, aga sama summa leitakse vaevata pankadele, siis minu meelest on Eesti ühiskonnas või vähemalt valitsuses prioriteedid selgelt paigast ära. Vabandust, ühiskonda ei saa siin süüdistada!
Teine tore lugu on loomulikult see, et mida see kriisilahendusfond endast üldse kujutab. Siin ei saa muidugi jätta ütlemata, et tegemist on järjekordse direktiivimajandusega. Ja tahan siin halva sõnaga meenutada endist rahandusministrit Jürgen Ligi, kes oli maru õnnelik, et tal õnnestus Eesti liita Euroopa pangaliiduga. See tõi meile kaasa tohutu koormatäie direktiive, kohustusi ja seadusmuudatusi, mida me nämmutame siin lähematel aastatel ilmselt veel tükk aega. Ja see koormus jaguneb loomulikult ära nii avaliku sektori kui ka pangandussektori vahel. Meid ei lohuta see väga, et pankadele tekivad kohustused maksta kuhugi fondi, sest kui sa just parasjagu Euroopa Keskpank ei ole, siis pangad ise raha ei tekita, seda juurde ei trüki, vaid see raha, mida pangad liigutavad või mõnda fondi panevad, on ju lõppkokkuvõttes ikkagi klientide raha.
Ajal, kui Euroopa pangandus, Euroopa Keskpank ja ka teised maailma pangad tegelevad väga kummalise eksperimendiga, millel nimeks "negatiivsed intressimäärad", ei teeni hoiustajad niikuinii mitte midagi selle pealt, et nad hoiavad oma raha pankades. Ja me teame, et Eesti pangad teenivad põhiosa oma rahast teenustasude pealt. Kuna keskmisel Eesti inimesel ei ole kuigi suuri summasid, mis liiguvad üle pangakontode, siis sealt intressi niikuinii ei saa, aga iga liigutuse eest pead sa raha maksma ja see on enamikule Eesti kommertspankadele peamine sissetulekuallikas. See tekitab veel omaette suure küsimuse. Kui traditsiooniliselt on pangandus teeninud ikkagi sellega, et on laenanud tulusatele projektidele raha välja ja teeninud selle pealt intressi, sealjuures investeerimispangandus on tegelenud otseinvesteerimisega ja selle pealt raha teenimisega, siis tänaseks päevaks ei ole see enam pankadele peamine sissetulekuallikas, vaid raha võetakse lihtsalt kliendi taskust ära. Nii et kui meile räägitakse, et ärge muretsege – see raha ei tule maksumaksja taskust, siis me ikkagi muretseme, sest see raha tuleb ju tavalise inimese taskust. Ega siis pangad seda raha kuskilt mujalt kätte ei saa.
Aga kriisilahendusfondi olemus on tõepoolest, nagu siin ettekandja meile esimesel lugemisel rääkis ja praegu uuesti selgitas, n-ö mitmekordne turvavõrk, et kui see süsteem ühel hetkel käivitub, siis peaks justkui enne seda, kui maksumaksja kallale tullakse, olema kaks või kolm faasi läbitud. Kõigepealt peaksid loomulikult osanikud või omanikud maksma, siis peaks fond ise maksma. Ja kui fondist endast raha ei tule või kui selles fondis nii palju raha ei ole, nagu vaja oleks, siis peaksid nende riikide, kes on olnud nii entusiastlikud, et on andnud fondile ka käenduse, nii nagu praegune eelnõu ette näeb, maksumaksjad hakkama maksma.
Fondi enda suurus on 55 miljardit eurot ja sellega peaks olema võimalik ära päästa kogu Euroopa pangandus, kui panganduskriis peaks meid tabama. Siia juurde tuleb küll lisada väike täpsustus, et Eestist kogutav summa on reserveeritud ainult Eesti pankade heaks ja see summa ei ole muidugi kuigi suur. Nagu ma juba oma küsimuses viitasin, on välja tulnud, et see meile etteantud valem on väikse vimka või krutskiga, st seda summat polnudki nii väga lihtne välja arvutada. Algselt jõuti valemi vaatamisel järeldusele, et see kogusumma, mis kokku kogutakse, on 22 miljonit, millest 6 miljonit on juba sel aastal pankadelt kokku kogutud. Aga kui valemit lähemalt vaatama hakati, siis selgus, et selle summaga on umbes 10 miljoni ulatuses mööda pandud. See on nüüd natuke piinlik lugu, sest me ju teame, et kui meil on siin rahandusminister Sester puldis, siis ta ju alati kinnitab meile – ja me kõik teda ka usume –, et Rahandusministeeriumis on väga head eksperdid, inimesed, kes suurepäraselt valdavad nii Eesti kui ka Euroopa rahanduse peenmehaanikat. Aga ühe valemi põhjal ligi 50%-ga tulemuse

möödapanek ei tekita meis kindlustunnet, et kõik need numbrid, mida Rahandusministeerium meile pakub, ja kõik need prognoosid, mida me neilt kuuleme, on ikka päris õiged.
On tehtud ettepanek seda eelnõu toetada, aga me päris kindlasti ei saa seda toetada, sest see on Eesti maksumaksjale miini allapanemine ja vale prioriseerimine. Meil on terve hulk pankadest tähtsamaid asju, mida me võiksime Eesti maksurahaga toetada. Aitäh!

21:08 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Kas on veel kõnesoove? Teisel lugemisel on kõik arvamused oodatud. On. Henn Põlluaas, kas kohapealt või puldist? Te olete praegu mõlema all kirjas, aga saab ainult ühe valida. Selge. Palun teid Riigikogu kõnetooli!

21:08 Henn Põlluaas
Head kolleegid! Lugupeetud eesistuja! Kuna siin enne tekkis küsimus, et eelmisest lugemisest on niivõrd palju aega mööda läinud, et vahepeal on ära ununenud, mida täpselt see Riigikogu otsus endas sisaldab ja mis seletuskirjas kirjas on, siis ma hea meelega tuletan teile seda kõike meelde. Tegemist on Riigikogu otsuse "Euroopa ühtsele kriisilahendusnõukogule laenu andmine" eelnõuga 197. Riigieelarve seaduse § 61 lõike 1 punktide 2 ja 5 alusel otsustab Riigikogu järgmist. Punkt 1: "Anda Euroopa ühtset kriisilahendusfondi haldavale ühtsele kriisilahendusnõukogule laenu summas kuni 22 000 000 eurot (Me siin kuulsime, et see summa on tegelikult võib-olla hoopis teine. – H. P.) tähtajaga 2023. aasta 31. detsember ühtse kriisilahendusfondi kogumisperioodil Eesti finantsasutuste võimalike kriisilahenduse kulude katmiseks." Natukene paneb muidugi imestama selline kulude katmine, sellepärast et me teame, kuidas meil opereerivad välispangad viivad siit sadu miljoneid eurosid iga aasta kasumina välja. Nii et kas riik peab neid toetama? See on väga kahtlane. Punkt 2: "Määrata laenu võimaldamise tasuks 0,1% aastas kasutada olevast laenujäägist, millele lisandub intress kasutusele võetud laenult." Ehk siis kasutusele võetud laenult, mitte kogusummalt. Punkt 3: "Käesolev otsus jõustub selle allakirjutamisel." Eelnõu all veel: "Eiki Nestor, Riigikogu esimees."
Nii, jõuame eelnõu seletuskirja juurde. Seletuskiri Riigikogu otsuse "Euroopa ühtsele kriisilahendusnõukogule laenu andmine" eelnõu teise lugemise juurde. Punkt 1: "Menetlus juhtivkomisjonis esimese ja teise lugemise vahel. Vabariigi Valitsus algatas eelnõu k.a 14. märtsil. Eelnõu esimene lugemine toimus k.a 13. aprillil. (Nii et esimese ja teise lugemise vahele jäi siis kuu aega. – H. P.) Rahanduskomisjon arutas eelnõu teise lugemise ettevalmistamisel k.a 2. mail. Muudatusettepanekute tähtajaks, 27. aprill kell 17.15, eelnõule muudatusettepanekuid ei esitatud. Rahanduskomisjon tegi eelnõus muudatuse, lisades sätte otsuse jõustumiseks selle allakirjutamisel. Eelnõu teksti on viidud keelelised ja tehnilised täpsustused." Punkt 2: "Juhtivkomisjoni menetluslikud otsused ja ettepanekud. Rahanduskomisjoni ... (Siin on õige suur hulk kirjavigu sees. "Rahanduskomisjoni tegi ettepaneku" asemel peaks olema "rahanduskomisjon". – H. P.) ... tegi ettepaneku võtta eelnõu teiseks lugemiseks päevakorda k.a 11. mail. Komisjoni ettepanek on eelnõu teine lugemine lõpetada ja panna eelnõu lõpphääletusele. Otsuse vastuvõtmiseks on nõutav Riigikogu koosseisu häälteenamus." Ja eelnõu esitab seletuskirja järgi rahanduskomisjoni esimees Remo Holsmer, mida ta ka tegi. Ma lisaksin ...
Palun lisaaega!

21:08 Aseesimees Jüri Ratas
Jaa, ikka – palun, kolm minutit!

21:08 Henn Põlluaas
Aitäh! Tegemist on väga olulise eelnõuga ja nagu me siin eelkõnelejatelt kuulsime, on sellega seoses tekkinud üsna palju murettekitavaid küsimusi. Esiteks, see summa – kas me peame siis maksma 22 miljonit ...

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, ma palun vabandust! Head ametikaaslased, saalis on tõesti väga suur lärm. Palun austame ettekandjat ja neid, kes soovivad kuulata või ka kaasa lugeda või mõelda! Nii et veel kord: palun austame ettekandjat! Palun jätkake!

21:09 Henn Põlluaas

Aitäh! Palun, jah, tähelepanu! See on ju valitsuselt tulnud ja loodan, et ka koalitsioonierakonnad austavad enda valitud valitsust ja selle esitatud eelnõusid. Nii et arutame seda veidi sisuliselt.
Väga keeruline on otsustada, kas sellega nõustuda või mitte, sest 22 miljonit või 31 miljonit on meie mastaabis ikkagi ääretult suured summad. Eriti kui me, nagu Martin Helme eelkõnelejana ütles, Eesti riigi ees seisvate probleemide ja murekohtade lahendamiseks sellist raha ei leia, ei leia ka kümme korda väiksemaid summasid. Küll leiame aga kümneid või isegi sadu miljoneid ja ka 1,3 miljardit, kui vaja, ESM-i jaoks, kust rahastatakse meist rikkamaid riike, nende laene. Ja kui meenutada, siis just hiljuti räägiti näiteks Helsingin Sanomates sellest 200 miljardist eurost, mis on Kreekale läinud. Tegelikult on Kreeka riik saanud enda elu edendamiseks sisuliselt ainult 10 miljardit, ülejäänud 190 miljardit on läinud lihtsalt Saksamaa, Prantsusmaa ja ka Inglismaa pankade valede otsuste, valede ärisammude kinnimaksmiseks. Ma leian, et kui meil räägitakse solidaarsusest, siis Kreeka rahvaga võiks ju solidaarne olla, aga mitte nende pankadega, kes vastutustundetult on Kreekale laene andnud ja nüüd nõuavad keerdkäikudega seda raha tagasi terve Euroopa maksumaksjatelt, 500 miljonilt inimeselt.
Nii nagu minu erakonnakaaslane tegi siin eelnevalt ettepaneku seda eelnõu mitte toetada, samamoodi pöördun ma teie poole heas usus, et see 22 miljonit kulub meile endale ära, meie enda inimeste heaolu tagamiseks ja Eesti elu edendamiseks. Suur tänu ja hääletame siis üheskoos selle eelnõu vastu! Ma loodan nii.

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Ma palun nüüd Riigikogu kõnetooli Jaak Madisoni!

21:09 Jaak Madison
Austatud Riigikogu aseesimees! Head kolleegid! On öeldud, et kordamine on tarkuse ema. Kindlasti väärib see eelnõu lugemist, eriti seal, kus on kirjavead. Sellise kaaluka otsuse eelnõu puhul peaks olema lubamatu, et rahanduskomisjonist tulevad välja teise lugemise materjalid, kus on sõna "rahanduskomisjon" valesti kirjutatud. Ma arvan, et juba see on halb enne sellele otsuse eelnõule tervikuna. Miks? Sest millegipärast kõik otsused, mis puudutavad Eesti riigieelarvest raha eraldamist või garantii andmist, kipuvad lõppema halvasti. Ja seal, kus on juba rada sees, tekib alati kerge umbusk ja muutud skeptiliseks kõikide uute otsuste suhtes, mis võivad samamoodi lüüa augu meie stabiliseerimisreservi, kus on praegu 400 miljonit, sest me võime sealt kaotada 5%, kui pangandussektoris tõesti tekib uus kriis.
Nii et garanteerimine 22 miljoni euro ulatuses. Tänasel päeval me tõesti ei eralda sealt mitte sentigi, erinevalt näiteks miljonitest, mida on vaja kuskile Türki või kuhugi teise või kolmandasse kohta saata. Praegu on see garantii, kuid keegi ei anna meile lubadust, et see garantii ei või pöörduda reaalsuseks ja kuuluda täideviimisele. Ma arvan, et kolleeg Põlluaasal oli väga õige osutus, et kui eelneva päevakorrapunkti puhul, kus me rääkisime näpuotsaga raha eraldamisest omaenda rahva hüvanguks, tuli esile väga tugev vastuseis – loomulikult koalitsiooni poolt –, siis siinkohal ei ole mingit probleemi kuskile mujale suunata garantiina 22 miljonit, ehkki pangandussektor peaks tegelikult ise vastutama halbade investeeringute eest ja seetõttu ise kandma ka kulud. See ei peaks olema meie riigieelarve ja maksumaksja probleem.
Kui me võtame selle otsuse eelnõu alguse ette, siis mida me näeme? Mida ütleb esimene punkt? "Anda Euroopa ühtset kriisilahendusfondi haldavale ühtsele kriisilahendusnõukogule laenu summas kuni 22 000 000 eurot tähtajaga 2023. aasta 31. detsember ühtse kriisilahendusfondi kogumisperioodil Eesti finantsasutuste võimalike kriisilahenduse kulude katmiseks." Seega, kui see otsus läheb täidesaatmisele, peame me ootama umbes seitse aastat selle raha tagasisaamist. Selleks ajaks on euroala üleüldine püsimajäämine küsitav. Kui vaadata viimase kuu aja teateid, mis tulevad Kreeka olukorra kohta, siis peab olema eriliselt optimistlik, natukene ka naiivne ja heausklik, et uskuda, et euro praegusel kujul ja eurotsoon säilivad ka seitsme aasta jooksul. Seega, küsimus on, et kui me laename, kas see raha ka tagasi tuleb. Kui tuleb, siis mis summas, millisel kujul, millises väärингus? Juba see on üks ohufaktor, millele tuleks tähelepanu pöörata.
Teine punkt: "Määrata laenu võimaldamise tasuks 0,1% aastas kasutada olevast laenujäägist, millele lisandub intress kasutusele võetud laenult." Ma ütleks, et väga pessimistlikult pandud protsent: 0,1 asemel võiks olla 0,3. Vähemalt saaksime siis natukenegi eeldada, et kui ikkagi aastal 2023 on lootust

antud laenu tagasi saada, siis võiks sealt ka suuremat tulu taotleda. Loomulikult, mis kõige tähtsam: "Käesolev otsus jõustub selle allakirjutamisel." Ilmselgelt! Kui me võtame seletuskirja ette ... Võtaksin ka mõne minuti lisaaega, sest kõnealune küsimus on ääretult tähtis ...

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Jaa, palun, kolm minutit!

21:09 Jaak Madison
... ja vajab ülekordamist, et me saaksime ikkagi langetada otsuse kõikide olemasolevate allikate alusel. Seletuskirja punktis 1 "Menetlus juhtivkomisjonis esimese ja teise lugemise vahel" räägitakse sellest, milline nägi välja menetlus: "Vabariigi Valitsus algatas eelnõu k.a 14. märtsil. (Päeval, millel on ka teine ajalooline tähendus. – J. M.) Eelnõu esimene lugemine toimus k.a 13. aprillil. Rahanduskomisjon arutas eelnõu teise lugemise ettevalmistamisel k.a 2. mail. Muudatusettepanekute tähtajaks, 27. aprill kell 17.15 (Ka 27. aprill on viimastel aastatel kujunenud ajalooliseks päevaks, st jälle üks halb enne. – J. M.), eelnõule muudatusettepanekuid ei esitatud. Rahanduskomisjon tegi eelnõus muudatuse, lisades sätte otsuse jõustumiseks selle allakirjutamisel. (Tark muudatusettepanek, kiidame! – J. M.) Eelnõu teksti on viidud keelelised ja tehnilised täpsustused." Need ei olnud piisavad, jätkuvalt on vead sees.
Järgmine punkt on "Juhtivkomisjoni menetluslikud otsused ja ettepanekud": "Rahanduskomisjoni ... (Teeme ettepaneku lõplikult vormistada redaktsioonilised muudatused ja saata välja korrektne teise lugemise materjal. – J. M.) Rahanduskomisjon tegi ettepaneku võtta eelnõu teiseks lugemiseks päevakorda k.a 11. mail. (Õnneks me jõudsime tõesti 11. mai kalendripäeva sees selle küsimuseni. – J. M.) Komisjoni ettepanek on eelnõu teine lugemine lõpetada ja panna eelnõu lõpphääletusele. Otsuse vastuvõtmiseks on nõutav Riigikogu koosseisu häälteenamus." Siin on nüüd kaks küsimust. Lõpphääletusele ta läheb, aga kas me peaksime ka selle lugemise lõpetama. Kui võtta aluseks kõik siin esitatud argumendid ja ohuhinnangud, siis meie oleme kindlasti seisukohal, et me ei peaks lõpetama teist lugemist. Ja me loodame, et õhtusel ajal, kell pool üheksa tuleb ka valgus paljude Riigikogu liikmete näole, kes tõesti otsustavad seda eelnõu mitte toetada. Seega, konservatiivid on opositsioonis olles ühiselt selle eelnõu mittetoetamise poolt. Aitäh!

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Ma palun nüüd eelnõu 197 edasi menetlemiseks Riigikogu kõnetooli kõnevooru jätkama Raivo Põldaru!

21:09 Raivo Põldaru
Lugupeetud eesistuja! Head kolleegid! Meie ees on väga tore ja asjalik seaduseelnõu, aga ma tahan ikkagi juhtida tähelepanu mõnele asjale, mis tekitab väikseid kahtlusi ja kõhklusi. Kõigepealt, need vead, mis siia sisse on lipsanud, tekitavad minus kahtlusi, et võib-olla on siin veel teisi vigu lisaks neile, mis on juba esile toodud. Jutt on nende miljonitega eksimisest, aga ehk on siin ka küsimus, kas see raha on üldse sellele kriisilahendusnõukogule mõeldud. Võib-olla on siin hoopis midagi muud peidus ja valitsus on mõelnud seda raha kusagil mujal rakendada. Aga kui see on tõepoolest Euroopa ühtsele kriisilahendusnõukogule mõeldud, siis võib see väga hea olla. Teate, meil Eestis on ju ka kriisikohtasid, ja kui selline Euroopa nõukogu hakkab kriisiküsimusi lahendama, siis võib-olla tullakse meie põllumajandusele ka kriisiolukorras appi. Ehk on siit meile endalegi kasu loota. Kuigi minu kolleegid siin eelnevalt arvasid, et seda seaduseelnõu ei maksaks toetada, kaldun mina isegi teisele arvamusele jäämist. Ehk on seda hea toetada ja saame siit isegi kasu. Kuigi jutt käib sellest, et panku on vaja garanteerida ja aidata, ja selle peale tekib jälle vastupidine arvamus, et pankade toetamine nagu väga hea ei oleks, sest nad on niigi juba Eestist omajagu tulu noppinud. Kui me nüüd tahame neid selles küsimuses veel aidata, siis läheb maksumaksjal veelgi raskemaks, sest kust need pangad ikka seda tulu nopivad kui mitte meie klientide taskust, sealt nad seda pikkamööda korjavad. Ja kuuldes, et pangad peavad ka garanteerima suuri summasid kriisipuhkudeks, siis ei ole välistatud ju see, et meie klientide teenustasud võivad tõusta ja seeläbi läheb inimestel elu veelgi raskemaks.
Nii et kas meie siin Toompeal ei peaks mõtlema hoopis selle peale, kuidas meie inimestel oleks kergem elus toime tulla? Ehk anda see raha neile otse kätte, nii nagu valitsuskoalitsioon on ju oma otsesummadega mõelnud – jätame inimestele rohkem raha kätte, alandame tulumaksu. Nii on inimesel rohkem raha, mida ta saab oma hüvedeks ja oma äranägemise järgi kasutada. Aga siinkohal ma tahaks

juhtida teie tähelepanu sellele, et selle valitsuse teooriates on ennegi vastuolusid olnud. Ühest küljest mõeldakse, kuidas jätta rahvale rohkem raha kätte, aga teisest küljest võtavad seadused jälle rahva käest rohkem raha ära. Ega see paha ei ole, kui raha ringleb, aga natukene teeb raharinglus ikkagi paha ka. Raha ju kulub, mida rohkem inimesi seda katsub, ja raha trükkimine on üpris kallis. Tulevad järjekordsed teated, et hakatakse välja laskma uusi rahatähti, mis on natukene väiksemad kui 500-eurosed. 500-eurostega on asi ühel pool, neid ei ole enam juurde vaja, kuna need leiavad enamalt jaolt kasutust mustades tehingutes. Nii et ma arvan, et raharingluse küsimus väärib tulevikus meie seadusandjatelt enam tähelepanu, et kas on mõtet seda ringlust niiviisi kiirendada.
Ma tänan neid, kes minu jutu ära kuulasid! Eriti tänan isiklikult naabrimees Mälbergi kuulamast ja muidugi Mairet, endist naabrit! Ma olen väga meelitatud, et te kuulasite mind ära. Järgmise korrani! Aitäh teile!

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Rohkem kõnesoove ei ole, sulgen läbirääkimised. Eelnõu 197 kohta on laekunud ka muudatusettepanek. Alustame muudatusettepaneku läbivaatamist. Esimene muudatusettepanek on rahanduskomisjonilt ja juhtivkomisjoni seisukoht on arvestada täielikult. Martin Helme, palun!

21:09 Martin Helme
Palume seda ettepanekut hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega!

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Selge, vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme eelnõu 197 muudatusettepanekute läbivaatamise juures. Oleme esimese muudatusettepaneku juures, mis on palutud panna ka hääletusele.
Head ametikaaslased, panen hääletusele muudatusettepaneku nr 1, mille on esitanud juhtivkomisjon seisukohaga arvestada seda täielikult. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Tulemusega poolt 56 Riigikogu liiget, vastu 6 ja 1 erapooletu leidis muudatusettepanek toetust. Oleme muudatusettepanekud läbi vaadanud.
Liigume edasi juhtivkomisjoni otsuse juurde, et eelnõu 197 teisel lugemisel tuleks teha ka lõpphääletus. Head ametikaaslased! Alustame lõpphääletuse ettevalmistamist. Martin Helme, palun!

21:09 Martin Helme
Aitäh! Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon palub enne hääletust kümme minutit vaheaega.

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme eelnõu 197 juures ja lõpphääletuse lävel. Head ametikaaslased! Eelnõu 197 nõuab Riigikogu koosseisu häälteenamust, nii et enne lõpphääletust teeme kohaloleku kontrolli.
Kohaloleku kontroll
Kohalolijaks registreerus 73 Riigikogu liiget, puudub 28.
Head ametikaaslased, panen lõpphääletusele eelnõu 197. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Tulemusega poolt 58 Riigikogu liiget, vastu 6 ja 7 erapooletut on Vabariigi Valitsuse esitatud Riigikogu

otsuse "Euroopa ühtsele kriisilahendusnõukogule laenu andmine" eelnõu 197 otsusena vastu võetud. Seega on neljanda päevakorrapunkti käsitlemine lõpetatud.

---

5. 20:53 Haldusreformi seaduse eelnõu (200 SE) teine lugemine

21:08 Aseesimees Jüri Ratas
Liigume tempokalt edasi viienda päevakorrapunkti juurde. Algab Vabariigi Valitsuse algatatud haldusreformi seaduse eelnõu 200 teine lugemine. Palun Riigikogu kõnetooli ettekandeks põhiseaduskomisjoni liikme Siim Kiisleri! (Elevus ja sumin saalis, keegi naerab.) Hea ettekandja, palun!

21:08 Siim Kiisler
Aitäh, juhataja, selle võimaluse eest! Auväärt Riigikogu liikmed! Haldusreformi seaduse eelnõu muudatusettepanekute esitamise tähtaeg oli 20. aprill ja selleks kuupäevaks esitas Keskerakond 52, EKRE 60, Vabaerakond 53, IRL kuus ja Sotsiaaldemokraatlik Erakond 13 muudatusettepanekut. Lisaks esitasid Riigikogu liikmed Jüri Adams kuus, Igor Gräzin kaks, Andres Metsoja, Toomas Kivimägi ja Mark Soosaar koos kaks ettepanekut, Mark Soosaar, Kalev Kotkas, Imre Sooäär, Rainer Vakra ja Aivar Kokk koos kaks muudatusettepanekut, Riigikogu liikmed Kalev Kotkas, Mark Soosaar, Rainer Vakra ja Sven Mikser koos ühe ning Mark Soosaar, Heljo Pikhof ja Kalev Kotkas koos samuti ühe muudatusettepaneku. Põhiseaduskomisjon arutas muudatusettepanekuid 2., 3., 4. ja 9. mail, kõik ettepanekud vaadati läbi. Arutelu käigus võttis IRL ühe ettepaneku tagasi ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsioon võttis neli muudatusettepanekut tagasi. Komisjon otsustas eelnõu algataja esindaja ettepanekul esitada eelnõu kohta veel ühe muudatusettepaneku, mis koosneb väga mitmest osast, leiate selle punkti nr 10 alt. Lisaks otsustas komisjon kanda muudatusettepanekud, mille esitaja on sama ja mis on omavahel sisuliselt seotud, loetellu ühe ettepanekuna ning tegi seda Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 102 lõike 2 alusel.
Nüüd lähemalt arvestatud muudatusettepanekutest. Põhiseaduskomisjon arvestas sisuliselt viit Eesti Keskerakonna fraktsiooni muudatusettepanekut. Need puudutavad linna kui omavalitsusüksuse liigi säilimise ja moodustamise lihtsustamist, termini "tuumlinn" eelnõus kasutamisest loobumist ning eelnõu seadusena jõustumise tähtaega.
Komisjon arvestas Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni esitatud muudatusettepanekutest kahte osaliselt, nelja sisuliselt ja kahte täielikult. Osaliselt arvestatud muudatusettepanekud puudutavad kultuurilise ja geograafilise erisusega arvestamist omavalitsuste ühinemisel. Sisuliselt arvestatud muudatusettepanekud puudutavad linna kui omavalitsusüksuse liigi säilitamise lihtsustamist, kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses tehtava muudatuse sõnastuse täpsustamist ning osavalla- ja linnaosavanema ametist vabastamist.
Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsiooni esitatud muudatusettepanekutest arvestati sisuliselt viit. Need puudutavad haldusterritoriaalse korralduse muutmiseks soovitusi andva komisjoni moodustamist, ühise piirita omavalitsusüksuste ühinemise võimalust, linna kui omavalitsusüksuse liigi säilitamise lihtsustamist, termini "tuumlinn" kasutamisest loobumist ning osavalla- ja linnaosavanema ametist vabastamist.
Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni ettepanekutest arvestas komisjon ühte osaliselt, kuut sisuliselt ja kahte täielikult. Osaliselt arvestatud muudatusettepanek puudutab omavalitsusüksusesisese asustusüksuse linnapea või vanema ülesandeid. Sisuliselt arvestatud muudatusettepanekud puudutavad linna kui omavalitsusüksuse liigi säilitamise lihtsustamist, ühise piirita omavalitsusüksuste ühinemise võimalust, osavalla- ja linnaosakogude pädevusi ning osavalla- ja linnaosavanema ametisse nimetamist või ametist vabastamist. Täielikult arvestatud muudatusettepanekud puudutavad saarelise omapära arvestamist omavalitsusüksuste ühinemisel ning osavalla- ja linnaosakogu esindaja õigusi.
Põhiseaduskomisjoni enda tehtud muudatusettepanek on järjekorranumbriga 10, nagu juba ütlesin, ja see koosneb 35 alapunktist, millest nimetan mõned tähtsamad. Toon esile, et ettepaneku alapunktiga 10.4 antakse omavalitsusüksusele võimalus algatada esimeses etapis ühise piirita ühinemine, kui on teada, et järgmises etapis ühendab Vabariigi Valitsus nendega omavalitsusüksuste vahele jääva omavalitsuse. Ettepaneku alapunktiga 10.7 muudetakse haldusüksuse liigi säilitamise korda ja jäetakse eelnõust välja nõue, mille kohaselt peab linna territooriumil elama vähemalt 5000 elanikku, kui

soovitakse linna kui haldusüksust säilitada või taastada. Ettepaneku alapunktiga 10.8 asendatakse moodustunud omavalitsusüksuse uue põhimääruse kehtestamise tähtaeg hilisema ajaga. Alapunktiga 10.13 asendatakse sõna "tuumlinn" sõnaga "linn", sest sõna "tuumlinn" on tekitanud palju arusaamatust ja vastuseisu. Ja ettepaneku alapunktiga 10.17 anti võimalus omavalitsuste ühinemisel moodustunud omavalitsusüksuse puhul kehtestada uus põhimäärus nelja kuu asemel kuue kuu jooksul alates valimistulemuste väljakuulutamisest.
Toon veel esile alapunkti 10.20. Selles lisatakse kohaliku omavalitsuse korralduse seadusesse üks lõige, mille kohaselt tuleb ühinemislepingus kokku lepitud investeeringud või arendustegevused esitada ka omavalitsuse arengukavas. Paljudel on olnud ebakindlust, kuidas on tagatud see, et uus valitud volikogu ka tegelikult ühinemislepingus kokku lepitud investeeringuid aktsepteerib ja ellu viib. Arengukavas kinnitamine seaduses ette nähtud mehhanismiga annab kindlustunnet juurde.
Alapunktiga 10.24 muudetakse osavalla- või linnaosavanema ametisse nimetamise korda ja järgmise alapunktiga ametist vabastamise korda. Seal tuuakse sisse nii ametisse nimetamisel kui ka ametist vabastamisel osavalla- või linnaosakogu arvamusega arvestamine. Nüüd on peamised muudatusettepanekud esile toodud.
Menetluslikud otsused olid järgmised. Põhiseaduskomisjon otsustas esitada eelnõu teiseks lugemiseks tänaseks, 11. maiks. Komisjon tegi ettepaneku teine lugemine lõpetada, selle ettepaneku poolt oli kuus ja vastu neli komisjoni liiget, erapooletuid ei olnud. Komisjon otsustas kinnitada muudatusettepanekute tabeli ning lisada selle eelnõule sellisel kujul, nagu see on teile kõigile kättesaadav, ning otsuse poolt oli kuus komisjoni liiget ja vastu viis, erapooletuid ei olnud. Aitäh!

21:08 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh, hea ettekandja! Teile on küsimusi. Andres Ammas, palun!

21:09 Andres Ammas
Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Mul on palve. Palun tutvustage argumente, mille tõttu ei toetanud komisjon muudatusettepanekuid nr 2, 5, 16, 25, 33, 35, 38, 44, 51, 52 jne ehk kokku võttes kõiki Vabaerakonna ja Jüri Adamsi esitatud muudatusettepanekuid! Muidugi mõista palun kommenteerige iga ettepaneku puhul eraldi, miks seda ei arvestatud!

21:09 Siim Kiisler
Ma püüan siiski üldistada, kuna ka te ise ütlesite, et jutt käib Vabaerakonna esitatud muudatusettepanekutest. Need puudutasid eri valdkondi, näiteks Tallinna tükeldamist või ka elanike küsitluse tulemustega arvestamist ja muid valdkondi. Aga üldine põhjus, miks nendest ühegagi ei saanud kahjuks arvestada, on see, et nad ei käinud kokku selles seaduses kirjeldatud haldusreformi mehhanismi loogikaga. Nende arvestamise korral ei oleks see seaduseelnõu olnud enam selline, need ei olnud sedalaadi ettepanekud. Teised erakonnad tegid näiteks ettepaneku anda pikem aeg ühinenud omavalitsusele uue põhimääruse kinnitamiseks vms ja sellega oli võimalik arvestada, ilma et seaduseelnõu sisu põhimõtteliselt muutuks. Vabaerakond paraku selliseid ettepanekuid ei esitanud. Nagu ma ka enne ette lugesin, võeti mitmeid teiste opositsioonierakondade muudatusettepanekuid arvesse.

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Rein Ratas, palun!

21:09 Rein Ratas
Aitüma, härra juhataja! Auväärt härra Kiisler! Kuivõrd käsitleti komisjonis võimalikke muudatusi, mida Vabariigi Valitsus kavatseb teha või algatada riigihalduse regionaalsel ja maakondlikul tasandil? Millised ülesanded jäävad tulevikus maavanemale ja millised antakse üle maakondlikele omavalitsusüksustele? Olen rääkinud.

21:09 Siim Kiisler
Aitäh! Neid küsimusi selle seaduseelnõu raames põhiseaduskomisjonis ei arutatud, sest ükski selle seaduseelnõu punkt ega ka muudatusettepanek neid valdkondi otse ei puuduta.

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Marika Tuus-Laul, palun!

21:09 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Hea esineja! Seaduseelnõus on omavalitsusüksuse miinimumsuuruseks kehtestatud 5000 elanikku. Kas peale selle kriteeriumi, miinimumsuuruse, on veel teisi põhjuseid, mille puhul Vabariigi Valitsus võib keelduda uue omavalitsusüksuse moodustamisest?

21:09 Siim Kiisler
Selle seaduseelnõu mõte ei ole kindlasti see, et valitsus keelduks uute omavalitsusüksuste moodustamisest. Pigem on eesmärk, et moodustuksid uued, suuremad ja võimekamad omavalitsusüksused. Aga kui rääkida muudest võimalustest peale miinimumkriteeriumi, mis on 5000 elanikku, ja soovitusliku kriteeriumi, mis on 11 000 elanikku, siis on ära toodud – kui te vaatate eelnõu praegusel kujul – viis võimalikku erandit, mille hulka kuuluvad merelised saared ja ka muud. Loetelu on ilusti olemas § 9 lõikes 3, seal on kõik erandid kirjas. Peale selle on nendel omavalitsustel, kes mingil põhjusel otsustavad mitte ühineda ja ka Vabariigi Valitsuse ettepanekut ühinemiseks mitte vastu võtta, võimalus esitada põhjendatud kaalutlused, miks nad ei soovi valitsuse ettepanekul ühineda. Seaduseelnõus on veel punkt, mis ütleb, et kui valitsus leiab, et omavalitsuse kaalutlused on tõesti põhjendatud, siis ta võib argumente kaaluda ja ka ühinemismenetluse lõpetada.

21:09 Aseesimees Jüri Ratas
Valeri Korb, palun!

21:09 Valeri Korb
Aitäh! Lugupeetud härra Siim Kiisler! Sa tunned hästi Ida-Virumaad ja selle omapära. Minu küsimus pole seotud eelnõuga. Tahaksin teada sinu arvamust selle kohta, mis printsiipidel peaksid moodustuma uued omavalitsused Ida-Virumaal. Linnad, nagu Narva, Sillamäe, Kohtla-Järve, Kiviõli, Jõhvi, ei allu niisugustele reeglitele, et kohalikus omavalitsuses peab elama 5000 – 11 000 inimest.

21:09 Siim Kiisler
Ega suuremad ühinemised ei ole selle eelnõuga sugugi keelatud, vaid vastupidi, soositud. Ja suuremaid omavalitsusi kui 11 000 elanikku on isegi premeeritud selle eelnõu järgi. See tähendab seda, et on igati soositud, kui ka need omavalitsused, mis praegu vastavad miinimumkriteeriumile, sellest hoolimata ühinevad. Muide, Taani haldusreformi, omavalitsuste ühendamise kogemus näitas seda, et väikesed omavalitsused ühinesid ja suuremad soovisid omakorda ühineda, et saada veel suuremaks ja säilitada oma konkurentsieelist väiksemate ees. Seal saadakse sellest väga hästi aru, et suurem elanike arv on konkurentsieelis omavalitsuste omavahelises konkurentsis.
Mis puudutab Ida-Virumaad, siis kindlasti on üks teema Kohtla-Järve lahustükid, eraldi paiknevad linnaosad. Ja ma tõesti loodan – kuna selle eelnõu sisu on, et omavalitsuste esindajad peavad läbirääkimisi ja saavad ise langetada kõik otsused –, et arutatakse ikkagi väga sisuliselt läbi, kuidas piirid tulevikus välja näevad. Mõeldakse, kas mõni Kohtla-Järve linnaosa võiks olla mõne valla koosseisus või vastupidi, mingi valla territoorium või vähemalt osa sellest oleks linnaga ühendatud. Seaduseelnõu annab kõiksugu võimalusi, st võib ka üksikute territooriumi osade kaupa piire muuta ja ühinemisi kavandada, ka vabatahtlikus etapis.

22:10 Aseesimees Jüri Ratas
Enn Eesmaa, palun!

22:10 Enn Eesmaa
Suur aitäh! Austatud vastaja! Kas te saite komisjonis ka vastuse küsimusele, millal jõuab Riigikokku valdkonnaseaduste muutmise seadus, mis eelnõu seletuskirja kohaselt peaks sisaldama kõiki haldusreformi elluviimiseks vajalikke eriseaduste muudatusi?

22:10 Siim Kiisler

Sellest oli komisjonis juttu üldisel tasemel. Ma pean teile tunnistama, et ma ei kuulnud küll väga konkreetseid kuupäevi, aga oli juttu, et kui Riigikogu sügisel pärast suvepuhkust koguneb, siis on ka konkreetsed ettepanekud olemas.

22:10 Aseesimees Jüri Ratas
Heimar Lenk, palun!

22:10 Heimar Lenk
Aitäh! Lugupeetud ettekandja! Ma küll ei küsi komisjoni töö kohta, aga kuna te olete praegu eksministrina siin puldis, siis ma palun teil natuke analüüsida. Pikk öö on ees, aega on meil täna palju. Teie tegite ju ministrina esimese haldusreformi, mis oli juba täiesti lõplikult ette valmistatud, aga nüüd te kaitsete Reformierakonna eelnõu. Kui palju neil kahel vahet on? Kas on suudetud säilitada teie põhimõtteid? Kas teil on meeles, kui palju läks esimese haldusreformi ettevalmistamine maksma, kui mitu miljonit umbes?

22:10 Siim Kiisler
Sel ajal, kui mina töötasin valitsusliikmena, haldusreformi ellu ei viidud. Me valmistasime küll ette kaks seaduseelnõu, kahel korral. Esimene lähtus pigem maakondlikust loogikast, et omavalitsused oleksid enam-vähem Eesti väiksemate maakondade suurused – mitte suuremate, vaid just väiksemate maakondade suurused – ja suuremates maakondades oleks mitu omavalitsust. Teine eelnõu põhines tõmbekeskuste loogikal. Ma võin öelda, et kui tookord sai see väga palju kriitikat, siis ma olen nüüd tagantjärele kuulnud mitmete tookordsete teravate kriitikute suust, et see oli hea eelnõu. Need inimesed on ise seda mulle tunnistanud.
Täna ei ole meie ees mitte ühe erakonna, vaid siiski valitsuse eelnõu. Mul on hea meel, et see nii on. Praegune eelnõu on liberaalsem, vabam ja lõdvem ning jätab omavalitsustele vabamad käed. Ühtepidi ei keela see kindlasti teha väga tarku otsuseid, aga teistpidi võimaldab teha omavalitsustel ka rumalamaid otsuseid. Aga loomulikult me kõik siin saalis eeldame, et meie omavalitsuste esindajad on väga targad ja otsustavad mõistlikult sellised ühinemised, mis on nende inimestele kõige kasulikumad.

22:10 Aseesimees Jüri Ratas
Erki Savisaar, palun!

22:10 Erki Savisaar
Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kohaliku omavalitsuse üksusele annab haldusterritoriaalse korralduse muutmiseks soovitusi Vabariigi Valitsuse moodustatud piirkondlik komisjon. Komisjon annab ka hinnanguid omavalitsuste volikogude algatatud ühinemisotsustele. Kas ja mis põhjusel võib komisjon keelduda vabatahtlike ühinemiste toetamisest? Me teame, et mitmel korral on keeldutud. Mille alusel peaks komisjon volikogude otsuseid uuesti üle vaatama või ütlema, et ikkagi ei tohi ühineda?

22:10 Siim Kiisler
Aitäh! Piirkondlik komisjon annab kindlasti omavalitsustele soovitusi juba siis, kui nad oma ühinemisi planeerivad. Aga loomulikult, kui omavalitsuste volikogud on teinud oma otsuse ja edastavad selle maavanema kaudu Vabariigi Valitsusele, siis otsustaja on ikkagi valitsus. Ka kehtivates seadustes on see mehhanism ette nähtud, et lõppotsuse teeb Vabariigi Valitsus, ükskõik kas ühinemine on algatatud keskvalitsuse või kohalike volikogude ettepanekul. Komisjon annab Vabariigi Valitsusele nõu.
Mis põhjused võivad keeldumiseks olla? Üks näide on kindlasti see, et kui praegused muudatusettepanekud leiavad toetuse, siis me otsustame, et vabatahtlikult võivad omavalitsused ühineda ka nii, et neil ühist piiri ei ole, aga eeldusel, et see territoorium, mis nende vahele jääb ja neid lahutab, järgmises etapis Vabariigi Valitsuse ettepanekul siiski liidetakse, nii et tekivad ühtsed tervikud. Ja nüüd on loomulikult väga suur roll piirkondlikul komisjonil, kes peab kaaluma, kas see on üldse võimalik – kas hiljem selline terviklik omavalitsus ilma lahustükkideta tekib või mitte. Kui ta näeb, et

seda sisuliselt ei teki, siis ta annab ilmselt valitsusele soovituse sedalaadi ühinemist mitte kinnitada. See on üks konkreetne näide, mille puhul komisjoni roll on väga oluline. Aga ma rõhutan, et otsust ei tee mitte komisjon, vaid Vabariigi Valitsus.

22:10 Aseesimees Jüri Ratas
Andres Herkel, palun!

22:10 Andres Herkel
Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Andres Ammase mahukat vastust eeldavale küsimusele te ei vastanud, nii et ma proovin natukene teise otsa pealt. On kaks põhimõttelise kaaluga muudatusettepanekut. Esimene on Jüri Adamsilt, nr 51, ja puudutab ühineva omavalitsusüksuse jäämist osavalla staatusesse üheks valimisperioodiks põhjendusega, et see hoiaks ära võimul olevate erakondade otsusel manipuleerimise. Teine on Vabaerakonna ettepanek nr 113, mis puudutab valimisringkondade moodustamise võimaluse ärakaotamist sisuliselt väljaspool Tallinna. Te võtate võimaluse moodustada valimisringkondi.

22:10 Siim Kiisler
Kõigepealt, muudatusettepanek nr 51, mille on esitanud Jüri Adams. Komisjon leidis, et see on liigne sekkumine ühinenud omavalitsuse tegevuse korraldusse, eriti siis, kui nad on vabatahtlikult ühinenud, aga ka siis, kui nad on valitsuse algatusel ühinenud. Komisjon leidis, et nad võiksid ise oma korralduse üle otsustada. Praegu on seadusse sisse kirjutatud niigi väga tugev mehhanism. Nimelt, kui üks ühinevatest omavalitsustest nõuab, et ta jääks eraldi osavallaks, siis seda talle võimaldatakse. Me leidsime komisjonis, et kui ühinevad omavalitsused ise ei soovi edasi tegutseda uues ühendomavalitsuses osavaldadena, siis miks me peaksime neid selleks kohustama. Kui nad enne ühinemist, läbirääkimiste käigus ise on sellest võimalusest teadlikult loobunud mingil põhjusel, siis miks me peame neile seda siis peale sundima? Minu arust – ja see on minu isiklik arvamus – ei ole mõistlik neile sellist koormavat ülesannet panna.
Muudatusettepaneku nr 113 selgitusest on natuke raske aru saada, mida täpselt ja mispidi Vabaerakond muuta tahtis. Aga ma selgitan. Eelnõu näeb ette, et omavalitsused otsustavad ise, mismoodi nad oma valimisringkonnad moodustavad. Nad võivad moodustada ühendomavalitsuses ühe või mitu valimisringkonda, kusjuures selles annab seaduseelnõu vabadust juurde. Kui näiteks neli omavalitsust ühineb, siis nad võivad moodustada ka kaks valimisringkonda või kolm valimisringkonda. Seni oli neil võimalik moodustada üks valimisringkond või igas ühinevas omavalitsuses eraldi valimisringkond. Nüüd on neil palju vabamad käed, nad saavad ise kaaluda, kas nad tahavad suuruselt või elanike arvult võrdsemaid valimisringkondi moodustada. Võib teha ka niiviisi, et jäetakse üks ühineja eraldi ringkonnaks ja pannakse teised kokku üheks ringkonnaks. Nii et minu arust see eelnõu pigem avardab ühinejate võimalusi ise oma valimisringkondi kujundada ja ma ei näe selles probleemi.

22:10 Aseesimees Jüri Ratas
Külliki Kübarsepp, palun!

22:10 Külliki Kübarsepp
Aitäh, hea aseesimees! Hea ettekandja! Kui te panite tähele, siis Vabaerakond tahtiski teha tehnilisele seadusele sisulisi muudatusettepanekuid. Võib-olla selline lähenemine viiski komisjoni segadusse, kuidas neid üldse menetleda. Kuna opositsiooni ei kaasatud sisulise eelnõu arutellu, siis oli muudatusettepanekute tegemine ainukene võimalus, kuidas diskussiooni saavutada, aga seda ei soovitud. Sellest ka meie nõue või soov, et koalitsioon ise katkestaks lugemise ja alustaks sisuliste ettepanekute tegemist. Miks loobus IRL sisulisest arutelust, mis oli alguses plaanis põhjusel, et piirkondlikud komisjonid said mehitatud IRL-iga, vajalike inimestega?

22:10 Siim Kiisler
Jäi pisut segaseks, mis see küsimus nüüd täpselt oli. Selle seaduseelnõu kohaselt moodustab piirkondlikud komisjonid Vabariigi Valitsus. Algne eelnõu oli, et komisjonid moodustab riigihalduse minister ja sisuliselt ongi ta seda juba teinud. Eelnõu muudaks seda olukorda. Kes sinna kuuluma

hakkab, eks see ole varsti näha. Aga kindlasti on välistatud olukord, et sinna kuuluksid ühe erakonna esindajad. See kõlab suhteliselt uskumatu väitena.
Mis puutub sisulisse arutelusse Vabaerakonna muudatusettepanekute üle, siis põhiseaduskomisjonis tutvustas neid ettepanekuid Artur Talvik. Talle oli see võimalus antud igas punktis. Igas punktis anti talle sõna ja kuulati tema seisukohad ära ning kui vaja, siis küsiti juurde. Kindlasti ei vasta tõele väide, et arutelu ei toimunud.

22:10 Aseesimees Jüri Ratas
Tarmo Tamm, palun!

22:11 Tarmo Tamm
Aitäh, juhataja! Lugupeetud ettekandja! Eestis on omavalitsusreformi ette valmistatud 20 aastat. Selle aja jooksul on olnud mitmesuguseid reformikavasid – küll maakonnapõhiseid, küll tõmbekeskusepõhiseid. Uurimusi on tehtud mitmesaja tuhande euro eest, aga see reformikava, mille te välja valisite, on kõige ebaõnnestunum variant, mida üldse võis välja pakkuda. Esiteks, ainuke kriteerium on elanike arv ehk piiride muutmine. Teiseks, reformikava on täiesti sisutühi, ambitsioon puudub. Uued omavalitsused moodustatakse põhimõtteliselt sõpruskondade ja erakondade baasil. Loogikat selles küll ei ole. Miks te valisite kõige kehvema variandi?

22:11 Siim Kiisler
Aitäh! Eelnõu, mida me täna arutame, on Vabariigi Valitsus esitanud Riigikogule. Minu kui ühe Riigikogu liikme arvamus, ütleme, osaliselt nõustub teiega. Ma arvan, et oleks võinud olla rohkem ambitsiooni, oleks võinud pisut julgemalt ette kirjutada, kuidas peaks ühinemine välja nägema. Nagu ma enne rõhutasin, eelnõu küll ei käsi teha lolle otsuseid, aga jätab selleks võib-olla natuke rohkem võimalusi. Kuid me tegutseme heas usus, et omavalitsuste esindajad teevad häid ja elanikele kasulikke otsuseid. Kindlasti ei saa väita, et see läheks igal juhul kuidagi vett vedama või baseeruks ainult sõpruskondadel. Eelnõu on esitanud Vabariigi Valitsus. Meie saame seda kas toetada või mitte ja võime ka vajalikke muudatusettepanekuid teha. Eesti jaoks on see päris kõva ambitsioon. Kui siin on palju eeskujuks toodud Taanit, kus on suured omavalitsused. Nemad tegid aastal 1970 umbes sellise reformi, nagu meie teeme nüüd. Ja taanlased on meid lohutanud, et ärge muretsege, saate esimese tehtud, aga teete nagunii hiljem teise veel. Ma nõustun teiega ilmselt selles, et mingi perioodi pärast me tuleme selle teema juurde tagasi, nii nagu juhtus ka Lätis. Leedus tehti ära väga ambitsioonikas reform kohe suuremas mahus – Leedu omavalitsused on praegu Euroopa ühed suurimad – ja nendel seda laadi arutelusid ei ole. Need riigid, kes on teinud n-ö pehmema reformi, hakkavad mõne aja pärast rääkima uuest staadiumist.
Küll aga võiks selle eelnõu kaitseks öelda seda, et Eestis on neli viiendikku omavalitsustest väiksemad kui 5000 elanikku, st vähemalt 80% Eesti omavalitsustest eelnõu üht- või teistviisi puudutab ja see on ikkagi väga suur osa. Seis on lihtsalt nii kehv, et kui me saame ka tuhandelistest viietuhandelised, siis on see tegelikult juba väga suur samm edasi.

22:11 Aseesimees Jüri Ratas
Monika Haukanõmm, palun!

22:11 Monika Haukanõmm
Tänan, härra juhataja! Lugupeetud ettekandja! Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri annab väga selged suunised, mida tuleb hinnata seaduseelnõu välja töötades. Seletuskirjas tuleb ka hinnata, kas eelnõuga kaasneb positiivne või mingi ebasoovitav mõju. HÕNTE § 46 punkt 1 ütlebki, et tuleb hinnata ja analüüsida sotsiaalset, sh demograafilist mõju. Ma leian seletuskirjast koha, et eelnõul on positiivne mõju demograafiale, samas aga räägitakse ainult sellest, et muutub omavalitsuse töötajate arv. Palun selgitage, milline positiivne mõju demograafiale eelnõuga kaasneb!

22:11 Siim Kiisler
Aitäh! Otseselt seda komisjonis ei arutatud. Kahju, et te ei esitanud seda küsimust eelnõu algatajale esimesel lugemisel. Mul ei ole praegu käepärast esimesel lugemisel esitatud seletuskirja. Kui te

mäletate, siis see oli väga paks ja seal oli väga põhjalikult käsitletud eri aspekte ning ma olen üsna veendunud, et ka kõik normitehnilised nõuded olid täidetud. Peale selle on olemas haldusreformi kontseptsioon, kus on vastused kõiksugu küsimustele, ja see on veel põhjalikum dokument kui eelnõu esimese lugemise seletuskiri.
Kommentaariks võin öelda, et mõju demograafiale on eri seaduseelnõude puhul alati raske ja keeruline hinnata. Kui aga meie kodanikud on võrdsemates tingimustes ka nendes piirkondades, kus praegu on sellised omavalitsused, mis suudavad pakkuda vähem kohalikke teenuseid ja võimalusi – me näeme, et inimesed ka lahkuvad seetõttu sealt aktiivsemalt –, siis kindlasti omavalitsuste võimekuse võrdsemaks muutudes täidetakse oma kohustusi paremini. Kohustusi ei täida omavalitsused ju mitte Riigikogu ega keskvalitsuse ees, vaid ikkagi oma elanike ees. Kui nad suudavad oma elanikele pakkuda enam, siis võib uskuda küll, et sellel on teatud positiivne mõju demograafiale.

22:11 Aseesimees Jüri Ratas
Märt Sults, palun!

22:11 Märt Sults
Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja! Ühiskonna kõige nõrgemad või haavatavamad kategooriad on kooliõpilased ja pensionärid. Mil moel parandab haldusreform hariduse ja sotsiaalteenuste kättesaadavust uutes loodavates maakondades või piirkondades? Mil moel tagatakse rahastamine ja haldusreformi sisustamine nende punktidega?

22:11 Siim Kiisler
Aitäh! Kooliõpilased kõigepealt. Ma arvan, et kui meie omavalitsused on ühtlasemalt tugevad, siis võimaldab see muuta ka meie koolivõrku ja hariduse kvaliteeti ühtlasemaks. Peale selle ma usun, et ka väiksemate omavalitsuste laste juurdepääs huviharidusele paraneb. Me võime tuua konkreetse näite, et muusikakoolis käimise võimalus on kergemini kättesaadav suuremate omavalitsuste elanikele. Tihtipeale peab väiksema omavalitsuse laps maksma muusikakoolis käimise eest tunduvalt rohkem kui suurema omavalitsuse laps, sest suuremast omavalitsusest öeldakse, et te ei ole meie elanik, makske juurde. Kuid väiksemal omavalitsusel ei ole sageli võimalik raha juurde maksta. Kui ta oleks suurema omavalitsuse osa, siis oleks muusikakool elanikele kättesaadav, nii nagu suuremas omavalitsuses juba on.
Mis puudutab sotsiaalteenuseid, siis tegelikult näeme ju seda, et sotsiaalteenused või üldse sotsiaalse kaitse valdkond liigub vähehaaval keskvalitsuse alla. Omavalitsus on viimaste aastate jooksul kaotanud ülesandeid, need liiguvad üle keskvalitsusele. Seda põhjendavad Sotsiaalministeeriumi ametnikud eri valitsuste ja ministrite alluvuses kõik ühtviisi – paljud meie omavalitsused ei ole piisavalt suutlikud teenuseid tagama ja riigiasutusel tuleb see valdkond üle võtta. Mina soovin kindlasti, et kohalikul võimul oleks rohkem otsustusõigust ja ülesanded oleksid pigem kohaliku võimu käes. Omavalitsused peavad olema võimekamad, et saaks selle, mis sotsiaalvaldkonnas, aga osaliselt ka haridusvaldkonnas on võetud riigi kätte, neile tagasi anda.

22:11 Aseesimees Jüri Ratas
Aadu Must, palun!

22:11 Aadu Must
Aitäh! Vana tarkus ütleb, et rumal õpib ainult oma vigadest, kui ta üldse õpib, tark seevastu ka teiste vigadest ja ajaloost. Ajalugu on rahva kollektiivne kogemus, millest targad rahvad leiavad tuge nii oma elu murrangulistel hetkedel kui ka töises argipäevas. Seda me juba kuulsime, et me teame midagi teiste haldusreformidest – te nimetasite Taani, Leedu ja Läti oma –, aga kas reformi ettevalmistamisel on arvestatud ka Eesti enda ajaloolist kogemust haldusjaotuse kujundamisel, nii edulugusid kui ka kadulugusid? Mis seal head või halba oli? Rahva kollektiivset kogemust võiks ikka mäletada ja rakendada. Kui võimalik, rääkige mõne sõnaga ajaloolise kogemuse kasutamisest.

22:11 Siim Kiisler

Aitäh! See on jällegi küsimus eelkõige algatajale. Meil põhiseaduskomisjonis sellest juttu ei olnud. Omalt poolt võin nii palju lisada, et tänased Rahandusministeeriumi ametnikud, endised Siseministeeriumi ametnikud, kes on ka varasemate haldusreformi seaduse eelnõude väljatöötamise juures olnud, on üsna hästi kursis selle reformiga, mis viidi Eestis läbi 1930-ndate lõpus, nende muudatustega, mis tookord tehti. Nad on üsna hästi kursis tollaste põhjenduste ja debattidega, seda ma võin küll kinnitada. Selle kohta, mis varem on toimunud, ma ei oska öelda, aga 30-ndate lõpu kogemus on selle seaduseelnõu kokkukirjutajatel kindlasti silme ees olnud.

22:11 Aseesimees Jüri Ratas
Krista Aru, palun!

22:11 Krista Aru
Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Me oleme siin saaliski palju rääkinud kogukondade tugevdamisest ja sellest, et iga inimese hääl peaks üha rohkem kostma ja olema suurema kaaluga. Kuivõrd ja milles teie näete selle seaduseelnõu puhul demokraatliku kogukonna arengut ja kogukonna õiguste kasvu? Vabaerakond pakkus selleks välja osavaldade idee, aga mis teie arvates käesolevas seaduseelnõus sellele kaasa aitab?

22:11 Siim Kiisler
Aitäh! Eelnõus on täpsustatud osavalla- ja linnaosavanemate rolli, samuti osavalla- ja linnaosakogude rolli. Minu arvamus on see, et kogukond on väiksem üksus. See on küla, alevik, see on asum ja seda esindab täiesti rohujuuretasandi ühendus, mis võib olla registreeritud MTÜ-na, aga võib olla ka üldse registreerimata, tegutseda seltsinguna. Üldiselt on Eesti kogemus see, et paremas seisus on suuremate omavalitsuste külaseltsid. Näiteks Rae vallas, mis on Eesti mõistes väga suur vald, on kohaliku volikogu, külaseltside ja alevikuseltside vahel väga hea koostöö. On ette nähtud mehhanism, et kui selts tegutseb, siis nähakse neile valla eelarvest ette teatud summa, mida nad saavad oma soovi kohaselt kasutada, teha seda, mida nad õigeks peavad. Vald toetab igati nende ühiseid ettevõtmisi, kus külaseltsid tulevad kokku ühele üritusele. Ma tean, et näiteks vallavolikogu esimees kohtub ka regulaarselt külaseltside esindajatega. Muide, meil on üks muudatusettepanek, mis toob sisse esindajate hääleõigusega osalemise kohaliku omavalitsuse volikogu istungil. See annab neile võimaluse sõna võtta, et volikogu liikmed nad ära kuulaksid.

22:11 Aseesimees Jüri Ratas
Kersti Sarapuu, palun!

22:11 Kersti Sarapuu
Aitäh, austatud juhataja! Hea ettekandja! Ma lähen jälle mõned aastad tagasi. Sa olid pikka aega regionaalminister, enne sind oli Vallo Reimaa. Ma mäletan teie haldusreformi, kuna olin tookord linnapea ja ka omavalitsuste liidu juhatuse liige. Te käisite pidevalt omavalitsustes tutvustamas, millised on teie plaanid, kuulasite ära kõikide omavalitsusjuhtide, omavalitsusliitude arvamused, milline peaks üks omavalitsuse keskus olema ja kuidasmoodi saaks omavalitsuse formeerida. Tookord oli ka Keskerakonna fraktsioon Riigikogus valmis toetama haldusreformi läbiviimist. Kahjuks oli üks teie koalitsioonipartner sellele vastu. Kas praegu ei tekkinud valitsuses sellist küsimust või ei otsitud sellist lahendust, nagu teie tookord välja pakkusite? Äkki oleks sobinudki seesama haldusreformi kava, nagu te tookord välja pakkusite?

22:11 Siim Kiisler
Eelnõu on esitanud valitsus, valitsusele on eelnõu esitanud riigihalduse minister ja minu teada riigihalduse ministrile see kava, mis minu ministriks oleku ajal välja töötati, ei sobinud.

22:11 Aseesimees Jüri Ratas
Toomas Vitsut, palun!

22:11 Toomas Vitsut
Aitäh, austatud eesistuja! Lugupeetud härra Kiisler! Vabariigi Valitsus on esitanud Riigikogule eelnõu, mille nimi on haldusreformi seadus. Kui ma vaatan selle seaduse sisu, siis see hakkab pihta eesmärkidest. Eesmärkidena on sätestatud haldusterritoriaalse korralduse muutmise alused ja kord. Kui me vaatame paragrahvide haaval selle eelnõu läbi, siis iga paragrahv sisaldab haldusterritoriaalse korralduse muutmisega seotud sätteid. Ma saan aru koalitsiooni püüust kirjutada haldusreform enda nimele, aga kas ei oleks aus panna selle eelnõu pealkirjaks "Haldusterritoriaalse reformi seadus"?

22:11 Siim Kiisler
Ettepaneku muuta selle seaduse pealkirja esitas esialgu Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsioon. Ettepanekut arutati põhiseaduskomisjonis ja algataja ei toetanud seda ettepanekut. Ta põhjendas seda nii, et eelnõus on ka mitmeid sätteid, mis puudutavad omavalitsuse korraldust. Siin on mitmed muudatusettepanekud, mis puudutavad kohaliku omavalitsuse korralduse seadust. Nagu juba enne öeldud, oli juttu ka osavaldadest ja näiteks küla- ja alevikuvanematest, mille osas on muudatusettepanekuid. Muudatusettepanekuid on Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse kohta. Nii et muudatusettepanekud puudutavad ka muid teemasid. See oli üks vastuargument, samuti see, et haldusreformi seadus on üldiselt inimestele suupärasem ja mõistetavam, see on arusaadav termin tavaliste inimeste jaoks. Ega keerulisem seaduse pealkiri väga palju asja ei muuda, tavainimene nimetaks seda seadust ikka haldusreformi seaduseks.

22:11 Aseesimees Jüri Ratas
Dmitri Dmitrijev, palun!

22:11 Dmitri Dmitrijev
Aitäh, istungi juhataja! Lugupeetud ettekandja! Haldusreformi sujuvamaks läbiviimiseks pakutakse präänikut ametist lahkuvatele linnapeadele ja vallavanematele, kes saavad kuni ühe aasta palga ulatuses hüvitist. Mis präänik aga ootab näiteks linnasekretäri ja vallasekretäri, kes tihtipeale on töötanud nendessamades kohalikes omavalitsustes palju kauem?

22:11 Siim Kiisler
Aitäh! Kõigepealt ma palun vabandust ja ütlen veel härra Vitsuti küsimusele täpsustava vastuse. Sotsiaaldemokraatlik Erakond võttis pärast arutelu, enne hääletust oma muudatusettepaneku tagasi. See jäi mul lisamata, aga seepärast te ei leia seda ettepanekut loetelust.
Vastuseks teie küsimusele ütlen, et omavalitsuse ametnike tagatisi ja hüvitisi reguleerib üsna põhjalikult avaliku teenistuse seadus. Peale selle on omavalitsusel kindlasti võimalus maksta ka täiendavaid lahkumishüvitisi ja preemiaid. See võimalus on kõigil omavalitsustel olemas ja nad saavad sellisteks täiendavateks hüvitisteks kasutada ka ühinemistoetustena riigieelarvest eraldatavaid vahendeid. Omavalitsusjuhi puhul on olukord keerulisem. Kui me kujutame ette, et näiteks volikogu esimehele hakatakse volikogu istungi ajal sellist hüvitist eraldama, siis see on, ütleme, kindlasti inimlikult keerulisem ja ka rohkem juriidilisi küsitavusi tekitav olukord. Sellepärast on vallavanemate, linnapeade ja volikogu esimeeste puhul mõistlikum see mehhanism ja hüvitis täpselt seadusse sisse kirjutada.

22:11 Aseesimees Jüri Ratas
Anneli Ott, palun!

22:11 Anneli Ott
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! Tõenäoliselt istub ka siin saalis väga palju neid poliitikuid, kes kunagi on alustanud kohaliku omavalitsuse volikogust. Kuidas teie näete, kas sellise demokraatia tingimustes, kus me elame ja meie riik toimib, on ikka otstarbekas keskenduda poliitikute kasvuvõimaluste piiramisele?

22:11 Siim Kiisler
Ma ei leia, et see eelnõu keskenduks kuidagi poliitikute kasvuvõimaluse piiramisele. Kui me mõtleme meie väikeste valdade peale, siis ka siin saalis on arutatud olukorda, kus inimene on saanud

vallavolikogu liikmeks null häälega, ja väga paljud on saanud ühe häälega. Me teame, mis väikestes valdades on toimunud. Tihtipeale on see sisuliselt klannistumine, kus ühe suguvõsa või ühe perekonna häältega saadakse volikogu liikmeteks. See kindlasti ei ole demokraatia. Neid äärmuslikke näiteid on ka ajakirjanduses väga põhjalikult kajastatud. Ega me ei ole väga näinud, et keegi, kes on mõnesaja elanikuga vallas saanud null häälega volikogu liikmeks, oleks lõpuks kasvanud välja näiteks Riigikogu liikmeks. Neil inimestel, kellel on potentsiaali kujuneda elukutseliseks poliitikuks, on kindlasti võimalus osutuda valituks kohalikku volikogusse ka pärast selle seaduseelnõu vastuvõtmist.

22:11 Aseesimees Jüri Ratas
Jaanus Karilaid, palun!

22:11 Jaanus Karilaid
Aitäh juhatajale! Hea ettekandja! Teie ise olete olnud hästi staažikas minister, kuulunud pikka aega valitsusse. Ka sotsiaaldemokraat Jaak Allik on väga pikaajalise ministrikogemusega. Tema peab seda haldusreformi selliseks puhtmehaaniliseks lähenemiseks. Ta ei näe sellel mitte mingit sisu, tema arvates tekitab see pigem probleeme juurde. Aga igas analüüsis, mida on tehtud hästi kaua – ja haldusreformi on tegelikult ette valmistatud vähemalt 17–18 aastat –, on kindlasti toodud välja ka negatiivsed mõjud. Millised on teie arvates need negatiivsed mõjud, kui midagi ei peaks õnnestuma? Miks Jaak Allik ikkagi ei usu sellesse reformi? Ta on ju teie koalitsioonipartner.

22:11 Siim Kiisler
Ma arvan, et õigem oleks küsida Jaak Alliku enda käest, miks ta millessegi usub või ei usu. Nii palju kui mina olen aru saanud, on tegemist suhteliselt ateistliku inimesega. Raske öelda, mida tema usub. Aga see on jällegi küsimus pigem algatajale, milliseid negatiivseid mõjusid algataja on ette näinud. Kindlasti on haldusreformi kontseptsioonis kirjeldatud eri variante – erinevaid arengusuundi ja lahendusvariante. Meil põhiseaduskomisjonis sedalaadi küsimust algataja esindajatelt ei küsitud, nii et ma ei hakka siin spekuleerima. Ma arvan, et omavalitsuste ühinemine suurematekst on kindlasti positiivne, aga nagu siin tänagi on juttu olnud, ei pruugi mõned ühinemised olla kohalike elanike jaoks mitte just parim variant. Ma ei näe, et midagi saaks neil otseselt halvemaks minna. Pigem on küsimus selles, et ühinemisotsuseid saab teha niiviisi, et inimestel on sellest väga palju kasu, ja neid saab teha ka niiviisi, et kasu jääb väikeseks. Minu arust on pigem see vahe. Ma ei tea, et otseselt millegi halvenemist oleks tõsiselt esile toodud.

22:11 Aseesimees Jüri Ratas
Andres Ammas, palun!

22:12 Andres Ammas
Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Vaadates, kuidas komisjon on jätnud paljud muudatusettepanekud arvestamata, tundub, et komisjon on olnud üsna jäik ja paindumatu. Näiteks võiksime koos vaadata 32. ettepanekut, mille on esitanud meie Pärnumaa kolleegid Metsoja, Kivimägi ja Soosaar. Nemad pakkusid välja, et miinimumsuuruse kriteerium võiks olla täidetud 90% ulatuses ja et siis oleks ka liitumine võimalik, kui omavalitsused moodustavad loogilise terviku. Või 27. ja 29. ettepanek, mis käsitlevad erisusi saarte puhul või küllalt suure pindalaga omavalitsusüksuste puhul, mis moodustavad loogilise terviku. Äkki te räägite, miks neid erisusi nii kitsilt arvestada võetakse.

22:12 Siim Kiisler
See oli komisjoni otsus. Komisjon toetas ühe erisuse lisamist, mis puudutas võimalust moodustada vähemalt kolme omavalitsusega ühendomavalitsus saarel, nii et elanikke oleks kokku vähemalt 3500. Seda komisjon toetas. Sõnastati ümber ka erisus, mis eelkõige oli eelnõus ette nähtud ajaloolise Setumaa ühendvalla moodustamist silmas pidades. Miks teisi ei toetatud? Minu isiklik arvamus on, et erandeid on niigi liiga palju, minu arust ei oleks pidanud ühtegi olema. See kõik külvab ainult segadust ja põhjustab ebavõrdsemat kohtlemist.
Mis puudutab aga konkreetsemaid ettepanekuid, näiteks seda 32. ettepanekut, et kriteerium on täidetud 90% ulatuses, siis sisuliselt tähendab see uut miinimumsuuruse kriteeriumi. Kui praegu on

miinimumsuurus 5000, siis sellel juhul, kui me täna siin saalis arvestame seda muudatusettepanekut, on miinimumsuurus lihtsalt 4500. Siis oleks mõttekam see juba ausalt sisse kirjutada, mitte teha siin vigurit, et panna miinimumsuurus ja siis öelda, et pead täitma seda 90% ulatuses. See oli põhjendus selle ettepaneku puhul.
29. muudatusettepaneku puhul on sisuliselt Piirissaare küsimus. Valitsuse esindaja arvas, et Piirissaar peaks kindlasti kellegagi ühinema, sest praegusel kujul ei ole nad jätkusuutlikud. 27. muudatusettepaneku puhul taheti, et oleks võimalus, et ühinevad vähemalt kaks kohaliku omavalitsuse üksust, mis moodustavad loogilise terviku ja mille pindala on kokku vähemalt 500 ruutkilomeetrit. Milleks nii väikseid omavalitsusi juurde lisada? Kui siin on viidatud justkui suurele territooriumile, siis kahe omavalitsuse puhul 500 ruutkilomeetrit ei ole midagi suurt. Eesti keskmise omavalitsuse suurus – loomulikult keeruliste piiridega – on umbes 10 x 20 kilomeetrit ehk umbes 200 ruutkilomeetrit. Kahe peale 500 ruutkilomeetrit kokku saada ei ole Eestis üldse mingi probleem. See ettepanek tähendaks sisuliselt väga jõulist miinimumkriteeriumide lõdvendamist. Sellepärast komisjon ei toetanud neid ettepanekuid.

22:12 Aseesimees Jüri Ratas
Rein Ratas, palun!

22:12 Rein Ratas
Aitüma, härra juhataja! Auväärt härra Kiisler! Kui palju põhiseaduskomisjonis käsitleti haldusüksuste ühinemise sisulisi eeldusi, nagu näiteks tõmbekeskuste paiknemine, looduslikud tegurid, majandustingimused, samuti demograafilised tegurid? Olen rääkinud.

22:12 Siim Kiisler
Aitäh! Neid küsimusi eriti ei käsitletud. Ka muudatusettepanekud otseselt neid ei puudutanud. Oli arutuse all problemaatika, mis seondub sellega, kui omavalitsusjuhid mingitel poliitilistel või muudel kaalutlustel soovivad geograafiliselt moodustada logistiliselt ebamõistlike piiridega omavalitsusi, näiteks hobuserauakujulisi omavalitsusi keskuse ümber, selle asemel et ühineda tõmbekeskuse suunal. Selline arutelu oli, aga väga konkreetselt niisuguseid eeldusi läbi ei käidud.

22:12 Aseesimees Jüri Ratas
Raivo Põldaru, palun!

22:12 Raivo Põldaru
Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Ettepanek moodustada volikogude juures eakate nõukogud oli ajendatud soovist aidata valitsusel kiiremini Põhjamaade hulka jõuda, kuna Soomes on seesugused asjad olemas. Kahjuks komisjon ei arvestanud seda ettepanekut. Kas on mingi põhjendus, miks see ei ole hea ettepanek?

22:12 Siim Kiisler
Aitäh! See ettepanek oli tõsiselt arutusel, sellel oli pooldajaid ja oli vastaseid. Mõnevõrra analoogne käsitlus on ette nähtud noorsootöö seaduses, kus kohalikel volikogudel soovitatakse – see on vist küll üsna harukordne meie seadustes, et soovitatakse – moodustada enda juurde noortenõukogusid. Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna esitatud muudatusettepanek oli selles mõttes kindlasti jõulisem, et see sisaldas kohustust omavalitsustele. Sellisel kujul seda ei toetatud, eelkõige sellel kaalutlusel, et see võiks jääda ikkagi kohaliku omavalitsuse volikogu enda otsustusõiguseks. Aga ma ütlen, et see ettepanek oli väga tõsiselt kaalumisel.

22:12 Aseesimees Jüri Ratas
Marika Tuus-Laul, palun!

22:12 Marika Tuus-Laul

Aitäh! Hea esineja! Palun öelge, kuidas teie arvates on üldse võimalik hinnata haldusreformi seaduse eelnõu ja selle tulemust ilma selle reformi sisu määravate seaduste eelnõudeta? Mida komisjoni liikmed sellest üldse arvasid? Meie ei näe praegu regionaalhalduse korrastamist kuskiltpoolt.

22:12 Siim Kiisler
Aitäh! Kui meie omavalitsused muutuvad ühtlasemaks, neid on lõppkokkuvõttes vähem ja nad on rohkem võrreldavad, siis seda võib kindlasti korrastumiseks nimetada. Arutuse all oli, millal võiks oodata valdkonnaseaduste muudatusettepanekuid, mis on seotud kohaliku omavalitsuse ülesannetega eri valdkondades. Valitsuse ehk algataja esindajad rääkisid sügisest, perioodist pärast Riigikogu suvepuhkust, et siis asuda nende muudatuste kallale. Aga sisu on sellel seaduseelnõul täitsa olemas. Kui sisu üldse ei oleks, siis ei oleks ka nii palju kriitikat.

22:12 Aseesimees Jüri Ratas
Valeri Korb, palun!

22:12 Valeri Korb
Aitäh! Lugupeetud ettekandja! Pärast vabatahtlikku kohalike omavalitsuste kokkuminemist võib valitsus liita veel kohalikke omavalitsusi, kes vabatahtlikult ei liitunud. Minu küsimus on selline: kuidas on ajaliselt võimalik leping uuesti üle vaadata, kui valitsus võtab otsuse vastu veebruarikuus, kohalik omavalitsus peab vastama maikuus ja valimised on oktoobris?

22:12 Siim Kiisler
Aitäh! Algataja väljendas ühemõttelist arvamust, et loodetakse sellele, et kõik ühinevad vabatahtlikult ära. Et nii läheks, selleks annab loomulikult suurema kindlustunde just selle sundmehhanismi seadusesse sisse kirjutamine. Kui sundmehhanismi ei oleks, siis vabatahtliku ühinemise etapp kindlasti nii edukas ei oleks. Juhul kui selle etapi lõppedes osa omavalitsusi ei vasta kriteeriumidele, siis on valitsusele ette antud üsna ranged tähtajad. Järgmise aasta jaanuarikuus peab valitsus ära fikseerima vabatahtlike ühinemiste seisu ja juba 15. veebruaril tegema ettepanekud ühinemiseks nendele, kes kriteeriumidele ei vasta. Nüüd on küsimus selles, kas pärast valitsuselt ettepaneku saamist asuvad omavalitsused väga sisulistesse läbirääkimistesse, eriti juhul, kui osa omavalitsusi on juba tegelikult omavahel ühinenud, sõlminud ühinemislepingud. Ma tunnistan, et siin on valus koht. Kui näiteks kolm tükki on läbirääkimised ära pidanud ja ühinemislepingu sõlminud, aga nüüd valitsus teatab, et võtke see neljas ka endale juurde, siis mõnel juhul võib-olla ei soovita ühinemislepet sisuliselt uuesti avada, et kohandada seda neljandale osapoolele. Sel juhul on lihtsalt olukord selline, et kui kokkuleppele ei jõuta, siis jääb suurema nimi ja sümboolika ning eraldi klausleid ei ole. Siin on lootus sellel, et sellist võimalust nähes on omavalitsusjuhid väga aktiivsed ühinemisläbirääkimisi alustama, sest ei taha niiviisi ripakile jääda.
Nii et teoreetiliselt on see kindlasti 15. veebruarist kuni 15. maini, selle kolme kuu jooksul võimalik. Eestis on palju lühema aja jooksul ühinemisläbirääkimisi peetud, sõlmitud ühinemislepinguid ja tehtud ühinemisotsuseid, sisuliselt kuu ajaga on need protsessid lõpule viidud. Kolm kuud on kindlasti piisav, kui on tahet. Probleem on juhul, kui tahet ei ole, siis jäädaksegi sisuliselt ilma leppeta ja liitutaksegi ära mingeid eriklausleid saamata.

22:12 Aseesimees Jüri Ratas
Viktor Vassiljev, palun!

22:12 Viktor Vassiljev
Aitäh, härra juhataja! Hea komisjoni esindaja! Haldusreformi vajadusest on räägitud 20 aastat. Keegi pole sellele vastu vaielnud, et haldusreformi on vaja, aga venitatud on sellega üpris kaua. Nüüd järsku hakkas kiire. On seatud mingid tähtajad, aga omavalitsustega korralikult läbi räägitud ei ole. Paljud omavalitsusjuhtidest on sellele vastu või ei teata korralikult reformi sisu. Ilmselt oleks võinud nendega rohkem tööd teha, vaeva näha. Nüüd on seatud mingid tähtajad, mis ei tundu olevat eriti reaalsed. Kuidas järsku selle reformiga nii kiire hakkas, kui aastaid ja aastaid on sellega venitatud? Võib-olla oleks

saanud seda tööd teha korralikult ja lõpuni, kõigi osapooltega kokku leppida ja juba enne leida vastused kõigile nendele küsimustele, mida meil täna siin öö otsa esitatakse?

22:12 Siim Kiisler
Aitäh! Mina isiklikult olin siinsamas puldis tutvustamas omavalitsusreformi seaduse eelnõu eelmise Riigikogu koosseisu lõpupoole. Kui Riigikogu oleks tookord selle seaduse heaks kiitnud, siis oleks loomulikult reformi läbiviimise periood pikem olnud. Nüüd on piiranguks järgmised kohalikud valimised, mis toimuvad tuleva aasta 15. oktoobril. Peab jääma piisav ettevalmistusaeg kohalikeks valimisteks, valimisringkondade moodustamiseks, ja sealt tagantpoolt ettepoole lugedes ongi neid tähtaegu arvestatud. Seda on välja öelnud ka algataja.
Millega ma ei nõustu, on väide, et omavalitsusjuhid ei ole selle reformiga või nende sätetega kursis. Ma olen rääkinud väga paljude omavalitsusjuhtidega ja tean, et selles mõttes on see haruldane näide, et tavaliselt ei ole need ametnikud üldse nii hästi kursis muudatustega, mida me siin saalis pidevalt vastu võtame ja mis nende tööd või elu puudutavad. Antud juhul on nad ikka üllatavalt hästi kursis.

22:12 Esimees Eiki Nestor
Külliki Kübarsepp, palun!

22:12 Külliki Kübarsepp
Aitäh, hea esimees! Hea ettekandja! Me peaks vist teiega rääkima sellest, mis asi on arutelu. Ma saan väita, et komisjonis kuulatakse muudatusettepanekute esitajad tõesti ära, aga arutelu eeldaks seda, et kollektiivselt esitatakse küsimusi kas, milleks, kuidas, et leida tõde. Seda siiani ju tehtud ei ole. Vabaerakond tuli välja selle ettepanekuga, et vaataks üle Tallinna halduskorralduse. Ja eesmärk ei ole mitte tegelda ühe erakonnaga, vaid eesmärk on, et meie omavalitsused oleksid võrdsemad tulubaasi ja võimekuse poolest. Kui sa Eestis ringi käid, siis kuuled, kuidas omavalitsusjuhid on väga mures, et nad ei ole teenuste pakkumise poolest Tallinnaga võrdväärsed. Miks komisjon ei tahtnud Tallinna teemal sisulist debatti pidada?

22:12 Siim Kiisler
Aitäh! Kõigepealt, mis puudutab arutelu, siis Vabaerakonna muudatusettepanekute ettekandja Artur Talvik avaldas komisjoni istungil kahetsust, et Külliki Kübarsepp ei saa ise neid ettepanekuid tutvustada. Kuna Talvikut ei ole praegu saalis, siis on mul ebamugav seda öelda, aga ma arvan, et kui sina oleksid kohal olnud neid ettepanekuid tutvustamas, siis oleks arutelu nende ettepanekute üle rohkem olnud. Usun, et su hea kolleeg Jüri Adams võib seda kinnitada. See on spekulatsioon, aga ma olen selles üsna veendunud. Seda esiteks.
Teiseks, mis puudutab Tallinna, siis selle seaduseelnõu loogika on ikkagi tugevdada meie omavalitsusi. Ma võin ka teistest riikidest näiteid tuua. Ma olen Soome riigihalduse ministrilt küsinud, et kui nemad kavandavad oma muudatusi, sunnivad omavalitsusi ühinema ja koostööd tegema ning samamoodi räägivad võrdsematest võimalustest, miks nad ei ole siis kunagi arutanud Helsingi tükeldamist. Nad on alati olnud seisukohal, et Helsingi ja selle ümbruse piirkond on Soome majanduse vedur ja Helsingi peab konkureerima rahvusvahelisel tasemel. Me peame nõrgemaid järele aitama, aga meie eesmärk ei peaks olema ka tugevamaid kunstlikult nõrgestada, see ei saa olla omaette eesmärk.

22:12 Esimees Eiki Nestor
Tarmo Tamm, palun!

22:12 Tarmo Tamm
Aitäh, juhataja! Hea ettekandja! Ma küsin, miks võimaldatakse reformi käigus moodustada selliseid omavalitsusi, kus omavalitsuse keskus ehk vallamaja ei asu uue, moodustatava omavalitsuse territooriumil, vaid käiakse kusagil kosjas. Vallamaja ehk vallakeskus asub teise omavalitsuse territooriumil. Miks reformiseadus annab sellise võimaluse? See on täielik absurd, kui moodustataval omavalitsusel pole isegi oma keskust olemas.

22:12 Siim Kiisler

Aitäh selle hea küsimuse eest! See probleem oli viimasel komisjoni istungil arutusel ja sellest on mõnevõrra juttu seletuskirjas, aga ma ei leia nii kiiresti seda kohta üles, et teile näidata. Oli arutusel, et komisjon algataks ettepaneku, mille järgi valla administratiivkeskus või, ütleme, omavalitsuse keskus peaks asuma valla territooriumil. See kindlasti soodustaks seda, et tekiksid mõistlikumad omavalitsused. Vastuargument oli, et kui ikkagi soovitakse moodustada sellist omavalitsust, mis on näiteks hobuserauakujuline, siis on võimalik sellest mööda minna niiviisi, et juriidiline aadress või vallamaja aadress on küll mingi punkt ühendomavalitsuse territooriumil, aga ametnike tööruumid asuvad ja kodanike vastuvõtt toimub ikkagi naabruses asuva keskuse territooriumil. Ma olen teiega nõus, et see olukord on kahetsusväärne. Meil põhjendatakse väiksemaid omavalitsusi tihti sellega, et nad on inimesele just füüsilises mõttes lähemal, samal ajal kui omavalitsuse administratiivkeskus ei asu isegi enda elanike elukohaga sama omavalitsuse piires. See on ülimalt kummaline, et Eestis on nii palju seda laadi omavalitsusi. Kahjuks võib tänane eelnõu pigem sellist olukorda veel juurde tekitada, et vallakeskused liiguvadki hoopis teise omavalitsuse territooriumile. Ma olen nõus, et see probleem on. Vastus on see, et loodetavasti teevad omavalitsused mõistlikke otsuseid.

22:12 Esimees Eiki Nestor
Märt Sults, palun!

22:12 Märt Sults
Aitäh, härra spiiker! Hea ettekandja! Enne te vastasite minu küsimusele konkreetse näitega ja ma küsin siis ka konkreetse näite põhjal. Näiteks Peetri ja Viimsi vald ei taha just nimelt sellepärast teiste valdade ja Tallinna linnaga ühineda, et nad saaksid oma muusikakooli õpetajatele maksta kõrgemat palka, kui Tallinnas makstakse. Mis valemiga te sunnite "heaolu nimel" liituma valdu, kellel ei ole ressurssi, et teha head õppetööd, head huvitööd ja olla hea sotsiaalhoolekandeasutus?

22:12 Siim Kiisler
Aitäh! Peetri valda meil ei ole, te pidasite vist silmas Rae valda ja Viimsi valda. Nemad saavad soovi korral küll maksta ükskõik millistele oma töötajatele väga häid tasusid, seda just võrreldes paljude teiste Eesti omavalitsustega. Ma pigem kirjeldasin seda olukorda, kus paljud omavalitsused on nii väikesed, et neil ei tekigi siin kunagi mingit loogikat, st isegi kui nad sooviksid pakkuda oma territooriumil näiteks huviharidust muusikavallas, siis see ei oleks lihtsalt otstarbekas, kuna soovijaid oleks nii vähe. Seda ei olegi mõistlik sellisel kujul ellu viia. Kui me küsime, kuidas ühinemine kasulik on, siis kasulik peab see olema elanikele, mitte valla eelarvele või vallavalitsuse liikmetele, vaid elanikele. Kui elanike võimalused lähevad paremaks, siis ongi ühinemine kasulik. Me peame alati silmas pidama, et omavalitsusel on kohustused oma kodanike ees. Omavalitsuse kohustused ei ole kohustused Riigikogu ega keskvalitsuse ees, vaid oma inimeste ees. Mida paremini omavalitsus oma kohustusi täidab, seda parem on inimesel selle omavalitsuse elanik olla.

23:11 Esimees Eiki Nestor
Aadu Must, palun!

23:11 Aadu Must
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! Mainisite hiljuti, et kui mõni vald endale kosilast ei leia, siis otsekui liiga kauaks mõtlema jäänute hirmutamiseks ongi eelnõus vägivaldse ühendamise nõue, mis ehmatab osapooled kindlasti vabatahtlikult ühinema. Hirmutamiseks oleks vahest võinud ka öelda, et viiakse valitsuse otsealluvusse, see oleks ehk veel rohkem ehmatanud. Mu küsimus puudutab aga midagi oluliselt laiahaardelisemat. Nimelt näeb üks parandusettepanekutest, nn kreisi idee ette, et võiks ühendada ka selliseid linnu, mis jäävad kahe Euroopa Liitu kuuluva riigi territooriumile. Mind huvitab väga, mida komisjon arvas selle väga kaugelevaatava ettepaneku eesrindlikest ja vähem eesrindlikest joontest ning kuidas seda saaks ikkagi realiseerida, loomulikult ilma sõjata?

23:11 Siim Kiisler
Kõigepealt, ma ei nõustu sellega, et hirmutatakse. Ma olen suhteliselt kindel, et ma ise seda hirmutamise sõna ei kasutanud. Kui mu vastusest võis niiviisi välja lugeda, siis see ei olnud nii mõeldud.

Mina ei kasutanud seda sõna just sellepärast, et mõte on panna omavalitsused nägema, et neil on mõistlikum ühineda vabatahtlikult, sest selles etapis on neil paremad kaasarääkimise võimalused. Nad saavad mõjutada ühinemislepingut. Kui nad vabatahtlikkuse etapis seda ei tee, siis võib valitsuse algatusel tekkida olukord, kus teised ei taha nendega enam sisuliselt läbi rääkida. Nad näevad ise, et kui nad tahavad selles protsessis kaasa rääkida, näiteks on neil kindel soov säilitada mõni asutus, mõni koolimaja, see kindlasti töös hoida, siis vabatahtlikkuse etapis saavad nad selle üle läbi rääkida. Kui hiljem liidetakse näiteks üks omavalitsus juurde kolmele juba ühinemisläbirääkimised ära pidanud omavalitsusele, siis võivad viimased öelda, et nad ei taha enam seda koolimaja säilitamise küsimust arutada, ja nad ei pruugigi seda teha. Selline on see mehhanism, mis peaks arukatele omavalitsusjuhtidele pigem vabatahtliku ühinemise atraktiivsemaks muutma.
Mis puudutab kreisi – ettepaneku autor Igor Gräzin –, siis komisjon ei kujutanud ette, kuidas see välja hakkab nägema ilma sõjata, nagu te ütlesite. See on muidugi huumoriga öeldud. Tõepoolest, seoses Euroopa Liitu kuulumisega on Eesti ja Läti või ka Soome seadused palju sarnasemad, kui need olid võib-olla 15 aastat tagasi, aga sellegipoolest on mitmed regulatsioonid liiga erinevad. Nii et kindlasti tekiks väga palju küsimusi omavalitsuse finantseerimisel, maksude kogumisel, omavalitsuste töös ja kõiges muus. Ei nähtud, kuidas seda ideed oleks võimalik realiseerida.

23:11 Esimees Eiki Nestor
Andres Herkel, palun!

23:11 Andres Herkel
Aitäh, härra esimees! Austatud ettekandja! Ma tulen tagasi muudatusettepaneku 113 juurde, mille kohta ma enne küsisin. Ma möönan, et teil ilmselt ongi neid tekste väga raske hoomata. Aga ma püüan seletada, milles on asi. Nimelt kehtivas kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduses on § 56^1 pealkirjastatud "Valimistulemuste kindlakstegemine mitme valimisringkonnaga kohaliku omavalitsuse üksuses". See, mida seaduseelnõuga muuta tahetakse, on panna pealkirjaks "Valimistulemuste kindlakstegemine Tallinnas". Siit sugeneb ka minu küsimus. Kuidas käib siis valimistulemuste kindlakstegemine mitme valimisringkonnaga omavalitsuse üksuses, kui te sätestate selle kõik ainult Tallinna kohta? Kas selline võimalus üldse jääb ja kuidasmoodi see on kirjeldatud?

23:11 Siim Kiisler
Aitäh! Ma palun vabandust, kui ma enne ebatäpselt vastasin. Nüüd ma sain selle küsimuse mõttest paremini aru. Nimelt oli selle seaduseelnõu esialgses tekstis, esimese lugemise tekstis välja toodud ka üks oluline muudatus. Kehtivas seaduses on nii, et kui omavalitsuses on mitu valimisringkonda, siis on täiendavalt olemas ka kompensatsiooninimekiri ehk nn üleomavalitsuslik nimekiri, nii nagu see on Riigikogu valimiste puhulgi. Algataja esitatud eelnõu üks säte näeb ette, et kompensatsiooninimekiri kaotatakse ära kõigis nendes tekkivates omavalitsustes ja ka olemasolevates omavalitsustes, välja arvatud Tallinnas. Algataja põhjendas seda sellega, et kui ühinevad erineva suurusega omavalitsused, siis töötab kompensatsiooninimekiri suuremate ühinejate nimekirjade ja kandidaatide kasuks. See oli algataja põhjendus. Tallinna osas aga algataja seda muuta ei tahtnud. Siit tuligi see sõnastuse erinevus. See tähendab, et kui praegu on kõigis omavalitsustes, kus on mitu valimisringkonda, automaatselt ka kompensatsiooninimekiri, siis juhul, kui see eelnõu praegusel kujul seaduseks saab, tekib olukord, kus Tallinnas on kompensatsiooninimekiri, aga teistel omavalitsustel seda ei ole. See on see sisu.

23:11 Esimees Eiki Nestor
Henn Põlluaas, palun!

23:11 Henn Põlluaas
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Hea sõnavõtja! Kehtiva õigustloovate aktide eelnõude normitehnika eeskirja § 28 sätestab eelnõu seletuskirja ülesehituse, mille järgi seletuskirja osad on sissejuhatus, seaduse eesmärk, eelnõu sisu ja võrdlev analüüs, eelnõu terminoloogia, eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele, seaduse mõjud, seaduse rakendamiseks vajalikud kulutused ja seaduse rakendamise eeldatavad tulud, rakendusaktid, seaduse jõustumine. Kuskil ei ole öeldud ega normitehnika eeskirjaga määratud, et normitehnilised nõuded kehtivad vaid esimesel lugemisel. Täna teisel lugemisel oleva

haldusreformi seaduse eelnõu seletuskirjas ei ole mitte ühtegi eespool mainitud kohustuslikku osa. Siit küsimus: esiteks, miks on rikutud eelnõude normitehnika eeskirja, ja teiseks, kas te ei leia, et kuna eelnõu ei vasta normitehnilistele nõuetele, siis tuleb teine lugemine katkestada?

23:11 Siim Kiisler
Aitäh! Teisel lugemisel on ikka seesama seaduseelnõu 200 SE, nii nagu ta oli ka esimesel lugemisel. See tähendab, et esimese lugemise seletuskiri on ikka jätkuvalt eelnõu seletuskiri. Ilmselt oleks ülimalt ebamõistlik – Riigikogu peab aga tegutsema mõistlikult ja efektiivselt – lihtsalt kopeerida teise lugemise seletuskirja kogu esimese lugemise seletuskiri. Esimese lugemise seletuskiri on kõigile vabalt kättesaadav, te saate sellega jätkuvalt tutvuda. See on endiselt selle eelnõu seletuskiri, nii et kindlasti ei ole reegleid rikutud.

23:11 Esimees Eiki Nestor
Juhataja peab siin vajalikuks vastata protseduurilisele küsimusele ise. See seletuskiri, mis on täna eelnõu juures, on seletuskiri teise lugemise juurde. Kersti Sarapuu, palun!

23:11 Kersti Sarapuu
Aitäh, austatud juhataja! Hea ettekandja! Kas Vabariigi Valitsuse nõupidamistel või ka komisjoni istungitel ei tulnud kordagi kellelgi pähe mõtet, et kuulge, teeks ära selle kompromissi ja viiks sellesse eelnõusse tulubaasiga seonduvad küsimused – need on tulumaksumäära tõstmine, tasandusfondi vahendid ja teede rahastus? Haldusreformi eelnõu vastuvõtmine oleks libedamalt läinud ning tänast ööistungit ei toimuks.

23:11 Siim Kiisler
Aitäh! Seda on arutatud koalitsiooni töörühmas, kus arutati haldusreformi seaduse eelnõu, ja muudatusettepanekuid arutati tõsiselt põhiseaduskomisjonis. Kindlasti peab nende muudatusettepanekute hääletamisel kaaluma ka seda, millised on riigi eelarvestrateegias ettenähtud vahendid. On mõistetav, et algataja ei ole toetanud neid ettepanekuid, mille jaoks ta rahalist katet ei näe.

23:11 Esimees Eiki Nestor
Toomas Vitsut, palun!

23:11 Toomas Vitsut
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Hea ettekandja! Te ütlesite, et eelnõus on sätteid, mis puudutavad haldusreformi. Jah, olen nõus, mõned ikka on. Ütlesite ka, et ega pealkiri sisu ei muuda. Ka sellega olen ma nõus, sest selle seadusega tegelikult haldusreformi läbi ei viida. Põhiküsimused selle reformi juures on ülesannete jaotus ja rahastamine, mis aitaks ka elanikele paremaid teenuseid pakkuda. Mulle tundub, et eelnõu toetajad või esitajad arvavad, nagu lahendaks see liitmine kõik probleemid iseenesest. Mina sellesse ei usu ja mulle tundub, et ka omavalitsusjuhid ei usu. Miks te nii jäärapäiselt ignoreerite omavalitsusjuhtide ettepanekuid ega käsitle neid selles eelnõus?

23:11 Siim Kiisler
Aitäh! Ma nõustun teiega väga ja arvan, et kõik põhiseaduskomisjoni liikmed, julgen oletada, nõustuvad teiega, et see seadus kindlasti ei lahenda kõiki probleeme. Samas ma ei olegi siin Riigikogu saalis näinud ühtegi seaduseelnõu, mis kõik probleemid ära lahendaks. Siis võiks ju selle ühe seaduse vastu võtta ja laiali minna. See on praegu esimene samm. Meil on siin väga palju arutatud, kumb peaks enne olema, kas enne peaksid olema ülesanded ja siis suurus või enne suurus ja siis ülesanded. Mina olen sügavalt veendunud, et enne peab olema selge suurus, siis saame anda ülesandeid. Ei saa saja elanikuga vallale anda näiteks ülesannet pidada gümnaasiumi. Ei ole mõtet, ei ole mõistlik! Aga näiteks 11 000 elaniku puhul on see juba täiesti kaalutav variant. Seepärast paneme esimese sammuna ikkagi paika, millised omavalitsused on, ja siis saame anda neile ülesanded. Ma väga loodan, et meil tekivad maakonnasuurused omavalitsused. Kui näiteks Saaremaal tekib maakonnasuurune omavalitsus, siis saaks sisuliselt kõik ülesanded, millega praegu tegeleb Saare Maavalitsus, anda rahulikult Saare

maaomavalitsusele. Ma arvan, et sellele oleks siin saalis piisavalt toetust, ma täitsa usun seda. Aga kui näiteks Saaremaale jääb kümme omavalitsust, no nii palju vahest ei jää, aga kui jääb ka viis, siis on kõik juba palju kahtlasem. On selge, et osasid asju jääb sel juhul korraldama ka maavalitsus endisel kujul. Esimene samm on see seaduseelnõu vastu võtta ja siis, nõustun teiega, on vaja tegelda ülesannete ülevaatamisega ja sellega seoses loomulikult ka rahastamisega.

23:11 Esimees Eiki Nestor
Dmitri Dmitrijev, palun!

23:11 Dmitri Dmitrijev
Aitäh, austatud esimees! Lugupeetud põhiseaduskomisjoni esindaja! Kui eelnõu sisust rääkida, siis Keskerakonna fraktsiooni esindajad on pidevalt rõhutanud kohaliku omavalitsuse tulubaasi tugevdamise vajadust. Kas oskate öelda, kas haldusreformi eelnõu menetlemisel on arutatud näiteks Ida-Virumaa eripära, arvestades keskkonnatasude mudeli muutmist ja selle mõjusid? Sellest sõltuvad paljude Virumaa omavalitsuste eelarved ja seega ka nende haldussuutlikkus nii praegu kui ka peale reformi käivitamist?

23:11 Siim Kiisler
Aitäh! Ma pean vastama, et selle seaduseelnõu arutusel otseselt keskkonnatasusid arutatud ei ole.

23:11 Esimees Eiki Nestor
Anneli Ott, palun!

23:11 Anneli Ott
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! Siin mõni aeg tagasi küsimustele vastates te väitsite, et heast ühinemisotsusest võib inimestele väga palju kasu tulla. Seda me teame, et kasu saavad vallavanemad. Aga olge hea ja täpsustage, mida te sisuliselt mõtlesite selle väga palju kasu saamise all.

23:11 Siim Kiisler
Ma mõtlesin seda, et meie omavalitsused suudavad praegu oma elanikele väga erinevaid võimalusi pakkuda. Räägime kas või toetustest, võtame näiteks ranitsatoetuse või mõne muu toetuse. Mõnes omavalitsuses suudetakse maksta suhteliselt arvestatav summa, mõnes mitte nii väga. Mõnes suudetakse teha suuremaid maamaksusoodustusi, teises mitte. Mõnes suudetakse pakkuda tasuta huviharidust, teises mitte. Inimesed on erinevates tingimustes, nad saavad oma kohalikult võimult võimalusi, teenuseid ja toetusi väga erinevalt.
Kui ühinetakse suurematekseks ja tugevamateks, kui ühinevad näiteks väiksem ja vähema suutlikkusega omavalitsus ja tema kõrval asuv tugev keskuslinn, siis on üsna ilmne, et näiteks võimalus tasuta muusikakoolis käia suureneb ka väiksema ja vähem võimeka omavalitsuse inimeste jaoks. Või kui suurem või tugevam maksab praegu ranitsatoetust, siis ega pärast ühinemist ei kaotata kõigil ranitsatoetust ära, vaid vastupidi, see hüve laieneb samamoodi väiksema kodanikele. See on ka teiste riikide kogemus, et üldiselt tehakse kokkulepped ikka elanikele soodsamas suunas.
Ka Eestis on näiteid, kus naaberomavalitsused arutavad, et ühes on madalam maamaks, aga teises on suuremad toetused. Ja siis on leitud, et ühinemisel tuleb uues omavalitsuses võtta just see madalama maamaksu variant, samas aga suuremate toetuste variant. Nii ühe kui ka teise ühineja poolel kodanikud võidavad. Seda me näeme kindlasti, seda võib küll juba ette selgelt öelda.

23:11 Esimees Eiki Nestor
Krista Aru, palun!

23:11 Krista Aru
Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Kolleeg Jüri Adamsil oli väga hea muudatusettepanek, mis oli lühike ja selge. See oleks täiendanud § 9 erandite osa Setumaa valdadele antava võimalusega. Sellest on

ilmselt saanud § 9 üks lõige, kus Setumaad ei ole enam eraldi välja toodud ja on nimetatud vähemalt nelja omavalitsusüksust. Ma eeldan, et see uus sõnastus puudutab Setumaad. Miks kolleeg Jüri Adamsi konkreetne, lühike ja selge sõnastus ei sobinud ja lükati tagasi?

23:12 Siim Kiisler

Aitäh! Algataja seisukoht oli, et me ei peaks seaduses nimetama konkreetseid territooriume. Kui te loete neid tingimusi-kriteeriume, siis te saate peast läbi lasta, millised praegused omavalitsused või võimalikult moodustuvad omavalitsused võiksid neile kriteeriumidele vastata. Siis te saate endale ette kujutada, et ahah, üsna loogiline, näiteks merelisi saarvaldu on meil nii palju. Aga kui te seda teksti loete, siis nimeliselt ei ole siin kedagi mainitud. Algataja tungiv soov oli, et me jääksime sõnastuses selle juurde. Ma tunnistan, et selle sõnastuse, mis siin kirjas on, pakkusin osaliselt mina välja. Te loete, et siin on sellised sõnad nagu "Eesti Vabariigi ajutise kontrolljoonega maismaal piirnev kohalik omavalitsusüksus". Rahulikult järele mõeldes me saame ilmselt aru küll, mis territooriumist jutt käib, kui seda laadi sõnastust on kasutatud. Võime vaielda selle üle, kas võiks mõne piirkonna nimepidi välja tuua või kasutada eufemisme, nimetada võib-olla mõnda hunti näiteks võsavillemiks. Igatahes selle sõnastuse puhul, mis oli algses eelnõu tekstis pisut teistsugune, aga mida komisjonis seejärel palju arutati, on silmas peetud ajaloolist Setumaa territooriumi. Ta ei ole küll päris selline, nagu Jüri Adams ette pani, aga ta on ka setude esindajatega läbi arutatud. Nii et kui nad suudavad ühinemise oma ajaloolise territooriumi piirides läbi viia, siis nad suudavad ka need kriteeriumid täita. Sellepärast ei ole siin juttu mitte neljast vallast, vaid nelja omavalitsusüksuse haldusterritooriumist või nende osadest. Sõnad "või nende osadest" on siia just selle mõttega sisse toodud. Me saame jällegi aru, et jutt käib, ütlen siin puldis julgelt välja, Misso vallast, kus osa territooriumist on ajalooline Setumaa ja mis oleks loogiliselt moodustuva Setumaa ühendvalla osa. Kontrollitud on ka elanike arvu suurust. Kui kõik Setumaa vallad ise sellega nõus on, siis see seadus näeb ette võimaluse, et nad saaksid selle valla moodustada. Tunnistan ausalt, mina veendunud ei ole, et nad omavahel kokku lepivad, aga vähemalt ei jää asi seadusandja taha, kui nad ise kokku leppida suudavad.

23:12 Esimees Eiki Nestor

Peeter Ernits, palun!

23:12 Peeter Ernits

Hea ettekandja! Hea juhataja! Jaak Allik on selle eelnõu kohta öelnud, et siga ka ei söö. Ja põhiseaduskomisjoni liikmena ma võin seda kinnitada. Minu küsimus on aga seotud vägivallaga. Kui tuleb see n-ö vägivaldne faas, mida te nimetate natuke viisakamalt, siis esitatakse kohalikule omavalitsusele, kes mingitel põhjustel ei taha ühineda, ultimaatum ja nad peavad korraldama küsitluse. Kui kohalik rahvas ütleb, et nad on selle plaani vastu, siis vetoõigus neil ikkagi puudub. Minu küsimus on selline: miks on omavalitsused jäetud selle küsitluse järel vetoõigusest ilma, aga valitsusel on see olemas?

23:12 Siim Kiisler

Aitäh! Tõepoolest on nii, et kui kohalik omavalitsus ei hakka Vabariigi Valitsuse ettepanekul ühinemist menetlema ega korralda kohalike elanike seas küsitlust, siis peab maavalitsus eesotsas maavanemaga tegema küsitluse, arvamust küsima ja otsused ära tegema ning küsitluse tulemused ka Vabariigi Valitsusele esitama. Miks see nii on? Ma võin öelda, et ka meie kehtivas seaduses, kui te loete Eesti territooriumi haldusjaotuse seadust, on analoogne mehhanism kirjas. Põhimõtteliselt on see ka praegu võimalik. See, kuidas saab ühinemise algatada Vabariigi Valitsuse ettepanekul, on üsna detailselt seaduses lahti kirjutatud: kuulata ära elanike arvamus, kuulata ära kohaliku volikogu seisukoht. Otsuse langetab ka kehtivate seaduste järgi nii või naa Vabariigi Valitsus. Seesama on tõesti ka sel juhul, kui omavalitsused ise ühinemise algatavad, siis jääb lõppotsus samuti Vabariigi Valitsuse teha. Selles suhtes ei muudeta midagi. Tegelikult võiks kõik need valitsuse algatatud ühinemised ära teha ka ilma seda seadust vastu võtmata, kui valitsus niiviisi otsustaks. Selles mõttes siin muudatust ei ole.

23:12 Esimees Eiki Nestor

Viktor Vassiljev, palun!

23:12 Viktor Vassiljev
Aitäh, härra juhataja! Hea komisjoni esindaja. Kui mingit asja niimoodi toore jõuga läbi surutakse, siis tekib alati küsimus, kas seal taga ei ole mingeid muid asju. Aga kuna te ise ka ütlesite, et ega täpselt ei ole ju teada, kuidas see reform mõjuma hakkab, ja et mingisuguseid lahendusi tuleb veel keevitada, siis ma küsisin, kuhu nii kiire on. Te ütlesite vastuseks, et enne kohalike omavalitsuste valimisi peavad asjad paigas olema. Miks on kiire just enne neid kohalike omavalitsuste valimisi, kui asja on 20 aastat venitatud? Mis juhtub siis hullu, kui ei saa valmis nendeks valimisteks, vaid hoopis järgmisteks? Mille poolest just need valimised on reformi autoritele nii tähtsad ja valusad?

23:12 Siim Kiisler
Aitäh! Igal Riigikogu koosseisul on võimalik haldusreform läbi viia, arvestades just kohalike valimiste toimumist. Praegu me oleme selle koosseisuga lihtsalt sellises etapis, kus järgmised kohalikud valimised on, võib laias laastus öelda, poolteise aasta pärast. See on selle koosseisu võimalus. Tõepoolest, asja on arutatud 20 aastat, nii et mina seda kiirustamiseks ei nimetaks. Kindlasti on selle seaduseelnõu valdkond üks paremini läbi arutatud, läbi analüüsitud ja uuritud valdkondi Eestis üldse. Ma olen ise osalenud paljudel aruteludel, ma olen osalenud uuringute tellimisel ja tutvustamisel. Ühinemiste mõjusid on uurinud mitme ülikooli teadlased: Tallinna Ülikooli teadlased, Tallinna Tehnikaülikooli teadlased, Tartu Ülikooli teadlased. Kindlasti on kõigil olnud võimalik tutvuda juba läbi viidud ühinemiste mõjudega ja nende pealt saab järeldada, mida eesseisvad ühinemised endaga kaasa toovad. Esiteks ma arvan, et ei ole liigselt kiirustatud, ja teiseks, üldised mõjud on selle eelnõu puhul ikkagi teada.

23:12 Esimees Eiki Nestor
Raivo Põldaru, palun!

23:12 Raivo Põldaru
Aitäh, härra esimees! Lugupeetud ettekandja! Palun veidi seletust vastuolu kohta selle vahel, mis siin saalis on kostnud, ja dokumendi vahel, mis meil täna laudadel on. Nimelt on vastuolu selles, et jutt käib võimalikust tulevasest tulubaasi laiendamisest ja omavalitsuste paremast rahastamisest, aga need paragrahvid, mis nägid ette muudatusi tulumaksuseaduses, on mängust välja jäetud. Kuidas see asi peab siis juhtuma, et tulevikus hakkab minema paremini kui praegu, et rahastamine paraneb, kui me samas lükkame need ettepanekud välja?

23:12 Siim Kiisler
Aitäh! Rahastamine peab olema seotud ka nende ülesannetega, mida omavalitsused täidavad. Siin saaliski ma soovitan alati küsida, mille jaoks raha kasutatakse. Ei ole kunagi mõtet lähtuda sellest, et eraldame raha näiteks omavalitsustele või eraldame raha Keskkonnaametile või mõnele muule institutsioonile. Ma arvan, et siin saalis tuleb alati tõsiselt küsida, mis selle rahaga tehakse. Kui me ei näe eelnõus ette, et ülesanded muutuvad, siis ei ole ka asjakohane lihtsalt öelda, et ülesanded jäävad samaks, aga raha anname muudkui juurde. Rahastamine peab olema ikka seotud ülesannetega. Kui me asume siin arutama näiteks ühistranspordi korralduse üleandmist omavalitsustele, siis on loomulik, et see raha, mis praegu on riigieelarves ette nähtud maavalitsustele ühistranspordi korraldamiseks, liigub koos selle ülesandega omavalitsustele. Ma väga loodan, et meie omavalitsused saavad olema nii suured, et neile saab selle ülesande anda ja neile saab anda kaasa ka ühistranspordi dotatsiooni. Kui me anname selle raha kaasa, siis me ei anna neile mitte ainult raha, vaid anname neile ka otsustusõiguse. Nad saavad ise korraldada, teha ise valikuid, millist liini nad toetavad, millist mitte. Ja selle eeldus on, et omavalitsused oleksid piisavalt suured, muidu ei ole mõtet sellest rääkida. See peab olema see valik. Omavalitsused suuremaks, seejärel täiendavad ülesanded koos täiendava finantseerimisega! Näiteks ühistranspordi korraldus oleks hea näide sellest, mis võiks liikuda omavalitsustele.

23:12 Esimees Eiki Nestor
Henn Põlluaas, palun!

23:12 Henn Põlluaas
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud sõnavõtja! Põhiseadus sätestab, et kõrgeim võim riigis on rahvas ja rahvas teostab oma võimu hääletuste kaudu. Praegu on nii, et omavalitsuste liitumise hääletuse tulemused on omavalitsusjuhtidele ainult soovituslikud. See on viinud absurdse olukorrani, kus näiteks Saue linnas, kus kolmveerand inimestest oli liitumise vastu, seda eirati ja otsustati liitumise kasuks. Te olete lükanud tagasi ka kõik ettepanekud, mis tehti selles suunas, et rahvahääletuse tulemus oleks kohustuslik. Kas te ei leia, et valitsus lükkas sellega kõrvale suurepärase võimaluse Eestis demokraatiat tugevdada?

23:12 Siim Kiisler
Aitäh! Ei leia. Kui siin rääkida Saue näitest, siis see ei ole kindlasti absurdne olukord. See on täiesti loomulik, see klapib väga hästi kokku Euroopa kohaliku omavalitsuse harta loogikaga. Muide, ka mitmed meie põhiseaduse sätted on sisuliselt otse ümber kirjutatud Euroopa kohaliku omavalitsuse hartast. Nii et see olukord on igati põhiseadusega kooskõlas, lähtutud on esindusdemokraatia põhimõtetest. Täpsustaksin veel niipalju, et teadmata küll peast täpseid Saue linna küsitluse tulemusi, ma kuidagi ei usu, et kolmveerand Saue linna elanikest vastas just niiviisi. Hea, kui nii palju inimesi üldse arvamust avaldas, mida ma ka tegelikult ei usu. Ilmselt olite siin ebatäpne või andsite ebaõiget informatsiooni. See säte, mis puudutab kohaliku volikogu otsustamisvabadust, sõltumata rahvaküsitluse tulemustest, on kindlasti esindusdemokraatia põhimõtetega väga hästi kooskõlas.

23:12 Esimees Eiki Nestor
Martin Helme, palun!

23:12 Martin Helme
Aitäh, härra spiiker! Lugupeetud ettekandja! Selle Saue näite puhul ma küll ei saa aru, mis valeinfot siin on esitatud. Osalusprotsent oli üle 40 ja ligi 75% inimestest oli selgelt vastu, kusjuures Saue linnal ei ole ka selle eelnõu valguses mingit vajadust või kohustust liituda. Ometi toimus volikogus võimupööre, et see liitumine ära teha. Võimupööre toimus muidugi teie erakonna kaasosalusel.
Ma tuleksin tagasi oma kolleegi Raivo Põldaru küsimuse juurde raha ja otsustuse kohta. See on ju üks põhiline asi, mida vähemalt meie erakond on kritiseerinud, üks väga oluline osa eelnõu kriitikast, et ei ole käsitletud omavalitsuse, maavalitsuse ja keskvalitsuse otsustusõigust ja pädevusi. Raha ei anta juurde, kuigi juba praeguste pädevuste täitmiseks ei ole piisavalt raha, nagu me oleme siin saalis korduvalt rääkinud. Ja mis puudutab ühistransporti, siis see ei ole kindlasti hea plaan. Miks otsustati pädevusi mitte üle vaadata?

23:12 Siim Kiisler
Aitäh! Kõigepealt sellest, mis puudutab Sauet. Kui osalus oli alla 50%, siis ei saa kuidagi väita, et kolmveerand inimestest on väljendanud mingit arvamust. Ilmselgelt on see protsent tunduvalt madalam. Seda esiteks. Teiseks, väita, et omavalitsustel on raha liiga vähe – sellega ei ole ma kindlasti ühemõtteliselt nõus. Mõnel omavalitsusel on tõepoolest raha ülesannete täitmiseks liiga vähe. Kui me vaatame aga näiteks Tallinna linna ja linna otsuseid, siis ma olen sügavalt veendunud, et neil on raha liiga palju. Kui omavalitsus asutab pankasid, kulutab miljoneid ja miljoneid propagandale, rajab oma telekanali, munitsipaalpoode, üürimaju jne, siis ilmselgelt on sellel omavalitsusel raha nii palju, et tarkadest mõtetest jääb puudu ja tehakse lollusi. Raha on lihtsalt nii palju, et ei oska enam kuhugi toppida ja tehakse lollusi. Niisugune on praegu olukord konkreetselt selle omavalitsuse puhul. Küsimus ei ole selles, et me võiksime üldiselt, kogu Eesti kohta väita, et on raha liiga vähe. Ma arvan, et Eestis on valdkondi, kus rahavajadus on palju kriitilisem. Küll olen ma nõus sellega, et kui omavalitsused saavad lisaülesandeid, siis on nende jaoks vaja anda ka lisavahendeid.

23:12 Esimees Eiki Nestor
Peeter Ernits, palun!

23:12 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Ma kuulan ja järjest rohkem imestan. Kõik see on põhiseaduskomisjonis juba läbitud etapp, üks ja sama jutt. Aga ma küsin sinult selle kohta, et sa käsitled põhiseadust nagu muuseas ja ütled, et kõik on põhiseaduspärane! Ma küsin nüüd, et kas õiguskantsler ei jaga siis matsu, kui ta on selges eesti keeles kirjutanud, et see avantüür, millega te välja olete tulnud, ei pruugi üldse põhiseadusele vastata. Et see, kas ta vastab põhiseadusele, selgub alles siis, kui te olete välja tulnud rakendusaktidega, rakendusseadusega, kus on paika pandud kohustused ja ka raha. Kes käsitleb põhiseadust adekvaatsemalt, kas sina põhiseaduskomisjoni värske liikmena või õiguskantsler?

23:12 Siim Kiisler

Kõigepealt vastuseks, et kindlasti õiguskantsler, loomulikult mitte minu tagasihoidlik isik. Aga selleks, et käsitleda õiguskantsleri väljaütlemisi tema ametisoleku ajal, peaks seda teksti väga konkreetselt nägema. Eriti keeruline on kommenteerida väidet, et miski asi võib olla ja võib ka mitte olla. Ma tean, et praegune õiguskantsler on enne õiguskantsleri tööle asumist öelnud ka sellist asja, et nii suured omavalitsused, nagu on Eesti maakonnad, ei vasta võib-olla põhiseadusele. Kui ma talt selle peale küsisin, kas Tallinn omavalitsusüksusena on Eesti põhiseadusega vastuolus, siis ta jäi mulle vastuse võlgu. Tore on igasuguseid väiteid kasutada, aga kui 430 000 elanikuga omavalitsus on Eesti põhiseadusega kooskõlas, siis ma olen sügavalt veendunud, et ka näiteks 43 000 elanikuga omavalitsus on Eesti põhiseadusega kooskõlas.
Mis puudutab väidet, et kogu aeg üks ja sama jutt, et sama jutt mis komisjoniski – eks minu ülesanne on vastata neile küsimustele, mida teie küsite. Kui te küsite samu küsimusi, siis ma annan samalaadsed vastused.

23:12 Esimees Eiki Nestor

Arno Sild, palun!

23:12 Arno Sild

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud kõneleja! See on meie naabrite, lätlaste ja leedulaste praktikast teada, et sellisel kujul haldusreform kindlasti ei peata ääremaastumist ega maapiirkondade tühjenemist. Eelnõus on sees arv 5000. Aga kui selles piirkonnas on aasta pärast 4600 ja kahe aasta pärast 4300 elanikku, kuidas siis jääb? Kui see range arv on kirja pandud, kas siis läheb uuesti seaduse muutmiseks? Kas on sellele ka mõeldud?

23:12 Siim Kiisler

Aitäh! Vastates ühele varem esitatud küsimusele, ütlesin, et teiste riikide kogemusest lähtudes ma julgen ennustada küll, et ei tea täpselt, mitme aasta pärast, aga mingite aastate pärast me oleme siinsamas saalis uue haldusreformi eelnõuga, kes iganes siis sel ajal Riigikogu liikmed on. Need, kes on teinud liiga pehme reformi, peavad selle uuesti tegema. Leedulased ei ole siin selles mõttes võrdlusnäide, et nemad tegid väga jõulise reformi ja Leedus on nüüd ühed Euroopa suurimad omavalitsused. Selles mõttes olid nad jõulised ja edukad juba 90-ndate teisel poolel. Taanlased, nagu ma esile tõin, tegid esimese reformi, mis nägi välja umbes selline, nagu meie praegu teeme, aastal 1970. Vist 2010. aastal – ma võin aastaarvuga eksida, aga umbes siis – tegid nad uue reformi, kus miinimumsuuruseks pandi 20 000 elanikku. Miinimumsuuruseks! Sama võib öelda teiste riikide kohta, st seal, kus on tehtud pehmed reformid, tullakse selle teema juurde tagasi. Soomlased kasutavad oma haldusreformi puhul väga palju just seda argumenti, et reformi peab tegema tulevikku silmas pidades, mõtlema vähemalt 20–25 aastat ettepoole. Soomes peetakse tihti debatti haldusreformi üle. Kui küsitakse, mis läheb paremaks, siis tüüpiline vastus Soomes on, et teeme reformi selleks, et ei läheks halvemaks. Seal ei ole isegi ootust, et midagi saaks väga palju paremaks minna. Aga kuna maapiirkondades on ka Soomes täpselt samasugused trendid, et esiteks, elanikkond vananeb, teiseks, elanikkond väheneb ning töölkäijate, maksumaksjate ja ülalpeetavate suhe muutub järjest halvemaks, siis soomlased ütlevadki, et reform on lihtsalt vajalik selleks, et säilitada sama tase. See on Soome käsitus.
Vastus teile on jah, ma nõustun teiega. Nii pehmete kriteeriumide korral, nagu siin kirjas on, tuleme ilmselt selle teema juurde tagasi.

23:12 Esimees Eiki Nestor
Erki Savisaar, ma olin ise saalis, kui enne mind Riigikogu istungit juhatanud Jüri Ratas andis võimaluse esitada teine küsimus. Tõesti, Erki Savisaar kasutas seda väga tavatul moel, aga võimalus on kasutatud. Kui on vaja juhendamist, kuidas pult töötab, siis Riigikogu Kantselei ametnikud on nõus aitama. Martin Helme, palun!

23:12 Martin Helme
Aitäh, härra spiiker! Lugupeetud ettekandja! Vastus varasemale küsimusele, kas on või ei ole põhiseadusvastane, tekitab tõsise küsimuse: kuidas saab Riigikogu valmistada ette seaduseelnõusid, mille puhul on suur risk, et asi lõpeb kohtus põhiseadusvastasuse tõttu? Minu meelest peaksime seaduse menetlemisel need riskid läbi analüüsima ja maha võtma.
Aga ma tulen nüüd tagasi rahaküsimuse juurde. Te tõite välja selle, et Tallinn upub rahasse, raha on liiga palju ja tehakse lollusi. Me võime täpselt samasuguse jutuga tulla lagedale ka keskvalitsuse puhul – keskvalitsusel on raha nagu jõge ja seda kulutatakse absurdsuste peale. Palju mõistlikum oleks seda kuidagi teistmoodi kulutada või jätta üldse rahvalt raha võtmata. Aga põhiiva ongi ju selles – see on jälle meie kriitika selle eelnõu suhtes –, et järelikult võiks ümber teha rahastamismudeli. See oleks tegelik regionaalpoliitika, mitte võtta kõike ühe mõõduga. Miks rahastamismudelit ümber ei tehta?

23:12 Siim Kiisler
Aitäh! Mis puudutab seda, et keegi vaidlustab vastuvõetud seaduse Riigikohtus, siis see risk on alati olemas. Seda on siin küllaltki palju ka teiste seaduseelnõude puhul. Näiteks ravimiseaduse üle on olnud väga huvitavad debatid siin Riigikogus, kuni selleni välja, et seadust ei ole tähtajaks viidud põhiseadusega kooskõlla. Päris välistada ei saa seda riski ilmselt kunagi. Kindlasti ei saa me ka välistada, et mõni omavalitsus selle seaduse vaidlustab, see võimalus on olemas.
Mis puudutab keskvalitsuse ebamõistlikku rahakasutust mõnes valdkonnas, siis ma kindlasti toetan, kui teil on asjalikke ettepanekuid, kus võiks ebamõistlikku rahakasutust vähendada. Olen valmis neid ettepanekuid arutama. Üldiselt ma arvan aga, et keskvalitsuse ebamõistlik rahakasutus on kahjuks saanud palju tugevama kriitika osaliseks kui sellised lollused nagu Tallinna Televisioon. Midagi niisama rumalat ja poliitiliselt pahatahtlikku ei oska võrdluseks tuua.
Mis puudutab seda, et kui ebamõistlikku rahakasutust oleks vähem, siis võiks inimestelt vähem maksu koguda, siis seda toetan samuti väga. Arvan, et võiks isegi teisest otsast pihta hakata, st me võiksime inimeste makse vähendada ja siis tehakse ka vähem ebamõistlikke rahakasutusi. Selles suhtes on mul väga kahju, et EKRE toetas üksikisiku tulumaksu tõusu. Mul on sellest südamest kahju. Ma loodan väga, et EKRE ei toeta enam kunagi mingit kõrgemat üksikisiku tulumaksu protsenti Eesti inimestele.

23:12 Esimees Eiki Nestor
Arno Sild, palun!

23:12 Arno Sild
Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud sõnavõtja! Teie käest oleks paslik küsida natuke ajaloo kohta, sest te olete kaua aega reformiproblemaatikaga tegelnud. Omal ajal oli jutuks ja isegi päevakorral ka pealinnaseaduse tegemine. Miks need ideed maha maeti? Kas siin olid erakondlikud erihuvid või mingid muud poliitilised tagamaad? Sellega oleks meil karu ja jänese võrdlemine ära lõppenud ning oleks selge sott, mis on Tallinna kui pealinna funktsioonid ja tegemised ja mis funktsioonid on teistel.

23:12 Siim Kiisler
Aitäh! Tõepoolest, aastate jooksul on väga erinevad ringkonnad korduvalt nõudnud pealinnaseaduse vastuvõtmist. Häda on selles, et nõudjad näevad selle seaduse sisu väga erinevalt. Mõned arvavad, et see seadus peaks kirjeldama ära need funktsioonid, mis pealinnal on, ja siis tuleks nende tarvis täiendavalt raha eraldada. Nad näevad võimalust pealinnale raha juurde saada. Teised näevad võimalust pealinna rahastust kärpida, kolmandad arvavad, et see seadus peaks tegelema pealinna ehk konkreetselt Tallinna linna tükeldamisega jne. Ma olen ka sellele mõelnud ja ausalt öeldes ei oska välja mõelda mitte ühtegi punkti, mida sinna seadusse kirjutada. Minu arust ei ole kellelgi ühtegi head ideed. Ma arvan, et sellisel seadusel oleks mõte siis, kui see näeks ette korraldada Eesti linnade vahel

konkurss, milline linn pakub Eesti Vabariigis kõige parematel tingimustel pealinnateenust. Sel juhul oleks sel mõte. Olukorras, kus pealinn on nii või naa Tallinn, ei näe ma mingit suurt poliitilist tahet seda ümber teha. Ei oska mina öelda, mis seal pealinnaseaduses võiks kirjas olla.

23:12 Esimees Eiki Nestor
Jaak Madison, palun!

23:12 Jaak Madison
Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Hea ettekandja! Mind muidugi hämmastas ülemöödunud küsijale antud vastus, et EKRE olevat toetanud tulumaksu tõstmist. Ma tuletan meelde, et kui tehti see populistlik otsus, millega 2015. aasta 1. jaanuarist langetati tulumaksu 1% võrra, siis ei olnud meid veel Riigikogus. Kahjuks. Ma tuletan meelde, et see läks riigile maksma 75 miljonit eurot, samal ajal kui keskmine mediaanpalga saaja võitis sellest neli eurot kuus. Nii et ärge tulge sellist jama rääkima.
Teine asi, see ebamõistlik raha kasutamine. Esimene näide, 80 miljonit eurot, mis läheb maksma praegune haldusreform – see on üks väga kasutu ettevõtmine ja koht, kust esimesena raha võtta. Kuid ma lähen kiiresti küsimuse juurde, mis puudutab põhiseaduskomisjoni arutelu. Me küsisime ministeeriumi ametnike käest, et kui mõned omavalitsused väidavad, et nad saavad väga hästi hakkama, avalikud teenused on olemas, ja ei taha liituda, kas siis ametnikud on need targad, kes lähevad neile ütlema, et nad peavad liituma. Ametnikud jäid hämmeldunult meile otsa vaatama, et jah, nemad teavad, mis parem on.

23:13 Esimees Eiki Nestor
Küsimus, palun!

23:13 Jaak Madison
Kas te nõustute nendega, et me teame paremini, mis kohalikele omavalitsustele parem on?

23:13 Siim Kiisler
Aitäh! Kõigepealt, mis puudutab vähem kogutud tulumaksu, 25 miljonit eurot, siis mul on selle üle hea meel, kui inimestelt võeti tõesti 25 miljonit eurot vähem ära. See raha jäeti üksikisikute taskusse ja mul on selle üle väga hea meel. Mul on kahju, et EKRE sedalaadi otsuseid kritiseerib ja soovib hoopis, et üksikisiku tulumaksu tõstetaks. EKRE on ka siin saalis toetanud näiteks Vabaerakonna ettepanekut tõsta tulumaksu protsenti nii ettevõtetele kui ka üksikisikutele. Seda esiteks.
Teiseks, mis puudutab selle seaduse jõustumisel tehtavaid kulutusi, siis need rahad lähevad tõesti liituvatele omavalitsustele. Nad saavad teha sellest kohalikke investeeringuid. Mul on raske mõista seda, et ühelt poolt te nõuate omavalitsuste rahastamise suurendamist ja teiselt poolt kritiseerite omavalitsustele raha eraldamise otsust. Katsuge selgusele jõuda, mida te siis tahate – suurendamist või vähendamist. Kummaline on samal ajal kritiseerida nii üht kui ka teist.
Kolmandaks, mulle jäi segaseks, kes teab paremini. Ma ei saanud aru, mida te täpselt küsisite ja kumb peaks paremini teadma. Ma arvan, et seadusandja ülesanne on vastutada ja kehtestada selline omavalitsussüsteem, mis on mõistlik ja efektiivne. See on meie vastutus ja me ei peaks sellest kõrvale hiilima.

23:13 Esimees Eiki Nestor
Madis Milling, palun!

23:13 Madis Milling
Suur tänu, härra Riigikogu esimees! Hea ettekandja! Mõni aeg tagasi käis siin mitmel korral läbi Saue linna nimi. Mina kui Saue linna elanik, tõsine Saue patrioot ja Saue tuleviku pärast muretsev inimene peaksin kõigepealt täpsustama mõningaid fakte. Siin öeldi, et enamik Saue linna elanikke oli liitumise vastu. Kõigepealt pean ütlema, et liitumise poolt või vastu käis üleüldse hääletamas 41% Saue linna hääleõiguslikest elanikest. Siit ka minu küsimus. Kui ainult 41% inimesi avaldas oma arvamust, kas siis ülejäänute eest peab otsustama volikogu ja kas see ongi meie demokraatia? Vastake palun hästi lühidalt, kas jah või ei.

23:13 Siim Kiisler
Esiteks, demokraatia näeb ette, et kohalik volikogu langetab need otsused, ja elanike küsitluste tulemused on loomulikult talle oluline sisend. Aga kohalik volikogu peab kindlasti võtma arvesse, et küsitlusel osales vähem kui pool omavalitsuse elanikest. See on muide tegelikult laiem probleem. Kui me vaatame statistikat üle Eesti, siis seal, kus ühinemise vastaste arv on väga väike, on ka näiteks osalusprotsent küsitlustes hästi madal. Ilmselge trend on, et küsitluses on aktiivsemad arvamuse avaldajad need, kes on vastu. Need, kes on poolt, üldjuhul ütlevad, et tehke ära ja ärge tüüdake mind sellega. Ja seal, kus vastasseisu ei olegi, on hästi madalad osalusprotsendid, need jäävad isegi alla kümne. Kui on mingi arvestatav liikumine ühinemise vastu, siis see tõstab kohe osalusprotsenti. Siit saab ühemõtteliselt järeldada, et vastased on aktiivsemad küsitlustes osalejad. Muide, see ei ole Eesti eripära. Ma rääkisin mõned nädalad tagasi Oslos Norra vastava valdkonna eest vastutava ministriga, kes teeb praegu Norras haldusreformi, ja tema ütles, et neil on täpselt samamoodi, st et toetajad ei osale küsitluses ja vastased pigem osalevad.

23:13 Esimees Eiki Nestor
Mart Helme, palun!

23:13 Mart Helme
Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud esineja! See jutt, mis praegu kõlas, on muidugi naeruväärne. Europarlamendi valimistel osales 27% hääleõiguslikest kodanikest. Mis me siis nüüd teeme? Kas kutsume tagasi kõik, kes sinna valiti? Ütleme, et valimised olid õigustühised, enamik inimesi ei tundnud üldse huvi. Või ütleme nii nagu teie praegu, et pooldajad ei tulnud välja. Nemad ju toetasid niikuinii neid kandidaate, kes europarlamenti valiti. See on ju absurdne jutt!
Küsimus on mul aga hoopis muu kohta. Te töötasite regionaalministrina mitu aastat, vist neli aastat, ja töötasite välja tõmbekeskuste Eesti mudeli. Siis sai teie aeg otsa ja see reformikava visati sisuliselt prügikasti. Kas nüüd ongi nii, et tehakse üks kava, jahutakse selle ümber mingi aeg ja visatakse siis prügikasti, seejärel tuleb keegi järgmine, töötab välja järgmise kava ja see visatakse ka prügikasti? Kuidas see nüüd siis Eesti Vabariigis käib?

23:13 Siim Kiisler
Aitäh! Kõigepealt, härra Helme, teie enda jutt on naeruväärne ja absurdne. Piinlik on kuulata, ausalt öeldes. Võrrelda valimisi ja küsitlust, panna need ühele pulgale – see näitab teie uskumatut ebakompetentsust, härra Helme. Piinlik.
Täpsustavalt ütlen, et regionaalministrina ma töötasin pisut rohkem kui kuus aastat ja üks esitatud eelnõudest oli tõepoolest tõmbekeskuste mudel. Aga vastuseks teile ütlen nii: ma olen veendunud, et kõnealuse eelnõu võtab see Riigikogu koosseis vastu ja see ei lähe prügikasti.

23:13 Esimees Eiki Nestor
Jüri Adams, palun!

23:13 Jüri Adams
Härra Kiisler! Kasutan võimalust, et teie oma teadmistega olete siin puldis, ja häälestun veidi ka mälestustele. Minu arusaamise järgi on praegune kava neljas selles valdkonnas kompaktsemalt väljatöötatud kava. Varasemaid saab ilmselt seostada ministrite nimedega: Tarmo Looduse aegne kava, Vallo Reimaa aegne kava, teieaegne kava ja nüüd siis Arto Aasa töögrupi kava. Kas teil oleks võimalik ütelda üldistavalt midagi nende põhimõtteliste erinevuste või kokkulangevuste kohta? See on ikkagi väga pikk tee, mille see mõte, kuidas reformida, on Eestis läbi käinud.

23:13 Siim Kiisler
Aitäh! Kõigepealt, kõiki neid kavasid on iseloomustanud üks soov: muuta meie väiksemad, just nimelt väiksemad omavalitsused suuremaks ja võimekamaks. Ebaühtlus on liiga suur ja ebamõistlik. Ja just väikesi omavalitsusi on meil väga palju. Praegu on enam kui pooled omavalitsused vähem kui 2000 elanikuga, aga see on olnud enam-vähem samamoodi kõik need aastad. Probleem on selles, et pigem tuleb alla 1000 elanikuga omavalitsusi juurde, sest elanikkond väheneb ja väheneb jõulisemalt just

väiksemates omavalitsustes. Selle tõttu väiksemate kategoorias omavalitsuste arv kummalisel moel kasvabki kogu aeg.
Niisiis on suundumus olnud sama. Erinevus on olnud see, et Tarmo Looduse aegne kava oli kindlasti kõige rohkem keskvalitsuse poolt ette määratud. Sellest räägiti palju ja väga palju oli kaartide joonistamist. Ma arvan, et kaartide joonistamine on tänapäeval väga mõistlik tegevus, meie igapäevane elu, nagu me teame, põhineb üha enam kaartidel, me kasutame kaarte oma elus järjest rohkem ja rohkem. Seepärast on mind alati hämmastanud see kriitika, justkui oleks kaartide joonistamine ja kasutamine mingi paha asi. Ma arvan, et see on väga ajakohane lähenemine ka avalikus sektoris.
Vallo Reimaa väga konkreetse kavani ei jõudnud. Tal olid mitmed ideed, aga sellist konkreetset kava ei ole mina näinud. Võib-olla oli minu ministriks oleku ajal väljatöötatud tõmbekeskuste plaan mõnevõrra rohkem suunatud seadusandja poolt. Ette oli nähtud ühinemine keskuste suunal. Meie nägime ette, et see oleks inimestele kindlasti arusaadavam, logistiliselt mõistlikum, sest ka meie teedevõrgustik, meie bussiliinid – see ei ole nii mitte ainult terve riigi puhul, vaid ka näiteks maakondades – on juba varasematest aegadest üles ehitatud niimoodi päikesekiirtekujulisena. Inimestel on tihti kõige mugavam liikuda keskuste suunal ja ka töökohad paiknevad just keskustes. See kava suunas omavalitsusi ühinema tõmbekeskuste suunal. Praegune kava on selles mõttes ilmselgelt kõige vabam, et omavalitsused võivad moodustada erinevaid moodustisi. Nagu ma tänagi olen välja öelnud, on võimalikud ka sellised ühendomavalitsused, kus saadakse küll kokku miinimumkriteerium ehk 5000 elanikku, aga sisuliselt ei pruugi efekti tekkida, kui selle omavalitsuse territooriumile ei jää ühtegi tõmbekeskust. Aga nagu ma olen korduvalt rõhutanud, ka selle seaduse põhjal võivad omavalitsused ise teha hästi mõistlikke ja inimeste jaoks häid otsuseid.

00:13 Esimees Eiki Nestor
Mihhail Korb, palun!

00:13 Mihhail Korb
Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud ettekandja! Küsiksin teie käest sellist asja. Kui peale valimisi võeti sihiks haldusreform läbi viia, siis tehti ministeerium, määrati minister ja anti talle ülesanded. Mina küll ootasin siis midagi vägevat, et tuleb mingi tõsine plaan, tõsine tegutsemisplaan, mille ministeerium ellu viib. See dokument, mis täna, piltlikult öeldes täna meie ette ilmus, ei anna küll ühe ministeeriumi dokumendi mahtu välja. See on nagu veidi lahja, vähemalt mulle tundub nii. Tahaks teada teie arvamust, kas tõesti oli vaja selleks nii suurt ressurssi suunata. Sellise seaduseelnõu võiks minu arvates küll töötada välja mõne ministeeriumi üks osakond ja meie ees oleks täna sama asi.

00:13 Siim Kiisler
Aitäh! Ega terve Rahandusministeerium ei olegi selle eelnõu väljatöötamisel osalenud. Kõige suurem panus on siin kindlasti Olivia Talustel, Ave Viksil ja Sulev Liivikul, kes osalesid ka põhiseaduskomisjoni töös Rahandusministeeriumi ametnikena ja algatajate esindajatena. Alati võib oodata rohkemat, aga mul on hea meel sellegi üle, et meil vähemalt see eelnõu täna siin on.

00:13 Esimees Eiki Nestor
Jaak Madison.

00:13 Jaak Madison
Austatud ettekandja! Ma tulen kiiresti tagasi vastuse juurde, mis te andsite minu eelmisele küsimusele. Võib-olla te eksisite faktiga. Maksumaksja taskust ei võetud mitte 25 miljonit eurot, vaid 75 miljonit eurot. See on suur summa. Kuid me peame nüüd kaaluma poliitilise otsusena, kas see raha on vajalikum ühiskonnale tervikuna või kaalub selle üle see, et iga inimene saab keskmiselt neli eurot rohkem kuus kätte. Jah, me oleme olnud selle populistliku otsuse vastu, mille teie valitsuses ellu viisite, ja seda seisukohta me jagame siiamaani.
Samuti mainisite, et valitsusel või seadusandlikul võimul on kohustus viia ellu mõistlikke ja efektiivseid otsuseid. Palun defineerige, mis on mõistlik ja efektiivne! Täna hommikul oli meil kohtumine

õiguskantsleriga, kes ütles, et reform läheb põhiseadusega vastuollu sel juhul, kui see vähendab avalike teenuste kättesaadavust. Palun tooge välja, millised on need avalikud teenused, mis reformi elluviimisega paranevad!

00:13 Siim Kiisler

Kõigepealt ma palun vabandust, et ma kuulsin teid ütlevat 25 miljonit, et te nimetasite seda summat. Aga kui te ütlesite 75 miljonit, siis 75 miljonit. Tõepoolest, sel juhul on mul veel kolm korda suurem heameel, et see raha jäi inimeste taskust võtmata – mitte kõigest 25 miljonit, vaid tervelt 75 miljonit jäi inimeste taskutesse. Väga hea! Loodan, et EKRE asub ka toetama ikka madalamat maksukoormust, mitte maksude tõstmist. Väga kahju, kui te tahate viljelda sellist vasakpoolset poliitikat, et rohkem makse ja rohkem ümberjagamist.
Mis puudutab avalike teenuste kättesaadavust, siis tõepoolest, mina ei näe selles seaduseelnõus ühtegi paragrahvi, mis halvendaks avalike teenuste kättesaadavust. See loob omavalitsustele võimalusi parandada avalike teenuste kättesaadavust. Reform annab väiksema suutlikkusega omavalitsuse kodanikule võimaluse pääseda tulevikus juurde samadele teenustele, samadele toetustele või muudele võimalustele, mis suurema omavalitsuse kodaniku jaoks on praegu kättesaadavad. Nii et seadusega avaneb suur võimalus avalike teenuste kättesaadavust parandada, aga ma ei näe tõesti siin ühtegi paragrahvi, mis seda kättesaadavust halvendaks.

00:13 Esimees Eiki Nestor

Oudekki Loone, palun!

00:13 Oudekki Loone

Aitäh, härra juhataja! Härra ettekandja! 2005. aastal liitusid Türi linn ja kolm ümbritsevat valda. See peaks olema selline peaaegu ideaalne liitumisnäide. Mis seal täna toimub? Toimub see, et kogu tegevus on koondunud Türile, valdade elu on sisuliselt kadunud. Samal ajal on Türil suurim väljaränne kogu maakonnas, peaaegu pool maakonna väljarändest. Kui reform ongi ainult paberil nagu see siin, kui reaalselt funktsioonidega ei tegelda, omavalitsuste tulubaasi ei taastata, siis see ongi Eesti tulevik. Miks te kiirustate selle reformiga? Miks te ei taha sisulist tööd teha, vaid teete sellise populistliku reformi, mille tagajärjel suureneb ebakindlus ja suureneb väljaränne?

00:13 Siim Kiisler

Aitäh! Kõigepealt, mis puudutab Türi linna ja kolme valla ühinemist ning selle mõjusid, siis seda on analüüsinud ka teadlased. Selle mõjude kohta on kättesaadav väga hea uurimus, kus on kirjeldatud ära ka hirmud, mis nende omavalitsuste elanikel olid seoses ääremaastumise ja kõige muuga. Uurimus on tehtud Georg Sootla juhtimisel. Seal on ilusti välja toodud, et ääremaastumise hirm ei leidnud tõestust. Huvitav fakt on ka see, et Türi linna elanikud olid pärast seda ühinemist tükk aega pahased ja väitsid, et kogu raha läheb nüüd keskusest väljapoole, et see raha, mis enne jäi keskusesse, läheb nüüd teistele. Huvitav, et pigem oli kuulda just vastupidist kriitikat, et ümbritsevad vallad hakkasid Türi linna elanike arvates järsku liiga palju saama. Aga eks ilu on tihti vaataja silmis. See, et Türi ühendomavalitsuses on Järva maakonna kõige suurem väljaränne, on üsna loomulik, sellepärast et Türi on kõige suurem omavalitsus Järva maakonnas üldse. Ta on elanike arvult isegi suurem kui Paide linn. Oleks ilmselt ebaloogiline oodata, et need arvud oleksid kuidagi teistsugused, et näiteks absoluutarvudes mõni Järvamaa väikevald, mida seal on väga mitu, suudaks Türi valda selles osas ületada.
Mis puudutab omavalitsuste tulubaasi taastamist, siis minul oli au olla selle valdkonna eest vastutav valitsusliige ajal, kui see tulubaas oli tipptasemel, mida siin on palju välja toodud ja mida Keskerakond on tihti eesmärgiks seadnud. Ma võin teile kinnitada, et etteheited ja kriitika olid täpselt samasugused, aeti täpselt sama juttu, et raha on neetult vähe ja mitte midagi teha ei saa. Teie praeguste ettepanekute ja jutu põhjal võiks ju arvata, et küll siis olid piimajõed ja pudrumäed, aga täpselt samamoodi kurdeti, et raha üldse ei jätku. Ma soovitan teil teha ka väikse arvutuse, vaadata omavalitsuse tulubaasi. Kärbiti 11,93%-lt 11,4%-le brutotulust. Korrektsioon seoses saamata jääva maamaksu kompenseerimisega, kodualuse maa maksu kompenseerimisega, tõus 11,6 peale. Kui me jätame selle kõrvale ja võrdleme ainult üksikisiku tulumaksu osa muutust, siis see on vähem kui 5% kogu üksikisiku tulumaksu laekumisest. Väiksematel omavalitsustel moodustab üksikisiku tulumaksu laekumine tihtipeale isegi alla poole omavalitsuse tulust. Kokkuvõtlikult on suurusjärk aga umbes pool omavalitsuse tuludest ehk te

võite selle 5% tegelikult kahega jagada. Kui te nüüd tõesti siiralt usute, et isegi see 5% muudab põhimõtteliselt meie väiksemate omavalitsuste olukorda, siis ma tõesti soovitan teil veel kord neid arvutusi teha. Vaadake, kas kõik need probleemid lahenevad, kui näiteks mõni miljonieurose aastaeelarvega omavalitsus saab 5% juurde.

00:13 Esimees Eiki Nestor
Jüri Adams, palun!

00:13 Jüri Adams
Aitäh, härra Kiisler, vastuse eest minu eelmisele küsimusele! See oli küll lühike, aga minu jaoks väga hariv. Ma sain mingisuguse põhimõttelise pildi sellest asjast. Teine küsimus on pigem selle eelnõu kohta, mis meil praegu ees on. Mis võiksid olla selle nõrkused ja suuremad ohud? Ühe te vist juba sõnastasite. Kui ma õigesti aru sain, võib vabatahtliku ühinemise käigus tekkida selliseid üksusi, mis ei ole kas ühel või mitmel põhjusel mõistlikud, ja selle vastu ei ole õiget ravi olemas. Kas te oskate veel ütelda, millised on need murekohad, hirmud või ohud, mis sellesse eelnõusse on sisse kirjutatud?

00:13 Siim Kiisler
Aitäh! Ma tooksin murena välja selle olukorra, mida ma siin enne kirjeldasin. Ütleme, et mõned omavalitsused on heas usus pidanud ära oma ühinemisläbirääkimised ja saavutanud selle miinimumkriteeriumi täitmise või isegi soovitusliku kriteeriumi ehk 11 000 elaniku kriteeriumi täitmise. Nad on omavahel kõik kokkulepped ära teinud, rääkinud läbi selle, kuidas hakkab tulevikus välja nägema näiteks koolivõrk või muude asutuste võrk, raamatukogud, mis iganes kohalikud asutused. Nad on läbi arutanud, millisel tasemel hakatakse ühinevas omavalitsuses maksma toetusi, millisele tasemele jääb maamaks jne. Kõik need asjad on läbi arutatud. Mingil põhjusel on seal kõrval omavalitsus, kes ei ole tahtnud nendega rääkida või on nemad mingil põhjusel eeldanud, et see omavalitsus võiks ühineda teisel suunal. Sellel naabril ei ole aga midagi välja tulnud ja järgmises etapis teeb valitsus ettepaneku võtta tema ka kampa. Aga teistel on kõik läbirääkimised peetud, kõik kokkulepped tehtud ja suure tõenäosusega võib see, kes on kõrvale jäänud, olla ka suhteliselt keerulises finantsseisus. Enda arvates tuleb ta oma eelarvega toime, ta ei ole saneerimise alla läinud, järelikult on ta toime tulnud, aga tal ei ole neid vabu vahendeid juba eelnevate ühinemisläbirääkimiste käigus kokku lepitud hüvedeks. Nüüd tekib küsimus, kuidas vahendeid niimoodi ümber jagada, et tagada ka selle neljanda liituja kodanikele kõik needsamad hüved. Kas seal tuleb mingi üleminekuperiood või kuidas seda teha? Ma arvan, et see on juriidiliselt keeruline, tehniliselt raske ja kindlasti saavad need ka psühholoogiliselt olema väga keerulised olukorrad. See mure on ja seepärast on nii algatajal kui ka põhiseaduskomisjonil lootus, et ühinetakse ikkagi vabatahtlikult omavaheliste läbirääkimiste tulemusena.

00:13 Esimees Eiki Nestor
Mart Helme, palun!

00:13 Mart Helme
Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Reformi elluviimiseks on ette nähtud 80 miljonit eurot, mis on mõeldud suures osas omavalitsusjuhtidele. Paraku premeeritakse ainult nende omavalitsuste juhte, kes vabatahtlikult ühinevad. Kas teile ei tundu, et sellisel premeerimisel ja sellel rahal on küljes väga selge korruptsiooni ja reformile toetuse ostmise maik?

00:13 Siim Kiisler
Kõigepealt, algataja pole rääkinud siiski mitte 80 miljonist, vaid suurusjärgust 60–65 miljonit eurot. Täpset hinnangut ei saa anda, kuna me ei tea veel, millised ühinemised ees seisavad. Kuna need toetused laienevad ka nendele omavalitsustele, kes ei pea ühinema, aga võivad seda teha, siis on keeruline ennustada. Võivad ju ühineda näiteks kaks üle 5000 elanikuga omavalitsust ja küsida siis toetust, mis on neile ette nähtud. Me ei tea, kui palju võib niisuguseid olukordi tekkida, ja seepärast on ka selle summa ennustamine keerulisem.
Mis puudutab seda, kui suur osa sellest summast makstakse töö kaotavatele omavalitsusjuhtidele toetusteks või hüvitisteks, siis siinkohal ma pean paluma vabandust. Eelnõu algataja ütles selle küll

välja, ja kui ma nüüd ei eksi, siis oli see 2% kogu rahast. Ma loodan, et ma ei eksi. Suurusjärk on kindlasti õige, aga minu arust hinnati, et 2% võib maksimumi puhul nendeks hüvitisteks minna. Nii et suurt osa see väljamakstavatest toetustest kindlasti ei moodusta.
Kolmas küsimus puudutas korruptsiooni. Korruptsioon on meil seadustes ju väga täpselt defineeritud. Korruptsioon tähendab ikkagi seda, et Riigikogu liikmed peaksid justkui mingit isiklikku kasu saama, kui nad sellist seadust toetavad. Aga mina küll mitte kuskilt otsast ei näe, kus seda meie kui otsuse langetajate puhul oleks kirjeldatud, sellepärast ma ei näe siin seda ohtu. Sotsiaalsete garantiide andmine praegustele omavalitsusjuhtidele on kindlasti reformi elluviimist soodustav asjaolu. Sedasama asja on oma reformide puhul kasutanud ka lätlased. Soomlased on andnud palju tugevamaid garantiisid, näiteks viieks aastaks omavalitsuses töökoha kindlustamine pärast ühinemist. Nii et soomlaste sotsiaalsed garantiid on tunduvalt tugevamad, kui siin eelnõus on ette nähtud.

00:13 Esimees Eiki Nestor
Oudekki Loone, palun!

00:13 Oudekki Loone
Aitäh, härra eesistuja! Härra ettekandja! Vastuses minu küsimusele ütlesite, et vaadake, et raha on nagunii vähe ja juurde ei paista seda kuskilt tulevat. Sisuliselt paneb ka see reform vallad mehaaniliselt kokku ja raha ikka juurde ei tule. See reform teeb aga ka midagi hoopis hullemat: ta viib teenused inimestest kaugemale. Kui ma vaatan Ida-Virumaad, siis seal on oht, et tekivad nii suured vallad, mis ulatuvad Jõgevani välja. See tähendab, et tavaline inimene peab hakkama kõiki oma teenuseid kaugemalt otsima, tema elu läheb kulukamaks. Mul on tunne, et see jätkab meie praegust maksupoliitikat, mis sisuliselt maksustab vaesust. Riigi suutmatus pannakse tavaliste kodanike rahakoti peale. Miks ei ole haldusreformis läbi mõeldud, kuidas kogukonnad tegelikult moodustuvad, vaid tehakse asju mehaaniliselt, mis halvendab inimeste harjumuslikku elu?

00:13 Siim Kiisler
Aitäh! Mina ei näe, et see eelnõu viiks teenuseid inimestest kaugemale. Teed puhastatakse ikka samas kohas. Haridust pakutakse ikka samas kohas ka pärast selle seaduseelnõu vastuvõtmist. Ma ei näe siin mingeid muudatusi. Kui te peate teenuseks seda, et inimene peab käima vallavalitsuses midagi nurumas, siis ma arvan, et see on lihtsalt väga halvasti korraldatud vallavalitsuse töö tulemus. Ideaalis ei peaks inimene vallavalitsuse hoones või administratiivkeskuses käima. Mõistlikes omavalitsustes kipub nii olema, et igaüks võib ise mõelda, kui tihti ta oma eraasjus vallamajas käib ja mis asju ta seal ajab või miks ta peab seal käima. Kindlasti on hea vallavalitsus see, kes ei sunni oma inimesi vallavalitsuses käima. Aga puid lõhutakse ikka inimese koduõuel, neid ei hakata vallavalitsuses lõhkuma pärast selle seaduse vastuvõtmist. Nii et ma ei saa nõustuda, et teenused kaugenevad inimesest. Küll võib ilmselgelt ette näha, et kodanikele pakutavate teenuste ampluaa laieneb, teenuseid saab olema rohkem ja nad saavad mitmel puhul olema paremad.

00:13 Esimees Eiki Nestor
Mihhail Korb, palun!

00:13 Mihhail Korb
Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud minister! Ma võtan kinni teie viimasest lausest, just sama asja kohta ma tahtsingi küsida. Kas selle arutelu või diskussiooni käigus mõeldi ka, missuguseid funktsioone võivad kohalikud omavalitsused täita, asendades mõnd riigi funktsiooni? Sest kui kohalikud omavalitsused on suuremad, siis on neil ka suurem võimekus ja rohkem võimalusi teenuseid pakkuda. Kas selline diskussioon oli, ja kui oli, siis kuhu see jõudis?

00:13 Siim Kiisler
Aitäh! Kui riigihalduse minister osales põhiseaduskomisjoni istungil, siis oli sellest juttu. Tõsi, juttu oli mõnest üksikust näitest. Üks oli ühistranspordi korraldamine, mida ma olen siin ka täna maininud. Oli juttu, et ka muid ülesandeid, mis on omavalitsusliku olemusega ja mida praegu täidavad maavalitsused, saaks anda kohalikele omavalitsustele. Aga ega selliseid ülesandeid nüüd tegelikult väga palju ka ei ole.

Üks valdkond on kindlasti planeeringud, mida suuresti just maakonnaplaneeringute tasemel teevad maavalitsused. Kui meil on näiteks maakonnasuurune omavalitsus, siis need võiks kindlasti omavalitsusele üle anda.
Ma arvan siiski, et see ootus, et maavalitsustest on väga palju asju üle võtta, on mõnevõrra üle hinnatud. Kui me vaatame, millega maavalitsuste ametnikud iga päev tegelevad, siis suur osa on hariduse riiklikul järelevalvel. Ka teised riikliku järelevalve funktsioonid peavad paratamatult jääma riigiasutustele. Need ei pea olema maavalitsused. Maavalitsuse võib reorganiseerida või likvideerida ja siis hakkab seda ülesannet täitma kas haridusamet või mingi muu asutus, aga see peab paratamatult olema riigiasutus. Aga midagi sealt võtta on, kuni olümpiaadide korraldamiseni välja, ka hästi väikseid ülesandeid.
Eraldi on räägitud sellest, et panna omavalitsusele ülesanne soodustada ettevõtlust. Sellest tegi juttu ka riigihalduse minister, kui ta meil põhiseaduskomisjonis oli, aga ta rääkis sellest lihtsalt kui võimalusest. Minu arust on selle ülesande puhul kõige keerulisem see, et kui me räägime vajadusest näha ülesannet peale pannes ette täiendavad rahalised vahendid, siis minu jaoks on küll suur küsimärk, kui suured need rahalised vahendid peaksid sellisel juhul olema. Kaubandus-Tööstuskoda on teinud omavalitsusjuhtide seas küsitluse ja uurinud neilt, kas nad näevad, et ettevõtluse soodustamine on omavalitsusele kasulik tegevus, või on see nende jaoks rahaliselt ebamõistlik. Omavalitsusjuhid on üldiselt vastanud, et see on neile kasulik. Samal ajal nad ütlevad, et kui seadusandja paneb neile selle ülesande, siis nad tahavad selle eest lisaraha saada. Minu jaoks on alati küsimus, kui palju peaks raha juurde andma, kui see tegevus on niigi kasumlik. Väga keeruline ülesanne, ei teagi, kuidas seda kokku võttes hinnata või kas see teoks saab. Aga sellistest ülesannetest oli juttu.

00:13 Esimees Eiki Nestor
Jaanus Karilaid, palun!

00:13 Jaanus Karilaid
Aitäh juhatajale! Hea ettekandja! Ma täpsustan oma eelmist küsimust. Te olite natuke ülekohtune staažika valitsuspoliitiku Jaak Alliku suhtes, nimetades teda ateistiks ja võttes talt ära võimaluse millessegi uskuda. Ma arvan, et ka ateistil on õigus millessegi uskuda või mitte uskuda, see õigus on isegi anarhistil. Kas te oskate ehk põhjendada, miks sotsiaaldemokraadid teevad seda asja nii pika hambaga, et tegid ettepaneku asendada eelnõu pealkirjas haldusreform haldusterritoriaalse reformiga? Isegi nemad vist ei usu, et see kõlav nimi võiks rahva ootustele vastata. See meenutab lastevanemate viimast moehaigust panna oma lapsele nimeks Maximus Caesar või midagi muud taolist. Pärast ei pruugi ootused ja tegelikkus vastavuses olla ja seda hullem on pahameel, miks pandi nii ambitsioonikas pealkiri. Järsku oleks õigem võtta sotsiaaldemokraatide ettepanek vastu? Muudame nime lihtsamaks, teeme selle reformi piiride ümbertõstmiseks ja kõigil on lihtsam.

00:13 Esimees Eiki Nestor
Aitäh, aeg on ammu täis! Ma arvan, et küsimus oli arusaadav.

00:13 Siim Kiisler
Aitäh! Keeruline on kommenteerida, mida Jaak Allik mõtleb või arvab, seda enam, et mul on tema omadest kindlasti väga erinevad maailmavaatelised seisukohad. Ei oska selle kauaaegse kommunistliku partei liikmega mitte kuidagi samastuda. Mis puudutab Sotsiaaldemokraatliku Erakonna seisukohti, siis kindlasti tuleb neilt endilt täpsemalt küsida. Aga üks asi on üsna ilmne olnud: haldusreform on kutsunud esile väga erinevaid arvamusi ja tohutuid lahkarvamusi, julgen öelda, igas erakonnas, eriti nendes erakondades, kes on kauem parlamendis olnud. Tean omast kogemusest Keskerakonda kuuluvaid omavalitsusjuhte, kes on tulised haldusreformi toetajad, ja tean samast erakonnast pärit omavalitsusjuhte, kes on tulised vastased. Sama võin öelda oma erakonna IRL-i kohta. Ka meil on inimesi, kes on skeptilised, või nagu te ütlesite, võtavad seda eelnõu vastu pika hambaga, ja on inimesi, kes näevad selles väga palju positiivset.
Ma arvan, et see on selline seadus ja selline reform, kus me ei saa erakondades nii ühemõtteliselt piire tõmmata, et kui kuulud sellesse erakonda, siis arvad täpselt niiviisi. Riigikogu saalis kujundavad fraktsioonid kindlasti ühtsed seisukohad, aga me kõik mööname, et Eestis ringi käes leiame oma erakonnakaaslaste seas väga erinevaid arvamusi. See on võib-olla kommentaariks

Sotsiaaldemokraatliku Erakonna hoiakute suhtes – et nii nagu meilgi on ka neil erinevaid hoiakuid. Mis puudutab nime, siis nagu ma siin enne välja tõin, arutelu oli nime üle ja selle üle, kas eelnõus on punkte, mida võib laiemalt käsitleda haldusreformina, mitte puhtalt haldusterritoriaalse reformina. Komisjon asus seisukohale, et võib küll laiemalt käsitleda. Mina arvan, et eelkõige on haldusreform sõnana inimestele arusaadav ja suupärane. Loomulikult näevad need, kes iga päev poliitikaga tegelevad ja on asjas väga sees, seda vahet – haldusreform, haldusterritoriaalne reform – teravamalt. Minu pakutud eelnõu pealkirjaks oli omavalitsuse reform. Võib kasutada erinevaid termineid, aga ma arvan, et inimesed saavad haldusreformi sõnast väga hästi aru, ja saavad aru just niiviisi, nagu see tänases eelnõus on.

00:13 Esimees Eiki Nestor
Monika Haukanõmm, palun!

00:13 Monika Haukanõmm
Tänan, härra juhataja! Hea ettekandja! Minu küsimus on ajendatud teie vastusest, mille te andiste Oudekki Loone küsimusele. Loomulikult lõhutakse puid inimese juures, aga kummaline oli kuulda, et hea omavalitsus ei korralda asju sellisel moel, et inimesel peaks olema asja vallavalitsusse. On ikka küll. Ja kui te arvate, et inimesed saavad kõikide teenuste ja muude küsimustega hakkama interneti vahendusel, siis eelmisel neljapäeval oli meil siin arutusel üks riiklikult tähtis küsimus, kus me saime väga selge ülevaate, et igas külas siiski internetti ei ole ja ka buss liigub näiteks üks kord päevas. Aga te ütlesite sellise lause, et haldusreformiga tuleb juurde uusi teenuseid. Minu teada küll suuruse ja kvaliteedi vahel ilmselget seost ei ole. Palun nimetage, millised teenused konkreetselt selle eelnõu tulemusel juurde tulevad!

00:13 Siim Kiisler
See sõltub omavalitsusest. Ma usun, et ka teie tunnistate, et meie väiksemad ja vähem suutlikud omavalitsused täidavad oma ülesandeid valikuliselt. Neile on seadustega ette nähtud väga palju kohustusi, neid on sadu ja sadu, aga nad lihtsalt ei täida kõiki, nad teevad mingeid valikuid. Osa ülesandeid täidavad nad paratamatult väga ebakompetentselt. Ma kritiseerisin siin enne Tallinna linna, aga teistpidi, kui te võtate ette Tallinna teenuste kataloogi, siis te näete, milliseid teenuseid nad pakuvad kas või puuetega inimestele. Näiteks liikumispuudega inimesed, kes tahavad tööl käia, on mulle öelnud, et nad ei saa oma kodukohas tööl käia, sest koduomavalitsus tunnistab, et nad on liiga vaesed, et pakkuda tööl käimiseks invatransporti. Samal ajal Tallinna linn suudab seda pakkuda. Kui meil nüüd omavalitsused ühinevad tugevamate suunal, nagu ma enne kirjeldasin, siis hakkavad väiksemate ja nõrgemate omavalitsuste kodanikud osa saama nendestsamadest teenustest, mis selles suuremas ja tugevamas naaberomavalitsuses, kellega nad ühinevad, on juba kättesaadavad. Pärast ühinemist ei saa omavalitsused pikalt hoida sellist olukorda, et nad selles n-ö endises oma linnas jätkavad mingite teenuste osutamist, aga nendega liitunud väikses vallas ei hakka neid teenuseid pakkuma. Nad peavad ju pakkuma teenuseid kõigile kodanikele võrdselt. Selle tulemusena hakkavad ka selle väikse valla elanikud saama teenuseid, mis seni nende omavalitsuses kättesaadavad ei olnud. See on üks suund. Teine asi, millest ma väga loodan, et see juhtuma hakkab, on seotud ülesannete üleandmisega. Te olete ju ka hästi kursis, et praegu üritavad meie ministeeriumid ülesandeid omavalitsustelt pigem ära võtta. Praegu ei ole mitte see trend, et anname keskvalitsuse ülesandeid omavalitsustele, vaid pigem öeldakse – seda me näeme hariduses ja näeme ka sotsiaalvaldkonnas –, et ei viitsi jännata, omavalitsused ei saa niikuinii hakkama. Keskvalitsus tõmbab need ülesanded ministeeriumi või ministeeriumile alluva riigiameti alluvusse. See tähendab, et eelarveraha liigub omavalitsuse eelarvest riigiameti eelarvesse. Siis jälle kurdetakse, et omavalitsuste rahastamise osakaal on vähenenud, aga ka otsustusõigus liigub ju teise kohta. Otsused langetatakse riigiametis, mis asub suure tõenäosusega Tallinnas, otsuseid ei langetata enam omavalitsuses. See on teine suund. Kui omavalitsused tugevnevad, siis ma loodan, et meil õnnestub see suund peatada ja ülesanded hakkavad jälle koos raha, koos otsustusõiguse ja otsustusvabadusega liikuma riigiametitest omavalitsuste poole tagasi.

00:14 Esimees Eiki Nestor
Rohkem küsimusi ettekandjale ei ole. Avan läbirääkimised. Rein Ratas, palun!

00:14 Rein Ratas
Palun kolm minutit ajapikendust!

00:14 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

00:14 Rein Ratas
Härra esimees! Auväärt Riigikogu liikmed! Eesti on jõudnud oma arengus olulise verstapostini, mis kannab nime "Stenbocki maja tunnistab ühel meelel ja ühel häälel, et Maarjamaa haldusreform on üpris vajalik". Selle Soome graniidist väljaraiutud ja Eesti meistrite lihvitud teetähise sisuline suurus aastate möödudes aina kasvab ja ajavool tema sära üha enam kirgastab. Selle samba juurde on ehitatud mitmetasandiline kultuspüüne, kuhu on juba ohverdatud usinasti eurokukruid. Tõsi, esialgu küll soliidsete lubadustena, mis on kreposteeritud Stenbocki maja suurpitsatiga. Neist eurokukrutest tunnevad siirast rõõmu tublid valla- ja linnaisad ning -emad, kes näevad oma senise valitsejatee peatset lõppu. See rõõm annab neile tõsist jõudu minna praegu hoopis teist teed, kui seda oli nende alamate kärajal tehtud rahva otsus.
Nüüd on siia saali jõudnud veerandvisand haldusreformi projektist ehk seadusest, seda sisuliselt võetuna haldusterritoriaalse reformi eelnõu 200 kujul. Haldusreformi seaduse eelnõust on seesinane käsitletav visand veel vägagi kaugel. Keskerakonna Riigikogu fraktsioon on pikka aega oma korduvatel debattidel praegu arutlusel olevat seaduseelnõu 200 arutanud. Olen kindel, et neil aruteludel on tugevasti kõlanud meie fraktsiooni tahe olla selles küsimuses igati konstruktiivses opositsioonis valitsuskoalitsiooniga. Meile sellist võimalust aga ei antud. Mul on sellest väga kahju, sest pean sisulist haldusreformi väga vajalikuks. Seda ei saa asendada siin oleva surrogaateelnõuga. Eelnõust on hoopis kadunud omaaegne IRL-i oluline argument seoses haldusreformiga – tõmbekeskus. Meie ajaloolise haldusüksuse kihelkonna tõmbekeskuseks oli küla keskel paikneva kirikuga asula. Haldusreformi seaduses on vaja näidata ära omavalitsusüksuste ühinemise sisulised eeldused, mis tulenevad looduslikest, majanduslikest ja demograafilistest oludest ja tingimustest ning küllaltki arvestatavalt ka ajaloo- ja kultuuripärandist. Riik peab siinjuures lubama oma tugevat toetust regionaalsete majanduslike pilootprojektide algatamiseks, mis oleks üks oluline osa kohalike omavalitsuste finantsbaasis. Seda kõike selleks, et haldusreform otseselt edendaks regionaalset arengut, mitte aga ei kataks seda sisuliselt surilinaga. See tähendab, et ühinevad omavalitsused teavad oma ülesandeid ja oma tulubaasi parimal võimalikul moel.
Head teekaaslased! Eesti vajab sisulisi muutusi. Selleks on arstiabi, ühistranspordi, sotsiaalabi ja hariduse parem kättesaadavus ning piirkondade arendamine, sh töökohtade loomine ja maaelu toetamine. Praegu käsitletav eelnõu on oma põhiolemuses sisuta ja mõtteta dokument. On tõsine oht, et seaduseks saanuna suretab see Eesti maaelu välja. Olen rääkinud.

00:14 Esimees Eiki Nestor
Heimar Lenk, palun!

00:14 Heimar Lenk
Aitäh! Ma palun ka lisaaega!

00:14 Esimees Eiki Nestor
No kuidas siis muidu! Kolm minutit lisaaega ka.

00:14 Heimar Lenk
Ma ühinen eelkõneleja kõne mõttega, eriti selle lõpuosaga, et kõnealune reformimaitseline dokument hävitab meie maaelu edasi. Meile jagati täna Rahandusministeeriumi propagandavoldikut REGI, kus selgitatakse, kui hea on haldusreform. Seal ütleb minister Arto Aas haldusreformi kohta niisugused ajaloolised sõnad, et esimest korda taasiseseisvunud Eesti Vabariigis on koalitsioonierakonnad jõudnud kokkuleppele ja suutnud tuua parlamenti haldusreformi seaduse. Tõepoolest, nii see on. Aga miks see nii on?
Vaatame pisut tagasi minevikku. Alustan aastast 1999, kui siseminister oli Tarmo Loodus – IRL-i siis ei

olnud, siis oli Isamaaliit vist, kui ma ei eksi –, kes hakkas joonistama kaarte ja esimest reformi siia meie ette tooma, kuid see suretati õige pea välja. Siis tuli Vallo Reimaa, ka Isamaaliidust. Temal oli minu mälu järgi väga hea reformiplaan, aga ühel päeval oli see mees siit kadunud, ta saadeti tagasi kodukohta. Ta oli kooliõpetaja ja jätkas oma õpetajakarjääri, jätkab vist tänaseni. See reformikava oli liiga hea. Siis tuli Siim Kiisler. Nagu ta rõhutas, kuus aastat vend töötas ministrina ja töötaski välja haldusreformi. Kõik oli nagu väga tore. Mina olin ka ühes tema töögrupis Siseministeeriumis ja nägin, kuidas kirjutati ja joonistati, joonistati ja kirjutati neid valdasid kokku ja lahku. Algul oli maakonnapõhine reform ja pärast tulid tõmbekeskused. Kuigi tekkis ka küsimusi, näiteks selle kohta, mis tõmbekeskus on Urvaste, aga tuli välja, et see on väga suur tõmbekeskus. Igal juhul kulutati selle reformi peale palju miljoneid eurosid. Kahjuks ei soostunud minister Kiisler täna siit puldist vastama, kui palju raha tuulde lasti. Siis tulid valimised ja tuli uus valitsus. Enne seda, just mõni päev enne valimisi, jõuti otsusele, et reformi siin lõpuni menetlema ei hakata, ja see visati ajaloo prügikasti. Need olid suured paberipakid, nagu ma mäletan. Nii see oli.

Nüüd me küsime, miks see niimoodi on olnud. Aga teate, head kolleegid, see on nii olnud ainult ühelainsal põhjusel: oravapartei ei ole tahtnud Eestis haldusreformi teha. Reformierakond ei ole olnud sellest huvitatud, kuna kohtadel on olnud parajad mehed paigas ja see on kindlustanud Reformierakonnale kindla võimu kõigil kohalikel valimistel. Meie ekspeaminister, nüüd Euroopa asjamees Andrus Ansip on siitsamast kõnepuldist rõhutanud, et meil ei ole tarvis mingisugust haldusreformi, sest maailmas on väga väikeste valdadega ja ka väga suurte valdadega riike. Nii see läks. Siis läks asi huvitavaks. Mina olen maaelukomisjoni liige. Pärast valimisi hakkas uus valitsus tööle ja meie maaelukomisjoni ilmus härra Pevkur, siseminister, õhinat täis. Päevakorrapunktiks oli teate mis – haldusreformi ettevalmistamine. Meie imestasime. Küsisime, et kuidas siis nii, härra minister, haldusreform on ju valmis, ootab riiuli peal, kuus aastat on seda ette valmistatud. Aga härra Pevkur ütles, et ei, nad teevad uue haldusreformi ja nad alustavad – ärge nüüd naerma hakake! – kaardistamisest. Täpselt tema sõnad, ma mälu järgi ütlen. Siseminister ütles, et nad hakkavad kaardistama omavalitsusi, sest on vaja teada saada, milliseid teenuseid meie riigi elanikkond vajab. Võite stenogrammist järele vaadata, kui see kuskil olemas on. Täpselt nii see oli. Mingi lapsemäng algas peale, hakati kaardistama ja uurima, mida maainimesele vaja on.

Nagu eelkõneleja härra Ratas ütles, praeguses eelnõus, mis laua peal on, ei ole kirjas ühtegi vajadust, ei arstiabi parandamist, ei haridussüsteemi parandamist, ei transpordi parandamist vms. Ühesõnaga, Reformierakond on kõik need aastad selle haldusreformi ümber mänginud ja ka kõik koalitsioonierakonnad ümber oma sõrme keeranud. Praegu mängib ta täpselt sama mängu. Valmistatakse ette uut haldusreformi süsteemi ja enne piiride tõmbamist on vaikselt valmis mõeldud, kus saaks Reformierakonna mehed võimule panna, et kindlustada kohalike omavalitsuste üle võim ka järgmistel valimistel. See on selle asja sisu.

Kui vaadata, kas rahvas on selle reformi üle arutlenud, siis mina seda ei näe. Ma olen rahvasaadik, kes käib väga palju mööda Lõuna-Eesti külasid. Rahvas ei ole üleüldse huvitatud sellest reformist, nad on käega löönud. Ütlevad, et küll see ära tehakse. Vaidlus käib ainult vallaametnike vahel – kellele tema töökoht alles jääb ja kes ka tulevikus palka saab. Reformierakond kindlustab praegu kompensatsiooni ainult endistele vallavanematele. Niimoodi jäävad needsamad Urvaste ja Põdrala vallaametnikud ju kõik tegelikult tööta. Selle ümber see mäng käib. Rahvaga pole mitte keegi rääkinud. Ka minister tunnistas, et rahvas rahvaküsitlustest osa ei võta, aktiivsust ei ole. See on huvitav tendents, et inimesed ei tule nendele aruteludele, kus räägitakse, kuidas haldusreform tulevikus nende elu muudab.

Ma olin nõukogude ajal siin Eestis ajakirjanik ja ma mäletan väga hästi, et kui kolhoose ühendati, siis oli täpselt sama retoorika ja täpselt sama mäng: viletsamad kolhoosid tuleb ühendada tugevamatega, siis saame ühe suure tugeva majandi. Seda ei juhtunud mitte kunagi ja kõik need majandid, mis olid n-ö sunniviisiliselt ühendatud, surid lõppude lõpuks välja. Praegu ühendame me valdu just nimelt sunniviisiliselt, sest kuigi me ütleme, et algul on ühinemine vabatahtlik ja alles pärast sunniviisiline, on see sunniviisiline tegelikult algusest peale. Iga suurema valla vanem otsib väljapääsu, et talle tööd jätkuks, ja siis ta ühendab mõne viletsa valla sunniviisiliselt enda omaga. See on selle asja sisu.

Siim Kiisler ütles siin väga koledaid sõnu Tallinna linna kohta. Ütlen härra Kiislerile niimoodi, et praegune valitsus on nüüd hakanud tegelema sellega, millega Tallinn tegeles juba 25 aastat tagasi – üürikorterite ehitamisega. Edgar Savisaare valitsus on valmis ehitanud 6000 üürikorterit Tallinnasse ja rahvas on sellega väga rahul. Kui keegi teeb Tallinna kohta kriitikat, siis küsigu valijate käest, kust tulid need linnapeale antud 40 000 häält. Näidake mulle teist omavalitsust, kus oleks niisama populaarne

linnapea või vallavanem! Aitäh!

00:14 Esimees Eiki Nestor
Külliki Kübarsepp, palun! Lisaaeg kolm minutit.

00:14 Külliki Kübarsepp
Head rahvasaadikud! Haldusreformi ei saa teha ainult reformi tegemise pärast, sest ütleme ausalt, see ei ole ju reform. Peaks ütlema, et piiride nihutamisega, kulla sõbrad, on hiljaks jäädud. Seda oleks pidanud tegema eelmisel sajandil. Eestis ringi käies paneme tähele, et omavalitsused tunnevad end selle eelnõuga petetuna.
Esiteks. Riik on aastakümneid maksnud ekspertidele, kes on rääkinud omavalitsuste ülesannetest, pädevusest ja tulubaasist. Kõik on võtnud seda mõistliku ja aruka jutuna, ainult et riik ei ole tulnud ekspertidele ja omavalitsustele appi ega ole aidanud seda kõike ära teha. Nüüd needsamad eksperdid sellesama riigi raha eest räägivad, et enam ei ole vaja tulubaasi ega omavalitsuse ülesannete arutelu, vaid on vaja kõigest ühte kriteeriumi – 5000 elanikku. Omavalitsused tunnevad, et petetud on nii riiki kui ka neid.
Teiseks. Omavalitsused tõesti tunnevad, et hüvitiste maksmisega neid alandatakse. Nad tunnevad, et nad on nagu odav kaup, mida saab raha abil ühele või teisele poole nihutada.
Kolmandaks. Me kohtusime Mulgimaa omavalitsusjuhtidega. Sellel kohtumisel olid laua taga suuresti ainult ühe erakonna esindajad, sellesama erakonna esindajad, kelle esindaja seda eelnõu kaitses. Nad tänasid Vabaerakonda, kes oli tulnud maale haldusreformist rääkima. Milleks on meil vaja erakondi, kui erakonna liikmed ja juhtkond ei lähe oma liikmetega otse rääkima ka haldusreformist, mis puudutab meist igaüht?
Neljandaks. Pettumust tuntakse selle pärast, et kui nad liituvadki vabatahtlikult, siis ei ole garantiid, et valitsus ei pane kedagi sunniviisiliselt sinna juurde. Ka eelkõneleja tõi nõrkusena välja, et ei ole garantiid, et see, mis ühinemislepingus kirjas on, jääb ka tegelikult kehtima.
Tulen ka minule olulise teema juurde, milleks on Tallinna jaotamise vajadus. Tõesti, meie eesmärk on anda sõnum, et Eesti vajab võrdsemaid omavalitsusi. Me ei vaja Tallinna jaotamist selleks, et eluaegseid ametnikke maha võtta. Küll ka nemad omal ajal lahkuvad. Aga Tallinna jaotamisega ei nõrgesta me seda tugevat omavalitsust. Tallinn jääb ka siis, kui linnaosade elanike arv algab 35 000-st, tugevamaks kui moodustatavad uued omavalitsused. Omavalitsusjuhid mujal on väga pettunud, et neid võetakse kui kuningriike väikeste omavalitsustega võrreldes. See eelnõu, mis annab erinevaid ülesandeid, ei ole teistele täitmiseks jõukohane.
Mis on Tallinna jaotamise järgmine suur pluss? See näitab, et meil on vaja rohkem koostööd teha. Vaatame Stockholmi mudelit, vaatame Kopenhaageni mudelit ja ka Helsingi mudelit! Ühistranspordikorraldus, haridusvõrk – me peame saama aru sellest, et ilma koostööta ei liigu Eesti kuhugi edasi. Tallinn peab jääma tõesti tõmbekeskuseks, mitte lihtsalt Eesti tõmbekeskuseks, vaid meil tuleb ikkagi rääkida ka turismi ja tööstuse ekspordist.
Me peame aru saama, et teenuste ühine jagamine on see, mis viib edasi. Haldusreformi seaduse eelnõu ei anna mitte ühtegi garantiid, et teenuste pakkumine muutub efektiivsemaks või paremaks, mida iganes. Ma tahan tuua välja, et Vabaerakond on poliitmaastikule tulnud ikkagi eesmärgiga, et esitada kuidas-küsimusi. Meil on kindlasti erinevaid mõtteid ja ka palju ühesuguseid mõtteid selle kohta, millised on probleemid. Kuid me ei taha keskenduda kuidas-küsimustele. Seepärast ei lähtu meie ettepanekud haldusreformi tegemise kohta mitte tehnilistest vajadustest, kuigi see eelnõu on tehniline, see ei ole sisuline, vaid me oleme püüdnud oma muudatusettepanekutega sisulisi lahendusi pakkuda. Me kavatseme seda teha ka edaspidi.
Oli mõnevõrra liigutav, kui komisjoni ettekandja tundis muret selle pärast, et mina ei saanud põhiseaduskomisjoni töös osaleda. Tõenäoliselt tunti minust puudust. Ma olin OSCE delegatsiooniga Islandil, kus nii mitmedki Põhjala riigid andsid teada, et nad tegelevad samamoodi haldusreformiga. Julgeolekuolukord on muutunud nii tõsiseks, et julgeolekukulutusi tuleb suurendada, aga millegi arvel. Seetõttu teeb Vabaerakonna fraktsioon ettepaneku haldusreformi seaduse eelnõu 200 teine lugemine katkestada, et anda valitsusele ja koalitsioonile võimalus sisuliselt teemade üle arutada. See, mis siiani on toimunud, on olnud puhtalt kuulamine, aga meie ühiskond ei liigu edasi, kui me jääme kuulama ühepoolseid monolooge. Me vajame dialoogi ja arutelu. Aitäh!

00:14 Esimees Eiki Nestor
Tarmo Tamm, palun!

00:14 Tarmo Tamm
Juhataja! Head kolleegid! Mina olen üks nendest inimestest, kes on oodanud seda aega, kui Eestis toimub haldusreform. Ma olen omavalitsuse juhtimisega seotud olnud juba 1991. aastast. Alustasin osavallavanemana, hiljem töötasin vallavanema ja linnapeana. Maavanemaks mind ei valitud, sest selleks oleks pidanud kuuluma sellisesse erakonda, kes riigis valitseb. Aga ma ei ole sellepärast kurb. Ma tean, kuidas maavalitsuse areng on kulgenud.
Kui ma vaatan meid ümbritsevaid riike, siis näen, et Eesti on ainuke riik siin piirkonnas, kus ei ole haldusreformi toimunud. Leedus tehti kohe peale taasiseseisvumist haldusreform ära ja maakondadest saidki omavalitsused. Läti tegi haldusreformi ära mõni aasta tagasi. Neil oli üle 500 omavalitsuse ja nüüd on neid 100 ringis. Nädal tagasi Räpinas kuulasin ühe Läti omavalitsusjuhi esinemist. Nad mõtlevad edasi selle peale, kuidas omavalitsusi tugevdada ja alustada järgmist etappi. Soomest, Taanist ja Rootsist ei tasu ilmselt rääkida. Te teate, et seal on mitmel korral reforme tehtud. Huvitav on see, et kõikides nendes riikides, mida ma nimetasin – Lätis, Leedus, Soomes, Taanis ja Rootsis –, on majanduskasv kõrgem kui Eestis. Omavalitsuste arv seda iseenesest ei tingi, aga ma arvan, et see võib olla üks põhjus, miks Eesti piirkonnad ei ole saanud areneda, sest meie omavalitsused on jäänud nõrgaks ja inimeste lahkumine on neid veel nõrgendanud.
Kuna ma eile lugesin Delfist artiklit, mille järgi haldusreformi põhivastane pidi olema Keskerakond, siis ma räägin, kuidas asi tegelikult on. 20 aasta jooksul on haldusreformi pidurdanud ainult üks erakond ja see on Reformierakond. Nüüd on Reformierakond justkui ümber sündinud ja asunud läbi viima omavalitsuste sundliitmist, kus ainukene kriteerium on vähemalt 5000 elaniku olemasolu omavalitsuse territooriumil. On toimunud mingi müstiline Reformierakonna ümbersünd. 15 aastat takistasid nad reformi, nüüd on nad asunud ise seda läbi viima. Juba nad kirjutavad, et nad ongi selle autorid ja tänu neile see reform üldse toimub. Ma tahan natuke tunnustada IRL-i, kes seni on olnud Eestis sisuliselt haldusreformi initsiaator. Aga kahjuks on Reformierakond kõik need plaanid ja kavad, mis IRL on kunagi välja käinud, prügikasti visanud.
Mul on kahju, et selle reformi jaoks valiti kõige halvem variant, mida üldse oli võimalik valida. Mindi järjekordselt kõige lihtsamat teed ehk võeti pliiats ja paber kätte ning hakati uuesti piire joonistama. Piire joonistatakse nüüd selliselt, et omavalitsuses oleks vähemalt 5000 inimest. Ma küsin, mis näitaja see 5000 inimest on, mis kriteerium see on, kui sisu üldse ei puudutata. Ei puudutata seda, kuidas omavalitsuste rahastust parandada ega nende ülesandeid täpsustada, ainuke kriteerium on see, et saaks omavalitsusse 5000 inimest. Ma saan aru, et ka Reformierakond on mõistnud, et Eestil ei ole enam võimalik edasi minna, kui meil on reform tegemata. Aga ma ei saa aru sellest, kui reformi tehakse nii, et sisu ei ole. Ma ei saa aru ka IRL-ist ja sotsiaaldemokraatidest, kes sellele takka kiidavad. Ma arvan, et kui me oleksime võtnud aluseks kas või sellesama Kiisleri väljakäidud tõmbekeskuste reformi, oleks Eesti kaart saanud palju loogilisem ja arusaadavam, kui see on ükskord peale selle reformi elluviimist. Mul on kahju, et see reform ei puuduta maavalitsusi, maavanemaid ega maakonnatasandi tegevust. Ilma selleta ei ole minu arvates seda reformi võimalik teha.
Ma palun kolm minutit lisaaega!

00:14 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

00:14 Tarmo Tamm
Samal ajal oleks tulnud lahendada ära ka maakonnatasandi küsimus. Kas meil on vaja poliitilisi maavanemaid, kellel sisulist ülesannet enam ei ole? Võib-olla oleks tulnud maavalitsuste funktsioonid ära jagada ja omavalitsuslikud funktsioonid anda omavalitsustele ning riik võiks oma funktsioone minu arvates täita võib-olla neljas või viies keskuses, selle jaoks ei peaks enam olema maavalitsusi. Ma arvan, et omavalitsuskeskused võiksid asuda maavalitsuste majades.
Mul on kahju, et rahastamise poole peal ei ole tegelikult mitte midagi tehtud. 2009. aastal vähendati kohalikele omavalitsustele minevat tulumaksuosa 11,93%-st 11,43%-ni. Nende aastatega pole seda ühtegi protsendipunkti tõstetud. Oleks võinud ju reformikavasse sisse kirjutada, et me igal aastal tõstame omavalitsuste tulubaasiosa 0,1%. See oleks ka mingi näitaja olnud ja oleks olnud arusaadav

kriteerium. Aga mitte midagi selles valdkonnas toimunud ei ole. Kirjutatakse mingeid arve, et te saate, ma ei tea, kusagil aastal 2018 või 2019 nii ja nii palju miljoneid. Miks me peaksime seda uskuma? Kui see pole seadusesse kirjutatud, siis miks me peaksime seda uskuma? 2009. aastal lubati samuti, et esimesel võimalusel kohalike omavalitsuste tulubaas taastatakse. Tänaseks päevaks pole mitte midagi selle heaks tehtud.
Ma olen kurb, et reformi üks läbiv joon on see, et me maksame vallavanemad, linnapead ja volikogude esimehed kinni, et nad tuleksid selle reformiga kaasa. Nemad saavad lihtsalt selle pärast aastapalga, samal ajal need inimesed, kes on vallas töötanud, näiteks valla- ja linnasekretärid, kes on omavalitsuse järjepidevuse hoidjad ja kes on seal aastakümneid, aga võib-olla isegi kauem töötanud, ei ole mitte keegi, sest nad ei kuulu poliitilisele tasandile ja nemad ei otsusta. Ma küsin, miks need inimesed on sellest nimekirjast välja jäetud.
Ma olen veendunud, et Eesti vajab tugevaid omavalitsusi. Need omavalitsused oleksid ka vastukaaluks keskvalitsusele, et nad suudaksid kas või näiteks ettevõtlust arendada. Kui tulubaasi ei parandata ja funktsioone ei täpsustata, siis ei ole see lihtsalt võimalik. Ma ütlen, et te näete peale selle reformi läbiviimist, millised huvitavad omavalitsused on Eesti pinnale täiesti ebaloogiliselt tekkinud. Põlvamaal on praegu 13 omavalitsust. Ma arvan, et neist jääb järele võib-olla kolm-neli. Aga seal liituvad viis omavalitsust, millel ei ole ühtegi pidepunkti. Ma hakkasin mõtlema, mis neid ühendab, miks nad teevad koos reformi. Nad teevad seda sellepärast, et kõiki neid viit omavalitsust juhivad Reformierakonda kuuluvad omavalitsusjuhid. Kui nad on kokku leppinud, et peale reformi juhivad nad neid edasi, kas see ongi siis reformi eesmärk, mille jaoks riik nii palju maksumaksja raha kulutab? Ma arvan, et me peaksime sellest loobuma.
Kokkuvõtteks ütlen, et Eesti vajab sisulisi muutusi arstiabiküsimuses, ühistranspordikorralduses, sotsiaalalal, töökohtade loomises ja maaelu toetamisel. Need teemad vajavad lahendusi. Eestimaa, kuni su küla veel elab, elad sina ka! Aitäh!

01:15 Esimees Eiki Nestor
Igor Gräzin, palun! Kolm minutit lisaaega.

01:15 Igor Gräzin
Austatud kolleegid! Et pärast ütlemist ei oleks: järgneva eest ei vastuta ei erakond, fraktsioon ega ka koalitsioon. Siia saali tõid selle teema hääletamisele hoopis kolm opositsiooni liiget. Aitäh!
See on lugu, mida kunagi hakkas rääkima meie varalahkunud kolleeg, üks meie suuremaid geograafe Hardo Aasmäe, aga vastutan selle eest praegu ainult mina. Niisiis, räägin teile haldusreformi Nokiast või iPodist. Vaadake parandusettepanekut nr 9, mis on tabelis leheküljel 11. Sellega nähakse ette võimalus, et võib luua kohaliku omavalitsuse, mis asub ühel ajal mitmes Euroopa Liidu riigis, st kahe naaberriigi territooriumil. Räägime Valga linnast ja Valgamaast. Me nõustume, et tegemist on tõeliselt kauge ja hääbuva ääremaaga. Tegelikult pole seal miskit õitsenud juba esimesest maailmasõjast saati, sest linn ja selle ümber olnud maa lõigati umbkeelse briti koloneli käsul pooleks. Lõhuti sidemed, mis olid kujunenud sajandite jooksul ja mida näeb tänagi.
Eesti Valga on ummik, tema selja taga pole mitte midagi peale riigipiiri. Eesti võimsaim raudteejaam seisab jõude ja isegi lähima tõmbekeskuse Riiaga pole õiget ühendust ja seda ei tulegi. Rail Baltic veetakse tont teab kuhu, Kesk-Eestist mööda, aga Tartu maantee lõpeb teatavasti Mäos, kui Tallinna poolt vaadata. Läti Valka ja Valkas *novads*'i olukorda ma ei kirjelda, aga see pole parem. Läti poolega on selles mõttes hullem, et Eesti õiguskantsler Anton Palvadre lasi Lätile lõigata sellise tüki, et see sai vaid linna aguli, ja Läti viimane haldusreform võttis ära suurema osa sealsest maakonnastki. Läti Valka linnapea folk-rokk-bändi Bumerangs kidramees ja endine Läti Seimi liige Vents Armands Krauklis on kirjutanud väga ilusa laulu "Vilciens Riga–Valka". Seal see meeleolu kõlabki, võite Youtube'ist kuulata.
Suur Valgamaa, mille saaks luua Eesti Valga ja Läti Valka maakonna ühendamisega, poleks ei Eesti ega Läti. Pilt muutuks oluliselt, linn saaks tervikuks, hakkaks toimima ühine planeering ja arengukava, normaliseeruks ühistransport, korrastuks koolivõrk, paraneks lasteaedade olukord. Muide, paljud vanemad tahavad, et lastel oleks põnnist peast suus kolm keelt, nagu saja aasta eest: läti, eesti ja vene. Tsaariajal rääkisid rätsep, sibi ja veovoorimees lisaks saksa keelt, haritud valgalane, näiteks aktsiisiametnik, ka aktsendiga ladina keelt. Nüüd ühenduks tervikuks kogu infra ja eriti selle väljaehitus, ühtlustuks meditsiiniteenuste toimimine – vaadake tänast artiklit Valga ja Valka kohta Postimehes –, avaneksid investeerimisperspektiivid, Euroopa Liidu rahastus. Tegemist on ju uudse asjaga kogu

Euroopa jaoks. Samuti oleksid valdade vahel ladusamad suhted. Kuna enamik Elvast allapoole jäävast logistikast liigub niigi Riia poole, siis miks peaksid firmad ikka veel minema end registreerima Riiga, kui siinsamas oleks üks ja ühine Valga! Siim Valmar Kiisler tooks teile käisest N arvu näiteid selle kohta, et Valga maakonna kunstliku eraldatuse tõttu on tekkinud suured jamad.
Küllap ärkab elule ka valgalase uinuv hing, nähes seda, et ta ei ela enam justkui seina ääres, vaid kogu Euroopa Liidu tähelepanu vääriva omavalitsuse pealinnas. Sellist omavalitsust pole keegi veel teinud, aga idee on võimalik. Kahjuks leidis Rahandusministeerium, et juriidiliselt pole sellise riikideülese omavalitsuse loomine justkui õige. Hoolimata kogu minu lugupidamisest, pean ütlema, et Rahandusministeerium eksib. Tema põgus ja napisõnaline vastuväide, kolm ja pool argumenti, ei arvesta seda, et Eesti on Euroopa Liidu liige – muide, ongi – ning Eestis kehtib ka Euroopa Liidu õigus, usu või ära usu.
Piiriülese omavalitsuse loomisel pole mingit pistmist riikide poliitiliste piiridega, isegi kui sellel olekski Schengeni ruumis väljaspool poliitikat mingit tähtsust. Koomiline on see, et Eesti Rahandusministeerium pole mures mitte Eesti, vaid Läti territooriumi pärast. Selle pärast Läti Valkas *novads*'i juhid ei muretse üldse. Aga olgu. Rahandusministeeriumi vastuväited väärivad täit lugupidamist, aga see on ka kõik. Eelviimaseks kinnitan, et idee ülepiirilisest omavalitsusest Euroopa Liidu sees leiaks liidus tähelepanu. Aga see on vaid idee. Või nagu ütleb Ilves Uuspõllu filmis, üks mõte, lihtsalt mõte. See seadustäiendus ei võta kusagilt midagi ära, ei kohusta kedagi mitte millekski. Kui mõlemal pool piiri Valgamaa rahvas ühendomavalitsust vanale Liivimaale ei taha, siis seda ei tule. See täiendus ei reguleeri midagi, nagu ähvardavad mornid inimesed ministeeriumist. See avab vaid võimaluse, see paotab ukse paremasse homsesse. Tallinnalgi oleks vähem muresid, sest saaks tollest ääremaaprobleemist lahti ja, aidaa, saaks hakata Helsingi poole käiku kaevama nagu krahv Monte Cristo. Seda, kuidas valgamaalastesse uut hoogu tuleb, võib oletada. Suvehiti Borderrock festivali taasavamisest ma ei räägigi.
Ma palun teid, ärge kartke ministeeriumi mossitavaid nägusid! Ärge kartke meie oma komisjoni eitavat otsust! Tegelikult on nii siin kui ka seal head inimesed, nad on lihtsalt veel harjunud vanamoodi mõtlema. Juristina ütlen, et see seadustäiendus ei kõneta ega kärgi. See seadustäiendus naeratab valgamaalastele mõlemal pool piiri. See naeratab Euroopale ja Eestile, meile kõigile. Naeratage teiegi ja öelge: taevas hoidku, see on tegelikult üks ilus ja kihvt euroopalik asi! Hääletage palun selle parandusettepaneku poolt, hääletage südamega! Aitäh! (Aplaus.)

01:15 Esimees Eiki Nestor
Andres Ammas, palun!

01:15 Andres Ammas
Lugupeetav eesistuja! Lugupeetavad Riigikogu liikmed siin saalis, tubades, jõusaalis, fraktsioonide ruumides ja igal pool mujal! Kolleeg Igor Gräzin ütles ühes telesaates vastuseks saatejuhi küsimusele, kas haldusreform tuleb, tema kohta ülitõsise ja natuke isegi kurva näoga: "Jah, tuleb." Reformierakonnal ei ole võimalik taganeda. Reformierakond, keda on aastaid pilgatud selle eest, et erakond ei vasta oma nimele ega julge kunagi teha ühtegi reformi, peab nüüd lihtsalt selle reformi ära tegema. See on Reformierakonnale eluküsimus, tunnistas staažikas erakondlane. Pole üldse tähtis, kui hea või halb see reform on. Tähtis on, et see saab tehtud. Muud valitsuserakonnad on selle pealiskaudse lähenemisega kaasa läinud. Nii nagu ikka, lasevad nad Väikese Peetrina Suurel Peetril oma moonakoti tühjaks süüa. Kolleeg Külliki Kübarsepp juba tuletas meelde, et reformi algus oli paljutõotav. Mullu sügiseks pidid paika saama kõik kriteeriumid, millele uued omavalitsused hakkavad vastama. Tulemus on teada: üks kriteerium ja seegi poolik – elanike arv. Nagu me täna kuulsime kolleeg Kiislerilt, siis ei olegi muid kriteeriume koalitsiooni meelest üldse tarvis, et kui ei suudetud muus kokku leppida, siis ei ole tarvis. Viinamarjad on taas kord hapud.
Praegu arutlusel olev haldusreformi seaduse eelnõu ja riigikogulaste nn kahel toolil istumise eelnõu, mida me pidime eile arutama, on omavahel ideoloogiliselt tegelikult päris tihedalt seotud. Eesmärk on üks: suurendada suurte erakondade mõju kohtadel ja tõrjuda kohaliku võimu teostamiselt kõrvale kohalike inimeste valimisliidud ja kohalikud sõltumatud aktivistid. Vallavanem ja endine Riigikogu liige Jaanus Männik on selle kohta meile südamevaluga kirja kirjutanud. Ta ütles seal, et võimumonopoli soov, kui mitte öelda haiglaslik võimuiha on olnud alati see, mis tekitab Riigikogu liikmetes ja parteides tahtmise istuda ühtede ja samade inimestega ühteaegu parlamendis, kohalikes volikogudes, riigiettevõtete nõukogudes, spordiliitudes ja mujal. Ei ole linnad ja vallad praegu keskvõimule võrdsed

partnerid, ei tee neid selleks ka praegune eelnõu. Kõige enam võidavad toimuvast suurerakonnad ning me saame praegusest veelgi enam parteistatud võimujaotuse üle kogu Eesti.
Olen viimasel ajal tähele pannud, et valitsuse küüniline kommunikatsioonistiil üha süveneb. Kutsutakse kenasti kaasa mõtlema, ettepanekuid tegema, et siis need ettepanekud kohe ära visata. Kogu arutatavat haldusreformi seaduse eelnõu kannab kõiketeadmise ja valgustatud monarhi hoiak: meie siin kõrgel teame, mis meie rahvale hea on, ja ärme paneme altpoolt tulevat protesti tähele. Samamoodi, nagu ammugi ei pea tähele panema opositsiooni ettepanekuid. Paar muudatusettepanekut leidsid küll koalitsiooni armulikku poolehoidu, kuid need olid sellised, mis osutasid eelnõus olnud ilmselgetele rumalustele, mille pärast oli eelnõu esitajatel endilgi piinlik hakanud. Toon teile ühe näite. Öelge, lugupeetud sõbrad, kas selles lauses on midagi valesti: "Haldusreformi eesmärk on kohalikele omavalitsustele iseotsustusõiguse tagamine, nende võimekuse kasvatamine ning kohalike inimeste huvide ja vajaduste parem esiletoomine kohalike asjade korraldamisel." Loomulikult ei ole selles lauses midagi valesti. See oli üks Vabaerakonna ettepanek, aga koalitsioonile see ei kõlba, sest siin on sees sõnapaar "omavalitsuste iseotsustusõigus", mida koalitsioon kardab nagu vanapagan välku.
Palun lisaaega!

01:15 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

01:15 Andres Ammas
Vabaerakonna arvates on väga põhimõttelised küsimused selles eelnõus seotud osavalla või linnaosa elanike võimalusega ise oma elukeskkonda korraldada. Meie arvates on osavald või linnaosa üks kogukonna vorm, koalitsiooni arvates on osavald ja linnaosa mingi ülalt alla moodustatav arusaamatu struktuur, millel lubatakse aeg-ajalt volikogu otsustele kaasa noogutada. Põhilist küsimust, et reform ei peaks lähtuma mitte abstraktsest riigi huvist, vaid Eesti inimesest, kelle elukvaliteet ja võimalused oma elu üle otsustada peaksid paranema, eelnõu ei lahenda. Just seepärast on Vabaerakond pakkunud välja võimaluse, et valitsemistasand olgu kaugemal ja ühine, aga otsustamisõigus jäägu kohapeale, esmatasandile alles. Kahjuks selline lähenemine praegusele valitsusele ei sobi.
Tänavu kevadtalvel toimus üle Eesti omavalitsustes mitu kummalist võimupööret, mille varjatud sisu näib olevat upitada võimule usinad ja truud inimesed, kes aitavad ühinemise läbi viia ja saavad vastutasuks 12 kuupalga suuruse kompensatsiooni. Reformierakonna peasekretär Nebokat viis ühe sellise piinliku võimuhaaramise hiljuti läbi Läänemaal Ridala vallas. Võimupööre oli ka Saue linnas ning katseid on olnud mitmel pool. Muster on ikka sama: võimult tõrjutakse valimisliit, asemele asuvad valitsuserakonnad. Seepärast tegigi Vabaerakond ettepaneku, et kompensatsiooni võiksid saada ainult need omavalitsusjuhid, kes on ametis olnud pikemalt, eelmistest valimistest alates. Muidugi polnud selline ettepanek kooskõlas valitsusliidu taotlustega ega leidnud toetust.
Tänases infotunnis, nüüd küll juba eilses infotunnis, algas oluline diskussioon, miks pole isegi mitte kooskõlastusringile jõudnud need eelnõud ja õigusaktid, mis annaksid sellele nn haldusreformi seadusele tegeliku sisu. Sisulist vastust peaminister meile anda ei suutnud. Kuidas saaksime siis võtta vastu seaduse selle praegusel kujul? See poleks kuidagi vastutustundlik käitumine. Nii et kordan taas: Vabaerakonna arvates on ainuvõimalik täna eelnõu teine lugemine katkestada ja töötada selle eelnõuga edasi, mitte teerulliga, vaid täppistööks sobivate riistadega. Parafraseerides kolleeg Gräzinit: koalitsioon, ärge kartke, ärge kartke neid opositsiooni ideid! Aitäh!

01:15 Esimees Eiki Nestor
Erki Savisaar, palun! Kolm minutit lisaaega.

01:15 Erki Savisaar
Austatud juhataja, lugupeetud rahvasaadikud, sünnipäevalaps ning kõik, kes te jälgite seda arutelu meedia vahendusel! Olen nõus, et kohalike omavalitsuste reformimine on vältimatu ja vajalik. Kuid ma ei ole nõus sellise kiirustamise ning pealiskaudsusega, mida arutatav eelnõu ette näeb. Eelnõu on täiesti absurdne ja sisutühi, sisaldades vaid vaikimistasu vallavanematele ning abstraktseid elanike arvu kriteeriume. Samas on öeldud, et haldusreformi seadus reguleerib haldusreformi esimest etappi, mille põhifookus on kohaliku omavalitsuse haldusterritoriaalse korralduse reformimine. Seega peaks tegemist olema nagu reformi esimese sammuga. Aga millised on järgmised sammud või kui palju neid

samme järgneb? Miks ei ole neid plaane toodud Riigikogusse arutamiseks või milline on see suurem ja ajaliselt pikem plaan?
Mulle tundub, et tegijatele on tähtis protsess, aga mitte tulemus. Teen ettepaneku, et kui praegu läbirääkimiste käigus planeeritavad ühinemised ära toimuvad, siis tuleks aastaks või paariks aeg maha võtta ning hinnata ja analüüsida, kuidas ühinenud omavalitsused ühe mütsi all hakkama saavad. Kui meil on siiani laialt aega olnud, siis need paar-kolm lisa-aastat rahuldava lõpptulemuse nimel oleksid väga vajalikud.
Kui me tutvume haldusreformi eesmärgiga, siis see on ju lausa ideaalne. Kuulake: "Haldusreformi eesmärk on moodustada keskmiselt oluliselt võimekamad omavalitsused, mis suudavad praeguses majanduslikus keskkonnas end ise majandada, piirkonna arengut terviklikumalt planeerida, kvaliteetsemalt avalikke teenuseid pakkuda ning seeläbi pidurdada ääremaastumist ning tasakaalustada Eesti regionaalset arengut." Juba kuulamine tekitab hea tunde, mis tähendab, et eestimaalased hakkavadki uskuma, et nii juhtub. Seniseid arenguid vaadates arvan siiski teisiti. Kui 5%-l Eesti territooriumist lähebki olukord paremaks ja 20%-l territooriumist jääb seis samaks kui praegu, siis ülejäänud Eestis, kolmel neljandikul Eestist läheb olukord tõenäoliselt halvemaks.
Olles lugenud eelnõu ja selle seletuskirja, on mul alust karta, et kavandatav reform teeb jõukatest omavalitsustest vähem jõukad, aga vaesematesse piirkondadesse jõukust juurde ei too. Toon ühe näite. Mõni nädal tagasi avaldati Järva Teataja ja vist ka Postimehe veergudel Järvamaa kaart koos andmetega iga omavalitsuse territooriumi ja elanikkonna suuruse kohta. Rahvastikuregistri andmetel elas 1. aprillil k.a Järvamaa valdades ja linnades kokku 31 046 inimest, aasta algusega võrreldes 155 inimest vähem. Kohe torkas silma, et Türi vallas, mida 2005. aastal toodi kõigile eeskujuks omavalitsuste ühinemise asjus – toona ühinesid kolm valda ja üks linn –, on elanike arv juba ainult selle aasta kolme esimese kuuga vähenenud 79 inimese võrra, mis teeb üle poole terve Järvamaa elanikkonna vähenemisest kokku. Haldusreformi eesmärgi kohaselt peaks Türi vald, kus 1. aprilli 2016. aasta seisuga elas 9412 inimest, olema täna, kümme aastat pärast ühinemist, keskmisest omavalitsusest oluliselt võimekam, suutma praeguses majanduslikus keskkonnas end ise majandada, piirkonna arengut terviklikumalt planeerida, kvaliteetsemalt avalikke teenuseid pakkuda ning suutma seeläbi pidurdada ääremaastumist ning tasakaalustada Eesti regionaalset arengut. Paraku on Türi vald siiski hoiatav näide selle kohta, et ka suur elanike arv ei päästa ääremaastumisest, kui riigi suhtumine kohalikku omavalitsusse on endiselt üleolev ning kohalik juhtimine ühekülgne ja keskendub ainult Türi linna arengule.
Omaette probleemiks pean veel seda, et omavalitsusüksuse miinimumsuuruse kriteeriumi tagamiseks antakse haldusreformi käigus riigile õigus sekkuda omavalitsuste ühinemise protsessi. Kui omavalitsuses elab vähem kui 5000 elanikku või ta jääb ka pärast kavandatavat ühinemist sellest suurusest väiksemaks, peab Vabariigi Valitsus eelnõu kohaselt algatama nn sundühendamise, et tekiks vähemalt miinimumsuurusega omavalitsus. Minu arvates loob selline sundliitmine olukorra, kus edukaid hakatakse karistama ja kõrvalseisjaid autasustama. Mis on see präänik, mille nimel keegi tahab hakata vaeva nägema ja ääremaid asustama või hääbunud külaelu taastama? Mina seda eelnõust välja ei loe.
Kindlasti leidub inimesi – neid on alati leidunud –, kes haldusreformi käigus hakkavad riigiga kohut käima. Samuti on kindel, et kohtusse pöörduvad sundliitmise käigus ka kohalikud omavalitsused, eriti need, kuhu vaesust juurde pookima hakatakse. Vaesuse liitmisest ei ole kunagi rikkust tekkinud. Siin on veel selline märkus, et haldusreformi tuleb oluliselt rohkem raha panustada, kui oli esialgu planeeritud. Haldusreformi eelarve on oluline, selle suurendamine võib vältida kohtuvaidlusi ja lõppkokkuvõttes aitab tasandada probleeme, mis paratamatult tekivad vaesemate piirkondade sundliitmise käigus. Kindlasti tuleb üle vaadata halduskohtute süsteemi toimimine. Kui halduskohtute, eriti teise astme kohtute efektiivsus jääb praegusega samale tasemele, siis võib järgmise aasta sügisel kohalike omavalitsuste valimistel tekkida probleeme, sest kohtuvaidluste ajal ei ole ju veel selge, kuhu ja keda valida.
Lõpuks, kui me vaatame, kes on eelnõu ettevalmistajad, siis näeme, et eelnõu ja seletuskirja on koostanud Rahandusministeeriumi regionaalhalduse osakonna nõunik Ave Viks ja Rahandusministeeriumi regionaalarengu osakonna õigusnõunik Olivia Taluste. Seletuskirjas mainitakse veel mitmeid tublisid spetsialiste, kes on oma tööd ja teadmisi eelnõu seletuskirja koostamisse panustanud. Need inimesed on valdavalt ametis Rahandusministeeriumis. Aga kelle käes on täna Rahandusministeerium? Vastus on: IRL-i käes. Kuigi koalitsioon on haldusreformi üldprintsiipides kokku leppinud, ei ole ma kindel, et ühiselt soovitakse ka tagajärgede eest vastutada. Kindel on, et kui midagi

hästi läheb, siis sellega uhkustavad reformikad, samas, kui midagi peaks halvasti minema, siis on lihtne öelda, et seda on teinud IRL. Aitäh!

01:15 Esimees Eiki Nestor

Aeg! Aitäh! Marika Tuus-Laul, palju õnne sünnipäevaks! Sünnipäeva puhul annan ma kolm minutit lisaaega ette ära.

01:15 Marika Tuus-Laul

Suur tänu kõigile õnnitluste eest! Aga kui haldusreformist rääkida, siis tõepoolest, seda on tehtud ju terve taasiseseisvumise aja. Heimar Lenk siin meenutas neid etappe ja inimesi. Eks me kõik mäletame Tarmo Looduse kaartide joonistamist. Kui rääkida Siim Kiislerist, siis paari aasta eest oli tõepoolest näha, kuidas ta püüdis seda teha ja võttis selle oma südameasjaks. Ma arvan, et kui mõningad parandusettepanekud oleksid läbi läinud, siis oleksime meiegi sellega nõus olnud.
Tõmbekeskustepõhine reform sobis meile igal juhul.
Kuid see, kuidas Reformierakond selle töö pihuks ja põrmuks tegi, oli tõesti tüüpiline reformierakondlik käitumine. Kõik, mis teised teevad, ei kõlba mitte kuhugi, ikka on nii, et on Reformierakonna arvamus ja vale arvamus. Nüüd saadigi ohjad enda kätte ja sünnib reform oravate huvidest lähtuvalt, et saada ikka rohkem ja rohkem positsioone ja mõjuvõimu üle Eesti ning kindlustada aasta pärast kohalikel valimistel jälle oma võimu. Kogu see töö siin saalis praegu käibki tegelikult ikka valimiste sildi all, ükskõik, on need siis presidendivalimised või kohalikud valimised. Kahjuks sörgivad IRL ja sotsid Reformierakonna sabas.
Aga reformierakondlik haldusreform on tõepoolest sisutühi ja toores ning suretab maaelu lõplikult välja. Ma toon paralleeli töövõimereformiga. Kui selle seaduse eelnõu 2014. aastal siia saali jõudis, oli see paljas kest. Sellega kaasnevate seadustega ei oldud alustatudki ja ometi oli ka seda ette valmistanud mitu ministrit, alates Pevkurist ja lõpetades tollase sotsiaalministri Taavi Rõivasega. Peaministrina nõudis Rõivas selle seaduse kohest vastuvõtmist. Pean jälle kiitma Helmenit, et tal jätkus kangust sellele tol korral vastu hakata. Eks seda reformi tehakse ju siiamaani ja see läheb ka aina paremaks.
Nii et see on niisugune oravate töömeetod. Haldusreformiga on täpselt sama lugu. Võtame ruttu-ruttu vastu, aga keegi ei saa aru, mida me nüüd vastu võtame. Sisuliselt tahetakse kohalikud omavalitsused lihtsalt mehaaniliselt liita, hiljem siis valdavalt sundliita. Kõik kaasnevad seadused on välja töötamata ja ümberkorralduste võimalikke tulemusi ei saa me praegu ju üldse hinnata.
Reformierakond on võimul olnud 20 aastat ja kogu see aeg hämatakse mingi kaudse jutuga omavalitsuste reformist. Tegelikult pole seda kunagi tahetud ellu viia. Ka mina mäletan Ansipit korduvalt ütlemas, et ärme paneme nii palju rõhku teenuste osutamisele. Siim Kallas lubas Ansipi joont jätkata, et see reform samasugusena ei sünniks. Tegelikult arvan ma niimoodi, et see reform ei olegi ju veel sündinud ja me ei teagi, kas see üldse sünnib. Mäletan, kui aastal 2010 arutati siin saalis inimarengu aruannet, kus lahati omavalitsuste temaatikat. Otsene järeldus, mis siin saalis tehti, oli see, et regionaalset arengut iseloomustab paigalseis ja tasakaalustamatus. Mida hakati selle teadmisega peale? Ei midagi. Maaelu areng on viimased aastad tuginenud vaid lootusele saada Euroopa Liidu abiraha. Üldjoontes aga suretati maaelu teadlikult järk-järgult välja ja seda suretatakse praegu edasi.
See on tuttav jutt meile kõigile: postkontorite kadumine, pangakontorite kadumine, haigekassa osakondade sulgemine, koolide kaotamine, arstiabi kokkutõmbamine, põllumajanduse hävitamine, pensionide kojukande lõpetamine, bussiliikluse järkjärguline kadumine.
Mida on see ajalooline kolmikliit, pidev kolme partei võim, meile veel teinud? Me mäletame, et kui oli masuaeg, siis maksis Euroopa nendes tingimustes omavalitsustele toetusi, meie aga kärpisime seda raha ja rohelised tulid oma häältega takka, kui te mäletate. Keskerakond andis asjale seadusliku käigu ja Riigikohtu üldkogu lahend kõlaski nii, et riigi ja kohalike omavalitsuste vahelised kohustused ja finantseerimisvastutus on paigast ära. Aga see valdavalt üks ja seesama koalitsioon ei ole sellest välja teinud ja ikka antakse omavalitsustele uusi ülesandeid juurde, aga raha ei anta. See küsimus on tänaseni lahendamata, omavalitsuste ülesannete ja tulubaasi küsimused on endiselt lahtised, raha antakse ohtralt peibutuseks, et ühinege ja ühinege, aga inimestele ei räägita, mida selle reformiga võidetakse ja mida tegelikult kaotatakse.
Selge on see, et selline tsentraliseerimine muudab inimeste olukorra halvemaks ja viib teenused neist kaugemale. Ma näen, kuidas iga minister tegutseb praegu omapäi. Üks minister tegeleb haiglate võrgustamisega ja riigireformi sildi all arstiabi kärpimisega ehk haiglareformiga, teine tegeleb koolivõrgu kärpimisega ehk koolivõrgureformiga, kolmas sotsiaalteenuste reformiga. Aga tegelikult peaksime me

kõik need reformid asetama n-ö üksteise peale, et need plaanid ja reformikavad kattuksid. Seda tuleks teha, aga me teeme hoopis midagi muud ja meil ei moodustu mitte mingisugust terviklikku pilti. Me ei näe praegu riigi regionaalhalduse korrastamist. Millised on ühinemise loogilised kriteeriumid? Mitte ainult elanike arv. Me vajame sellele reformile sisu, me ei näe aga valdkonnaseadusi. Eesti vajab tegelikult sisulist muutust, Eesti vajab taaskäivitumist ka maaelus. Arstiabi, ühistransport, sotsiaalabi, hariduse kättesaadavus, piirkondade arendamine, töökohtade loomine, maaelu toetamine – seal on probleemid, mis vajavad lahendamist. Sisuta ja mõtteta haldusreform aga suretab elu maal. Eestimaa küla peab elama, siis elab kogu Eesti. Aitäh!

01:15 Esimees Eiki Nestor
Monika Haukanõmm, palun!

01:15 Monika Haukanõmm
Härra juhataja! Head rahvasaadikud! Peatun kahel punktil, mida minu arvates ei ole haldusreformi seaduse eelnõu arutelu käigus ülearu palju puudutatud, kuid need on väga olulised. Tahan rääkida mõne minuti sellest, millist mõju avaldab kõnealune seaduseelnõu meie demograafilisele olukorrale ning avalike teenuste pakkumisele.
Nagu me teame, on üks suurim Eesti ees seisev probleem nn rahvastiku jätkusuutlikkuse küsimus. Olen sellest ka varem siin saalis rääkinud, sest meie inimesed on meie rikkus. Me teame, et meil on rahvastikupoliitikas kolm suurt probleemi. Esiteks, vananemisega seotud küsimused, kuidas võidelda selle vastu, et ülalpeetavate määr ei tõuseks 1,6-lt 2,0-le. Teiseks, rahvastiku vähenemine, mis on meil umbes 4800 inimest aastas. Me räägime ka sellest, miks meil on sündimuskordaja nii madal, ja rahvastiku struktuuri muutusest. Haldusreformi seadus aga rahvastikupoliitika ja selle mõjudega praegu ei tegele. Kui me sellega ei tegele, siis viib rahvastikukriis meid tegelikult sotsiaalsüsteemi kriisi. Haldusreformi seadusel on aga väga suur mõju demograafiale. See mõjutab seda, kas igas Eesti nurgas on tulevikus võimalik elada, kas soodustatakse maapiirkondade arengut või hoopis nende hääbumist ja süvendatakse inimestes pettumustunnet, mille tõttu jäetakse kodumaa seljataha ning otsustatakse siit lahkuda.
Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri annab väga selged suunised, et tuleb hinnata seaduseelnõu mõjusid, seda, mis on seal positiivset, aga ka selle ebasoovitavat võimalikku mõju. Nimetatud eeskirja § 46 ütleb, et tuleb hinnata ja analüüsida eelnõu sotsiaalset, sh demograafilist mõju. Tutvudes väga põhjalikult eelnõu pika seletuskirjaga, leidsin leheküljelt 92 lause, et eelnõul on positiivne mõju demograafiale. Aga milline see mõju on ja kuidas see demograafiat mõjutab? Jah, räägitakse ühinevate valdade töötajate arvust ja mõjust töökohtadele. See tähendab, et tuleb töökohtade arvu vähendada. Ja ongi kogu hinnang demograafiale.
Nüüd jõuame avalike teenuste pakkumise juurde. Sellestsamast seletuskirjast leiame, et sotsiaalvaldkonnas on vaja tegelda paljude probleemidega. Praegu ei tule kahjuks meie kohalikud omavalitsused neile pandud ülesannetega toime ega ole nende kõrgusel. Lahendus on ka välja pakutud: suurem omavalitsus on võimekam. HÕNTE kohaselt tuleb mõjusid igakülgselt hinnata. Kuid minu viidatud valdkondades on analüüs ilmselgelt olnud formaalne, mitte sisuline. See on tegelikult väga tõsine probleem, sest me ei tea, mis on eelnõu mõju reaalsuses. Kui eelnõule oleksid juurde lisatud vajalikud määrused, kust saaks teada, milliseid avalikke teenuseid peab omavalitsus osutama ja milliseid mitte, siis oleks tunduvalt lihtsam seda otsust teha. Kui küsisin seaduse esimesel lugemisel minister Aasalt, et ta nimetaks ikkagi need avalikud teenused, mida peab üks kohalik omavalitsus osutama, sain vastuse, et see kõik on eri seadustes kirjas. Selline suhtumine ei ole kuidagi aktsepteeritav. Minister peab olema oma ülesannete kõrgusel ning oskama vastata ka sellele küsimusele.
Palun lisaaega!

01:15 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

01:15 Monika Haukanõmm
Kui omavalitsus ei osuta praegu vajalikul määral avalikke teenuseid, siis seda enam on vaja korrastada omavalitsuste ja riigi pakutavate teenuste ja toetuste nimekirju. Jah, me pole praegu rahul avalike

teenuste pakkumisega ja nii aeglase arenguga, nagu on olnud. Seega oleme me praegu ainulaadses olukorras, kus meil on võimalik korda saada avalike teenuste osutamine, näiteks see, milliseid teenuseid on vaja osutada kohalikul omavalitsusel, millised aga oleks ehk mõistlik üle võtta riigil ning kuidas viia teenuste pakkumine era- või kolmanda sektori kätesse. Miks peaks viima teenuste pakkumise üle kolmandasse sektorisse või erasektorisse? Sest nemad on ühiskonnas toimuvaga paremini kursis, nad tunnevad oma kogukonna vajadusi paremini, on kiiremad ja innovaatilisemad, aga tihti ka säästlikumad kui näiteks mingid teenuste mammutosutajad. Seega on riigi ülesanne toetada ja usaldada ning samas ka kontrollida avalike teenuste pakkumist ja nii, et kogukond võidaks, saaks peatada väljarände ning suurendada inimeste heaolu ja nende usku oma riiki ning sisendada neisse kindlust tuleviku suhtes, vähendades sotsiaalseid ja regionaalseid erisusi.
Võttes arvesse eelnõu kaalukust, on minu arvates väga hämmastav, et mõjuhinnangutesse pole suhtutud tõsiselt, sest ainult suurusele apelleerimine – 5000 või 11 000 – ei anna mingit kindlustunnet. Suuruse ja kvaliteedi vahel ei ole kindlat seost. Seda enam, et avalikud teenused liiguvad inimestest kaugemale. See on fakt. Jah, kui võrrelda Tallinna ja mõnda väikest valda, siis tõesti, Tallinna teenuste kataloog on mitmekesisem. Aga see pole reegel. On väikseid omavalitsusi, kus kohalikke olusid tundes osutatakse kõiki teenuseid, mida inimene vajab. Küsimus on paljuski prioriteetides. Seda enam vajame enne seaduse vastuvõtmist laiapõhjalist arutelu avalike teenuste üle ja selleteemalist kokkulepet ning määruste eelnõusid. Alles siis saame rääkida tõelisest haldusreformi seaduse eelnõust.
Kõigest eelöeldust lähtudes olengi samal meelel, et tegelikult oleks kõige mõistlikum ja otstarbekam teine lugemine praegu katkestada. Aitäh!

01:15 Esimees Eiki Nestor
Enn Eesmaa, palun!

01:15 Enn Eesmaa
Palun lisaaega!

01:15 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

01:15 Enn Eesmaa
Head kolleegid! Täna arutame taas kord haldusreformiga seonduvat. Sellekohaseid mõtteid on palju, üksmeelt hoopis vähem, kui seda üldse on. Püüan oma sõnavõtus olla konstruktiivselt kriitiline. Kõigile on ju selge, et Eesti vajab sisulisi muutusi. Pole vaja pikalt tõestada, et rahvast teeb murelikuks arstiabi seis, samuti ühistranspordi, sotsiaalabi ja hariduse kättesaadavus. Ammu oleks pidanud rohkem ära tegema piirkondade arenguks, töökohtade loomiseks ning paljude arvates tõsises kriisis vaevleva maaelu toetuseks.
Kas haldusreformi kava annab neile küsimustele vastused? Sisutu ja katteta haldusreform ju leevendust ei too. Vähe sellest, see suretab veelgi kiiremini välja elu maakohtades.
Esitan mõningaid mõtteid ja toon näiteid sellest regioonist, mida paremini tunnen. Olen ju Riigikokku valitud Läänemaa, Saaremaa ja Hiiumaa ringkonnast, mistõttu on minu tähelepanu fookuses pidevalt just nende valdade probleemid, nende ühinemisläbirääkimised loomulikult kaasa arvatud.
Omavalitsuste ühinemist peetakse igal pool mõttekaks, kui sellega tagatakse parem haldus, suurem võimekus ja tugevam kodanikuühiskond. Haldustemaatika keskmes on kindlasti strateegilise juhtimistasandi loomine, mis võimaldaks keskenduda piirkonna kui terviku arendamisele. See tekitaks koguni uut tüüpi omavalitsuse juhtimiskorralduse. Ühinenud valla kesktasand tegeleks strateegiliste küsimustega ja teenuste arendamisega. Loogiliselt võttes peaksid igapäevateenuseid osutama osavallad ja haldusteenuskeskused. Loomulikult toob kõik see kaasa vajaduse arendada asjatundlikku ja motiveeritud ametnikkonda ning – see on väga tähtis, kuid kahtlemata on seda keeruline teostada – see ametnikkond peaks kodanikele võimalikult lähedal asuma. Saarlased loodavad, et ühendomavalitsus oleks kõige muu kõrval arvestatav koostööpartner nii Eestis kui ka kogu Läänemere regioonis. Kui see saavutatakse, siis võib eeldada, et suurenevad investeerimisvõimalused ning paraneb Euroopa Liidu struktuurifondide rahastus ja selle raha parem kasutamine. Teemasid, soove ja eesmärke on loomulikult palju rohkem, kuid need kuuluvad kindlasti peamiste hulka.
Kui nüüd konkreetselt käsitleda näiteks Ida-Saare suurvalla loomise tänast seisu ja seal ette tulnud

probleeme, siis neid on mitu. On hea, et Leisi, Pöide, Orissaare, Laimjala ja Valjala esindajad on ühiskoosolekuid alustanud. Moodustatud on esinduslik initsiatiivgrupp ja on arutatud edasist tegevuskava, mille hulka hakkavad kuuluma ka valdkonnapõhised teemad. Ära pole unustatud Kuressaare linna ettepanekut jätta kohalikud ühinemiskavad sinnapaika ja keskenduda hoopis kogu Saaremaad hõlmava omavalitsuse moodustamisele. Teatavasti on tööd alustanud Saaremaa omavalitsuste ühinemise juhtkomisjon. Esialgu võib rääkida küll pelgalt teoreetilisest mõttevahetusest, sest Pöide, Muhu ja Ruhnu vallavolikogu Kuressaare pakkumist seni vastu pole võtnud. Pöide elanikud teevad seega panuse just Ida-Saare suurvallale. Seegi on probleemiderohke protsess, sest seni pole suudetud kokku leppida Ida-Saaremaa ühist keskust ja sellest tulenevat loogilist juhtimisstruktuuri. Mõni umbusklik on juba jõudnud arvata, et Ida-Saare suurvalla loomise varjus tegeldakse asjade tänase seisu ja praeguste struktuuride säilitamisega. Üleeile toimunud teises läbirääkimiste voorus käsitlesid viie liituva valla esindajad ühinemise üldisi eesmärke, rõhutades ühistegevuse jätkusuutlikkust, teenuste paindlikkust, juhtimisvõimekuse suurendamist ja rahva kaasamise ideid. Oluline on pidevalt toetada kodanikuühenduste ja kogukondade võimalusi omavalitsuse juhtimise eri tasandeil kaasa rääkida. Häid võimalusi pakub selleks kodanikuühenduste esindajate kaasamine omavalitsuse eri haldustasandite juhtimisse, olgu nendeks siis haldusteenuskeskus, osavald, vallavolikogu või -valitsus. Kujunemas on ühine ettekujutus ühisvalla esinduskogu valimistest. Läbirääkijad on ühisel seisukohal piirkondlike eripärade ja traditsioonide säilitamisel, samuti kultuuri, spordi, külaelu, seltside ja seltsingute arengupõhimõtetes. Tööd kergendab kindlasti Ida-Saare liitumisprotsessi kajastav veebileht, mis võimaldab avaldada mõtteid ükskõik millistel teemadel, sagedasti kindlasti hariduskü simustes. Tähtis on alushariduse kättesaadavus kõigis piirkondades. Ühiselt peab planeerima investeeringuid hariduse infrastruktuuri korrastamiseks ja parandamiseks. Ära ei tohi unustada huvihariduse ja noorsootöökeskuste arendamist võimalikult ühtse koordineerimise kaudu.
Need on mõned konkreetsed näited haldusreformi sisu mõttekuse kohta, sest, kordan, sisutühi haldusreform pigem suretab kui edendab elu Eestimaal. Selle tõttu olemegi valitsuse algatatud haldusreformi seaduse eelnõu 200 suhtes kriitilised. Aitäh!

01:15 Esimees Eiki Nestor
Aadu Must, palun! Kolm minutit lisaaega.

01:15 Aadu Must
Head kolleegid! Täna on siin räägitud üsna palju kattuvat juttu. Tuleb välja, et vead, nagu me näeme, on sarnased. Selleks et mitte kõike öeldut korrata, ma leidsin, et võib-olla tuleks tagasi minna päris juurte juurde ja rääkida mõni sõna kohaliku omavalitsuse ajaloolisest taustast. Ma jõudsin oma küsimuses juba öelda, et ajalugu on kollektiivne kogemus, millest tuleb õppida. Ütlesin ka seda, et rumalad õpivad ainult oma vigadest, kui nad üldse õpivad, targad õpivad ikka teiste vigadest ja ajaloost. Nähtavasti on ka meil mõtet seda meeles pidada. Kui Eestis tekkisid 1867. aasta reformi tulemusena reaalselt vallad, siis oli neid väga suure üldistusega öeldes tuhatkond, sest igas mõisas tekkis vald. Oli suuri, oli väikeseid, nii et pilt oli väga kirju. Loomulikult algasid kohe mitmesugused ühinemised. Esialgu oli see ühinemise mehhanism päris lihtne. Ikka läbi rahakoti. Tuli välja, et väike vald on niivõrd ebaefektiivne, et ainuke tark mõte oligi naabriga kokku minna.
Põhijäreldus, mis nendest esimestest valdadest tehti, oli algusest peale see, mille üle ka mõisnikud kõrvalt vaadates imestasid, et need vabastasid kohaliku rahva loomingulise energia. Põhiüllatus oli see, et kui mõis tahtis midagi ära teha ja pidi selle eest maksma teatud hulga raha, siis vald sai hakkama poole või kolmandikuga sellest, sest kui keegi kasutab oma raha, enda maksustamisest kogutud raha, siis suudab ta olla efektiivsem. Võib-olla oli omavalitsuste suur pidu, mis jäi paljudele märkamata isegi tol ajal, 1870. aastal, kui Pärnumaa mehed jõudsid selleni, et esitasid Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi põhikirja Peterburi kinnitamiseks. See jäi kinnitamata lihtsalt põhjusel, et, pagan, need mehed tahtsid teha maakondlikku omavalitsust. Seetõttu saadeti paberid tagasi, aadel oli ehmunud ja tuli teha midagi hoopis muud.
Järgmine üllatus, mis näitas, kui vaimustatud olid Eesti inimesed oma vallast, tuli Venemaalt, kuhu väljarännanud eestlased otsustasid ka valla teha. Suur vaidlus oli. Lõpuks riigivarade ministeerium neid väga kiitis ja ütles, et küll nad on head, tublid ja majanduslikult efektiivsed, Siseministeerium aga teatas, et *bolno šumnõje*, ja laskis nad Siberisse saata.
Igasuguste liitmistega läks asi põnevaks 1890. aastatel, kui valitsus otsustas, et väikesed tuleb sunniviisil

liita. Sealt tuli järgmine järeldus: sunniviisil liitmine tekitas põlvkondade jooksul viha ja vihkamist. Tuleb välja, et need vallad, mis Lõuna-Eestis jõuga kokku pandi, saatsid 1905. aasta revolutsiooni ajal omal initsiatiivil vallavalitsuse otsusega Siberisse tuhatkond aktiivset inimest, üldjuhul endisi vallavanemaid ja teise poole inimesi. Tavaliselt tekkisid need konfliktid seal, kus oli jõuga keegi kokku pandud.
Kui Eesti Vabariik sündis, siis, peab ütlema, olid targad mehed küll, nad olid targad, aga, üllatus-üllatus, ka emotsionaalsed. Kui me vaatame 1919. aastal Asutavas Kogus osalenud inimeste memuaare, siis tuleb välja tolleaegne idee, et omavalitsusüksuseks oleks võinud saada ka mitte vald. Kui valdu oli algselt umbes tuhat, siis kihelkondi oli sadakond ja tahetigi haldusüksuseks kihelkonda. Theodor Pool on kirjutanud, miks see läbi kukkus. Sellepärast, et emotsioon segas. Nad teadsid, et see oleks õige ja kihelkond oleks olnud üsna normaalne üksus. Isegi kui me täna luuresatelliidi pilti vaatame, siis pooled Eesti kihelkonnapiirid on praeguseni kaardi peal looduses näha jõgedena või mingite muude objektidena. Theodor Pool aga ütles, et seda ei saanud teha. Vaadake, igal asumil on iseloom ja vallavanemad leidsid, et kirikuküla või kihelkonnakeskus on kuidagi saksik. Me teame seda "Kevadest" ja Tootsi-juttudest. Võib-olla see veidi saksik oligi, ikka sakslasest pastor jne.
Teine põhjus oli veel. 1918. aastal Saksa okupatsiooni ajal olid sedasama teinud juba teised. Saksa okupatsioonivõimude jaoks oli halduskeskus kihelkond ja seda ei sobinud üle võtta. Samas, seesama kihelkond, millest meil suurt ei räägita, oli juba 1880-ndatel midagi hoopis muud kui kirikuküla. Seal oli, jah, muidugi kihelkonnakool, seal oli surnuaed. Seda me kõik teame. Aga kas seda teatakse, et juba 1880. aastatel oli kõigis nendes sajas kihelkonnas kihelkonnaarst? Praegu me räägime, et oi-oi, arstiabi on Soome välja rännanud. Nii et kihelkond, ütlesid tolleaegsed ärksad Eesti mehed, oleks olnud õige, aga emotsioon segas.
Kui vaadata eestiaegset halduse arengut, siis tollal jõuti veel ühele lihtsale järeldusele: omavalitsusüksus ei ole mingi parima suurusega mõõdetav. Tuleb välja, et see on elus organism, mis igal ajal on parim just vastavalt selle aja vajadustele. Aeg läheb edasi ja omavalitsusüksus samuti kasvab. Kui me võrdleme näiteks tollast omavalitsusüksuste suurust Saaremaal ja Gotlandil, siis näeme, et need arenesid üsna sünkroonis. Tõsi küll, Gotland jõudis ühe omavalitsusüksuseni, aga meil aeg veel seisis. Kui tänasest päevast rääkida, siis siin on juba korratud, et tegelikult on iga omavalitsusüksuse puhul tähtis selle sisu: oma valitsus oma reeglite ja oma maksustamisõigusega. Siis tulevad otsused ka tänapäeval odavamad. Võrdleme Eestit ja Rootsit. Tuleb välja, et kui Rootsis tehakse asi ära ühe raha eest, siis meil kulub selleks kaks raha, sest meil aitab riik kohalikke omavalitsusi eelkõige sellega, et kehtestab reegleid ja me ei ole orienteeritud raha kulutama mitte tulemuse saamiseks, vaid reeglite täitmiseks. Kui nii edasi läheb, siis valdade ühendamisest tõepoolest mitte midagi välja ei tule. Kindlasti on vallareformid vajalikud, haldusreform on vajalik, aga see saab edukas olla ainult siis, kui me õpime nii oma kui ka teiste edulugudest ja kadulugudest. Eduloost õppimine tähendab, et vald peab olema tõepoolest iseseisva otsustusvõimega, siis ta kulutab oma raha efektiivselt, ei raiska ega täida lihtsalt plaani, nagu Eesti riigis kohati komme on. Uskuge mind, see on nõukogude ajast peale säilinud traditsioon, et me igaks juhuks jälgime, kas reeglid ikka on täidetud, aga ei jälgi seda, kas tulemust tuleb või ei tule. Võiks veel rääkida, aga hilisel õhtutunnil sellest vist piisab. Aitäh teile!

01:15 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Andres Herkel, palun!

01:16 Andres Herkel

Härra juhataja! Austatud öised rahvasaadikud! Ma juhin tähelepanu sellele, et kodukorra järgi on ka säärane võimalus, et Riigikogu juhatus, juhtivkomisjon või eelnõu algataja saab teha otsuse teine lugemine katkestada. Sellisel juhul ei peakski meie seda siin hääletama. Ma arvan, et see oleks selge signaal, et me võtame parlamentaarset protseduuri tõsiselt. Kahjuks ei ole mitte keegi neist seda teinud. Äsja vahetas aseesimees esimehe juhataja toolil välja, aga sellele lihtsale mõttele ei ole ta kahjuks tulnud. Ma arvan, et see on väga halb, sest kui selline signaal oleks olemas, siis oleks ilmselt see venitamine, mis siin eile õhtul toimus, olemata jäänud ja ka järgnev venitamine jääks olemata, sest see signaal oleks mingisugunegi hea tahte märk.
Jah, need enam kui 200 muudatusettepanekut, mis esitati, redutseeriti komisjonis tunduvalt väiksemaks hulgaks. Hea küll, eks neid grupeerida võib, kui ettepanekuid käsitletakse mõistlikult, aga paraku käsitleti ettepanekuid just nimelt selles stiilis, et ärge te midagi siia juurde esitage, sest meie oleme valitsuses otsustanud, et me teeme nõnda ja mitte teisiti. See ei ole eriti hea pinnas dialoogiks.

Mind pani infotunnis, millest nüüd on möödas juba 12 tundi, tõsiselt imestama peaministri vastus, kui ta väljendus umbes nii, et vaadake, seda reformi on kavandatud juba ligemale 20 aastat, kõike on kaalutud ja analüüsitud ning nüüd ärge teie siin Riigikogus enam venitage mitte ühegi protseduuriga. Ma ei tea, kuidas oli 20 aastat tagasi, aga see, mis juhtus 15 aastat tagasi ja sealt edasi, on mul küll väga selgelt meeles. See oli just nimelt Reformierakond, kes minister Looduse haldusreformi kava pidurdas, saades tasuks protestimeeleolu omavalitsustes ja presidendivalimistel võiduka Arnold Rüütli. Seda läks maksma punktide noppimine selle pealt, et toonane haldusreform põhja lasti.
See omavalitsusreform, mida näeb ette see eelnõu, ma väidan, pole ei tõhus ega efektiivne. Suured küsimärgid kaasnevad sellega, mis saab tulubaasist, mis saab teenustest, mis saab valdkonna seaduseelnõudest, sest nende kohta meil teave puudub. Vabaerakonna mured ja muudatusettepanekud on seotud peamiselt kahe aspektiga. Üks asi on see, mida teha kohalike kogukondade kaitseks. Osavalla idee ei ole meie idee. See on nagu hädine tööriist, mis on selle eelnõuga kaasa antud. Meie arvates on see surnult sündinud tööriist. Me oleme püüdnud oma ettepanekutega anda sellele vähegi eluvõimalust. Juhin ka tähelepanu, et meie arvestuse järgi väheneb tuhatkond volikogu liikme kohta üle Eesti, väheneb demokraatia kandepind. Kui neid osavaldu, väiksekesi, ka ei teki ja kogukonnad ei toimi või nad on nõrgad, siis saab iseotsustuse kultuur Eestis tugeva löögi ja ääremaastumine süveneb.
Teine asi, mida on siin ka esile toodud, nn gerrymandering või valimispiiride nihutamine võimuerakondade positsioonide kindlustamiseks, on selles eelnõus paraku üsna läbinähtav. Reformierakond seda mängu tõepoolest mängib. Mingi lohutusauhinnana lubati komisjoni arutelu käigus ilmselt piirkondlikesse komisjonidesse ka väiksematele koalitsioonipartneritele natuke kohti juurde. Aga see on üldiselt väga halb praktika, mis siit välja võib tulla. Kindlasti kaotavad selles protsessis kohalikud valimisliidud. Ongi nii, nagu härra Kiisler ütles ja põhiseaduskomisjoni liige härra Sepp mõni aeg tagasi kirjutas, et need ettepanekud justkui selle eelnõuga ei haaku. Nad ei sobi sinna jah. Meile aga ei sobi see eelnõu niisugusel kujul, sest see on poolik reform. Aitäh!

01:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Artur Talvik, palun!

01:16 Artur Talvik

Hea eesistuja! Head kolleegid! Eile õnnestus mul vaadata uut Eesti filmi "Polaarpoiss". See rääkis ühest väga modernsest haigusest, nimelt bipolaarsusest. Bipolaarsus on selline haigus, et ühel hetkel tabab haiget tohutu eufooria, heaolutunne ja mõnutunne ning teisel hetkel sügav masendus. Kui mina professionaalsesse poliitikasse tulin, siis tabas mind see esimene tunne, kui ma kuulsin, et ohhoo, hakatakse haldusreformi tegema. Ma olin tõesti eufooriline nagu ka ülejäänud Vabaerakonna liikmed ja mõtlesin, et see on tõepoolest meie šanss, me saame mingi ajaloolise asja juures olla ja kujundada Eestit natukenegi oma näo järgi. Me unistasime sellest, kuidas Eestis kogukonnad hakkavad pärast reformi elama. Me arvasime, et nad saavad ise selle kõige madalamal, rohujuure tasandil asju otsustada, nad saavad olla innovaatilised ja põnevad, leida uusi lahendusi, nad on mitmekülgsed ja neile on selleks tegevuseks eraldatud ka raha. Siis ei ole vahet, kui kaugel see vallakeskus on, kas kogu vald on tänase maakonna suurune ja keskus on seal kuskil keskel, või on see vald kui tahes suur, aga kogukondadel kohapeal on otsustusõigus. Nemad otsustavad esmaseid, kõige tähtsamaid asju, mida seal otsustama peaks.
Mulle väga meeldis kolleeg Igor Gräzini kõne ja seda ühes väga olulises aspektis. Nimelt, kui hakatakse reformi tegema, siis tuleb seda teha julgelt, põnevalt ja alustalasid muutvalt, siis on sellest reformist ka mingisugust kasu. See põnevus, mis alguses võib-olla välja hüüti, on tänaseks totaalselt kadunud. Reform, mis oleks võinud tulla mitmekesine, kultuurilist eripära arvestav, teistsugust mõtlemist propageeriv ja Eestile põnevaid innovatiivseid lahendusi otsiva riigi kuulsust toov, maandus sellesse auku, kuhu me ikka maandume. Ehk meil ei olegi tegelikult reformi ja me oleme olukorras, ütleme niimoodi, mille vastu Vabaerakond on väga palju võidelnud. Me oleme olukorras, kus lihtsalt ühe reformiga parandatakse keskvõimu positsioone ja suurendatakse n-ö juhtimise võimalust kuskilt Tallinna tagatoast.
Selle tulemusena olen ma sattunud nagu bipolaarsuse teise faasi ehk suhtelise masenduse faasi ja sellest on väga kahju. Seda bipolaarsust on näha ka täna selles saalis …
Ma võtaksin aega juurde.

02:15 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

02:15 Artur Talvik
... kus osa inimesi räägivad reformist eufooriliselt ja teised räägivad sellise, ütleme, mõistliku masenduse tooniga.
Ma ei tahaks seda bipolaarsust Eesti ühiskonnas süvendada, seda on väga kahju vaadata. Ma ei tahaks ka seda, et koalitsioonierakonnad satuksid sellisesse bipolaarsesse olukorda, kus nad täna ütlevad tohutu eufooriaga, et oo, me tegime reformi ära, ja homme ütlevad jälle, et oo, kurjam, tuksi läks, ei tulnud välja nii, nagu me tahtsime. Meie ütleme siis, et näete, läkski kahjuks nii, nagu me ennustasime, keskvõimu roll tõepoolest suurenes, võimu ei detsentraliseerita, omavalitsused, mis võiksid olla oma valitsused, ei ole seda, vaid neid juhitakse kuskilt Tallinna keskvõimu koridoridest. Seetõttu, veel kord toonitan, olengi täna langenud bipolaarsuse teise faasi ehk olen kerges masenduses ja kurb. See kõik on vastupidine sellele, mida ma lootsin poliitikasse tulles, et äkki hakkab midagi toimuma, äkki tõesti võim Eestis detsentraliseeritakse, äkki tõesti tehakse mingi reform, mis on põnev ja eeskujuks kogu maailmale ja mis kannab niisama säravat ideed nagu Igor Gräzini ettepanek kreisi loomise kohta. Kreisi tõenäoliselt ei looda, aga olukord on kreisi. Kahju, et see nii on läinud. Kahju, et ma pean olema sellises positsioonis, kus ma ütlen, et paneks äkki selle masinavärgi korraks seisma ja mõtleks natukene aega veel selle üle, mis on omavalitsusreform, ja mõtleks, et äkki me ikkagi saame siia mingisuguse sisulise ja põneva aspekti juurde panna. Aitäh!

02:15 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Krista Aru, palun!

02:15 Krista Aru
Härra juhataja! Armsad rahvaesindajad, kes on vapralt siin ja kellest õige mitmel veel silmad säravad! See haldusreform, mida me täna siin sisukalt arutame, ei ole mingi Eestile kõlvuline 21. sajandi reform. Seal ei ole ühtegi säravat ega julget mõtet, kui välja arvata Igor Gräzini tehtud muudatusettepanek. Eesti on ühest küljest kuulutanud, et ta on suur ja edasipüüdlik IT-riik. Aga sellest haldusreformist ei paista välja mitte ühtegi suurt püüet, mitte ühtegi terviklikku mõtet. Isegi selle eesmärk on defineeritud väga madalalt. Madalalt ja väikselt: korraldame omavalitsusüksused ümber vaat nii suureks – ja see on kõik. Ühe haldusreformi eesmärk ei saa olla määratletud numbrilise eesmärgiga. See on piinlik.
Miks ei ole sellel reformil sisu? See on küsimus, millele ma olen püüdnud vastust leida. Minu meelest on selle kõige suurem põhjus see, et Eesti riigil puudub praegu üldse suurem visioon. Me ei ole suutnud – kas tahtmatusest, oskamatusest või sellepärast, et pole dialoogi olnud – üldse omavahel rääkida, millise Eesti tahame me jätta oma järeltulevatele põlvedele, millisena me Eestit hindame, millisena tahame näha Eestit maailmas. See ongi ju suure sisu eeldus, kui me teame, milline Eesti peaks olema. Vastupidi, haldusreformist rääkides oleme me isegi häbenenud selliseid sõnu nagu Setumaa või Hiiumaa või Saaremaa, rääkimata kreisist, mis võiks olla Valga ja Valka koostöös üks sädelev idee, mis Euroopas ja maailmas pilke püüaks.
Mis on selle põhjus, et meil ei ole visiooni? Meil puudub siin riigis sisemine kokkukõla ja huvide ühtsus, see ühtsus ja ühtlus, mis on Eestit alati kandnud suurtel aegadel: aastatel 1905, 1917, 1918 ja 1991. Siis, kui julgeti astuda ka võimatuid samme ja need asjad ära teha.
Mis meil veel puudub? Meil puudub ka riigitarkus. Õige riigitarkus ei lase end kunagi segada väikestest asjadest, vaid tal on visioon. Seda suurt visiooni viiaksegi ellu koos riigitarkusega. Mis veel on puudu? Me oleme nagu ära unustanud, et inimene on selles haldusreformis suisa kaugele ära peidetud, see inimene, kes mõtleb ja tahab ning kelles endas on kõige suurem jõud. Inimese vaba tahe, tema oskus ja tahtmine töötada ja ise vastutada on ka ära kadunud. Me näeme siin tsentraliseerimist. Kõrgemalt hakatakse otsustama, mida kusagil kellelgi vaja on. Isik ei saa aga kunagi teguvõimsaks, kui talle ei anta kindlust, et ta saab ka ise ennast maksma panna ja ise ennast teostada. Kelle sõnad need on? Jaan Tõnissoni sõnad aastast 1919. Riiki katsub iga rahvas luua selleks, et oma elunõudeid arendada, ja riiki katsub iga rahvas paremini kasvatada, et oma kasvanud elunõudeid paremini täita. Sellist püüet ega sellest püüdest tõusvat sisu selles haldusreformis ei ole. Me peaksime selle reformi sisuga täitma ja alles siis selle juurde tagasi tulema. Aitäh!

02:15 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Märt Sults, palun!

02:15 Märt Sults
Auväärt juhataja! Kolleegid! Praegu on täpselt see kellaaeg, et kui homme oleks eksam, siis kooliõpilased teeksid veel kokkuvõtet sellest, mida nad homme vastama peavad. Mida meie homme vastama hakkame, seda me ei tea. Kui rääkida haldusreformist, siis see on igatepidi tore asi, vabatahtlikult seda nii ehk naa ei tehta, sest igaüks oskab liita-lahutada, aga 2 + 2 ei ole alati 4, vahel on see 3, vahel on see 2, vahel on see 1.
Ümber kooli, ümber kultuurimaja ja ümber kaupluse käib maal elu. See on selge, et kaupluse juures räägivad mehed linnaasju ja naised räägivad maa-asju ja linnaasju. Kool on tulevik. Kui kodukohas ei saa last kooli panna, siis tuleb laps viia eemale internaati ja tekivad kõik muud riskid, mis sinna juurde kuuluvad. Vallamajas või kultuurimajas saavad inimesed kokku tulla ja omavahel asju ajada, kas või pikkadel pimedatel talveõhtutel sokki kududa. Need on asjad, mis elu edasi viivad, ja need on asjad, mis panevad küla elama ja emotsioone tundma.
Praegu haldusreform neid asju ei taga. See ei taga kohapeal haridust, sotsiaalhoolekannet ega kultuuritegevust. Need on kõik selle asja miinused. Sinna ei loodetagi sisse panna neid asju, mida inimesele vaja on. Inimene nagu ei olegi enam tähtis, tähtsad on piirid, tähtis on Exceli tabel, tähtsad on plussid ja miinused, tähtis on see, kui palju raha kokku hoitakse. Aga kas raha ikka kokku hoitakse, seda mitte keegi ei tea, sest analüüsi ja tulevikku vaatavat perspektiivi ei ole mitte kellelgi. Neid lihtsalt ei ole. Meile müüakse valdade piire ja öeldakse, et omavalitsusi on liiga palju, neid tuleb poole vähemaks võtta, ja ongi kõik. Aga kui me sinna taha vaatame, siis näeme, et see on põhimõtteliselt poliitiline terror. See ei ole inimkeskne valitsemine ja inimkeskne juhtimine, see on poliitiline juhtimine, aga meie ei ole poliitterroristlik maa. Meie oleme demokraatlik maa, meie oleme oma kodu keskne rahvas, meie ei ole rändajad. Paluksin sellega arvestada! Veel kord ütlen, korrates oma kolleegide mõtet: selle eelnõu menetluse peaks selle koha peal katkestama. Aitäh teile!

02:15 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Jaanus Karilaid hetkel saalis ei viibi. Läheme edasi. Kersti Sarapuu, palun! 5 + 3 minutit. Ei, Kersti Sarapuu sai juba välja kuulutatud.

02:16 Jaanus Karilaid
Juba oli või?

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Jah! Palun, Kersti Sarapuu!

02:16 Kersti Sarapuu
Härra juhataja! Lugupeetud kolleegid, kes veel õnneks siin on! Paljud omavalitsusjuhid ning minu kolleegid arvavad, et kuigi haldusreformi oleme me juba ammu vajanud, pole tänast sisutut reformi kellelegi vaja. See on lihtsalt aja ja raha raiskamine. Ei ole selles seaduseelnõus juttu ei rahast ega ülesannetest. Ühesõnaga, puudub sisu. Liitumised toimuvad tänu omavalitsusjuhtidele kompensatsiooni maksmise initsiatiivile, mitte rahva arvamuse põhjal. Kurvaks teeb, et staažikaid ja pädevaid linna- ja vallasekretäre, kes on olnud omavalitsuse hinged, ei pea koondamislaines meeles mitte keegi.
Riigikogus toimus mõne aja eest foorum "Kohalike omavalitsuste reform – kas seekord õnnestub?". Seal ütles professor Sulev Mäeltsemees, et tegemist ei ole haldusreformiga, vaid haldusterritoriaalse reformiga. See ongi õige. Oleme rääkinud riigireformist ja selle ühe osana käsitlenud haldusreformi, aga seaduseelnõu kujutab endast puhtakujulist mehaanilist omavalitsuste liitmist koos ajakavaga. Reimaa-Kiisleri haldusreformi kavas keskenduti tõmbekeskustele, näidati, mida tõmbekeskus peaks sisaldama: spordi- või kultuurikeskust, haiglat, kino, lasteaedu, koole, sotsiaalkeskusi jne. See oleks kindlasti viinud maakonna piirides asuva ühe omavalitsuse tekkimiseni. Tänases reformis puudub aga igasugune liitumisloogika. Liitutakse lihtsalt risti-põiki, tihti sõpruskondade või erakondlikkuse baasil. On tekkinud ka pikantseid olukordi. Üks näide on Põlvamaalt, kus viis omavalitsust ühinevad, aga oma keskuse

soovivad nad rajada Põlvasse, kes ei ole nendega liitunud. Iga omavalitsuse keskus peaks asuma moodustunud uue omavalitsuse territooriumil.
Et mitte osta põrsast kotis, tegime sisulisi ettepanekuid, mis annaksid haldusreformile sisu ning KOV-idele kindlustunde. Seetõttu esitas Keskerakonna fraktsioon seaduseelnõu kohta 52 muudatusettepanekut. Muu hulgas pidasime oluliseks KOV-ide tulubaasi suurendamisega seotud sätteid, tulumaksu määra tõstmist ning teede rahastamise ja tasandusfondi vahendite suurendamist, mis annaks liituvatele omavalitsustele kindlustunde. Kahjuks hääletati need ettepanekud põhiseaduskomisjonis maha. Jah, kümme meie ettepanekut kiideti heaks. Need puudutasid linnastaatuse säilimist, kus piirangud soovitakse täielikult kaotada, toetati ka tuumlinna mõiste kaotamist ning veel nipet-näpet.
Komisjonis kerkis korduvalt üles teema, mida kajastasid ka meie muudatusettepanekud, et rahvahääletus tuleks volikogule siduvaks muuta. Hiljuti oli televisioonis näha, kuidas Saue rahvas protestis volikogu otsuse vastu. Ei tohiks kujuneda halvaks harjumuseks, et küsitakse küll rahva arvamust, aga otsustavad volikogu liikmed, kes on küll valitud kohalikku rahvast esindama, kuid otsustamise motiivid võivad neil olla hoopis teised. Tekib küsimus, miks siis üldse rahva arvamust küsida.
Haldusreformi retoorikaks on kujunenud, et väikestes omavalitsustes toimetaksid nagu rumalad inimesed. Mulle väga meeldis Piirissaare vallavanema Liina Miksi käsitlus, et palk ei olegi peamine motivaator, vaid töö ise on huvitav ning südamelähedane. Ta sõidab ise seal saare peal taksot ja teeb kõiki asju ise. Iga omavalitsus ei peagi kõiki teenuseid välja töötama. Mõnes on suurem osakaal noorematel inimestel ning teenused on mõeldud just neile, teisal on rohkem vanemaid inimesi ja nemad vajavad hoopis teistsugust lähenemist. Kas me aga suurte omavalitsuste loomisega ei vii teenust ääremaal asuvast inimesest hoopis kaugemale ega tee nii teenuse kättesaamise kallimaks?
Kuigi tulubaasi käsitlevad seaduseelnõud lubatakse sügisel lauale tuua, näitab riigi eelarvestrateegia, et aastani 2020 on samas suurusjärgus teede rahastus (29 miljonit eurot) ja eraldised hariduskuludeks. Ainuke õnnesähvatus on tasandusfondi vahenditele lisatud 15 miljonit eurot 2019. aastal ja 25 miljonit eurot 2020. aastal. See aga on kõigest plaan, mille teostamine ei taasta tasandusfondi vahendite kriisieelset suurust.
Tekkivate riigigümnaasiumidega anname küll kohustusi riigile üle, samas väheneb omavalitsuste omatulude baas, muutes KOV-idel tunduvalt raskemaks laenuvõtmise, sh muutub nõrgemaks nende finantseerimisvõimekus. Ei saa mööda vaadata ka sellest, et me näeme siin ebavõrdsust munitsipaalgümnaasiumidega võrreldes. Õpetajate palk on riigigümnaasiumis suurem, tasuta koolitoit on tagatud kõikidele, lisaerialasid finantseeritakse jne.
Elu aluseks maapiirkonnas on ettevõtluse areng. Kas me selle seadusega mõjutame ettevõtluse arengut tõusvas joones? Kas me muutume atraktiivsemaks pankadele? Juba nüüd on enamik väljaspool Tallinna ja nn kuldset ringi toimuvaid investeeringuid Eestis asuvatele pankadele vastunäidustatud kui mitteatraktiivsed ning vähekasumlikud. Ei muuda seda kergemaks ka meie ettevõtlust toetavad riiklikud institutsioonid PRIA ja LEADER-programm. On ju neis kõigis nii toetuste kui ka laenude andmine piiritletud rahvaarvuga, mis tihti ei ületa 2000 ja 4000 inimest. Kuidas sellesse suhtuda, kui meie KOV-id on edaspidi üle 5000 elanikuga? Väike- ja keskmistel ettevõtetel on raske leida finantseerimist uute projektide alustamiseks. Tühjalt kohalt ei teki selline jutt, et ettevõtte omanik tegutseb tihtipeale ise 24 tundi ööpäevas, saamata vajalikke puhkepäevi ja muid seadusega ettenähtud hüvesid. Sellise suhtumisega jõuamegi varsti sinnamaale, kus needsamad ettevõtjad lähevad Soome bussijuhtideks. Tuleb leida võimalused, et ka maaettevõtted areneksid ja aitaksid kaasa kohaliku elu arengule, mitte ei muutuks erimärgistusega lüpsilehmadeks, nagu Inga Raitari artikli pealkirjas. Võib öelda, et enamikul inimestel polegi asja linna- või vallavalitsusse, aga et inimestel oleks hea omavalitsuses elada, peab hoolitsema turvalisuse, jäätmekäitluse, hoolekande, sotsiaalteenuste, lasteaia, koolituste, huviringide ja sporditegemise võimaluste eest.
Seoses sellega teeb Keskerakonna fraktsioon ettepaneku haldusreformi seaduse eelnõu 200 teine lugemine katkestada. Aitäh!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Jaanus Karilaid, palun!

02:16 Jaanus Karilaid

Aitäh juhatajale selle lahkuse eest, et mind lõpuks siia lubati! Eks kohalike omavalitsuste mahatampimine ole toimunud ju pikki aastaid. Üksikud reformierakondlased, kes on saali jäänud, teavad ju väga hästi, miks seda on tehtud. See ei ole olnud mingi selline säästupoliitika või kokkuhoiupoliitika või solidaarsuspoliitika, et võtame ka kohalikelt omavalitsustelt. Pigem, kui on olnud võimalik kuskilt kokku hoida, siis on alati, igal aastal, kas 15 või 20 miljonit eurot võetud esmajärjekorras Väikese Peetri taskust. Tagajärg on see, et kohalikud omavalitsused on nii nõrgukesed, et täna laksutavad nad rõõmust lausa reisi: tehke siis see haldusreform ära, siis on midagi vähemalt tehtud, me saame aastapalga ja saame endale mingisuguse taskuraha aastaks-kaheks ja oleme sellega õnnelikud. Aga omal ajal, kui omavalitsused olid tugevamad, nõudsid nad regionaalsemat mõõdet, nad nõudsid sisulist regionaalpoliitikat. Olid olemas investeeringukomponendid, maavalitsused olid tugevamad, nende hääl maksis. Kunagi oli isegi aeg, kui maavanemad käisid valitsuse istungitel. Aga aasta-aastalt on regionaalset tasandit eemale pekstud. Tõesti, me sarnaneme Eestis paljuski Venemaa Föderatsiooniga, sest me oleme väga tsentraliseeritud võim. Nüüd tahetakse seda võimu veelgi tsentraliseerida.
Jutt põhjamaast, mida ka osa reformierakondlasi armastab ilukõnede ja aastapäevakõnede varjus rääkida, ei vasta tõele. Tegelikult kaugeneme me põhjamaadest. Ka seda juttu on ju räägitud aastast aastasse, et keskvalitsuse ja kohaliku omavalitsuse tasandi maksutulud peaksid pigem võrdsustuma, ümberjaotumise mehhanism peaks võrdsustuma, aga pigem on need käärid suurenenud, keskvalitsus on tugevnenud ja kohalik võim nõrgenenud. Kellele see kasulik on olnud? Kindlasti mitte inimesele, kes on elanud Võrumaal, Valgamaal, Lääne-Virumaal, Läänemaal või Saaremaal. Aga kahtlemata on see olnud kasulik Stenbocki majale.
Teiseks üritab Reformierakond ennast kehtestada. Ta näitab, et kunagi tegeles sellega Rahvaliit, kunagi tegeles sellega Isamaa ja Res Publica Liit, nemad proovisid, aga nende käed olid nõrgad ja mõistus tuhm, kuid näete, nüüd tulime meie, reformierakondlased, ja ütleme rahvale, et me teeme haldusreformi ära, tõstame lipud kõrgele ja teemegi ära. Pärast saame panna formaalselt tööaruandesse kirja, et meie tegimegi midagi ära. Vaatame täpsemalt, mida siis ära tehti. Suur rõõm on see, et vallavanemaid on vähem, suur rõõm on see, et volikogu esimehi on vähem, suur rõõm on see, et ka presidenti on tulevikus lihtsam valida, suur rõõm on see, et võimu tasakaalustajaid on tegelikult palju vähem ehk neid, kes segavad, on palju vähem, ja palju lihtsam on suruda läbi oma reforme, mis puudutavad kas tervishoidu, ühistransporti või sotsiaalhoolekannet. See kõik on palju lihtsam. Riik on veel rohkem kellegi taskus. Nii et selles mõttes, kui me räägime sisulisest poolest, jah ...
Lisaaega paluks ka!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

02:16 Jaanus Karilaid
Me räägime, et liitumine aitab. Vaatame siis toimunud liitumisi. Näiteks on Läänemaal liitunud üheks suureks vallaks Oru, Risti ja Taebla, seal on tekkinud Lääne-Nigula vald. Võib tõesti teha komplimendi Lääne-Nigula Vallavolikogu esimehele Andres Kampmannile ja vallavanemale Mikk Lõhmusele, kes on suutnud selle liitumise abil ilma sisulise regionaalpoliitikata teha positiivseid asju. On see siis külaliikumine, suurem investeerimisvõime või paremad sotsiaalteenused ja mitmekesisem sotsiaalhoolekandeportfell. Aga Hiiu vallas on see näiteks ebaõnnestunud. Need on kaks näidet.
Me ei saa teha haldusreformi juhuse meelevallas, et ehk on kuskil asjalikud juhid. Aga kui ei ole, kes siis selle eest vastutab? Sellepärast ongi nii, et kui riik teeb haldusreformi ja hakkab piire ümber tõstma, siis oleks vaja sinna kõrvale sisulist regionaalpoliitikat, kus näidatakse ära, kuidas inimeste palgad tõusevad, luuakse juurde töökohti ja tervishoiuteenused paranevad. Inimesed peavad teadma, kas perearst hakkab ka maal tegema rohkem koduvisiite, kui ta seni on teinud, ning kas apteegiteenus inimestest järjest kaugeneb või ei kaugene. Kõlavate mõistete juurest tuleks minna inimkeele juurde, näidata ära, millised teenused inimesele paremaks lähevad, kuidas majandus kasvab, kui palju töökohti juurde luuakse ja kuidas Eesti saab sellest palgavaesusest välja. Aga sel teemal ei suuda ametisolev valitsus tegelikult debatti pidada. Öeldakse, et võtke see raamseadus vastu, küllap siis nemad tulevad oma 18 baasseadusega sügisel siia meie ette ja küllap nad siis midagi teevad ja küllap nad raha annavad. See on õhu lubamine ja mingit katet sellel ei ole.
Nii linnade liit kui ka maaomavalitsuste liit on keskvalitsusega vägikaigast vedanud pikki-pikki aastaid. Viimase kümne aasta jooksul ei ole sisulistes punktides võite olnud. Praegu on lihtsalt niivõrd suur soov

saada see poliitiline mainepunkt kätte, et näete, me ju liigutame ennast, me imiteerime töötegemist. Tahetakse lihtsalt töö imiteerimisega jätta tööka inimese mulje ja saada tööka inimese tiitel, et näete, me teemegi midagi ära. Aga kui ääremaastumine suureneb, väljaränne maapiirkonnast suureneb ja inimesed jäävad palgavaesuse lõksu, kes siis selle eest vastutab?
Ma ei saa aru ühest asjast. 18 aastat on seda haldusreformi ette valmistatud ja ikkagi tullakse siia suurde saali sellise toorikuga, ikkagi ei ole baasseadused veel valmis. Ei suudeta tulla koos nende 18 seadusega, mida on lubatud teha. 18 aastat on Reformierakond, Isamaa ja Res Publica Liit ning sotsiaaldemokraadid haldusreformi ette valmistanud ja mitte ühtegi sammu pole tehtud riigireformi ettevalmistamiseks. Me näeme riigiettevõtteid, kus on 8000, 7000, ja 6000 euro suurused palgad. Näiteks saab Eesti Loto juht üle 5000 euro palka. Kas see on kuidagi solidaarne politseiametniku, meditsiiniõe või sotsiaalhoolekandetöötajaga? On see aus? Kas see lähtub õiglustundest? Haldusreform on mõeldud ainult poliitilise linnukese saamiseks ja töö imiteerimiseks, aga negatiivsete mõjude eest, nagu alati, mitte keegi hiljem ei vastuta. Aitäh!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Anneli Ott, palun!

02:16 Anneli Ott
Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Me kuuleme selle haldusreformi seaduse eelnõu arutelude käigus järjekindlalt ja pidevalt juttu sellest, kuidas elu läheb paremaks, kuidas teenused lähevad paremaks ja kohalike omavalitsuste võimekus suureneb. See reform puudutab kõige enam maapiirkondi, väikseid omavalitsusi ja äärealasid. Haldusreform, mida me täna käsitleme, on tegelikult väikeste omavalitsuste ja linnadest kaugel asuvate piirkondade elu hävitamise reform. Kui me mõtleme sellele, millise väärtuse meie rahvale annab elujõuline maapiirkond, siis eeldan või olen isegi üsna kindel, et ollakse valmis rohkem pingutama ning tegema otsuseid, mis säilitavad elu maal ja toetavad neid, kes on valinud elu näiteks äärealal ja keda tõmbekeskus ei tõmba. Nende tõmbekeskuste tõmme on ka väga suhteline, sest miskipärast on ikkagi nii, et jõulude ja puhkuse ajal, tegelikult kogu meie lühikesel suvel, tõmbab enamikku inimesi just mitte selle n-ö tõmbekeskuse poole, vaid ääreala poole, maapiirkonna poole, mis ei ole elujõuline, mis ei ole piisavalt jätkusuutlik ja kus elu hoida ei ole efektiivne. Neid sõnu, mida me siin kasutame, on veel päris mitmeid. Kui me tegelikult teaksime, milline see väärtus on, siis ei tuldaks meie ette sellise pooliku ja tehnilise eelnõuga, vaid tuldaks sisulise reformiga, mis reaalselt aitaks seda tõmbekeskust ja tõmbamist ja tõmblemist tasakaalustada.
Maapiirkondades toimuvad laadad ja festivalid, kus miskipärast tungleb rahvas mitmeid päevi. Kohalikud inimesed on nendel üritustel oma oleku, kultuuri ja traditsiooniliste toodetega nagu vaatamisväärsused, n-ö väljasurev seltskond, kes on küll kõigile meeldiv ja tore meelelahutus, kuid kelle elulaadi püsimajäämiseks ei tehta mitte midagi. See pole ju efektiivne, pole jätkusuutlik, on liiga kallis. Mõne aja pärast maksame me tegelikult kõik nende valede otsuste eest. Maapiirkonna hävitamine, äärealade väljasuretamine ning tõmbekeskuste, tuumlinnade ja teab veel mille keskne toetuspoliitika on lühinägelik ning lihtsama tee valimine. Iga viivitatud päev, kuu ja aasta maksab meile kätte.
Kui Siim Valmar Kiisler tegi põhiseaduskomisjoni nimel ettekannet, kuulasin ma hämminguga seda, kuidas ta kirjeldas kohalikus omavalitsuses käimist. Teate, ideaalis ei peakski inimene maal elades vallavalitsuse hoones käima.
Palun lisaaega!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

02:16 Anneli Ott
Me räägime täna sellest, et vahet ei ole, kui kaugel see vallavalitsuse maja on, sest seal pakutavad teenused ei olegi nii olulised. Võib-olla tõesti. Need ei ole olulised siis, kui me saame ise oma eluga hakkama, tunneme ennast seal omavalitsuses hästi, meie lastel on turvaline koolis käia ja teed on korras. Siis nagu ei olegi omavalitsuse keskusesse asja. Aga kas teate, millal me mõistame, et tegelikult vajame me omavalitsust iga päev? Me mõistame seda siis, kui enam ei ole vallavalitsuse maja ega sotsiaaltöötajat, kes tunneb iga sellist perekonda, kes ei saa endaga hakkama, perekonda, kes ei saa hakkama oma laste kasvatamisega või ei suuda eluaseme eest hoolt kanda. Siis tunneme me

omavalitsusest puudust, sest selle perekonna mure tuleb meie õuele, aga ei ole enam seda vallamaja, kuhu need inimesed varem vägagi tihti pöördusid. Aga meie ju ei tea seda, meie ei tunne seda, meil ei ole seda vallamaja vaja, las see olla seal natuke kaugemal. Kuid selleks hetkeks, kui vallamaja on kaugemale viidud, on see abivajaja meie õue peal ja meie lapse turvalisus koolibussis võib-olla ei olegi enam nii tagatud ega iseenesestmõistetav. Ettekandja ütles, et vallamajas käiakse nurumas. Vallamaja on see koht, kus tagatakse turvaline ja rahulik elu maapiirkonnas. Seepärast on väga vajalik, et see oleks lähedal kõigile, kes tegelikult seal käivad.
Eestis on ütlemine, et iga küla peab ise oma sandid toitma. See on see reform, mis tegelikult jätabki need sandid igale külale, sest külaelu on iga inimese initsiatiiv. Linnas elades võime me mitte sekkuda ja mitte luua seda elu enda ümber, aga maal elades me seda teha ei saa. Maal elades pead sa iga päev looma elu enda ümber. Seal ei saa tõmbuda koopasse näiteks pooleks aastaks või aastaks ja elu sinu ümber läheb ikkagi edasi. Kohvikuid avatakse, poode avatakse, kultuuriüritused toimuvad, mis siis, et sul on halb tuju ja sa ei viitsi osaleda. Maal olles nii ei saa, sest siis ei juhtugi seal mitte midagi. Seda reformi tehes, mulle tundub, tegelikult ei teata, kuidas Eestimaal elatakse. Aga meil on väga palju inimesi, kes seda teavad ja kes on nõus sellest rääkima. Ka mina tean, ma olen padumaakas, ma elan selles keskkonnas iga päev ja ma võin sellest rääkida. Ma väga loodan, et ollakse valmis mõtlema selle reformi sisulise vajalikkuse üle ja inimesed ei pea minult küsima iga kord, kui me kohtume: miks te seda teete? Aitäh!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Viktor Vassiljev, palun!

02:16 Viktor Vassiljev
Aitäh, härra juhataja! Ma palun kaheksa minutit!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
5 + 3 minutit, palun!

02:16 Viktor Vassiljev
Viis pluss kolm ongi ju kaheksa. Niisiis, head kolleegid, haldusreform. Noh, pole see esimene ega pole see loodetavasti ka mitte viimane reform, mida ma oma elus näinud olen ja näen. Tegelikult toimus ka nõukaajal igasuguseid vahvaid reforme, liigutati ikka lahku-kokku, kokku-lahku. Kord toimus see kolhoosidega: suured kolhoosid väikeseks, siis väikesed kolhoosid jällegi suureks. Ei muutunud sellest mitte kui midagi. Koolidega oli ka nõukaajal täpselt sama: kord väikesed koolid suureks, siis suured koolid jälle väikeseks. Võib-olla see lahku-kokku ja kokku-lahku liikumine ongi mingisuguse protsessi imiteerimine ehk asendustegevus. Aga see on tuntud põhimõte, et kui ülemusele antakse kätte asutus, mille tööst ta mitte midagi ei tea, siis hakkabki ta mööblit ümber paigutama ja siis tassivad tublid ametnikud neid laudu siia-sinna ja sinna-siia ning tekibki mulje, et toimub mingisugune tegevus. Meil on ka tänapäeval säärast asja tehtud. Tervishoiureform tehti ära, aga keegi ei teadnud, mida paganat juhtuma hakkab. Juhtus see, et tervishoiuteenuseid enam kätte ei saagi, arstid on minema jooksnud ja ka õed jooksevad laiali. Patsient vaatab, kust ta abi saab, läheb pendlivenna või kaardimoori juurde. Head ei ole selles mitte kui midagi. Nüüd on meil kukil sotsiaalreform ja töövõimereform. Mis sellest kõigest saab, ka mitte keegi ei tea.
Ma ei taha hästi uskuda, et valitsuse haldusalas töötavad ministeeriumiametnikud on inimvaenulikud, kuritegelikud ja pahatahtlikud. Eks nad imiteerivad kah mingisugust tegevust, et teeniks oma palga ilusti-kenasti välja. Ma olen ka ministeeriumis töötanud ja näinud, kuidas tublid poisid-tüdrukud, paljud nendest isegi magistrikraadiga, aga enamik nokkmütsi ja seljakotiga, joonistavad vahvaid PowerPointe, siis kutsutakse kokku koosolek, kus on 60 inimest ja 60 PowerPointi ning siis näidatakse üksteisele, kelle oma nagu pikem või ilusam või prääksub paremini. Jällegi on siin see põhimõte, et kui vaidlevad kaks tarka, siis võib sellest sündida ülimat tarkust, kui aga vaidlevad 60 lolli, ega sellest siis mitte midagi tarka ei sünni.
Aga miks tehakse selliseid reforme lihtsalt reformi enda pärast? Ma loodan, et mitte sellepärast, et Reformierakond on juba peaaegu 20 aastat Eesti riiki juhtinud. Ega Reformierakond ei ole mitte kuritegelik organisatsioon, nendel on ka head kavatsused, ainult et heade kavatsustega on sillutatud tee teate isegi kuhu – sinna kohta, nagu meedikud teavad, kus on mitmekihiline lameepiteel, mis on väga

vastupidav igasugustele liikumistele ja traumadele.
Aga eks neid reforme tehakse jah. On igasugust mõttetut tegevust, nagu näiteks seesamune Rail Baltic, eks ole. Ehitatakse suur raudtee eikuskilt eikuhugi, aga võib-olla ei ehitata ka. See on veel vahvam asendustegevus, sest tegevust ei toimugi, vaid toimub mõte. Selles ei ole ka midagi uut, selliseid asju on varemgi toimunud. Kas või kuulus Tallinna kiirtramm, selle ajalugu on ka väga huvitav ja õpetlik. Üldse on kasulik, kui on võimalus minevikust õppida. Vaadake, kiirtrammi mõte tekkis enne 1980. aasta olümpiamänge. Tallinna rahvasaadikute nõukogu täitevkomitee esimees ehk tänapäevases mõistes linnapea pidi ehitama igasuguseid olümpiaobjekte. Raha oli, nagu ikka, puudu ja siis tema targad nõunikud mõtlesidki välja – kiirtramm! Küsime selle kiirtrammi jaoks Moskvast 200 000 valuutarubla. Teada ju oli, et küsima peab rohkem, sest nii palju nagunii ei saa. Moskvasse esitati kõikvõimalike olümpiaobjektide taotlused ja kiirtramm oleks peaaegu et maha tõmmatud, aga siiski ei tõmmatud. Raha eraldati, hiljem tõmmati see tramm sealt nimekirjast maha, aga raha oli kätte saadud. Nüüd kerkib nagu kummituslaev vahetevahel uuesti üles see Tallinna kiirtrammi idee, aga kui see ükskord teostatakse, siis pole enam võimalik sellega profiiti lõigata ega raha eraldada. Nii et ma usun, et see jääb igavesest ajast igavesti nagu Lendav Hollandlane, mis vahetevahel kerkib üles, siis kaob uuesti ära.
Aga eks maailmas ole vahvaid asju ennegi tehtud. Vaaraod ehitasid püramiide. Tont seda teab, milleks seda vaja oli, aga röögatud ehitised on siiamaani alles, kõik võivad vaadata ja imestada.
Eks tulevaste põlvkondade turistidel ole kunagi aastasadade pärast ka siin Eestis ühte ja teist imetleda, kas või näiteks neid uhkeid liiklussõlmi, mis on Jõhvi alla ehitatud. Tõepoolest, kui varem pole seal käinud, siis ei oska sinna ei peale ega sealt maha sõita. GPS ei ütle sulle ka selle kohta mitte midagi muud, kui et esimesel võimalusel keera tagasi. Aga seda võimalust seal lihtsalt ei ole, saab ainult üle ääre keerata. Aastasadade pärast on nendest mammutehitistest kindlasti mingisugused varemed veel püsti jäänud, siis näidatakse neid nagu Colosseumi ja tulevased põlvkonnad imestavad, milleks oli küll eestlastel selliseid rajatisi vaja. Küllap arvatakse, et objektil oli mingi kultuslik eesmärk, ilmselt käidi seal mingisuguseid jumalusi kummardamas, ei tea kas Taavi Rõivast või Andrus Ansipit või keda iganes. Mõistatus muidugi jääb.
Aga tegelik põhjus on ilmselt selles, et inimsugu on alati olnud uudishimulik, alati edasi liikunud, alati proovinud ühte ja teist, nii nagu väike laps torkab ka vahetevahel näpu seinakontakti, et näha, mis saab. No särtsu saab, ega see 220 volti päris ära ka ei tapa, aga ega see suurt targemaks ka ei tee, nagu elukogemused näitavad. Eks reformierakondlased üritavad samamoodi näppe seinakontakti pista, et näha, mis saab. Ei ole ilus eksperimenteerida pisikese Eesti riigiga. Muidugi, siin on lihtne reforme korraldada, sest riik on tõesti väike. Teeme ära, proovime, vaatame, kas saab või ei saa. No kui ei saa, tühja kah! Jookseme siis teises suunas, sest vastasseinas on samamoodi kontakt olemas, topime oma näpud sinna. Aga seal taga on ju Eesti rahvas, seal taga on inimesed, kes elavad nendessamades kohalikes omavalitsustes. Liiguta seda mööblit tühjas toas nii palju, kui liigutad, no kui pole inimesi, kes diivani peal istuksid, siis pole sest kasu mitte midagi. Kui sa kaks vaest valda sundabiellu sunnid, ega sellest ühte rikast ei saa. Nii et tont seda teab, on see rumalus või pahatahtlikkus. Ma loodan, et ei üks ega teine. Aitäh!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Uno Kaskpeit, palun!

02:16 Uno Kaskpeit
Palun kolm minutit lisaaega!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
5 + 3 minutit.

02:16 Uno Kaskpeit
Härra eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Mina isiklikult olen väikeste valdade liitmise poolt, sest elan ise samuti väikses vallas, kus on umbes 700 elanikku, ja ma näen, et see vald ei ela ega sure. Vallavalitsuses istub seitse või kaheksa – ma ei teagi täpselt – asjatädi ja mitte midagi vallas ei toimu. Talvel toimub lume lükkamine nii, nagu jumal juhatab. Õnneks on mul maastur ja ma olen sõitnud endale ja naabrile rajad sisse, sest vald hakkab sellega tegelema alles kolmandal või neljandal päeval, nii et vahepealsed päevad lenda või helikopteriga talust välja. Eriti suurtes raskustes on just naaber, kellel ei ole maasturit,

aga suure teeni on umbes kilomeeter. Selline probleem on väikses vallas. Kevadest poole suveni ei jõua teehöövel tee peale kevadel tekkinud auke siluma. Milleks sellist valda vaja on, kui tal ei ole võimalik valla tegelikke kohustusi täita?
Muidugi ei poolda ma ka seda, et igas külas oleks vallamaja ja sinna peaks iga päev sisse trampima. Praeguse reformi reklaamiks on valitsus välja hõiganud, et paremad teenused tagab võimekas omavalitsus, kus on piisavalt inimesi ja oskusi. Ma oleksin nõus, kui kõik oleks hästi läbi mõeldud. Kuid kahjuks pooldame me praeguse haldusreformi peatamist. Valitsuse praegune sundliitmist peale suruv reformikava on potjomkinlus, nagu võiks öelda, ehk asendustegevus reaalse regionaalpoliitika asemel, mis Eesti elu parandamise asemel vaid tugevdab kartellierakondade võimuvertikaali ja võimendab elu hääbumist maal.
Olulisi probleeme – omavalitsuste rahastamine ja ülesannete fikseerimine – haldusreform ei lahenda. Mitut vaest valda kokku liites ühte rikast ei saa. Kokkuhoid sundliitmise tõttu koha kaotanud vallavanemate töötasust on kaduvväike. Vajadus teid hooldada, lasteaedu üleval pidada, kooliharidust anda ja sotsiaalabi pakkuda sellega ei vähene. Praeguse haldusreformi varjatud eesmärk näib olevat hoopis omavalitsuste senisest suurem politiseerimine. Suurtes ühendatud omavalitsustes võib ennustada kohalike valimisliitude kadumist ja asendumist parteiliste nimekirjadega.
Plaanitav reform on teravas vastuolus põhiseaduses ette nähtud kohaliku elu autonoomse korraldamise põhimõttega. Tuleb ellu viia sisuline haldusreform, mis toob elu maale tagasi. Selleks tuleb muuta omavalitsuste rahastamismudelit, anda neile juurde raha, tegevusvabadust ja võimu ning vähendada kasvavat riiklikku bürokraatiat. Eesti omavalitsuste kasutuses on napilt neljandik avaliku sektori eelarvest. Selle näitajaga on Eesti Euroopa Liidu riikide seas üks viimaseid. Põhjamaades liigub omavalitsuste eelarvetes enamasti üle poole avalikust rahast. Omavalitsustele tuleb anda ka võimalus omavahelise koostöö tegemiseks, ühisettevõtete loomiseks ja asutuste ühishaldamiseks. Koostöös eraettevõtjatega on vaja käivitada pikaajalised avaliku sektori mentorlus- ja investeerimisprogrammid väikelinnades ja valdades, et luua uusi töökohti toiduainetööstuses, puidutööstuses, masinaehituses ning muudes töötleva tööstuse harudes. Selleks vajaliku raha leidmiseks tasub kaaluda pikaajaliste riigi võlakirjade emiteerimist. Elu võimalikkus maal tuleb taastada.
Meie arvates ei anna valdade mehaaniline kokkuliitmine mingit kasu. Omavalitsuste praegused piirid tuleb sisuliselt üle vaadata ja joonistada uued piirid selle järgi, kus inimesed tegelikult elavad ja liiguvad ning millistel piirkondadel on ajaloolisi ja kultuurilisi sidemeid. Efektiivse haldusreformi käigus tuleb kaotada maavalitsused, mis muutuvad pärast suuremate valdade tekkimist ebavajalikuks. Maavalitsuse ülesanded on võimalik jaotada omavalitsuste, omavalitsusliitude ja riigiasutuste vahel. Juhime tähelepanu, et Lätis viidi haldusreform ellu samadel alustel, nagu tahab valitsus praegu teha Eestis. Vaatamata valitsuse ilukõnedele, kaugenesid võim ja teenused seal inimestest. Omavalitsuste kulud kasvasid, finantseerimisvõimekus ei suurenenud, maapiirkondade tühjenemine jätkus. Eesti peab naaberriigi vigadest õppima. Praeguse valitsuse haldusreform tuleb panna seisma. Ainult selline reform, mis arvestab tegeliku eluga, toob ettevõtluse ja elu maale tagasi. Tänan!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Jaak Madison, palun!

02:16 Jaak Madison

Austatud Riigikogu aseesimees! Head kolleegid, täpsemalt seitse kolleegi, pluss teleekraani vahendusel vaatajad fraktsiooniruumides! Ma usun, et viimaste tundidega on risti-põiki läbi arutatud see reform, selle probleemkohad, eesmärgid ja eelkõige need punktid, miks seda reformi ei peaks ellu viima.
Aga räägime siis täpsemalt. IRL, kellega ma olen suhelnud, oli isegi nõus sellega, aga Reformierakonna fraktsioon peamise jõuna oli sellele vastu, et muuta eelnõu pealkirja. Tegemist ei ole ju haldusreformiga, tegemist on haldusterritoriaalse reformiga ehk puhtalt piiride muutmisega. Me räägime ainult uutest omavalitsustest, mis luuakse kunstlikult uute piiride joonistamise ja vanade ümberjoonistamisega. Tegelikult ei lahenda me sisuliselt mitte ühegi probleemi, olgu selleks väljaränne, ääremaastumine, omavalitsuste rahastamine või avalike teenuste pakkumine. Sisuliselt on otse välja öeldes tegemist võimu konsolideerimisega kohalike omavalitsuste kontekstis.
Miks on Konservatiivne Rahvaerakond alati sellele vastu olnud? Põhimõttelisi otsuseid me niimoodi reformi tehes ellu ei vii. Me ei tegele sisuliste probleemidega, mis on selle reformi põhjustanud, vaid me tegeleme tulekahju kustutamisega. Me leevendame tagajärgi, kuid me peame vaatama tulevikku ja

vältima seda, et kümne aasta pärast tuleb meil siinsamas saalis selle reformiga uuesti tegelda. Kui me ei tegele väljarände pidurdamisega ja piirkondade võimekusega, siis on vältimatu, et samasugune probleem tuleb niikuinii mingi aja pärast uuesti meie ette.
Ehk alustuseks tuleb võtta ette regionaalpoliitika. Ühel valitsuserakonnal on olnud see au, et nende käes on olnud regionaalministri koht, kuid siiamaani ei ole mitte keegi sisuliselt tegelnud regionaalse arendusega, mis algab regionaalsest maksupoliitikast. Me ei saa võtta tervet Eestit ühe mõõdupuu järgi. Tallinn ei võrdu Võrumaaga või Saaremaa Ida-Virumaaga. Need on niivõrd erinäolised piirkonnad erinevate probleemide ja mureküsimustega ning nendele tuleb läheneda täiesti erinevalt. Alustuseks tuleb panna paika regionaalne maksuerisus, mis algab näiteks sotsiaalmaksust või kas või tulumaksust. Kuidas me suudame pakkuda ettevõtjatele stiimulit, et nad looksid maapiirkonnas töökohti? See reform ei käsitle seda mitte mingil moel.
Vaatame asja poliitiliselt. Kui reformi tõttu jääb järele vaid 68 omavalitsust 213-st, siis on see ilmselgelt ülimalt mugav kõikidele erakondadele, kaasa arvatud konservatiividele. Meil kõigil oleks väga hea, kui meil oleks võim ja poliitiline kontroll kõikides kohalikes omavalitsustes, et oleks selge, mida me seal ellu viime ja kuidas me seal meie enda voli järgi elu korraldame. Kuid meie ei taha seda. Me ei taha konsolideerida võimu parteidele ja me ei taha konsolideerida võimu konservatiividele. Me tahame, et kohalikes piirkondades korraldaksid elu ainult kohalikud inimesed nende enda huvide ja sihtide alusel. Näiteks võimaldavad seda praegu valimisliidud.
Palun lisaaega!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

02:16 Jaak Madison
Kuid kujutame ette, et järele jääb vaid 68 omavalitsust, kus elanike miinimumarv on 5000, soovituslik arv aga 11 000. Siis ei ole mitte ühelgi valimisliidul praegusel kujul mitte mingisugust lootust, vaid järgmised valimised on peamine võitlustanner nende kuue erakonna vahel, kes on siin parlamendisaalis. Seesama praegune reform toestab teise poole pealt ka plaanitavat seadusmuudatust, mis näeb ette, et Riigikogu liikmel on võimalik olla kohaliku volikogu liige. Erakondade peamine mure, nagu me teame, on lühike pink. Kui palju tuntud nimesid me suudame välja panna kohalikel valimistel, et võtta võimalikult palju n-ö lihtkodanike hääli ja kindlustada oma võimu volikogudes? Kuid nagu on veenvalt öeldud, konservatiivid ei ole selles küsimuses pragmaatikud ega küünikud. Me oleme nõus pigem kahjustama n-ö parteilisi huve ja jätma võimu nii palju kui võimalik just nimelt kohalikele piirkondadele ja inimestele.
Ma toon eraldi välja veel ühe probleemi, mis selle reformiga seostub. Põhiseaduskomisjoni arutelul üritasin ma uuesti saada vastust ka härra Kiisleri käest, kuid seda ei tulnud. Nimelt, põhiseaduskomisjonis käisid vastamas Rahandusministeeriumi ametnikud, kes kaitsesid selle reformi ideed. Me küsisime, mida me teeme omavalitsustega, kes ei taha liituda, kelle arvates on nende pakutavad avalikud teenused piisavalt head ja eelarvevõimekus jätkusuutlik, kuid kus elanike arv on allpool nõutud piiri. Kas me hakkame neid sundima, et nad liituksid naabervallaga? Kas ministeeriumis teatakse paremini, mis on neile kõige parem? Ministeeriumi esindaja täiesti küüniline vastus oli, et jah, loomulikult tulebki neile näidata teed, mis on hea ja üllas.
Minu arvates ei ole see õige. Kohalikud omavalitsused peavad liituma vaid vabatahtlikult. Jah, me saame neile, kes on nõus haldusreformi ellu viima sellega, et nad teistega liituvad, luua soodustusi ja mingeid privileege, kuid me ei saa lõpuni sundida omavalitsusi seda tegema. Eile hommikul oli meil au kohtuda õiguskantsler Ülle Madisega, kes tõi väga hästi välja – ma pean sellest väga lugu –, et omavalitsustes, kus halveneb avalike teenuste kättesaadavus – muidugi on vaieldav küsimus, mis täpselt on avalikud teenused, see on defineerimise küsimus –, toimub põhiseaduse rikkumine. Meil tuleb mõelda, et kui me halvendame mingis piirkonnas avalike teenuste kättesaadavust, siis me rikume põhiseadust. Seega, olgem oma valikutes põhiseadusega kooskõlas! Aitäh!

02:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Martin Helme, palun! 5 + 3 minutit.

02:16 Martin Helme

Härra asespiiker! Head kolleegid! Täna ei olegi ma veel saanud sõna võtta. Seda eelnõu on siin nii küsimuste-vastuste voorus kui ka sõnavõttude voorus põhjalikult käsitletud. Aga mõningad olulised punktid on vaja siiski üle korrata.
Nii nagu meie erakonna liikmed on korduvalt maininud, ei vaidle ka meie erakond ju vastu sellele arusaamale või põhimõttele, et Eestis on tõepoolest vaja omavalitsuste ja haldusterritoriaalset reformi. Sellest saame me kõik aru. Häda on selles, et meie ette toodud eelnõu ei lahenda ühtegi probleemi, mida see reform võiks lahendada ning mis meie ühiskonnas väljaspool Tallinna põletavalt üleval on. Mind hämmastab see, kui seaduseelnõu algatajad ja väljatöötajad aktsepteerivad teatud ühiskondlikke arengusuundi kui vääramatuid, mille vastu meil seadusandjate või poliitikute või riigivõimu korraldajatena justkui ei olekski võimalik midagi ette võtta. Ehk siis teatud suundumusi nähakse Eestis staatilisena, mitte dünaamilisena ja üritatakse nendega kohaneda, mitte neid kuidagi muuta. Ma räägin loomulikult eelkõige sellisest asjast nagu ääremaastumine. Eestis on teatud piirkondades toimunud – ja see ei ole ainuomane Eestile – elanikkonna vähenemine ja hõrenemine ning elanike koondumine suurematesse linnadesse. See on trend, mis kahjustab Eesti riigi tasakaalustatud arengut, Eesti demograafilist arengut, majanduslikku arengut, ettevõtlust ja julgeolekut. Toon lihtsa näite selle kohta, mille üle me alailma siseminister Pevkuriga vaidleme või milles me jääme eriarvamusele. Kui meil on piirialad, mis on inimtühjad, ja piiri ka justkui ei valvata, siis ega enne kui 20–30 kilomeetrit peale riigipiiri ei olegi kedagi, kes märkaks, et üle piiri on tulnud üks, kaks, kolm või kaksteist väga kummalist inimest, kellel ei ole mitte mingit õigust Eestisse tulla või siin viibida. See, kui meil on piiriäärsed alad inimtühjad, on selge julgeolekuprobleem.
Aga ka majanduslikus mõttes ei ole võimalik, et Eestis majandus õitseks, kui meil on sisuliselt terve riigi peale kaks hästi toimetulevat keskust, nagu Tallinn ja Tartu on, ja kõik ülejäänu on tühermaa või täielik võsa.
Seega, minu meelest peaks ühe mõistliku, sisulise ja julge haldusreformi eesmärk olema mitte lihtsalt ääremaastumise peatamine, vaid ääremaastumise ümberpööramine ehk tingimuste loomine ja võimaluste tekitamine, et inimestel oleks võimalik elada ka maal ja väiksemates kohtades. Seal peaksid olema koolid, lasteaiad, töökohad ja needsamad tingimused, mida me siin linnas naudime, et oleks võimalik oma majast välja astuda, autosse istuda ja järgmisse punkti sõita, ilma et oleks endal vaja rasketehnikat, millega teed lahti lükata.
Mitte ühegi selle probleemi aspektiga see eelnõu ei tegele. Kui eelkõneleja ütles, et joonistatakse kaarte ümber, siis see kaartide ümberjoonistaminegi ei ole eriti andekas, tegelikult toimub ju lihtsalt piiride kustutamine, sest ka seda võimalust ei kasutata, et praegusi ebaloogilisi piire kuidagi muuta või, ütleme, mittetoimivaid omavalitsusi tükkideks jagada ja paremini toimima panna. Lihtsalt kustutatakse piire. Meie oleme oma parandusettepanekutega ja oma seisukohtade avaldamisega joonistanud teile haldusreformi alternatiivse kava, mis pöörab tähelepanu nendele probleemidele ja mille elluviimise korral on vähemalt meie hinnangul reaalne šanss, et ääremaastumise ning elu ja majanduse väljasuremise trend maal jääb seisma või pöördub ümber. Aga kõike seda on võimalik teha ikkagi ainult selle abil, kui me anname kohalikele omavalitsustele kõigepealt juurde eelarvelisi vahendeid. Ma ei nõustu siin absoluutselt ettekandjaga, kes ütles, et Tallinn upub raha sisse, seetõttu ei saa teistele omavalitsustele raha juurde anda. Meil peab olema võimalik teha regionaalarengu rahastamise selliseid mudeleid, mille järgi toimuks rahastamine lihtsalt öeldes nii, et mida kaugemal Tallinnast, seda suurem on koefitsient, ja mida hõredam asustus, seda suurem on koefitsient. Tallinnale ei pruugigi raha juurde tulla, aga kaugematele, väiksematele ja hõredamalt asustatud kohtadele on võimalik raha sellegipoolest juurde anda. Seda praegune eelnõu ei tee, mitte mingit raha juurde ei anta. Näpuotsagagi ei puudutata seda, et täiesti karjuvalt on vaja pädevused üle vaadata. Me ju teame, et omavalitsustel on terve hulk ülesandeid, mida nad seaduse järgi justkui ei pea täitma, aga tegelikult täidavad. Kuna seadus neile seda kohustuslikult ette ei kirjuta, siis maksuraha selle jaoks loomulikult ei anta. Võtame kas või tänases päevakorras olnud matusetoetuse seaduse eelnõu. Mõni omavalitsus, kellel see võimekus on, annab selle jaoks raha, aga riigieelarvest neile raha ei tule.
Samuti ei võeta mitte midagi ette maavalitsuste funktsioonidega. Meie arvates võiks maavalitsused sellisel juhul ära kaotada ja asemele võiksid tulla omavalitsusliidud, mis saavad avalik-õigusliku funktsiooni ehk osa maavalitsuste ülesannetest läheb omavalitsusliitudele ja osa omavalitsustele endale ning osa riigiasutustele või keskvõimuasutustele. See tagaks kohalikule omavalitsusele nii kohaliku mõõtme kui ka omavalitsuse sisulises tähenduses. Midagi sellist selle eelnõuga ei tehta ega pakuta. Kogu see vastu rinda tagumine, mis me siin oleme näinud nii peaministri kui ka riigihalduse ministri

puhul, on kohutavalt õõnes.
Loomulikult ei saa jätta mainimata ka seda, mida siin on juba korduvalt mainitud, nimelt selle asja poliitilist mõõdet ehk võimuvertikaali ehitamist. Omavalitsuste arvu vähendatakse selleks, et oleks võimalik tekitada selge keskvõimu kontroll ja järelevaatamine ning poliitiline ülemvõim, mille kaudu saavutatakse vähemalt järgmisteks presidendivalimisteks ka see, et parteide tagatubades ollakse võimelised küllaltki kindla peale kokku leppima või ära otsustama, kellest saab järgmine president. Need on kõik need asjad. Siia juurde tuleb veel mainida, et see reform läheb kohutavalt kalliks maksma, me räägime 80 miljonist eurost. Nii et me saame igavesti halva asja kohutavalt kalli raha eest. Sellele tuleb vastu olla. Aitäh!

03:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Valeri Korb, palun! 5 + 3 minutit.

03:22 Valeri Korb
Head kolleegid! Haldusreformist võiks rääkida palju. Näiteks olen mina isiklikult sellega seotud juba 1990. või 1991. aastast. Kõigi nendega, kellest kolleegid siin rääkisid ja kes selle teemaga on tegelnud, alates Tarmo Loodusest, on saanud tööd teha, aga kahjuks on see lugu tänasel päeval niisugusel tasemel, nagu see on. Ma tahan öelda, et põhiseaduse § 156 põhjal võib öelda, et haldusreformi asju võiks teha kahel teel: üks tee on see, kui seda tehakse ülevalt, ja teine on see, kui kohalikud omavalitsused ise tahavad seda teha.
Kui me räägime haldusreformist, siis me räägime nendest prominentidest, kes seda meie riigis veavad. Ma vaatasin kompuutrist järele, mida öeldi 2008. aastal. Ma lugesin seda, mida rääkis meie lugupeetud president: "Ma siiski arvan, et need liitumised peaksid olema vabatahtlikud. Nii saame optimaalsemaid lahendusi. Kuigi mingil ajal, kui vabatahtlikud ühinemised on läbi, siis seal kindlasti on jäänud mõned vallad, kes ei suuda täita neid kohustusi, mis neil on." Peaminister Andrus Ansip rääkis aga nii: "Euroopas on tehtud haldusterritoriaalseid reforme palju ja kõik need senised reformid kinnitavad, et halduskulud elaniku kohta peale reformi on hüppeliselt kasvanud." Seda rääkis meie endine peaminister. Siis on veel paar väga ilusat lauset, mis, ma usun, torkavad silma: "Need ootused, et haldusreformiga saaks saavutada mingit üleriiklikku kokkuhoidu, on kindlasti valed. Üheski maailma otsas ei ole see ära tõestatud, et selle pealt võiks saavutada mingit kokkuhoidu, pigem esimeses faasis tähendab see kulude kasvu." Kas teate, kes seda rääkis? Seda rääkis tollane Tartu linnapea, tänane minister Urmas Kruuse. Nii et näete, siin on erinevaid mõtteid.
Ma tahtsin öelda, et eile rääkis ka meie lugupeetud peaminister, et juba 20 aastat planeeritud reform saab teoks. Nii et me oleme selleks valmis. Pikk aeg, 20 aastat andis oodata, millal see toimub. Mina mõtlesin ka, et igaühel meist on arvamusi, mida oleks vaja teha ja millest me peaksime mõtlema, kui me teeme haldusreformi. Minu meelest oleks vaja mõelda sellele, millised on reformi sisulised eesmärgid, mida me tahame saavutada, kas on vaja kulusid vähendada või mingeid piire muuta. See on esimene asi. Väga tähtis on ka poliitiline tahe haldusterritoriaalne reform läbi viia. Ma mäletan, mida tegi Isamaaliit. Tõesti väga suure töö tegi ära siseminister Tarmo Loodus. Teda on vaja kiita, sest tema tõmbekeskuste teooria võiks minu meelest olla tänasel päevalgi populaarne. Tuleb luua tingimused ja motivatsioon, mis tõukaks kohalikke omavalitsusi liituma. Muidugi on vaja lastepäevakodusid, koole, klubisid, ma ei tea, mida veel, spordirajatisi näiteks. See võiks olla see pind, millele toetudes võiks omavahel tulevikust rääkida. Kui me hakkasime rääkima reformist, siis me unustasime küsida, mida inimesed, kes kohalikus omavalitsuses elavad, mõtlevad sellest, kuhu me läheme. Võiks konstateerida, et praeguse poliitika jätkamine ei anna vastust küsimusele, mis probleemi haldusterritoriaalne reform tegelikult lahendab. Ma usun, et igaüks, kes on töötanud linnavalitsuses, vallavalitsuses või volikogus, on mõelnud sellest, kuidas kohalik omavalitsus areneb ja kas see reform täidab teenuste arendamise kaht põhieesmärki: tagada elanikele teenuste kättesaadavus ja nende kvaliteet. On küsimus, kas reformi käigus toimub uus ülesannete ning õiguste ja vastutuse jaotus keskvalitsuse ja kohaliku omavalitsuse vahel. Päris palju on küsitud, kas vaadatakse läbi ülesannete rahastamine ja kui palju kohalikud omavalitsused tsentraalselt raha saavad.
Aga võib-olla oleks hea minna teooriast eemale. Ma räägin oma lemmikkohast Kohtla-Järvest, kus 1960. aastal pandi kõik väikesed linnaosad ühte linna kokku. Kohtla-Järve kujutas endast kümmet linnaosa, kus elas peaaegu 90 000 inimest. 1990. aastal algas see protsess, mida me võime nimetada tasapisi lammutamiseks. Selles on oma loogika. Kiviõli, Püssi ja Kohtla-Nõmme said iseseisvuse. Ma

mäletan, et keegi ei protestinud, kui me volikogus seda arutasime. Aga kui ma tulin tööle linnavalitsusse, siis minu õpetajad rääkisid, et Kohtla-Järvel on oma omapära, et ühes linnaosas inimesed töötavad, seal on keemiatööstus, Viru Keemia Grupp, teises linnaosas on linnakeskus, s.o Jõhvi, ja elama peavad inimesed minema 17 kilomeetri kaugusele. Aga äkki sügisel 1991, ma mäletan, võeti Jõhvi välja sellest süsteemist, kus olid olemas kõik need asjad, mis linnale tähendavad väga palju: vesi, kanalisatsioon, elekter, ühistransport ja kõik muud sellised asjad, mis olid loogiliselt ühte seotud. Märtsis sai Jõhvi iseseisvuse ja tuligi välja, et 20 aastat me juba elame nõnda, et inimesed elavad Ahtmes, töötavad Järve linnaosas ja keskus on Jõhvis ning sellest logistikast on nagu süda välja võetud. Minu ettepanek on, et kui me mõtleme haldusreformist, siis võiks tõsiselt mõelda sellele suurele tööle, mis meil ees seisab. Jätkuks meil kõigil selleks tarkust! On tõesti vaja, et kohalikud omavalitsused elaksid paremini. Ma usun, et see on võimalik, aga täna võin konstateerida, et kogu seda reformi on tehtud väga kiiresti ja mina, kes ma olen palju aastaid töötanud kohalikus omavalitsuses, ei saa mõnest asjast aru, ütlen seda siiralt.
Aitäh kõigile ja head ööd!

03:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Mart Helme, palun!

03:22 Mart Helme
Lugupeetud eesistuja! Kõik, kes te olete siin saalis, ja kõik, kes te kuulate meid ekraani või krapi vahendusel! Ma tahan alustada pealtnäha võib-olla sugugi mitte päevakohase teemaga. Ma tahan alustada sellest, et esimese Eesti Vabariigi hukus on pidevalt süüdistatud neid poliitikuid ja seda poliitilist tegevust, mis viis Eesti Vabariigi 1934. aastal riigipöörde kaudu vaikivasse ajastusse. Praegu arutame me haldusreformi, aga see, mis on selle haldusreformi taustal, on just nimelt haldusreformi, vihakõne ja paljude teiste rahva enamuse tahte vastaselt läbisurutavate ja elluviidavate sammude tõttu terendav vaikiv ajastu. Kui esimene Eesti Vabariik hukkus väidetavalt vaikiva ajastu tõttu, siis on loogiline, et ka teisele Eesti Vabariigile võib saada saatuslikuks see, kui me jõuame vaikivasse ajastusse. Mis paneb mind niimoodi paralleeli tõmbama ja sellest asjast just sedamoodi mõtlema? Aga väga lihtne deduktiivne meetod, nagu ütleks Sherlock Holmes. See deduktiivne meetod ütleb, et kui panna asjad kokku, siis selgub, et just nimelt selle jaoks, et võimu tsentraliseerida, võimuvertikaal lõplikult kontrollitavana välja ehitada, praegust haldusreformi seadust ja mitmeid teisi seadusi menetletaksegi, plaanitaksegi ja ellu viiaksegi. Me näeme, kui hädas on koalitsioon eelseisvate presidendivalimistega. Iga hinna eest tahetakse saavutada see, et president valitaks ära siin saalis. Miks seda vaja on? Miks ei või see minna valijameeste kogusse? Mis on selles ebademokraatlikku? Lõppude lõpuks on meie põhiseadus ju selle võimaluse ja selle menetlemise korra ette näinud. Põhjus, miks seda ei taheta, on väga lihtne: seal ei ole see protsess nii kontrollitav ja mine tea, mis ebameeldivusi võib juhtuda, missugune inimene võib Kadriorgu maanduda, äkki mõni selline, kes ei ole praegusele koalitsioonile ja praeguse koalitsiooni võimuambitsioonidele vastuvõetav, ja mine tea, mis ta tegema hakkab. Vahest lükkab tagasi seadusi, ei kuuluta välja riigieelarvet, ei kinnita ametisse võimutruusid ametnikke kohtunike ja muude tegelaste näol. Mine sa tea, mis jumalavallatute tegudega see mittekontrollitav president hakkama saab! Sellepärast tuleb iga hinna eest püüda president ära valida siin saalis. Aga et tulevikus seesugust jama vältida, on tarvis muuta kohalike omavalitsuste arv võimalikult väikeseks ja – nüüd tuleb mängu teine seadus ehk nn kahe tooli seadus – tuleb tagada, et võimalikult paljudes omavalitsustes istuksid valitsuse politrukid ja suunaksid seal protsesse, kontrolliksid inimesi, vahendaksid informatsiooni ülespoole ja käske allapoole ning kindlustaksid sellega, et kohalikud omavalitsused oleksid võimu poolt kontrollitavad.
Palun lisaaega!

03:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

03:22 Mart Helme
See on kahtlemata see tagamõte, kui me mõtleme sellele, missuguseid plaane hautakse. Loomulikult ei saa me kõige selle juures unustada majanduslikke huve: kuidas saada kätte informatsioon detailplaneeringute, ehituslubade ja planeeritavate infrastruktuuriobjektide kohta ning kuidas

korraldada neid hankeid nii, et käsi peseb kätt? Kõik see on argipäev. Ei maksa arvata, et inimesed nii ei mõtle. Loomulikult mõtlevad. Ja mis on selle tulemus? Võim, mis alati korrumpeerub, korrumpeerub seda absoluutsemalt, mida absoluutsemaks ta muutub.
Mis on selle kaugem perspektiiv? See, et Eesti Vabariik muutub aina nõrgemaks, rahva usk sellesse vabariiki muutub aina kõikuvamaks, inimeste elu selles vabariigis muutub aina ebamugavamaks ja vaesemaks ning aina enam inimesi soovib minna sellest riigist kuskile mujale, kus nad tunnevad ennast mugavamalt, teenivad rohkem ja kus neil ei ole vaja lakkamatult muret tunda ka oma südametunnistuse pärast, mis käsib neil olla truu oma kodumaale. Kodumaa on selja taha jäetud, kodumaa mured ununevad tasapisi, võõrsil kohanetakse ja Eestist saab geograafiline mõiste, mille elanikkond vahetub tasapisi välja ja muutub teiskeelseks. Selle riigi lõpp ei pruugi olla nii dramaatiline, nagu oli esimesel Eesti Vabariigil 1939. ja 1940. aastal. Ehk nagu ütleb surematu poeet Thomas S. Eliot: "Mitte pauk, mitte kärgatus, vaid kiunatus on maailmalõpp." Ka Eesti Vabariigi lõpp ei pruugi olla pauk ega kärgatus, vaid see võib olla üks hale kiunatus. Ja nii ongi. Aitäh!

03:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Raivo Põldaru, palun!

03:22 Raivo Põldaru
Härra eesistuja! Lugupeetud võitluskaaslased! Öisel tunnil on meie meeleolu kuidagi kurvaks muutunud ja kolleeg Mart maalis meie silme ette väga masendava pildi. Mina tahaksin seda võib-olla natuke rõõmsamaks pöörata, sest nii hull see asi nüüd ka ei ole, ja mõelda veidike nende paberite teemadel, mis meil täna laual on ja mille pealkiri on haldusreform.
Võib-olla on natukene palju seda asja reformiks nimetada, aga see selleks. Iseenesest kujutab see endast ainult matemaatilist tehet, liitmistehet pealegi, mis nagu päris liitmine ka ei ole, sest matemaatika, mida ma olen omal ajal koolis õppinud ja pärast ka teistele õpetanud, räägib sellest, et 1 + 1 on ikkagi 2, aga siin on kuidagi niimoodi, et 1 + 1+ 1+ 1 = 1. Nii et päris hästi see liitmise teema siia ei sobi. Aga keemikust kolleeg proovis igasuguseid liitmistehteid teha. Võib-olla keemilises reaktsioonis ongi nii, et on 1 + 1, aga kokku tuleb hoopis 3, sest tulevad mingid lisaelemendid juurde. Vaat neid lisaelemente, mis selles reformis võiksid selle liitmise tulemusena tekkida, siit tõepoolest ei leia, nagu täna ka kõik selles saalis kõnelejad on leidnud. Sellest tingituna läheb sel õhtusel tunnil arvepidamine sassi. Proovisin alguses lugeda, kui palju neid katkestamisettepanekuid on, aga ma igaks juhuks ei söanda välja öelda, kui palju neid sai.
Nii et tarku mõtteid ja ideid on täna siin saalis päris kõvasti olnud, mida tegelikult väga tihti ei juhtu. Ei juhtu ilmselt sageli ka seda, mida need ettepanekud ette nägid, et eelnõu lugemise võiks katkestada. Kahju, kui seda ei juhtu, sest tõepoolest võiks veidikene analüüsida ja mõelda, mis siis edasi saab.
Toetan ka kolleeg Krista Aru juttu. Tema rääkis sellest, et Eesti riigil puudub visioon ka meie tänase teema kohta. Eesti riigil on väga palju, kümneid arengukavasid, aga kuidas need omavahel kokku peaksid minema ja kuidas see areng peaks neid kõiki arvestades toimuma, seda tegelikult keegi ei tea. Tänasest seadusest veel niipalju, et hea õigusloome tava, millest me siin saalis ikka oleme rääkinud, näeb ette, et seaduste juures peaksid olema ministri määrused või rakendusaktid, mis panevad paika, kuidas asi edasi läheb. Selle seaduse juurest puuduvad just need aktid või baasseadused, kuidas me neid nimetamegi. Aga just nemad peaksid aitama saavutada selle seaduse eesmärki, milleks on paremad teenused. Ma tahan avaldada arvamust, et neid teenuseid on kahte sorti. Ühed kuuluvad kohaliku omavalitsuse kompetentsi. Siin on väike kahtlus, kas need ikka paranevad. Kui me omavalitsusi liidame, siis liituvad ka näiteks teekilomeetrid ja kui teehoolduseks mõeldud summad jäävad samaks, siis ega olukord ju ei parane.
Veel sellest rahast, mis tekitas siin huvitavaid mõtteid ja mille kohta ma proovisin ettekandjalt küsimuste abil veidikene selgust saada. Kui praegu on meil tegu sellega, et ei jätku ...
Kas tohib lisaaega paluda?

03:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

03:22 Raivo Põldaru

Kui lihtsalt liita raha, mis omavalitsustel enne oli, siis jääb rahasumma ikka samaks ja ka teenused jäävad samaks. Aga kui raha tuleb juurde, siis miks ei võiks seda raha praegu juurde anda? Needsamad 60 või 80 miljonit eurot võiks ju ka praegu anda omavalitsustele, et nende olukorda parandada, kuulu järgi ei lähe kogu see raha mitte kompensatsioonideks, vaid ka omavalitsuste arendamiseks.
Räägime teistest teenustest: arstiabi, postiteenus, kauplused. Need on juba niigi kadunud. Kas siis liitumise tulemusena tekivad need uuesti? Väga kahtlane küsimus. Meedia andmetel räägivad Läti kogemused sellest, et peale liitumisi, kui omavalitsuste arv vähenes *circa* viis korda, ääremaastumine hoopis süvenes. Kahjuks läheb ka Eestis elu selles suunas, et tahetakse tsentraliseerida ja piirkondi puudutavaid otsuseid tahetakse hakata tegema pealinnas.
Ei ole olnud juttu maakondadest. Mis nendest saab? Meie ettepanekute kohaselt oleks vaja luua praeguste omavalitsusliitude baasil kohalik maakondlik juhtimistasand, mis oleks ka linnade ja valdade koostöökogu. Sellest saaks ehk keskvalitsusele väärilise partneri. Sellisel juhul ei oleks kesksel kohal enam omavalitsuste liitmine, vaid kogukonnaliikmete heaolu tegelik kasv. Kuigi praegu lubatakse, et rahasummad suurenevad, siis paraku näitavad kogemused, et liitunud valdadel oli raskusi raha kättesaamisega. Kas nüüd läheb paremini, ei tea. Praegu lubatakse küll, et saame kure kätte, aga võib-olla kahe-kolme aasta pärast tuleb ikkagi varblasega leppida.
Ülesandeid tuleb kogu aeg juurde ja öeldakse, et selle jaoks antakse raha, aga kas selle raha andmisega ei kaasne see, et tuleb ka selline eelarverida, kust see raha võetakse, ja seetõttu võivad kannatada needsamad kohapealsed teenused, mida osutatakse, näiteks haridusteenus või tervishoiuteenus? Nii et on väga palju küsimärke ja mõistlik oleks ikkagi valmistada ette heale õigusloome tavale vastav seadus, millel oleksid ka rakendusaktid või baasseadused olemas, nii nagu siin saalis koalitsioon opositsiooni esitatud seaduseelnõudelt alati nõuab. Aitäh kuulamast!

03:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Oudekki Loone, palun!

03:22 Oudekki Loone
Kallid kolleegid! Teate, see kuidas praegu seda haldusreformi tehakse, meenutab mulle koloniaalriike, kes joonlauaga Aafrikat jagasid, küsimata, milline on nendes piirkondades loodus, millised inimesed seal elavad, mida nad teevad, mida nad oma koduks nimetavad ja kas nad näevad ka värvilisi unenägusid. Tõenäoliselt ei pidanud koloniaalriigid seal elanud inimesi üldse inimestekski. Mul on äärmiselt kahju, et Eesti valitsuskoalitsioon on praegu hakanud omaenda rahva suhtes käituma nagu koloniaalvõim. Me ei küsi, mis tunne on elada Antslas, mis tunne on elada Vaivaras, mis tunne on elada Türil. Reformierakond vaatab oma Ecxeli tabelit, vaatab oma arve, ütleb, et olgu olla 5000, aga inimesed unustab ta lihtsalt ära. Ja siis need inimesed ütlevad: "Meid tahetakse kodust minema küüditada, aga me ei lähe. Me jääme paigale, tehke mis tahate, see on meie kodu."
Kuhu oleme me oma riigi ehitamisega jõudnud, kui inimesed omaenda valitsuse kohta niimoodi ütlevad? See on see hetk, kui me peaksime siin saalis mõtlema, et võib-olla oleks aeg pidurit tõmmata. See on põhjus, miks kogu opositsioon on ühiselt leidnud, et tulebki pidurit tõmmata. Tuleb siin seista ja meelde tuletada, et Eestimaa, see on inimesed, see on Eestimaa rahvas. Meie olemegi Eestimaa. See koht, mille põhjal inimesel see "meie" moodustub, see esimene koht on tegelikult praegu enamasti tema koduvald, see tema esimene kohalik omavalitsus. See on see oluline asi pärast perekonda, see on see koht, kus elavad need inimesed, kes ulatavad käe siis, kui perekonnaga midagi juhtub. See on see kuulus kogukond, mis on demokraatia alus.
Seepärast on haldusreform peaaegu niisama oluline kui põhiseadus ja valimisreform, sest see puudutab midagi väga-väga orgaanilist meie kõigi elus. See puudutab seda, kuidas tekib üldse võimalus öelda "meie". Kui teha haldusreformi, siis peab alustama sellest, et tulebki minna igasse külla ja küsida: "Aga kuidas tahad elada sina ja sina ja sina? Mis on see, mis teil puudu jääb? Mis on see "meie"?" Haldusreform tähendab, et me moodustame selle kõige väiksema omavalitsuse, mille abil inimene ennast identifitseerib, ja siis küsime, mida riik saab teha, et need kõige väiksemad omavalitsused võimalikult hästi toimiksid. See ei ole oluline, kas seal on 500 või 1000 või 5000 inimest. Seda ei saagi siit ülevalt öelda. Seda peavad ütlema need inimesed, kes kohapeal elavad.
Aga valitsus ei hooli sellest. Haldusreformi autorid teevad ühelt poolt lihtsalt valimiskampaaniat, tahtes kirjutada linnukest mingi lubaduse taha: me tegime selle reformi ära, mis siis, et see on Potjomkini küla,

mis siis, et see on ainult paberil! Selle käigus üritatakse teha hajavaldu, millel ei ole ühist piiri ja mida ühendab ainult see, et igal pool on Reformierakond võimul. See on naljanumber! See on lihtsalt võimu põlistamine, nii nagu tegi koloniaalvõim Aafrikas. See ei ole demokraatliku valitsuse käik, selleks et iga inimese elu Eestis paraneks. Me lihtsalt kaotame sisuliselt omavalitsuse, kus inimesed ise valitsevad, ja tsentraliseerime kõik. Kui meil saab see üks kampaania tehtud, siis saamegi valitseda. See, et inimesed tahavad ise midagi otsustada, segab ju!
Eile näiteks rääkisime siin subsidiaarsuse printsiibist, sellisest põhimõttest, et inimesesse puutuvaid otsuseid tuleks teha talle võimalikult lähedal.
Palun lisaaega!

03:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

03:22 Oudekki Loone
Me rääkisime põhimõttest, mille kohaselt inimesesse puutuvaid otsuseid tuleks teha talle võimalikult lähedal ja inimene peaks saama nende tegemisel kaasa rääkida. Reformierakonnale tuli see meelde üks kord sinise kuu ajal, kui sooviti kaitsta paari ettevõtte õigust madalat palka maksta. Siitsamast puldist öeldi, et ega me seda tõsiselt ei võta ja ega neid subsidiaarsuse argumente selle eelnõu juures üldse ei olnudki. Lihtsalt tunnistatakse üles ja paljastatakse see silmakirjalikkus, millega kahjuks liiga tihti siin saalis seadusi tehakse, ja silmakirjalikkus, millega praegu Eesti täiesti suvaliselt ära jagatakse.
Ma arvan, et on aeg öelda, et aitab sellest, aitab silmakirjalikkusest, aitab valelikust poliitikast, aitab ülbusest. Eesti haldusreform ei tohi olla joonlaua ja Exceli tabeliga Eesti jagamine, ilma et inimestelt midagi küsitaks. Tõepoolest, me vajame oma haldussüsteemi ülevaatamist, aga seda tuleb teha sisuliselt. Me vajame seda niimoodi, et kõik inimesed oleksid kaasatud, mitte nii, et me üritame mõnel suu raha täis toppida ja loodame, et kõik ongi hästi. Ei, me peame siiralt inimesi kaasama ning siiralt omavalitsused tugevamaks ja iseseisvamaks tegema. Arstiabi, ühistranspordi, sotsiaalabi ja hariduse kättesaadavus, piirkondade arendamine, töökohtade loomine ja maaelu toetamine – kõik need mured vajavad lahendust. Meie eesmärk peab olema niisugune Eesti, kus igal lapsel oleks võimalik, kui ta seda tahab, käia koolis seal, kus ta on sündinud, et igal inimesel oleks võimalik, kui ta seda tahab, töötada ja ennast teostada sellessamas kohas, kus ta on sündinud. Kui ta soovib maailma avastada – see on ju tore! –, siis peab ta saama minna ja vaadata, kuidas mujal asjad toimuvad. Siis on see ainult tore, sest siis on see tema vaba valik, mitte sunnitud äraajamine. Sunnitud äraajamine, mille on põhjustanud tema enda valitsus – kui õudne see peab tunduma!
See, mida tegelikult teha tuleks, on ju lihtne. Seda on ka paljud kolleegid täna siit puldist öelnud: omavalitsuste iseseisvuse suurendamine, nende piisav rahastamine, nende võimekuse ja otsustusõiguse suurendamine, riigihalduse reaalne korraldamine, maavalitsuste kaotamine, sest praegu ei tööta need kogukonnaga orgaaniliselt seotuna, omavalitsustele reaalsete funktsioonide andmine. Kui omavalitsused tahavad ühineda, siis miks mitte? Aga see peab tähendama ka paremat tulubaasi, see peab tähendama, et teenused on igal pool kättesaadavad, see peab tähendama reaalselt paremat elu. Praegune tehnokraatlik, sisuta ja mõtteta haldusreform suretab elu maal lihtsalt välja. Ärme teeme seda, tõmbame pidurit! Tuletame meelde: Eestimaa, kuni su küla veel elab, elad sina ka! Kuni on veel elus viimane inimene, kes elab väljaspool ...

03:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Austatud sõnavõtja, aeg!

03:23 Oudekki Loone
Kuni su inimesed veel elavad, seni seisame meie nende eest! Aitäh!

03:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Peeter Ernits, palun!

03:23 Peeter Ernits

Hea juhataja ja vähesed kolleegid! Sots Jaak Allik on selle eelnõu kohta, mida me täna siin arutame, öelnud selges eesti keeles, et siga ka seda ei söö. Ma olen temaga täiesti nõus. Siga seda tõesti ei söö, aga sööma peavad inimesed, eelkõige maainimesed. Kauaaegne peaminister Andrus Ansip on siitsamast kõnetoolist selges eesti keeles öelnud: "Ma isiklikult ei ole veendunud, et Eesti vajab haldusterritoriaalset reformi. Meil ei ole mingit põhjust häbeneda oma kohalikke omavalitsusi. Territooriumilt on Eesti kohalikud omavalitsused Euroopa Liidus ühed kõige suuremate hulka kuuluvad ja nende rahvaarvult oleme päris keskmised." Seda on öelnud Andrus Ansip siitsamast kõnetoolist. Ta on ka öelnud, et teenusekeskne lähenemine on vale, palju olulisem on kohalik demokraatia. Teenuseid võib osutada riik, kohalik omavalitsus, erasektor, see ei ole kohaliku demokraatia aspektist aga primaarne, on öelnud Andrus Ansip.
Aga mida me täna, 2016. aasta maiööl näeme? Broilerpeaministri arvates on ainult üksainus püha number – uues omavalitsuses peab valitsuse arvates olema vähemalt 5000 hinge ja peamine asi on teenused. Allik ütles, et seda reformi siga ka ei söö, aga mina ütlesin, et seda peavad sööma inimesed. Tegelikult, peaminister Rõivas ja tema riigihalduse minister tulevad valdu vägistama. Noorte meeste asi, see vägistamine. Vägistamine algab uuel aastal, vahetult enne vabariigi aastapäeva. Räägitakse, et elu hammasrattad panevad käima surmahirm ja sugutung. Haldusreformi puhul jääb teine neist välja, seevastu hirm on aga kõva tegija.
Iga vald vaatab praegu lahtiste silmadega ringi, kellega naabritest leivad ühte kappi panna. Loomulikult eelistatakse kobedamaid. Neid, kel pole suurt võlakoormat turjal ja kes endaga enam-vähem hakkama saavad. Valitsus peibutab vallaisasid kahe prääänikuga. Need vallavanemad, kes saavad uues suures vallas ametist priiks, võivad terveks aastaks jalad seinale visata, sest nemad saavad aastapalga. Liitunud valdu aga ootab liitumispreemia. Kokku kulutab valitsus vallajuhtide ja valdade äraostmiseks 65 miljonit eurot, sellest 2 miljonit eurot vallajuhtidele ja 63 miljonit eurot valdadele ühekordseks preemiaks. Aga muuseas, vähesed teavad, et seda preemiaraha ei maksta välja mitte kohe, vaid kolme aasta jooksul. Seejuures väike osa tuleval aastal, aga enamiku raha saamiseks tuleb veel kaks aastat oodata.
Miks vallajuhid praegu omavahel nii aktiivselt läbi räägivad? Aga sellepärast, et nad kardavad, et kui nad ise endale naabrusest paarilisi ei leia, paneb Taavi Rõivas nad hiljem lihtsalt kellegagi kokku, näiteks mõne naabruses asuva Pommiaugu vallaga, mis on ennast lõhki laenanud ja kus elu niigi nagu tiigis seisab. Peale selle jääksid nad sellest priskest papist ilma.
Eestimaal leidub aga terve hulk valdu, kes ei taha kellegagi leiba ühte kappi panna. Ühed on, jah, sellised n-ö Pommiaugu vallad, kellega ei tahetagi ühineda, aga teised on vallad, kes saavad endaga hästi hakkama, kuid sellegipärast ühineda ei taha. Kõik nad jäävad alla nõutavat miinimumpiiri, seal on alla 5000 elaniku. Ma võin teile Tartumaalt mõne näite tuua. Näiteks saab 2600 elanikuga Kambja vald endaga suurepäraselt hakkama. Muuseas, riigihalduse minister ei ole kunagi oma jalga sinna tõstnud ja ta ei tea loomulikult, mis seal toimub. Või võtame 2800 elanikuga Rõngu valla. Rõngu saab endaga suurepäraselt hakkama, nad on ammuilma jätnud ametnikud ilma 15. ja 16. kuupalgast ning hoidnud kokku 100 000 eurot.
Palun lisaaega!

03:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

03:23 Peeter Ernits
Kool on uus ja ilus nagu prillikivi, kohe saab valmis lasteaed jne. Või võtame 8000 elanikuga Ülenurme, Tartumaa Viimsi. Ka nemad saavad suurepäraselt hakkama, aga nad kardavad, mis juhtub siis, kui naabruses olevaid viletsamaid valdu hakatakse nendega liitma. Ma ei hakka rääkimagi 1600 elanikuga Rakke vallast, kes saab samuti endaga hakkama.
Kujutame ette, mis toimuma hakkab. Kui vallad liituvad, siis jääb ääremaade hääl hästi vaikseks. Kui liitub viis 1000 elanikuga valda, siis mõtleme sellele, et igas vallas on seni olnud seitse volinikku, aga uues vallavolikogus ei ole mitte 35, vaid 17 liiget, seega jäävad alles pooled. Juba praegu on teada, et 3000-st volikogu liikmest jääb peale reformi 1000 kõrvale. Ma ei hakka rääkima meist, Riigikogu liikmetest, kelle abil tahetakse samuti volinike arvu vähendada.
Aga nüüd kõige olulisem. Eelmisel nädalal olin põhiseaduskomisjoniga Leedus. Me kohtusime seal Leedu ja Läti kolleegidega ning rääkisime haldusreformist. Mida nad ütlesid? Punkt 1, vägivallaga läbi

viidud reform lõpeb halvasti. Punkt 2, enne kui pole täpselt paika pandud liitunud omavalitsuste ülesanded ja raha nende täitmiseks, pole arukas reformi teha. Need on needsamad asjad, mida maaomavalitsuste ja linnade liit on soovitanud.
Ma lõpetan õiguskantsleri sõnadega, et see, millega praegune valitsus on välja tulnud, ei pruugi üldse Eesti kehtiva põhiseadusega kooskõlas olla. "... ei ole võimalik praegu anda lõplikku hinnangut," ütles Madise, "sest reform on tihedalt seotud alles tulevikus valmiva rakendusseaduse eelnõuga. [---] ... sisulised haldusreformi muudatused selguvad alles valmivas rakendusseaduse eelnõus. Kui seda ei võeta vastu haldusreformi seaduse jõustumise ajaks, siis ei ole kohaliku omavalitsuse üksuste vabatahtlike läbirääkimiste faasis veel teada kõik asjaolud, mis liitumisotsust põhjendatult mõjutada võiksid." Ja nii ongi. Meil on ainult seadus, 5000 inimese seadus, aga pole rakendusseadust. Järelikult pakuvad Taavi Rõivas ja tema meeskond meile põrsast kotis.
Keskerakond ja mina isiklikult ei ole sellega nõus. See muudab Eesti elu palju hullemaks, kuigi võiks muuta paremaks. Aitäh!

03:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Henn Põlluaas, palun!

03:23 Henn Põlluaas

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Peaminister Rõivas rõhutas mõni aeg tagasi, kandes Riigikogus ette oma poliitilist avaldust haldusreformi teemal, et tegemist on koalitsiooni reformikavaga. Tõepoolest, aga just see ongi selle üks suurimatest puudustest. Selle reformi ettevalmistamisse ei ole kaasatud avalikkust, opositsioonierakondadest rääkimata. Sisulist dialoogi ei ole olnud. Kolm Riigikogu erakonda on jäetud haldusreformi väljatöötamisest kõrvale, täpselt nagu riigieelarve koostamisestki. Pole kahtlust, et haldusreform tuleks oluliselt parem ja sisulisem, kui seda viidaks ellu demokraatlikult, kõiki osapooli kaasates ja eri aspekte kaaludes.
Ainult kümme päeva parandus- ja täiendusettepanekute tegemiseks seaduse kohta, mida valitsus on koostanud aasta aega, on kõike muud kui mõistlik, nagu opositsiooni parandusettepanekutest lõviosa tagasilükkaminegi komisjonis. Reformikava näitab, et valitsusel puudub arusaam omavalitsuste olukorrast ja visioon, kuidas edasi minna. Eesmärgiks on võetud omavalitsuste sundliitmine ehk piiride muutmine ja seda nimetatakse haldusreformiks. See on naiivne ja lihtsustatud käsitlus, mis jätab vastuseta kõik sisulised küsimused, kuidas lahendada omavalitsuste probleeme, suurendada nende efektiivsust, täpsustada funktsioone ja ülesandeid, tagada piisav rahastamine jne. Ma ei hakkagi rääkima sellest, et sundliitmine ise on selgelt põhiseadusvastane samm.
Selles, et süsteem vajab muutmist, ei kahtle keegi. Küsimus on selles, kuidas tagada, et muudatused oleksid edasiviivad ja tulemuslikud, mitte ei kujutaks endast vaid muudatuste tegemist muudatuste endi pärast. Võimuliit on uhkelt esile toonud arve omavalitsuste kohta, kus liitumisläbirääkimisi peetakse. Need arvud on sisutühjad, sest lõviosa läbirääkimistest on tingitud sundliitmise hirmust, mitte sellest, et liitumine oleks kasulik või tooks kaasa paremaid teenuseid, suuremat finantsvõimekust ja muid hüvesid. Pealegi ei ole sõlmitud liitumisleping uuele vallavolikogule enam kohustuslik ja tänased ilusad lubadused võivad osutuda vaid virvatuledeks. Kaks vaest ei tee kokku ühte rikast.
See, et ühinemisreferendumi tulemused on omavalitsusele vaid soovituslikud, tekitab tõsise põhiseaduse riive. Sätestab ju põhiseadus, et kõrgeim võim riigis on rahvas, kes teostab oma võimu hääletuse teel. Milleks üldse korraldada hääletusi, kui tulemustest võidakse teerulliga üle sõita, nagu juhtus Saue linnas, kus kolmveerand hääletusel osalenud inimestest olid ühinemise vastu? Kas see on demokraatia?
Peaminister armastab rääkida Põhjamaadest. Kui me nende poole vaatame, siis näeme, et seal on omavalitsuste rahastamine oluliselt suurem. Ka Soome haldusreformi käigus muudeti omavalitsuste piire, kuid ühinevatele omavalitsustele anti palju suuremat ühinemistoetust ning loodi pikaajalised tulumehhanismid, mis tegid ühinemise kasulikuks ka kaugemas perspektiivis. Eestis midagi sellist ei toimu. Kuigi toetust suurendati ligi 80 miljoni euroni, jätkub sellest vaid ühinemisprotsessi jaoks, ei enamaks. Omavalitsusjuhtide äraostmine sellesama raha abil, makstes neile aastapalgasuurust ühinemispreemiat, ei paranda mitte kuidagi Eesti inimeste heaolu. Tegemist on valitsuse korraldatud riikliku korruptsiooni ja altkäemaksuga. Lätis viidi haldusreform läbi samadel alustel, kui seda tahetakse teha Eestis. Samu tagajärgi võime varsti näha ka siin. Hoolimata valitsuse lubadustest kaugenesid võim ja teenused inimestest, omavalitsuste kulud kasvasid, finantsvõimekus ei suurenenud, ääremaastumine

ja maapiirkondade tühjenemine jätkus, töökohtade arv vähenes, suleti koole ja raamatukogusid. Palun lisaaega!

03:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

03:23 Henn Põlluaas
Sunniviisiliselt kokku pandud omavalitsuste inimeste hoiakud ei sulandunud kokku, vaid need inimesed kiikavad tänaseni endiselt igaüks ise suunas. Sama tulemus on näha Eestis toimunud ühinemiste puhul, toon näiteks Türi ja seda ümbritsevate valdade ühinemise.
Reformil reformi pärast ja selleks, et valitsus saaks öelda, et meie tegime midagi ära, ei ole vähimatki mõtet. See maksab kaugemas perspektiivis kätte. Käsilolev on vist seitsmes katse haldusreformi teha. On tehtud kümneid või sadu analüüse, kus on selgitatud omavalitsussüsteemi kitsaskohti ja pakutud lahendusi, mida nüüd aga eiratakse. Kurb, et koalitsioon on loobunud sisuliste muudatuste tegemisest ning näeb võluvitsakest vaid omavalitsuste sundühendamises ja piiride muutmises, mis omavalitsuste efektiivsusele tegelikult kaasa ei aita. Ilma rahastamise suurendamiseta või taastamiseta vähemalt samale tasemele, kui see oli enne majanduskriisi, ei olegi võimalik paremaid teenuseid osutada. Päris väikesed omavalitsused, kus juhtimiskulud ühe elaniku kohta on ebamõistlikult suured, ei ole muidugi jätkusuutlikud. Kuid statistika näitab, et õige majandamise korral saavad endaga suurepäraselt hakkama ka 1500–3000 elanikuga omavalitsused, elanikke ei pea tingimata olema 5000 või 11 000. Tuleb ausalt välja öelda ja lahendada need küsimused, mis põhjustavad probleeme omavalitsuste töös, muu hulgas tuleb vähendada üle igasuguste piiride läinud riiklikku aruandlust ja bürokraatiat, ära tuleks kaotada maavalitsused ja jagada nende ülesanded nii omavalitsustele kui ka omavalitsusliitudele, kellele tuleb anda juriidiline staatus ja senisest rohkem õigusi, ühinemine ise peab aga olema rangelt vabatahtlik.
EKRE tuuril üle Eesti kohtusime mitme tuhande inimesega. Valdav osa neist ei toeta sellist haldusreformi. Muuseas, Eesti Maaomavalitsuste Liit ja Eesti Linnade Liit on reformi suhtes niisama kriitilised ja meiega samadel seisukohtadel. Kuid miks püütakse haldusreformi, mis mingit positiivset tulemit ja juhtimiskvaliteedi paranemist kaasa ei too, siiski läbi suruda? Vastus on lihtne: poliitilistel eesmärkidel. Täpselt samal põhjusel püütakse läbi suruda omal ajal Riigikohtus tagasi lükatud seadust, mis annaks Riigikogu liikmele õiguse olla samal ajal ka kohaliku volikogu liige. Eesmärk on omavalitsuste senisest suurem politiseerimine, kontrolli ja Toompealt omavalitsustesse ulatuva võimuvertikaali tugevdamine, mitte inimeste eluolu parandamine. Tegemist on koalitsiooni tagatoa järjekordse poliitmahhinatsiooniga võimu suurendamiseks ja põlistamiseks. Sisulistele küsimustele ei ole me reformi tegijatelt kahjuks mõistlikke vastuseid saanud, lahenduste kuulmisest rääkimata. Sellist haldusreformi ei ole võimalik toetada. Seetõttu annan ma üle Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni ettepaneku haldusreformi seaduse eelnõu 200 teine lugemine katkestada. Aitäh!

03:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Arno Sild, palun!

03:23 Arno Sild
Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Eile ja täna on siin väga põhjalikult neid probleeme käsitletud. Ma tahan lühidalt öelda paar mõtet ka omalt poolt. Kõigepealt rõhutan veel kord, et valitsuskoalitsioon tegeleb praegu kõrgel riiklikul tasemel korruptsiooniga, kui maksumaksja rahaga makstakse kinni omavalitsusjuhtidele määratud aastapalgad. Ma toon väikese näite. Hiljaaegu korraldasid Rahandusministeeriumi ametnikud Võrus omavalitsustegelastele seminari. Kui seal oli mitu tundi nii- ja naapidi vaetud, kuidas valdu kokku panna või mitte kokku panna, siis küsisin ma omavalitsusinimeste käest, et öelgu nüüd nemad, missuguse nupu peale peaksin ma Riigikogus vajutama. Kas teate, mis ma vastuseks sain? Ma ei saanudki vastust, sest ükski omavalitsusinimene ei julgenud suud lahti teha. Mõni kartis ilmselt, et ta võib sellest aastapalgast ilma jääda, kui lobisema hakkab. Lõpuks tuli üks tagasihoidlik hüüatus taganurgast, et mingu ma hääletuse ajaks välja. Mina muidugi ütlesin, et mina sellist tüüpi inimene ei ole, kes pea liiva alla peidab, ja välja ei kavatse ma minna, aga otsustada kavatsen küll, kas haldusreform sellisel kujul on vajalik või ei ole. Aga enamik omavalitsustegelasi, ma võin kinnitada, panevad aastapalga taskusse ega tunne muret, mis selle kauge

nurga inimestest saab ja kuidas nende elu edasi läheb. Selles olen ma küll veendunud.
Teine mõte. Siin on kahel toolil istumisest mitut pidi juttu olnud. Mina ütlen niimoodi praktilisest küljest – ma olen mitu aastat olnud kohaliku volikogu liige, volikogu esimehe asetäitja, volikogu esimees, nüüd on mul üle aasta ka Riigikogu töö praktikat –, et mina ei kujuta ette, kuidas ma saaksin kahel toolil istuda ja kuuluda nii kohalikku volikogusse kui ka Riigikogusse, kui vahemaa on 300 kilomeetrit. Selle kohta ütlen ma niimoodi, nagu ütleb ka vanasõna, et kahe talu koer on alati näljane. Kui ma mõlemasse kogusse kuuluksin, siis jääks midagi tegemata, jääks tegemata Riigikogus või kohalikus volikogus. Kui aga keegi on selline üliinimene, siis miks mitte, kohaliku volikogu tööst on alati võimalik osa võtta, volikogul oleks hea meel. Seal ei pea tingimata osalema otsustava häälega, vaid võib ka lihtsalt osa võtta ja volikogule nõu anda, milles küsimus! Me nagunii tegeleme kohtadel väga palju oma valijatega, kohtume nendega ja arutame kohalikke probleeme ka. Nii et see on täiesti võimalik.
Kolmandaks tahan esitada veel sellise repliigi. Gräzin on väga kõva jutumees ja heade ideede autor, aga selle üle riigipiiri omavalitsuse tegemisega võiks natuke tagasi hoida. Teeme enne kodus asjad korda, siis võime edaspidi mõtelda ka nende probleemide peale. Aga mulle jäi väga hea mulje, kui ma parlamendirühma liikmena võtsin Valgas osa kohtumisest Läti parlamendi liikmetega. Kõige rohkem üllatas mind see, et seal tehakse väga tihedat koostööd Läti Valkaga. See on hämmastav, mille kõigega nad kõik koos seal tegelevad. Küll käivad Eesti lapsed Läti kunstikoolis ja Läti lapsed käivad Eesti muusikakoolis jne. Ma küsisin linnapea käest, mis probleemid ja raskused neil on. Ta ütles, et kõige suurem raskus on see, et on erinevad maksusüsteemid, mis tekitab mitmesuguseid probleeme. Selles kontekstis annaks kõike kokku panna. Aga koostööd teevad nad väga hästi näiteks transpordi alal ja hariduses, nagu ma juba ütlesin.

03:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Hea kolleeg, kas te soovite lisaaega?

03:23 Arno Sild
Ei soovi. Tänan tähelepanu eest!

03:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Jüri Adams, palun!

03:23 Jüri Adams
Härra istungi juhataja! Võimalik, et me püstitame täna omamoodi rekordi. Ma pean silmas seda, kui paljud Riigikogu liikmed siit puldist järjest kõnesid peavad. Ma ei olnud vahepeal mitme Riigikogu koosseisu liige, aga kuni 2003. aastani, ma arvan, nii pikka kõnede vooru järjest kunagi ei olnud, võib-olla ei ole ka vahepeal olnud. Igal juhul on see osa mulle üsna nauditav. Ma olen päris kindel, et teine osa tänasest ööst on puhas obstruktsioon, aga selle öö esimene pool on kõigile oma puudustele või hädadele vaatamata selline, mida iga parlament võiks kadestada. Ma olen vahel mõelnud, kuidas lätlased hakkama saavad. Nende standardne obstruktsioonimeetod on nimelt pikkade kõnede pidamine parlamendi kõnepuldist, mitte vaheaegade võtmine nagu meil. Ma olin ka enne teoreetiliselt arvamusel, et kõnede pidamine on ikkagi kultuursem ja intelligentsem obstruktsioonimeetod, aga täna öösel toimunu kinnitab minu veendumust. Kui kunagi tuleks Eestis kõne alla praeguse üsna ebaintelligentse obstruktsioonimeetodi asendamine paremaga, siis võiks tänase päeva eeskujuks võtta.
Nüüd räägin sisulistest asjadest. Ma tunnen isiklikku süütunnet selle pärast, mis täna toimub. Asi on nimelt selles, et 1992. aasta sügisel ametisse astunud Mart Laari koalitsioonivalitsuse programmis oli ette nähtud sellise reformi kiires korras elluviimine. Mõte oli tookord selles, et nõukogude süsteemist kaasa saadud haldusterritoriaalne jaotus, kuigi külanõukogud nimetati ümber valdadeks ja rajoonid maakondadeks, oli siiski niivõrd halb pärand, et see tuli kiiresti millegagi asendada. On hirmus kahju, et seda tookord ära ei tehtud. See süütunne, et Eesti rahvas peab praegu nägema üsna suurt vaeva meie omaaegse laiskuse pärast, jälitab mind ilmselt surmani.
Nüüd räägin poliitilistest tagajärgedest, millest täna selle eelnõuga seoses räägitud on. On täiesti selge, et igasugusel reformil ja igal eelnõul on ka hulk selliseid tagajärgi, mida eelnõu kirjutajad ei suuda ette näha, ja kuna need kirjutajad on ministeeriumiametnikud, ei peagi nad neid ette nägema. Üks tagajärg, millele ma tahan tähelepanu juhtida, on see, et kui praegused kavad teostuvad – ja ilmselt need teostuvad –, siis tekib meie ette probleem, kas Eesti saab praeguse valimissüsteemiga edasi elada.

Probleem on nimelt selles, et kui 1993. aastal võeti vastu kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus, siis seal oli ühe normina sätestatud, et üheski valimisringkonnas ei tohi olla rohkem kui 13 mandaati. Aastate jooksul seda arvu mitmesugustel põhjustel suurendati, kuni jõuti 31-ni, ja siis jõuti selleni, mis ka selle eelnõuga üle kinnitatakse, et kui omavalitsusüksuses on vähem kui 50 000 elanikku, siis ei tohigi seal olla rohkem kui üks valimisringkond. Ühesõnaga, niisama halbade tagajärgedega poliitiline eksperiment, mis on aastaid kestnud Tartus, aga mis ei ole avaldanud suurt mõju ülejäänud Eestile. Sellest saab siis Eesti valimispoliitika standard.
Ma palun lisaaega!

04:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

04:22 Jüri Adams
Suuremandaadilised valimisringkonnad tähendavad seda, et proportsionaalne valimissüsteem kaotab oma voorused, aga selle puudused ja pahed kasvavad. Nii võime me jõuda lähiaastatel küsimuse ette, et meie demokraatia läheb vormiliselt üle teatud kriisimeetodile. Nii et me peaksime selle juurde tagasi tulema ja mõtlema, kas see, mis praegu toimub, on arukas. See, et seaduses öeldakse, okei, neli aastat võib teil olla mitu valimisringkonda, aga pärast seda on keelatud igasugune valimisringkondade arv, mis on suurem kui üks, ei ole väga mõistlik.
Viimase punktina tahan öelda, et selle eelnõuga kokku puutudes valdab mind kõige suurem piinlikkustunne seetõttu, et sõna "vabatahtlikkus", millel on eesti keeles olnud kõrgelennuline ja aateline tähendus, madaldatakse taas niisuguseks nõukogude tüüpi küünilise poliittehnoloogia mitte midagi tähendavaks või pigem vastandit tähendavaks sõnaks. Ükskõik, mis selle eelnõu muud puudused on, aga kuulge, selles vabatahtlikkuses, mida seal on kirjeldatud, on täpselt niisama palju vabatahtlikkust, nagu oli riigilaenu obligatsioonide ostmisel Stalini ajal. Siis öeldi ka, et kodanikud, saite palga kätte ja nüüd ostate vabatahtlikult neid obligatsioone. Aitäh!

04:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Ivari Padar, palun!

04:22 Ivari Padar
Lugupeetud kolleegid, tänan meeldiva debati eest, mis on siin täna toimunud! Elamusi on ikka omajagu olnud, nii eile kui ka täna. Tõesti, mul on kurb meel, et sellele meeldivale arutelule järgneb obstruktsioon, see võiks ära jääda. Nii see on. Aga üleüldse, ma arvan, et kui Riigikogus vähemalt kord aastas sellist kirgede ööd ei ole, siis on see elu nagu sült ilma äädikata.
Kui rääkida sellest eelnõust, siis, nagu ma olen ka kahel eelneval korral rääkinud, sotsiaaldemokraatidel on siin kaks rõhuasetust. Ma ütlen juba ette, et see ei ole superseadus, mis kõik maailma probleemid ära lahendab. See on algus, selleks et hakata meie halduskorraldust moderniseerima ja viima nendesse mõõtudesse, mida me suudame üleval pidada. Selle kõrval on meie arvates kaks olulist asja. Esiteks, rahastamine. Teine asi on see, kuidas kohalikku initsiatiivi edasi kanda, kui tekivad suuremad omavalitsused. Ma ei saaks ütelda, et me oleme saanud nüüd supertulemuse kompromissina siia sisse, aga sellele, mis me oleme saavutanud, ei ole ka midagi ette heita. Nagu me oleme rääkinud, me tahame näha, et riigi eelarvestrateegias oleks selgelt sees, mis hakkab toimuma ja kuidas riik planeerib omavalitsuste rahastamist tulevikus. Need esialgsed tulemused on ka olemas. Ma ei hakka aja kokkuhoiu mõttes neid siin ette lugema, aga te olete kõik neist kuulnud, tugevam rõhuasetus on küll aastatel 2019–2020, aga need on olemas.
Teine asi, mis puudutab kaasarääkimisõigust. Eelnõus on täpsustunud osavalla- ja linnaosakogude õigused ja pädevused. See on, ma arvan, proovitud lihvida küllaltki maksimumi lähedale, et ta ei hakkaks häirima omavalitsuse autonoomiat. Seda oleks siin päris keeruline näha. On ju olnud ka neid debatte, mis räägivad osavalla kohustuslikkusest, mis peaks ka seaduses sees olema. Mina ei näe küll seda varianti, et osavald saaks seaduse järgi kohustuslik olla. Nii see olla ei saa. Kui me vaatame reaalset elu, siis seal, kus inimesed on aktiivsed ja midagi toimub, seal tehakse ka osavaldasid.
Lõpuks ütlen ma seda, et eelnõu tuleks täna toetada või õigemini homme või ülehomme. Julgen öelda, et siin on sees ka mõistlikult erisusi Setust saarteni. Kas või seesama setude teema, mis puudutab konkreetselt Luhamaa nulga staatust. Täna võib öelda, et nüüd sõltub setude enda initsiatiivist, kas nad

suudavad nendes raamides oma omavalitsuse teha või mitte. Aga seadusandja on vähemalt tänasesse versiooni need variandid sisse kirjutanud. Mina olen oma südames loomulikult seda meelt, et tulevased omavalitsused paneksid suuremat rõhku kultuuripiirkondadele ja kultuurikoostööle. Ma küll ei usu, et näiteks Võrumaal, kust mina pärit olen, suudame me praegu kogu võru kultuuri areaali suuruse omavalitsuse teha, aga ehk kunagi jõuame ka selleni. Nii et ega midagi. Ilusat töist öö jätku meile kõigile!

04:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Mihhail Korb, palun!

04:22 Mihhail Korb
Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid, tervitan ka omalt poolt teid hilisel kellaajal! Ei saanud jätta kasutamata võimalust teie ette tulla ja oma mõtteid välja öelda. Ühinen tänusõnadega nendele inimestele, kes tulid täna siia pulti ja avaldasid oma arvamust, sest valupunkte on tõesti päris palju ja need on üsna sarnased. Kõik tõdevad ühte ja sama asja: asi on toores, väga toores.
Millest ma tahtsin rääkida? Kui me heidame pilgu tagasi, siis umbes poolteist aastat tagasi, enne valimisi, oli haldusreformi eestkõneleja üks erakond. Aeg liikus edasi, valitsus sai kokku ja äkki kuulutas teine erakond, et nüüd on haldusreform meie vabariigis prioriteet. Määrati minister, anti talle osa ministeeriumist ja öeldi, et nüüd näevad kõik lausa mingit imet, kuidas Eesti riik ja kohalikud omavalitsused hakkavad edasi elama. Toimusid salanõupidamised, arutati erinevaid asju ja ühel hetkel ilmus meie ette üks tore seadus.
Mis imet seal ikka juhtus, imet ju ei tulnud. Vaadates seadust, selgus, et ministeerium oli asjad omavahel läbi arutanud ja otsustanud, et nad teevad sellise toreda preemia või annavad natuke raha nendele, kes vabatahtlikult liituvad, ja need, kes vabatahtlikult ei liitu, liidab ministeerium ise omavahel kokku.
Miks mina isiklikult imet ootasin? Me oleme pikalt rääkinud, et Eesti haldussüsteem vajab reformi, rekonstrueerimist. Kui me vaatame üldse rahastamist ja riigi finantssüsteemi, siis näeme, et 75% kogu ressursist on keskvõimu käes ja ainult 25% on jäetud kohaliku omavalitsuse tasandile. Kõigi kohalike omavalitsuste käes on praegu 25% kogu riigi finantsidest ehk nad suudavad enda peale võtta ainult 25% kogu avalike teenuste süsteemist. Kas seda on palju või vähe? Mulle tundub, et seda on äärmiselt vähe. Kohalik omavalitsus on see organ, kes väga hästi suudab mõista, kuidas inimeste elu tuleks korraldada. Mina ootasin, et esimese asjana vaadatakse üle eri tasemete funktsioonid ja mõeldakse selle peale, missuguseid funktsioone hakkab täitma kohalik omavalitsus. Siin saalis on kõlanud üleskutsed, et teeme ja mõtleme julgesti. Miks mitte viia päästeteenistujad kohaliku omavalitsuse tasandile? Miks mitte viia politsei teatud funktsioonid kohaliku omavalitsuse tasandile? Miks mitte viia arstiabi kohaliku omavalitsuse vastutusalasse? Miks mitte pakkuda sotsiaalteenust täies mahus kohaliku omavalitsuse tasandil?
Sellest ei olnud juttu, seda täna isegi ei arutata. Mida me täna näeme? Missugust pakkumist me näeme? 5000 elanikku – see on sisuliselt meie tulevane kohalik omavalitsus, sinnapoole me liigume. Selles valguses küsin, miks mitte 2000, miks mitte 10 000, miks mitte 20 000 elanikku. Kohalik omavalitsus on saanud väga kummalise ja ühtse kriteeriumi – 5000 elanikku. Kui kohalikud omavalitsused soovivad ühineda, nii et tekiksid suuremad kohalikud omavalitsused, näiteks kuni 10 000 või kuni 20 000 elanikuga omavalitsused, mis kasu nad sellest saavad?
Palun lisaaega!

04:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kolm minutit lisaaega.

04:22 Mihhail Korb
Mehaaniline ühendamine põhjustab selle, et Eestis tekivad sellised suured kohalikud omavalitsused, mis moodustuvad mitmest piirkonnast, eri tükkidest, mille vahele jäävad veel teised kohalikud omavalitsused. Kolleegid siin meenutasid, kust nad on pärit ja mis piirkondadega on kokku puutunud. Mina olen ka ühest sellisest linnast pärit, kus 25 aastat on linnaosade vahel olnud umbes 50-kilomeetrine vahemaa. Ma tean hästi, et sisuliselt nendel väikestel nõrkadel linnaosadel vedas, et nad olid suurte ja tugevate linnaosade küljes, sest katlamajad ja soojasõlmed ehitati just suurte ja tugevate linnaosade arvel, ka infrastruktuur loodi just suurte ja tugevate linnaosade arvel. Aga mis hakkab

toimuma, kui ühinevad kaks vaest kohalikku omavalitsust? Kelle arvel siis hakkab seal elu toimuma ja mille arvel hakatakse elu korraldama? Need küsimused on vastamata jäetud.
Ühinen kolleegide ettepanekuga eelnõu lugemine katkestada. Loodan, et sellega töötatakse edasi ja me saame edaspidi palju parema tulemuse. Aitäh!

04:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Kalle Laanet, palun!

04:22 Kalle Laanet
Hea juhataja ja head kolleegid, kõigepealt tere varahommikust teile kõigile siin! Kuulasin kabinetis teie kõnesid. Oh üllatust, olen siin juba kolmandat koosseisu, aga pean tunnistama, et meie keelekasutus ikka areneb. Kuulsin siin sõnu "vägistamine", "küüditamine" jne. Ma loodan väga, et need inimesed, kes neid sõnu siit puldist kasutavad, teavad ka nende sisu. Jah, meil on demokraatlik riik, aga me peaksime mõtlema ka selle peale, millises kontekstis, kus ja millal me selliseid sõnu kasutame. Me oleme aastaid ja aastaid rääkinud, et meil on haldusreformi vaja. Aga siis, kui seda haldusreformi tegema hakatakse, jõutakse jälle sellele seisukohale, et ei-ei, teeme-teeme, aga ärme praegu teeme, vaatame asja ikka rahulikult edasi. Kas see on meie riiki edasiviiv jõud? Mina arvan, et ei ole.
Kui me räägime sisulistest asjadest, siis sisulisi ettepanekuid ei tule. Mul on selle üle natukene kurb meel. Kui me tahame Eesti inimeste elu paremaks teha, siis me peaksime seda tegema reaalselt, mitte selleks vaid sõnu kasutama. Räägitakse, et haldusreformi praegu vaja pole, et teeme ikka kõigepealt riigireformi osised kõik ära, vaatame, mis maavalitsustest saab jne. Me ei saa võileiba ühekorraga ära süüa, see jääks meile lihtsalt kurku kinni. Teeme ikka tükkhaaval, mälume läbi ja siis võtame järgmise suutäie.
Mis puudutab demokraatiat uue seaduse raames, siis mina leian, et demokraatiat saab kindlasti olla rohkem seal, kus inimesed seda tahavad ja on aktiivsed. Mul on olnud mitmeid ja mitmeid kohtumisi selliste inimestega, kes on öelnud, et mida kaugemal on kohalik omavalitsus, seda tugevam on kohalik kogukond. Ka selliseid arvamusi on. Nii et soovin kõigile kolleegidele tarku otsuseid ja tarku mõtteid! Aitäh!

04:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Head kolleegid, rohkem kõnesoove ei ole. Me oleme märkamatult jõudnud muudatusettepanekute läbivaatamise juurde. Neid on esitatud päris suur hulk. Esimese muudatusettepaneku on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Valeri Korb, palun!

04:23 Valeri Korb
Aitäh! Palun seda muudatusettepanekut hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega!

04:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

04:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Head kolleegid, panen hääletusele esimese muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt hääletas 15 Riigikogu liiget, vastu oli 34 ja erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Teise muudatusettepaneku on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Valeri Korb, palun!

04:23 Valeri Korb
Ma palun enne hääletamist kümme minutit vaheaega!

04:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Enne hääletamist. Kas teil on soov ka hääletada? Andres Ammas, palun!

04:23 Andres Ammas
Jah, ma palun panna teise muudatusettepaneku hääletusele!

04:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Soovite panna teise muudatusettepaneku hääletusele. Ma ei saanud, Valeri Korb, teie ettepanekust aru. (V. Korbi vahelehüüe.) Kas te soovisite kümneminutilist vaheaega enne hääletust? Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

04:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Head kolleegid! Istungi sujuvamaks kulgemiseks on mul meeldetuletus, et enne, kui vaheaega võetakse, peab muudatusettepaneku ikka hääletusele panema. Aga nüüd teine muudatusettepanek.
Panen hääletusele teise muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt hääletas 15 Riigikogu liiget, vastu oli 34 ja erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Kolmas muudatusettepanek, selle on esitanud Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Valeri Korb, palun!

04:23 Valeri Korb
Aitäh! Palun muudatusettepanekut nr 3 hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega!

04:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kümme minutit vaheaega.
V a h e a e g

04:23 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, oleme jõudnud kolmanda muudatusettepaneku juurde, selle on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata.
Panen hääletusele kolmanda muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 12 Riigikogu liiget, vastu 32 ja erapooletuks jäi 1 Riigikogu liige. Muudatusettepanek ei leidnud toetust.
Liigume neljanda muudatusettepaneku juurde, selle on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Henn Põlluaas, palun!

04:23 Henn Põlluaas
Palun panna see hääletusele ja enne seda kümme minutit vaheaega!

04:23 Aseesimees Jüri Ratas
Selge. Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme neljanda muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata.

Panen hääletusele neljanda muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 12 Riigikogu liiget, vastu 28 ja 3 erapooletut. Ettepanek ei leidnud toetust.
Viies muudatusettepanek on Eesti Vabaerakonna fraktsiooni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Andres Ammas, palun!

05:23 Andres Ammas
Palun panna viies muudatusettepanek hääletusele!

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Kas protseduuriline küsimus, Henn Põlluaas?

05:23 Henn Põlluaas
Palume enne hääletust kümme minutit vaheaega!

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Selge. Valeri Korb, mis on teie soov? Siin on praegu kaks ettepanekut: panna hääletusele ja kümme minutit vaheaega. Mida teie soovite? Hetkel mitte midagi. Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Palun, härra Milling! Kas protseduuriline küsimus? Mikrofon ka ilusasti teile, et oleks paremini kuulda. Palun!

05:23 Madis Milling
Suur tänu! Härra aseesimees, mul on protseduuriline küsimus: miks aseesimees muigab?

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Sest on rõõm koos teiega töötada. (Aplaus.) Me oleme viienda muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon on pärast tõsist arutelu jõudnud seisukohale, et see ettepanek tuleks jätta arvestamata.
Panen hääletusele viienda muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 7 Riigikogu liiget ja vastu 36, erapooletuks ei jäänud keegi. Muudatusettepanek ei leidnud toetust.
Liigume edasi. Muudatusettepaneku nr 6 on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon seisukoht on jätta arvestamata. Valeri Korb, palun!

05:23 Valeri Korb
Aitäh! Ma palun muudatusettepanekut nr 6 hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega!

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Selge. Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, Eesti Keskerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme kuuenda muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon ei ole ettepanekut arvestanud.
Panen hääletusele kuuenda muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Veenva enamusega (11 poolt, 27 vastu ja 3 erapooletut) ei leidnud ettepanek toetust.

Liigume edasi. Seitsmes muudatusettepanek on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioonilt. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Henn Põlluaas, palun!

05:23 Henn Põlluaas
Palun panna see punkt hääletusele ja enne seda kümme minutit vaheaega!

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Selge. Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, kell on 4.57 ja Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme seitsmenda muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon ei ole ettepanekut arvestanud.
Panen selle muudatusettepaneku hääletusele. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 14 Riigikogu liiget ja vastu 27, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Kaheksanda muudatusettepaneku on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun, Valeri Korb, kas teil on protseduuriline küsimus?

05:23 Valeri Korb
Ma palun panna muudatusettepaneku nr 8 hääletusele ja enne seda palun kümme minutit vaheaega!

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Selge. Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, Eesti Keskerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme kaheksanda muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata.
Panen hääletusele kaheksanda muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 13 Riigikogu liiget ja vastu 27, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Üheksanda muudatusettepaneku on esitanud Riigikogu liige Igor Gräzin. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun, Igor Gräzin!

05:23 Igor Gräzin
Ma palun seda hääletada ja korvpalli kombe kohaselt võtan minutilise vaheaja!

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Valeri Korb, palun!

05:23 Valeri Korb
Mina palun natukene pikemat vaheaega, kümme minutit!

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Kas sellest piisab? Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

05:23 Aseesimees Jüri Ratas

Head ametikaaslased, Eesti Keskerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme üheksanda muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Igor Gräzin. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata.
Panen hääletusele üheksanda muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 14 Riigikogu liiget ja vastu 27. Ettepanek ei leidnud toetust.
Liigume järgmise ettepaneku juurde, mis on kümnes, selle on esitanud põhiseaduskomisjon. Juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Valeri Korb, palun!

05:23 Valeri Korb
Ma palun muudatusettepanekut nr 10 hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega!

05:23 Aseesimees Jüri Ratas
Selge. Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

06:30 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, Eesti Keskerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme kümnenda muudatusettepaneku juures. Selle on esitatud juhtivkomisjon, seisukoht on täielikult arvestada.
Panen hääletusele kümnenda muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 30 Riigikogu liiget ja vastu 10, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek leidis toetust.
Muudatusettepaneku nr 11 on esitanud Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on sisuliselt arvestada. Valeri Korb, palun!

06:31 Valeri Korb
Aitäh! Ma palun muudatusettepanekut nr 11 hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega!

06:31 Aseesimees Jüri Ratas
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

06:31 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, Eesti Keskerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Me oleme 11. muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on arvestada sisuliselt.
Panen hääletusele 11. muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 6 Riigikogu liiget ja vastu 29, 1 jäi erapooletuks. Ettepanek ei leidnud toetust.
12. muudatusettepaneku on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Martin Helme, palun!

06:31 Martin Helme
Aitäh! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon palub seda ettepanekut hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega.

06:31 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

06:31 Aseesimees Jüri Ratas

Head ametikaaslased, vaheaeg on lõppenud. Me oleme 12. muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Panen hääletusele 12. muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 5 Riigikogu liiget ja vastu 32, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Liigume 13. muudatusettepaneku juurde, selle on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni otsus on jätta arvestamata. Martin Helme, palun!

06:31 Martin Helme
Aitäh, härra asespiiker! Eesti Konservatiivne Rahvaerakond sooviks seda hääletada ja soovib enne hääletust kümme minutit vaheaega.

06:31 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

06:31 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme kribinal-krabinal jõudnud juba 13. muudatusettepaneku juurde, selle on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon ei ole ettepanekut arvestanud.
Panen hääletusele 13. muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 11 Riigikogu liiget ja vastu 25, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Liigume edasi. Muudatusettepaneku nr 14 on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon ei ole ettepanekut arvestanud. Martin Helme, palun!

06:31 Martin Helme
Aitäh, härra asespiiker! Me palume seda ettepanekut hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega!

06:31 Aseesimees Jüri Ratas
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

06:31 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme 14. muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata.
Panen hääletusele 14. muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 4 Riigikogu liiget ja vastu 29, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Liigume 15. muudatusettepaneku juurde, selle on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Martin Helme, palun!

06:31 Martin Helme
Suur aitäh! Palun seda ettepanekut hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega!

06:31 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

06:31 Aseesimees Jüri Ratas

Head ametikaaslased, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme 15. muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata.
Panen hääletusele 15. muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 11 Riigikogu liiget ja vastu 24, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 16 on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Martin Helme, palun!

06:31 Martin Helme

Aitäh! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon palub seda ettepanekut hääletada ja enne hääletust kümme minutit vaheaega.

06:31 Aseesimees Jüri Ratas

Selge. Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

07:37 Aseesimees Jüri Ratas

Head ametikaaslased, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni palutud vaheaeg on lõppenud. Oleme 16. muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata.
Panen hääletusele 16. muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 12 Riigikogu liiget ja vastu 24, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
17. muudatusettepaneku on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Martin Helme, palun!

07:37 Martin Helme

Aitäh! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon palub seda ettepanekut hääletada ja enne hääletust kümme minutit vaheaega.

07:37 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

07:37 Aseesimees Jüri Ratas

Head ametikaaslased, vaheaeg, mida palus Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon, on lõppenud. Oleme 17. muudatusettepaneku juures, selle on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata.
Panen hääletusele 17. muudatusettepaneku. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 12 Riigikogu liiget ja vastu 27. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 18 on esitanud Riigikogu liikmed Mark Soosaar, Kalev Kotkas, Imre Sooäär, Rainer Vakra ja Aivar Kokk. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Muudatusettepaneku nr 19 on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Martin Helme, palun!

07:37 Martin Helme

Aitäh! Eesti Konservatiivne Rahvaerakond palub seda ettepanekut hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega.

07:37 Aseesimees Jüri Ratas

Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

07:37 Esimees Eiki Nestor

Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni võetud vaheaeg on läbi.
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 19, mille on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt on 2 Riigikogu liiget ja vastu 32, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 20 esitaja on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Martin Helme, palun!

07:38 Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Meie fraktsioon palub seda ettepanekut hääletada ja enne hääletust kümme minutit vaheaega.

07:38 Esimees Eiki Nestor

Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

07:38 Esimees Eiki Nestor

Austatud Riigikogu, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni võetud vaheaeg on läbi.
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 20, mille on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt on 11 Riigikogu liiget ja vastu 25, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 21 on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Martin Helme, palun!

07:38 Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon soovib seda ettepanekut hääletada ja palub enne hääletust kümme minutit vaheaega.

07:38 Esimees Eiki Nestor

Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

07:38 Esimees Eiki Nestor

Palutud vaheaeg on läbi.
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 21, mille on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Muudatusettepaneku poolt oli 12 Riigikogu liiget ja vastu 25, erapooletuks ei jäänud keegi. Muudatusettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 22 esitaja on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Martin Helme, palun!

07:38 Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Meie fraktsioon palub seda ettepanekut hääletada ja enne hääletust kümneminutilist vaheaega.

07:38 Esimees Eiki Nestor

Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

07:38 Esimees Eiki Nestor

Võetud vaheaeg on läbi.
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 22, mille on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
10 poolt, 24 vastu, erapooletuks ei jäänud keegi. Muudatusettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 23 esitaja on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Martin Helme, palun!

07:38 Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Meie fraktsioon palub seda ettepanekut hääletada ja enne hääletust kümme minutit vaheaega.

07:38 Esimees Eiki Nestor

Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

08:45 Esimees Eiki Nestor

Vaheaeg on läbi.
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 23, mille on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt on 8 Riigikogu liiget ja vastu 26, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 24 on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Martin Helme, palun!

08:45 Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon soovib seda ettepanekut hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega.

08:45 Esimees Eiki Nestor

Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

08:45 Esimees Eiki Nestor

Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 24, mille on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 11 Riigikogu liiget ja vastu 26, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 25 on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Martin Helme, palun!

08:45 Martin Helme
Aitäh! Meie fraktsioon sooviks seda ettepanekut hääletada ja enne hääletust kümme minutit vaheaega.

08:45 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

08:45 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg on läbi.
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 25, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 13 Riigikogu liiget ja vastu 27, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 26 esitaja on Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Martin Helme, palun!

08:45 Martin Helme
Aitäh, härra spiiker! Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon palub seda ettepanekut hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega.

08:45 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

08:45 Esimees Eiki Nestor
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 26, mille on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 13 Riigikogu liiget ja vastu 29, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 27 on esitanud Riigikogu liikmed Mark Soosaar, Heljo Pikhof ja Kalev Kotkas. Ettepanek on jäetud arvestamata. Mailis Reps, palun!

08:45 Mailis Reps
Aitäh, lugupeetud juhataja! Ma palun seda muudatusettepanekut hääletada ja enne hääletust kümme minutit vaheaega!

08:45 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

08:45 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg on läbi.
Austatud Riigikogu, panen hääletusele muudatusettepaneku nr 27, mille on esitanud Mark Soosaar, Heljo Pikhof ja Kalev Kotkas ning mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt on 19 Riigikogu liiget ja vastu 22, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 28 esitaja on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon, arvestatud osaliselt. Mailis Reps, palun!

08:45 Mailis Reps
Aitäh, lugupeetud juhataja! Ma palun 28. muudatusettepanekut hääletada ja enne hääletust kümme minutit vaheaega!

08:45 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

08:45 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg on läbi.
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 28, mille on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ja mida komisjon on arvestanud osaliselt. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt on 18 Riigikogu liiget ja vastu 29, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 29 esitajad on Mark Soosaar, Kalev Kotkas, Imre Sooäär, Rainer Vakra ja Aivar Kokk. Juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Mailis Reps, palun!

08:45 Mailis Reps
Aitäh, lugupeetud juhataja! Palun 29. muudatusettepanekut hääletada ja enne seda kümme minutit vaheaega!

08:45 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

09:51 Esimees Eiki Nestor
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 29, mille on esitanud Mark Soosaar, Kalev Kotkas, Imre Sooäär, Rainer Vakra ja Aivar Kokk. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt on 18 Riigikogu liiget ja vastu 28, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 30 esitaja on Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Mailis Reps, palun!

09:51 Mailis Reps
Aitäh! Ma palun 30. muudatusettepanekut hääletada ja enne hääletust kümme minutit vaheaega!

09:51 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

09:51 Esimees Eiki Nestor
Austatud Riigikogu, panen hääletusele muudatusettepaneku nr 30, mille on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 12 Riigikogu liiget ja vastu 35, erapooletuks jäi 2. Ettepanek ei leidnud toetust.
Auväärsed, palun hääletuse ajal saalis vaikust! 31. muudatusettepaneku esitaja on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Ettepanek on jäetud arvestamata. Mailis Reps, palun!

09:51 Mailis Reps

Aitäh! Ma palun 31. muudatusettepanekut hääletada ja enne hääletust kümme minutit vaheaega!

09:51 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

09:51 Esimees Eiki Nestor
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 31, mille on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 14 Riigikogu liiget ja vastu 34, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 32 on esitanud Riigikogu liikmed Andres Metsoja, Toomas Kivimägi ja Mark Soosaar. Toomas Kivimägi, palun!

09:51 Toomas Kivimägi
Aitäh, härra esimees! Palun see väga hea ja väga vajalik muudatusettepanek hääletusele panna!

09:51 Esimees Eiki Nestor
Mailis Reps, palun!

09:51 Mailis Reps
Ma palun enne hääletust kümme minutit vaheaega!

09:51 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

09:51 Esimees Eiki Nestor
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 32, mille on esitanud Andres Metsoja, Toomas Kivimägi ja Mark Soosaar ning mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt on 19 Riigikogu liiget ja vastu 28, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepaneku nr 33 esitaja on Jüri Adams. Mailis Reps, palun!

09:51 Mailis Reps
Aitäh, lugupeetud juhataja! Ma palun seda ettepanekut hääletada ja enne hääletust kümme minutit vaheaega!

09:51 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

09:51 Esimees Eiki Nestor
Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 33, mille on esitanud Jüri Adams ja mille juhtivkomisjon on jätnud arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 16 Riigikogu liiget ja vastu 35, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Muudatusettepanek nr 34, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsioon, arvestatud täielikult. Valdo Randpere, palun!

09:51 Valdo Randpere
Palun seda suhteliselt õnnetut muudatusettepanekut hääletada!

09:52 Esimees Eiki Nestor
Mailis Reps, palun!

09:52 Mailis Reps
Ma palun enne hääletust kümme minutit vaheaega!

09:52 Esimees Eiki Nestor
Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

09:52 Esimees Eiki Nestor
Austatud Riigikogu, palun tähelepanu! Panen hääletusele muudatusettepaneku nr 34, mille on esitanud Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsioon ja mida juhtivkomisjon on täielikult arvestanud. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt on 25 Riigikogu liiget ja vastu 40, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Austatud Riigikogu, võtan juhataja vaheaja kella kümneni, et tehniline teenistus saaks ette valmistada neljapäevast istungit. Kolmapäevane istung on lõppenud.

Istungi lõpp kell 09.48.